

REPUBLIKA CRNA GORA
OPŠTINA BAR

PROSTORNO-URBANISTIČKI PLAN OPŠTINE BAR 2020.

KNJIGA III

IZVJEŠTAJ O STRATEŠKOJ PROCJENI UTICAJA PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE BAR 2020. GODINE NA ŽIVOTNU SREDINU

JUGINUS DOO, dio stranog društva JUGINUS MONT

i

IAUS

BEOGRAD/BAR,
decembar 2018. godine

**IZVJEŠTAJ O STRATEŠKOJ PROCJENI UTICAJA PROSTORNO-
URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE BAR 2020. GODINE
NA ŽIVOTNU SREDINU**

Naručilac PUP-a i Strateške procjene uticaja na životnu sredinu

**OPŠTINA BAR
Predsednik opštine
Dušan Raičević**

Nosilac pripremnih poslova
**Sekretarijat za uređenje prostora
V.d. Sekretara Nikoleta Pavičević**

Izvršioc izrade PUP-a:

**JUGINUS d.o.o., Beograd
- Dio stranog društva JUGINUS MONT, Bijelo Polje
Direktor
Ivana Marković, d.i.g.**

i

**IAUS, Beograd
Direktor
dr Saša Milijić, d.p.p.**

Izvršioc izrade SPU:

**JUGINUS d.o.o., Beograd
- Dio stranog društva JUGINUS MONT, Bijelo Polje
Direktor
Ivana Marković, d.i.g.**

*Multidisciplinarni radni tim za izradu
Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu:*

**Valentina Janković, d.i.a., JUGINUS/JUGINUS-MONT
Milena Vulović, d.i.g., JUGINUS/JUGINUS-MONT
Nikola Ristić, d.i.sao., JUGINUS/JUGINUS-MONT
Dr Tijana Crnčević, d.i.pejz.arh., IAUS
Dr Marina Nenković-Riznić, d.p.p., IAUS
Ma Ljubiša Bezbradica, d.i.š., IAUS**

SADRŽAJ

POLAZNE OSNOVE STRATEŠKE PROCENE UTICAJA

Uvod
Pravni i planski osnov

I KRATAK PREGLED SADRŽAJA I GLAVNIH CILJEVA PLANA I ODNOS PREMA DRUGIM PLANOVIMA I PROGRAMIMA

- I.1. Obuhvat i granice Plana
- I.2. Ciljevi i zadaci izrade Plana
- I.3. Sadržaj Plana
- I.4. Odnos prema drugim planovima i programima

II OPIS POSTOJEĆEG STANJA KVALITETA ŽIVOTNE SREDINE

III IDENTIFIKACIJA PODRUČJA ZA KOJA POSTOJI MOGUĆNOST DA BUDU IZLOŽENA ZNAČAJNOM RIZIKU ŽIVOTNE SREDINE

IV POSTOJEĆI PROBLEMI ŽIVOTNE SREDINE U VEZI SA PLANOM

V OPŠTI I POSEBNI CILJEVI STRATEŠKE PROCENE UTICAJA

- V.1. Opšti ciljevi i principi strateške procene
- V.2. Posebni ciljevi strateške procene uticaja na životnu sredinu i izbor indikatora

VI MOGUĆE ZNAČAJNE POSLEDICE PLANIRANIH AKTIVNOSTI NA ŽIVOTNU SREDINU I ZDRAVLJE LJUDI (PROCJENA MOGUĆIH UTICAJA PLANSKIH RJEŠENJA NA ŽIVOTNU SREDINU)

VII MJERE ZAŠTITE PREDVIĐENE U CILJU SPREČAVANJA, SMANJENJA I OTKLANJANJA NEGATIVNOG UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I ZDRAVLJE LJUDI

VIII PREGLED RAZLOGA KOJI SU POSLUŽILI KAO OSNOVA ZA IZBOR VARIJANTNIH REŠENJA KOJA SU UZETA U OBZIR I OPIS NAČINA IZRADE STRATEŠKE PROCENE

IX PRIKAZ MOGUĆIH PREKOGRANIČNIH UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

X OPIS PROGRAMA PRAĆENJA STANJA ŽIVOTNE SREDINE I ZDRAVLJA LJUDI U TOKU REALIZACIJE PLANA (MONITORING)

XI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

POLAZNE OSNOVE STRATEŠKE PROCENE UTICAJA

Uvod

U savremenoj teoriji i metodologiji prostornog planiranja, izrada planova, politika i programa bazira se na primeni opšteprihvaćenog koncepta „održivog razvoja“ (eng. sustainable development) u kojem se ekonomski, socijalni i institucionalni razvoj odvija u skladu sa očuvanjem i unapređenjem ekološkog kapaciteta područja. Implementacijom definisanih planskih rešenja u prostornim i urbanističkim planovima (kao i ostalim politikama i programima) neminovno dolazi do određenog stepena narušavanja prirodnih i stvorenih vrednosti određenog područja, čime se nameće potreba njihovog sveobuhvatnog sagledavanja sa aspekta životne sredine, odnosno definisanja adekvatnih mera i smernica zaštite životne sredine, kako bi se ekološki problemi identifikovali u početnim fazama izrade planskog dokumenta i izabralo najpovoljnije plansko rešenje u pogledu očuvanja prirodnih vrednosti određene teritorije.

Izveštaj o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu predstavlja ključni dokument u postupku izrade Strateške procene uticaja (SPU) i čini sastavni deo dokumentacije koja se prilaže uz plan ili program nadležnom organu (u ovom slučaju: Sekretarijatu za uređenje prostora opštine Bar, kao nadležnom za pripremu plana). Izveštaj o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu je dokument na osnovu kojeg se vrši opis, vrednovanje i procena mogućih uticaja implementacije planskih rešenja na kvalitet životne sredine, na osnovu čega se propisuju mere za smanjenje negativnih i uvećanje pozitivnih uticaja definisanih rešenja u okviru planskog dokumenta na životnu sredinu.

Izrada predmetnog Izveštaja u Crnoj Gori zakonski je regulisana primenom Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, koji se primjenjuje od 1.1.2008. god. („Sl. list RCG“, br. 80/05, "Sl. list Crne Gore", br. 73/10, 40/11, 59/11 i 52/16), što otvara mogućnost usklađivanja ovog procesa sa postupkom pripreme i izrade novih vrsta državnih i lokalnih planskih dokumenata u Crnoj Gori na osnovu Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata („Sl. List Crne Gore“, br. 51/08), kao i Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata („Sl. List Crne Gore“, br. 64/17, 44/18 i 63/18). Navedeni Zakon o SPU urađen je u skladu sa osnovnim smernicama koje su propisane Direktivom Evropskog parlamenta i Saveta od 27.6.2001 (Directive 2001/42/E3), kao i u skladu sa Protokolom o Strateškoj proceni uticaja usvojenog 2003. godine u Kijevu (Ukrajina), koja insistira na vrednovanju nacrta planova i programa sa aspekta posledica na životnu sredinu, uz efikasno i transparentno uključivanje zainteresovane javnosti već u fazi odlučivanja o potrebi izrade predmetnog Izveštaja. Tokom izrade Izveštaja o SPU omogućuje se da se ekološki aspekt pravovremeno integriše u proces definisanja planskih rešenja (tokom celokupnog postupka izrade plana), na osnovu čega se dobija mogućnost izbora najpovoljnijeg varijantnog rešenja (ukoliko je više njih predloženo) i formiranja prostorno-urbanističkog plana u skladu sa konceptom održivog razvoja.

Sadržina Izveštaja o strateškoj proceni uticaja Prostorno-urbanističkog plana Opštine Bar na životnu sredinu u skladu je sa članom 15. Zakona o strateškoj proceni uticaja, i sadrži:

- 1) kratak pregled sadržaja i glavnih ciljeva plana ili programa i odnos prema drugim planovima i programima;
- 2) opis postojećeg stanja životne sredine i njenog mogućeg razvoja, ukoliko se plan ili program ne realizuju;
- 3) identifikaciju područja za koja postoji mogućnost da budu izložena značajnom riziku po životnu sredinu i karakteristike životne sredine u tim područjima;
- 4) postojeći problemi u pogledu životne sredine u vezi sa planom ili programom, uključujući naročito one koje se odnose na oblasti koje su posebno značajne za životnu sredinu, kao što su staništa divljeg biljnog i životinjskog sveta sa aspekta njihovog očuvanja, posebno zaštićena područja, nacionalni parkovi ili morsko dobro;
- 5) opšti i posebni ciljevi zaštite životne sredine ustanovljeni na državnom ili međunarodnom nivou koji su od značaja za plan ili program i način na koji su ovi ciljevi, kao i svi ostali aspekti od značaja za životnu sredinu, bili uzeti u razmatranje u procesu pripreme;
- 6) moguće značajne posledice po zdravlje ljudi i životnu sredinu, uključujući faktore kao što su: biološka raznovrsnost, stanovništvo, fauna, flora, zemljište, voda, vazduh, klimatski činioci, materijalni resursi, kulturno nasleđe, uključujući arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaž i međusobni odnos ovih faktora;
- 7) mere predviđene u cilju sprečavanja, smanjenja ili otklanjanja, u najvećoj mogućoj meri, bilo kog značajnog negativnog uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu do koga dovodi realizacija plana ili programa;
- 8) pregled razloga koji su poslužili kao osnova za izbor varijantnih rešenja koje su uzete u obzir, kao i opis načina procene, uključujući i eventualne teškoće do kojih je prilikom formulisanja traženih podataka došlo (kao što su tehnički podaci ili nepostojanje know-how);
- 9) prikaz mogućih značajnih prekograničnih uticaja na životnu sredinu;
- 10) opis programa praćenja stanja životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi u toku realizacije plana ili programa (monitoring);
- 11) zaključke do kojih se došlo tokom izrade izveštaja o strateškoj proceni predstavljene na način razumljiv javnosti.
- 12) rezime

Strateška procena uticaja na životnu sredinu je proces koji treba da integriše ciljeve i principe održivog razvoja u prostornim i urbanističkim planovima uvažavajući pri tome potrebu da se izbegnu ili ograniče negativni uticaji na životnu sredinu i na zdravlje i dobrobit lokalnog stanovništva. Osnovni ciljevi izrade strateške procene uticaja su:

- 1) obezbeđivanje da pitanja životne sredine i zdravlje ljudi budu potpuno uzeta u obzir prilikom razvoja planova ili programa;
- 2) uspostavljanje jasnih, transparentnih i efikasnih postupaka za stratešku procenu;
- 3) obezbeđivanje učešća javnosti;
- 4) obezbeđivanje održivog razvoja;
- 5) unapređenje nivoa zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Nosilac izrade Izveštaja o strateškoj proceni uticaja je „JUGINUS AD“ - predstavništvo „JUGINUS-MONT“. Multidisciplinarni tim za izradu Izveštaja o Strateškoj proceni je prilikom provođenja postupka procene sarađivao sa radnim timom koji je izradio prostorno-urbanistički plan radi međusobne razmjene informacije, podataka i rezultata rada, kako bi elementi Strateške procene bili usklađeni sa planom.

Povoljnu okolnost u izradi predmetnog Izveštaja predstavlja činjenica da je procedura izrade Izveštaja o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu tekla paralelno sa izradom svih faza Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar, što je metodološki

najispravniji postupak, čime se ekološka dimenzija pravovremeno integriše u preciziranje budućih planskih rešenja i stvaraju uslovi za izbor najpovoljnijeg razvojnog koncepta plana sa aspekta održivog razvoja.

Pravni i planski osnov

Prostorno-urbanistički plan opštine Bar, prema odredbama novog Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata iz 2017.godine, radi se u skladu sa Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata („Sl. list Crne Gore“, br. 51/08), kao i nizom drugih zakonskih i podzakonskih akata koji regulišu problematiku prostornog i urbanističkog planiranja u Crnoj Gori. Pored zakonske regulative, pravni osnov za izradu Prostorno-urbanističkog plana opštine predstavlja Odluka Opštine Bar o izradi ovog planskog dokumenta (Odluka o izradi prostorno - urbanističkog plana OPŠTINE BAR ("Sl. list CG - Opštinski propisi", br. 31/2009).

Naručilac PUP-a je opština Bar, Bulevar revolucije br. 1. Izvršioc/obrađivači plana su JUGINUS D.O.O., Beograd, Andrićev venac br. 2, dio stranog društva JUGINUS MONT, Bijelo Polje, M. Šćepanovića b.b., kao licencirano strano privredno društvo i IAUS, Beograd, Bulevar Kralja Aleksandra 73/II.

Elaborat PUP-a urađen je po Aneksu Ugovora br. 031-1555 od 30.05.2008. godine o izradi Prostornog plana opštine Bar, zaključenog pod br. 031-2579 od 05.10.2009.godine, posle stupanja na snagu novog Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata („Sl. list Crne Gore“, br. 51/08 od 22.08.2008.), po čijim odredbama je PUP opštine Bar i urađen.

Po posebnim aneksima zaključenim 2008. godine, za potrebe Prostornog plana opštine Bar (odnosno sadašnjeg PUP-a) ugovorena je izrada sljedeće tri studije: Studije saobraćaja, Studije poljoprivrede i Studije turizma.

Obrađivači su do zaključenja Aneksa ugovora uradili radnu verziju većine priloga za Prostorni plan opštine. Po zaključenju Aneksa ugovora, u 2009. godini su završene i predate sve tri studije (prihvaćene od naručioca bez revizije) i nastavljen rad na PUP-u korekcijom i dopunom postojećih i izradom novih planskih priloga za potrebe plana.

Zbog objektivnog zastoja u ispunjenju finansijskih ugovornih obaveza naručioca, obrađivači su prestali sa radom na PUP-u krajem 2009. godine. Po izmirenju najvećeg dijela finansijskih ugovornih obaveza naručioca po prvobitnom Ugovoru o izradi Prostornog plana opštine i aneksima o izradi tri studije na kraju 2012. godine, početkom 2013. godine obnovljen je rad na PUP-u. Pribavljeni su raspoloživi podaci Popisa 2011. i dio druge dokumentacije od naručioca, na osnovu kojih je većina planskih priloga inovirana, uz prilagođavanje novim strateškim, planskim i drugim dokumentima, dok je dio planskih priloga ostao na nivou podataka iz 2008. (uglavnom zbog nedostajućih informacija koje je trebalo da obezbijedi naručilac). U drugoj polovini 2013. godine predat je Nacrt PUP-a, na koje je naručilac stavio primjedbe, uz proširivanje posla van ugovorenog Aneksa (izrada Generalnog urbanističkog rješenja za centar zajednice naselja Donji Murići, utvrđivanje izdvojenih lokacija za turističku izgradnju uz granicu GUP-a Bara po inicijativama investitora i izrada grafičkih priloga PUP-a po Pravilniku o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta iz 2010.). Sa urađenim korekcijama i planskim dopunama, Nacrt PUP-a predat je naručiocu krajem 2014. godine.

Paralelno sa izradom Nacrta PUP-a i nakon njegove predaje doneta je Državna studija lokacije za Virpazar i počela da teče izrada državnih planova - PPPN za Obalno područje CG (PPPN OP) i PPPN NP Skadarsko jezero, što je uticalo na planska rješenja PUP-a opštine Bar, koja su mijenjana i usklađivana sa radnim verzijama navedenih planova, tako da je verzija Nacrta PUP-a sa kraja 2014. predata mnogo prije nego što je Nacrt PPPN OP ušao u proceduru javne rasprave, odnosno nastao je raskorak među planskim rješenjima ova dva plana od skoro 1,5 godine.

Početkom 2016., od Ministarstva održivog razvoja i turizma dobijeno je mišljenje o Nacrtu PUP-a sa kraja 2014. godine. U ovom mišljenju, uz ostale primjedbe vezane za PPPN OP i PPPN NP Skadarsko jezero, rečeno je da Generalno urbanističko rješenje za Virpazar ne treba raditi jer je doneta DSL (kao ni za nove lokacije turističkih naselja na širem području Rumije).

PPPN OP je posle javne rasprave usklađivan i mijenjan prema primjedbama sa javne rasprave, a Obrađivač je tek u februaru 2018.godine dobio najnovija planska rješenja, kao i planska rješenja Nacrta PPPN NP Skadarsko jezero (koji još nije bio na javnoj raspravi). Navedeni planovi, kao i Studija zaštite kulturnih dobara opštine Bar, koja je takođe dobijena u februaru 2018.godine, bili su preduslov za finalizaciju rada na PUP-u opštine Bar. Zbog toga je ovaj Nacrt PUP-a opštine Bar mogao tek u martu 2018.godine da bude priređen za potrebe javne rasprave.

Na osnovu Izvještaja o reviziji Nacrta PUP-a iz marta 2018. dostavljenog Obrađivaču od strane Ministarstva održivog razvoja i turizma u maju ove godine, uz ostale primjedbe, zahtjevana je izrada Generalnog urbanističkog rješenja za Virpazar, kao i detaljnija izrada generalnih urbanističkih rješenja za ostala tretirana naselja (suprotno mišljenju sa početka 2016). Nakon javne rasprave Nacrta PUP-a u Baru

30. maja ove godine, u konačan Predlog PUP-a ugrađene su sve prihvatljive primjedbe iz Izveštaja Ministarstva i dopisa građana - učesnika javne rasprave.

Pravni osnov za izradu Izveštaja o strateškoj proceni uticaja predstavlja Odluka o izradi strateške procjene uticaja na životnu sredinu za prostorno - urbanistički plan OPŠTINE BAR ("Sl. list CG - Opštinski propisi", br. 32/2009) koja je sastavni deo gore pomenute Odluke Opštine Bar o izradi prostorno-urbanističkog plana Opštine Bar, kao i odgovarajuća zakonska regulativa iz ove oblasti, pre svega Zakon o životnoj sredini („Sl. list Crne Gore“, br. 52/16) i Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu („Sl. list RCG“, br. 80/05, "Sl. list Crne Gore", br. 73/10, 40/11 , 59/11 i 52/16).

Planski osnov za izradu Prostorno-urbanističkog plana Opštine Bar predstavlja Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine, kao i planska rešenja definisana u okviru Detaljnog prostornog plana autoputa Bar-Boljare, odnosno Prostornih planova područja posebne namene za Obalno područje Crne Gore, Nacionalni park "Skadarsko jezero" i Morsko dobro (PPPn za Obalno područje Crne Gore – 2018., PPPn NP „Skadarsko jezero“- Odluka o donošenju prostornog plana područja posebne namjene za nacionalni park "SKADARSKO JEZERO" ("Sl. list RCG", br. 46/2001) kao i Predlog PPPn NP "Skadarsko jezero" koji je pred usvajanjem; PPPn „Morsko dobro“ – Monte CEP, Kotor, 2007.god.). Planski osnov za izradu Izveštaja o strateškoj proceni uticaja predstavlja Prostorno-urbanistički plan Opštine Bar.

I KRATAK PREGLED SADRŽAJA I GLAVNIH CILJEVA PLANA I ODNOS PREMA DRUGIM PLANOVIMA I PROGRAMIMA

I.1. Obuhvat i granice Plana

Prostorno-urbanističkim planom opštine Bar obuhvaćeno je celokupno područje istoimene opštine. Teritorija opštine Bar nalazi se na jugoistočnom delu crnogorskog primorja između Skadarskog jezera i Jadranskog mora između 41°57'48" i 42°18'36" severne geografske širine i 18°56'10" i 19°23'20" istočne geografske dužine. Sa pripadajućom vodenom površinom jezera zauzima prostor od 598 km² (2,8% teritorije Crne Gore). Planinskim vencem sa najvišim vrhom na Rumiji (1593 m n.v.) teritorija je podeljena na primorsko i skadarsko područje.

Opština Bar obuhvata 83 naselja, odnosno prostor 55 katastarskih opština koje, pokrivaju jedno ili više naselja, kako se ona prate u Popisu stanovništva, (pogledati narednu tabelu):

Prilog br.1: Spisak katastarskih opština i pripadajućih naselja (kako se prateu Popisu stanovništva) na području opštine Bar

Red. br.	Naziv KO	Obuhvaćena naselja
1	Arbanaš	Arbnež
2	Bartula	Bartula
3	Bobovište	Bobovište
4	Boljevići	Boljevići
5	Brijege	Brijege
6	Bračeni	Bračeni, Kruševica
7	Brčeli	Gornji Brčeli, Donji Brčeli
8	Bukovik	Bukovik, Mačuge
9	Velja Gorana	Velja Gorana
10	Velje Selo	Velje Selo
11	Virpazar g	Virpazar
12	Gluhi Do	Gluhi Do
13	Godinje	Godinje
14	Gurza	Gurza, Lukići
15	Dabezići	Dabezići
16	Dedići	Dedići
17	Dobra Voda	Dobra Voda
18	Donji Murići	Besa, Donji Murići
19	Dupilo	Dupilo
20	Zaljevo	Zaljevo, Podi
21	Zankovići	Brca, Zankovići, Zgrade, Đenđinovići, Miljevići, Papani
22	Zupci	Zupci, Sustaš
23	Komarno	Komarno
24	Koštanjica	Koštanjica
25	Krnjice	Dračevica, Karanikići, Krnjice, Marstijepovići, Đuravci
26	Kunje	Kunje
27	Livari	Gornja Briska, Donja Briska, Livari
28	Limljani	Limljani
29	Mala Gorana	Mala Gorana
30	Mikulići	Veliki Mikulići, Mali Mikulići

31	Martići	Martići, Mali Ostros
32	Mišići	Zagrađe, Đurmani, Mišići
33	Novi Bar	Bar, Bjeliši, Burtaiši
34	Ovtočići	Ovtočići
35	Orahovo	Orahovo
36	Ostros	Veliki Ostros
37	Pelinkovići	Pelinkovići
38	Pečurice	Grdovići, Pečurice
39	Pinčići	Pinčići, Gornji Murići
40	Polje	Polje, Čeluga
41	Popratnica	Popratnica
42	Seoca	Seoca
43	Sozina	Sozina
44	Sotonići	Sotonići
45	Stari Bar	Velembusi, Stari Bar
46	Sutomore	Sutomore g.
47	Tejani	Tejan
48	Tomba	Tomba
49	Tomići	Tomići
50	Trnovo	Trnovo
51	Tuđemili	Tuđemili
52	Turčini	Turčini
53	Utrg	Utrg
54	Ckla	Ckla
55	Šušanj	Šušanj

I.2. Ciljevi i zadaci izrade Plana

Na osnovu analize i ocene postojećeg stanja prostornog uređenja na području opštine, identifikovanih problema, odnosno potencijala i ograničenja koji su izneti u okviru Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar, definisan je osnovni cilj izrade ovog planskog dokumenta i utvrđene odgovarajuće planske propozicije i sektorska planska rešenja.

Opšti cilj izrade Prostorno-urbanističkog plana opštine jeste utvrđivanje dugoročne koncepcije razvoja opštine Bar do 2020. godine, odnosno preciziranje takvih prostorno-planskih i urbanističkih rešenja koja će u predviđenom planskom periodu omogućiti uravnotežen socio-ekonomski razvoj celokupne teritorije opštine, odnosno dalju ekspanziju primorskog dela opštine (uz ublažavanje populacionog i građevinskog pritiska), kao i aktiviranje uočenih potencijala „jezerskog“ dela opštine (obalno područje Skadarskog jezera, Krajina i Crmnica), uz usklađivanje sa zahtevima očuvanja i zaštite prostora.

Posebni ciljevi izrade Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar su:

- nastavak intenzivnog uključivanja opštine Bar u privredne, saobraćajne i društvene tokove Crne Gore
- ravnomjeran, racionalan, efikasan i održiv prostorni razvoj na bazi racionalnog i osmišljenog korišćenja prirodnih resursa, radi povećanja funkcionalne i razvojne efikasnosti;
- razvoj ruralnih područja Bara u skladu sa njihovim potencijalima i ograničenjima
- razvoj grada Bara kao jednog od važnih regionalnih centara Primorskog regiona Crne Gore.
- usklađivanje različitih ili suprotnih interesa u korišćenju prostora;
- smanjivanje prostornih ograničenja za razvoj (neplanska izgradnja, nedostatak

- infrastrukture i javnih službi, sanacija degradiranih prostora i dr.);
- racionalno korišćenje građevinskog, poljoprivrednog, šumskog i drugog zemljišta;
- sprečavanje degradacije poljoprivrednog zemljišta, vodnih resursa, šuma, morskog dobra i dr.;
- očuvanje i unapređenje kulturnog nasleđa, kao osnove nacionalnog prostornog identiteta
- očuvanje i unapređenje prirode i biološke raznovrsnosti i vrednosti
- sanacija, zaštita i očuvanje životne sredine.

- *Ciljevi razvoja po pojedinim oblastima*

1. *Stanovništvo*

- održavanje populacione vitalnosti i ublažavanje negativnih tendencija, pre svega u naseljima u zoni Skadarskog jezera i perifernim područjima Opštine.
- zadržavanje mlađih kontigenata stanovništva, naročito u ruralnim područjima, uz poboljšavanje uslova obrazovanja, stanovanja, socijalnih usluga, opšteg kvaliteta življenja i kreditno-finansijskih aranžmana za razvoj poljoprivredne proizvodnje, turizma i preduzetništva.
- poboljšanje uslova života mlađeg ženskog stanovništva i mladih porodica radi podsticaja nataliteta, donošenjem i realizacijom specifičnih programa za poboljšanje uslova življenja ove društvene grupe.
- poboljšanje obrazovne i kvalifikacione strukture stanovništva, sa programima dokvalifikacije i prekvalifikacije, radi osposobljavanja za preduzetništvo i druge vrste produktivnih aktivnosti od značaja za ekonomski i socijalni razvoj.
- socijalno-zdravstvena zaštita i pomoć starijim građanima, posebno samačkim i dvočlanim staračkim domaćinstvima, uz uključivanje u programe zbrinjavanja starih.

2. *Privreda*

- povećanje konkurentnosti, efikasnosti i produktivnosti svih privrednih i neprivrednih delatnosti, koji podrazumevaju izgradnju povoljne lokalne poslovne/investicione klime za razvoj različitih poslovnih aktivnosti i privlačenje domaćih, lokalnih i stranih investitora;
- dalji razvoj i diverzifikacija sektora usluga u svim delatnostima, posebno razvoj turizma i saobraćajno-skladišnih i logističkih usluga, trgovine, i dr.;
- modernizacija lučkih kapaciteta u skladu sa međunarodnim standardima, kao i unapređenje usluga u pomorstvu i lučkih operacija; razvoj tržišta i poslova sa nekretninama; modernizacija dela postojećih proizvodnih i uslužnih kapaciteta, rast fizičkog obima proizvodnje, prometa roba i usluga, rast zaposlenosti, društvenog proizvoda;
- razvoj proizvodnih delatnosti u skladu sa tržišnim uslovima, potencijalima i ograničenjima, uspostavljanje i jačanje preduzetničke inicijative;
- ravnomerniji razmeštaj proizvodnih kapaciteta i uslužnih delatnosti, shodno lokaciono-razvojnim potencijalima i ograničenjima, uz aktiviranje novih prostorno-lokacionih modela;
- obogaćivanje ponude atraktivnih lokacija za izgradnju MSP, različitog stepena opremljenosti tehničkom infrastrukturom u privrednoj zoni grada Bara i pojedinim naseljima;
- bolja iskorišćenost postojećih kapaciteta, podizanje efikasnosti kapaciteta;
- povišavanje kvaliteta dostupnosti barskog područja razvojem tehničke infrastrukture (puteva, železnice, lučko-pomorske infrastrukture, telekomunikacija, komunalne infrastrukture, energetske, gasovodne mreže itd.).

3. *Industrija*

- započinjanje novih proizvodnih programa u skladu sa tržišnim uslovima, osnivanjem malih i srednjih preduzeća i privlačenjem direktnih stranih ulaganja i uz primenu evropskih principa industrijske politike na lokalnom nivou (povećana uloga znanja, inovacije, preduzetništvo i dr.);
- dinamičan industrijski rast i razvoj kroz povećanje broja preduzeća, asortimana i obima proizvodnje, zaposlenosti i društvenog proizvoda, koji se zasnivaju na komparativnim lokacionim prednostima i konkurentskoj sposobnosti barskog područja;
- šire i postupno uvođenje tzv. održivog industrijskog razvoja, u okviru raspoloživih razvojnih mogućnosti prostora, odnosno ekološko-prostornih kapaciteta i pragova, u čemu prioritet imaju: a) zaustavljanje degradacije i očuvanje poljoprivrednog zemljišta; b) sprečavanje nenamenskog i neracionalnog korišćenja prostora; i v) lokaciono-enzajronmentalna selektivnost u lociranju proizvodnih pogona; g) lokaciona kompatibilnost planiranih programa sa drugim funkcijama i okruženjem; d) racionalno i efikasno korišćenje građevinskog zemljišta u privrednoj zoni Bara, uz mešoviti način korišćenja prostora na pojedinim lokacijama; đ) uvođenje novih prostornih oblika razmeštaja industrije (na primer, tzv. poslovnih-preduzetničkih zona, start up ili poslovnih inkubatora u okviru slobodne zone, industrijskih parkova itd.);
- šire uvođenje upravljačkih postupaka, kao što su povećanje inovativne sposobnosti, efikasan menadžment, marketing, ekološki efikasne tehnologije u korišćenju materijalnih inputa, smanjenju industrijskog otpada, transporta i zagađujućih materija, itd.;
- nastavak istraživanja nalazišta nafte i gasa u podmorju.

4. *Poljoprivreda*

- očuvanje i unapređenje prostorno heterogenih resursa i uslova za proizvodnju kvalitetnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, uporedo s kontinualnim poboljšavanjem materijalnih i socijalnih uslova življenja seoskog stanovništva;
- očuvanje površina i plodnosti poljoprivrednog zemljišta, radi zadovoljavanja prehrambenih i drugih potreba, materijalne i nematerijalne prirode, sadašnjih i budućih generacija;
- usklađivanje načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta s prirodnim pogodnostima i ograničenjima, s jedne strane, i razvojnim potrebama lokalnih zajednica, s druge;
- obezbeđenje podrške opstanku porodičnih gazdinstava na planinskim i drugim područjima s prirodnim, infrastrukturnim i ekonomskim ograničenjima za vođenje rentabilne poljoprivredne proizvodnje, punim uvažavanjem njihove uloge u očuvanju prirodnih resursa, biodiverziteta, pejzažno-ambijentalnog lika i drugih netržišnih vrednosti ruralnog prostora;
- unapređenje proizvodnje, ponude i plasmana visoko kvalitetnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, prioritarno kroz primenu standarda sigurnosti i zdravstvene ispravnosti u procesu proizvodnje, ispunjenje uslova za dobijanje robne marke proizvoda definisanog geografskog porekla, a mestimično i kroz programe podrške organskoj proizvodnji;
- povećanje konkurentnosti agrarne ponude, podrškom restrukturiranju i unapređenju ljudskog i fizičkog potencijala poljoprivrednog sektora, potpunijim iskorišćavanjem komparativnih pogodnosti prostorno heterogenih agroekoloških uslova, osnivanjem i modernizacijom prerađivačkih kapaciteta i investiranjem u razvoj potrebne saobraćajne, hidrotehničke, energetske i tržišne infrastrukture;

5. *Ribarstvo*

- očuvanje postojećih resursa, njihova održiva eksploatacija i unapređenje zaštite ukupnog biodiverziteta morske i jezerske sredine;
- razvoj slatkovodnog i morskog ribarstva i njihova modernizacija, intenzifikacija i racionalizacija gazdovanja;
- izvršiti zoniranje jezera i obilježavanje ribolovnih zona;
- regulisati kontrolu izdavanja ribolovnih dozvola;
- pospešiti organizovanje otkupa izlovljene ribe iz Skadarskog jezera;
- ulaganje u novu, savremenu ribolovnu opremu i obnova stare (dokovanje i remont: brušenje, kitovanje i farbanje nadvodnog i podvodnog dijela, vađenje i spuštanje, promjena oplata, zamjena protektora, skidanje propelera, zamjena ležaja i mjerenje osovinskog voda i sl., nabavka novih sajli, mreža, libana (konop-cavomisto), satelita za navigaciju i sl.) radi kvalitetnijeg ulova i očuvanja samog morskog i jezerskog okruženja.

6. *Šumarstvo i lov*

- očuvati, unaprediti i povećati površine pod šumom u cilju jačanja opštekorisnih funkcija šuma, posebno u cilju zaštite od erozivno-bujičnih procesa i unapređenja ambijentalne sredine;
- očuvati i popravljati proizvodnu snagu zemljišta pod šumama;
- održavati i podizati nove šume na površinama pogodnim za šumu;
- stalno povećanje prirasta i prinosa;
- intenzivirati uzgoj autohtonih vrsta, pogotovo plemenitih lišćara i voćkarica;
- sanirati, odnosno izvršiti rekonstrukciju devastiranih šuma;
- koordinacija na području zaštite šuma od požara;
- kompleksno i racionalno korišćenje svih potencijala šuma;
- stvoriti uslove za proizvodnju nedrvenih biljnih proizvoda;
- poboljšanje uslova za divlju faunu u šumskim ekosistemima i povećanje brojnosti populacija lovne divljači i zaštićenih vrsta;
- održavati postojeća i uspostaviti nova zaštićena šumska područja.
- obezbijediti trajno i racionalno gazdovanje lovištem;
- očuvati postojeću raznovrsnost faune i postići optimalnu brojnost i strukturu gajenih vrsta divljači;
- utvrditi i popuniti ekološke niše lovišta;
- poboljšati životne zajednice i uslove za razmnožavanje osnovnih vrsta divljači;
- obezbijediti potpunije iskorišćavanje potencijalnih mogućnosti ovoga lovišta;
- usklađivati interese razvoja lovstva sa interesima drugih proizvodnih grana na istom prostoru;
- primjenjivati naučna saznanja i dostignuća u lovstvu;

7. *Turizam*

- afirmacija turizma kao glavnog razvojnog agensa svih prostora opštine koji sadrže izrazitije motive za domaću i inostranu turističku tražnju, odnosno u kojima su turističke aktivnosti produktivnije ili prilagodljivije od drugih mogućih aktivnosti;
- podsticanje privrednog i ukupnog razvoja opštine na osnovu direktnih i multiplikativnih efekata od turizma;
- porast produktivnosti preduzeća i porast zaposlenosti u turizmu i ugostiteljstvu;
- integrisanje turizma u ekonomski i društveni razvoj saradnjom sa regionalnim i lokalnim komplementarnim proizvodnim i neproizvodnim aktivnostima (poljoprivrede, male privrede, trgovine, saobraćaja, zdravstva, edukacije, kulture i umetnosti, sporta i dr.), uz korist po komplementarne aktivnosti i obogaćivanje turističke ponude;

- organizovanje sadržajno zaokružene i regionalno integrisane ponude turističkog područja, koje sadrži afirmisane motive i omogućava afirmisanje novih motiva domaće i inostrane turističke tražnje;
- uspostavljanje raznovrsne, originalne strukture postojećih i novih turističkih proizvoda radi postizanja konkurentske prednosti u odnosu na druge crnogorske i susedne inostrane destinacije;
- standardizacija kvaliteta postojećeg smeštaja po zahtevima kategorizacije osnovnih i komplementarnih kapaciteta, s posebnim naglaskom na unapređenje osnovnih kapaciteta; poboljšanje strukture postojećih osnovnih kapaciteta izgradnjom hotela (prevenstveno sa 4* i 5*), turističkih naselja, pansiona, hostela i motela; unapređenje strukture smeštajnih kapaciteta u domaćoj radinosti većom zastupljenošću apartmanskih jedinica;
- prihvatanje principa održivog turizma, uz ekonomsku i ekološku revitalizaciju prostora, racionalizaciju korišćenja prirodnih resursa (posebno neobnovljivih), očuvanje, zaštitu i unapređenje prirode i životne sredine;
- uključivanje prirodnih i kulturno-istorijskih vrednosti kao motiva u razvoj turizma; organizovanje, uređivanje i korišćenje turističkih prostora po kriterijumima i standardima zaštite i kulturološkog korišćenja životne sredine, prirodne i kulturne baštine; učešće turizma u očuvanju i promociji prirodnih vrednosti i kulturnog nasleđa (organizaciono, finansijsko i dr.);
- povećanje stepena iskorišćenosti kapaciteta turističke ponude podsticanjem razvoja turističkih aktivnosti sa najpovoljnijim uslovima za maksimalno produženje turističke sezone, uticanjem na dekoncentraciju tražnje i većom orijentacijom na sredovečnu klijentelu;

8. *Mreža naselja i javne službe*

- poboljšanje kvaliteta opremljenosti postojećeg nivoa javnih službi i razvoj komunalnih djelatnosti i infrastrukture u naseljima;
- pružanje socijalne podrške starijim domaćinstvima u pojedinim naseljima, kao i organizovanje mobilnih zdravstvenih službi orjentisanih ka teško pristupačnim krajevima;
- sprečavanje odliva mlađeg radno sposobnog i reproduktivnog stanovništva iz ruralnih područja u urbane centre;
- kontrola bespravne izgradnje i širenja građevinskog rejona;
- potenciranje razvoja naselja sa specijalizovanim funkcijama u cilju obogaćivanja turističke ponude područja;
- jačanje Bara kao regionalnog i opštinskog središta, polifunkcionalnog centra barskog područja i turističkog centra primorskog dela Crne Gore;
- aktiviranje poljoprivrednih potencijala naseljenih područja u sprezi sa razvojem turizma;
- očuvanje prirodno-ekoloških karakteristika naselja, posebno u okviru Nacionalnog parka „Skadarsko jezero“;
- povećanje obuhvata dece, naročito imajući u vidu perspektivno veće zapošljavanje žena/majki, dalju nuklearizaciju porodice, povećanje procenta samohranih roditelja, odnosno porodica sa jednim roditeljom;
- poboljšanje kvaliteta predškolskog boravka;
- jednak pristup predškolskim ustanovama za svu decu, naročito za decu iz siromašnih porodica;
- povećanje obuhvata predškolskog obrazovanja, a naročito za romsku decu, decu sa smetnjama u razvoju i decu iz socijalno ugroženih porodica;
- podizanje kvaliteta nastave u osnovnom obrazovanju;
- povećanje prostorne dostupnosti osnovnih škola za učenike iz naselja u rubnim zonama;
- ujednačavanje kvaliteta nastave i osnovnog obrazovanja na teritoriji Opštine;

- ravnopravan pristup i mogućnosti za učenje i uključivanje u obrazovne programe za sve svršene učenike osnovne škole koji žele da nastave školovanje;
- obezbeđenje kvalitetnog obrazovanja u srednjim školama koje je prilagođeno zahtevima i trendovima na tržištu rada;
- u oblasti visokog obrazovanja, cilj je da se unapredi kvalitet ponude visokog obrazovanja na području opštine Bar.

9. Saobraćajna infrastruktura

- stvaranje uslova za kvalitetnije održavanje i rekonstrukciju, kao i za izgradnju nedostajućih lokalnih puteva i ulica u naseljima;
- obezbediti dobre saobraćajne veze potencijalno atraktivnim turističkim lokalitetima na Skadarskom jezeru i Rumiji;
- stvoriti saobraćajne uslove za razvoj izletničkog turizma na relacijama more – planina – jezero;
- povećati nivo bezbednosti saobraćaja primenom odgovarajućih mera u oblasti tehničkog regulisanja saobraćaja (saobraćajna signalizacija, video monitoring, saobraćajna i komunalna policija);
- formiranje železničkog sistema na teritoriji Bara koji će predstavljati deo mreže šireg balkanskog prostora u cilju lakšeg sprovođenja jedinstvenih evropskih integracionih procesa;
- formiranje efikasnog sistema železničkog saobraćaja u cilju zadovoljavanja postojećih i budućih potreba u prevozu putnika i roba, zasnovano na principima održivog razvoja;
- razvoj železnice koja treba da bude glavni generator razvoja robno transportnog centra Bar, kako bi se stvorili svi uslovi za razvoj sabirno distributivne funkcije u okviru istog, i koja će predstavljati ključni element razvoja Bara kao saobraćajnog čvorišta od međunarodnog značaja što bi doprinelo njegovom boljem pozicioniranju na transportnoj mapi Evrope;
- rehabilitacija, revitalizacija i rekonstrukcija mreže železničkih koloseka i železničkih objekata;
- standardizacija tehničkih elemenata, modernizacija signalizacije i režima železničkog saobraćaja;
- podizanje nivoa usluge i povećanje bezbednosti u železničkom saobraćaju;
- smanjenje štetnih uticaja železničkog saobraćaja na život i rad ljudi, kao i na životnu sredinu;

10. Hidrotehnička infrastruktura

- Obezbeđenje potrebnih količina i kvaliteta vode za piće za vodosnabdevanje naselja se mora obezbediti izgradnjom lokalnih vodovoda i rekonstrukcijom postojećih, kako za potrebe stanovništva, tako i za ostale potrošače.
- Obezbeđenje uslova za prihvatanje vode iz regionalnog vodovoda (rezervoari cjevovod I sl.).
- U pogledu zaštite izvorišta – obezbeđenje sanitarne zaštite izvorišta koja se koriste ili će se koristiti za vodosnabdevanje gradskog i seoskog stanovništva. Za zaštitu izvorišta treba odrediti zone sanitarne zaštite, predvideti ponašanje (režime zaštite) u tim zonama i realizovati zone i mjere u njima u skladu sa zakonskim propisima za pojedine zone i režime zaštite izvorišta.
- Posebno u većim naseljima treba rešiti postojeće probleme na planu evakuacije otpadnih voda. To se posebno odnosi na primorski deo opštine gde živi najveći dio stanovnika ove opštine. Ovde je potrebno završiti kanalizacioni sistem i na bezbedan način evakuisati otpadne vode prema recipijentu – Jadranskom moru.

- Pored zaštite obalnog mora i Skadarskog jezera od zagađenja otpadnim vodama, neophodno je sprovesti i uređenje obala i njihovu zaštitu od prekomerne neplanske gradnje, odlaganja otpada i slično.
- U najtežim slučajevima gde bujični tokovi ugrožavaju naselja i nanose druge štete treba uraditi dokumentaciju za saniranje bujičnih tokova i izvršiti realizaciju prema prioritetu. Regulisanje bujičnih tokova je neophodno, a posebno uređenje slivova onih vodotokova koji ugrožavaju izgrađene naseljske zone i izgrađene objekte, kao i poljoprivredne površine.

12. *Elektroenergetska infrastruktura*

- realizovati planirana rješenja za izgradnju novih i proširenje postojećih elektroenergetskih objekata, po prioritetu, kako ne bi bili limitirajući faktor razvoja užeg i šireg prostora sa kojima čine funkcionalnu energetska cjelinu. To znači, da moraju biti u funkciji razvoja ne samo elektroenergetike Plana već i opšteg razvoja područja Primorja;
- svi izgrađeni i rekonstruisani elektroenergetski objekti ne smiju ugrožavati sigurnost i bezbjednost ljudi i imovine i moraju biti izgrađeni po važećim tehničkim standardima i u skladu sa ekonomskim i prostornim uslovima i specifičnostima. Pored navedenog, treba odklanjati (ne) inditifikovane tehničke nedostatke u Planu, u dijelu za energetiku, i time stvarati uslove da se u potpunosti zadovolje potrebe konzuma u energiji i snazi, dugoročnije i od perioda Plana;
- revitalizacija i modernizacija postojećih elektro-energetskih objekata potrebna je, pored navedenog, da bi se obezbijedilo sigurno i kvalitetno snabdijevanje potrošača električnom energijom i gubici energije sveli na tehnički dozvoljene iznose. Uz navedeno, kao važan tehnički i ekonomski faktor kod održavanja elektroenergetike je unifikacija i standardizacija materijala i opreme;
- primjeniti daljinsku komandu sa aparatima u elektro-energetskim objektima (prekidačima snage, rastavljačima) i potpunu automatizaciju i signalizaciju mjernih elemenata (napona, struje, snage, potrošnje uključenih-isključenih djelova postrojenja). Takođe, kao bitan element efikasnog i kvalitetnog poslovanja je daljinsko upravljanje sa aparatima potrošača (TA peći, bojleri, klima uređaji i sl.) i upravljanje i očitavanje dvotarifne potrošnje;
- štednja energije, pod kojom se podrazumijeva sprečavanje nepotrebnog i nefunkcionalnog "rasipanja" iste, je jedan od glavnih ciljeva koje treba postići u što kraćem roku.

13. *Telekomunikacijska infrastruktura*

- Postizanje gustine telefona od 65/100 u 2020 godini;
- Znatno povećanje broja priključaka za podatke i internet;
- izgradnja optičkih kablova u pristupnoj mreži i na taj način omogućavanje svim korisnicima, koji to žele, širokopojasan pristup telekomunikacionoj mreži.

14. *Zaštita životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara*

- apsolutni prioritet ima zaštita osnovnih komponenti životne sredine (pijaća i morska voda, vazduh, zemljište, biodiverzitet) posebno na području NP "Skadarsko jezero", Barskog polja i gradskog područja Sutomora;
- poseban prioritet ima zaštita svih površinskih i podzemnih voda od širokog spektra zagađivanja, naročito sanitarna zaštita glavnih vodoizvorišta na području opštine: "Velje Oko", "Orahovo polje", "Sustaš", "Turčini", "Zaljevo", "Čanj", "Brca";
- zaštita morskog akvatorija na širem području Luke Bar od svih vrsta akcidentnih situacija;

- zaštita obala i plaža u okviru Morskog dobra, posebno za vreme letnje turističke sezone;
- zaštita autohtonih šumskih i poljoprivrednih površina na području opštine;
- smanjenje količine i uspostavljanje sistema recikliranja i upravljanja komunalnim i neopasnim građevinskim otpadom;
- obezbeđenje predostrožnosti za aktivnosti koja u budućnosti mogu imati povećan stepen ekološkog rizika (posebno koridori planiranog autoputa Bar-Boljari i brze saobraćajnice duž Crnogorskog primorja), primjenom sistema procene uticaja na životnu sredinu pre donošenja investicionih odluka o razvoju saobraćajnih koridora i mogućih industrijskih objekata;
- povećanje obima investicija za zaštitu životne sredine;
- unapređenje sistema upravljanja zaštitom životne sredine u industrijskim preduzećima (uvođenje sistema standarda iz serije ISO 14000);
- unapređenje edukacije lokalnog stanovništva o postojećim ekološkim problemima i njihovo uključivanje u akcije za očuvanje i unapređenje životne sredine;
- istraživanje i očuvanje biološke raznovrsnosti, hidro-, geo- i drugog nasleđa i predela;
- istraživanje i očuvanje/održanje raznovrsnosti flore i faune i njeno povećanje reintrodukcijom nestalih autohtonih vrsta životinja i biljaka;
- istraživanje i očuvanje staništa, jačanje (brojčano snaženje) i prostorno širenje populacija retkih, ugroženih i kritično ugroženih biljnih i životinjskih vrsta;
- naglašena zaštita ekosistema obala mora, jezera i vodotoka, kao i svih izvora i vrela;
- sanacija i revitalizacija ugroženih prirodnih dobara, posebno na morskoj i jezerskoj obali, uz rigoroznu kontrolu ili zabranu korišćenja privrednih resursa prirodnih dobara;
- racionalno korišćenje svih prirodnih resursa i zaštita prirodnih područja i dobara koja omogućavaju i poboljšavaju kvalitet življenja na regionalnom i lokalnom nivou, a u skladu sa principima održivog razvoja;
- očuvanje, unapređenje i zaštita predeonih, ambijentalnih, estetskih i turističko-rekreativnih potencijala područja od posebnog međunarodnog i nacionalnog interesa;
- omogućavanje dostupnosti ljudima pejzažnih, bioloških i drugih vrednosti i prirodnih resursa područja za održivo korišćenje u okviru turizma, rekreacije, sporta i komplementarnih aktivnosti, nauke, obrazovanja i dr.;
- zasnivanje zaštite prirode i kvaliteta životne sredine na integralnom i kontinualnom prostornom i urbanističkom planiranju; utvrđivanje planskih rešenja, režima i uslova korišćenja, organizacije i uređenja prostora, kojima se obezbeđuje zaštita prirode i životne sredine, uz prethodno pribavljene uslove zaštite prirode i životne sredine od nadležnih službi;
- završavanje postojećeg i stalno praćenje budućeg stanja crvenih listi i inventara biodiverziteta; razvoj integralnog informacionog sistema o stanju prirode i životne sredine (u okviru informacionog sistema prostora);
- popularizacija zaštite prirode i životne sredine i razvijanje ekološke svesti u javnosti, kod lokalnog stanovništva i posetilaca/turista; podrška programima ekološkog vaspitanja i obrazovanja dece i omladine;
- utvrđivanje mera zaštite od erozije, elementarnih i drugih nepogoda.
- očuvanje temelja i materijalne baštine nacionalne kulture i drugih kultura koje su se razvijale na tlu opštine;
- očuvanje, zaštita, revitalizacija i kulturološko korišćenje NKD u funkciji nauke, edukacije, prezentacije javnosti i turizma;
- popularizacija NKD i organizovano razvijanje svesti o značaju kulturnog nasleđa za život i rad današnjih i budućih generacija, kao bitnog preduslova za očuvanje nacionalnog identiteta;

- zaštita NKD na mestu i integralno sa prostorom u kome se nalaze; integralna zaštita kulturne i prirodne baštine;
- zaštita NKD od svih oblika nekontrolisane izgradnje i rekonstrukcije, posebno od energetskih i industrijskih pogona, velikih infrastrukturnih sistema, vojnih objekata i dr. koji mogu trajno da degradiraju okruženje kulturnog dobra, pa i sam njegov identitet i integritet;
- zasnivanje zaštite i revitalizacije NKD na integralnom i kontinualnom prostornom i urbanističkom planiranju.

Osnovni zadatak izrade Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar jeste da definiše strateška rešenja za:

- usmerekvanje prostorne organizacije na naseljskom i drugim nivoima;
- sanaciju postojećih i prevenciju potencijalnih problema prostorne organizacije i uređenja naselja i prostora;
- utvrđivanje funkcionalnih zona pretežne namene, lokaliteta za izgradnju za razne namene sa adekvatnim rešavanjem imovinsko-pravnih problema, bavljenje poljoprivredom, turizmom i drugim privrednim delatnostima;
- izgradnju saobraćajne, komunalne i komunikacione infrastrukture u naseljima;
- zaštitu demografskih, prirodnih, stvorenih i kulturnih potencijala i zaštita od elementarnih nepogoda i drugih udesa;
- definisanje politika, mera i mehanizama za realizaciju planskih rešenja i kontrolu korišćenja, uređenja i zaštite prostora.

I.3. Sadržaj Plana

Knjiga I. PLAN PROSTORNOG RAZVOJA TERITORIJE LOKALNE SAMOUPRAVE BAR

UVODNE NAPOMENE

UVODNI DEO

Položaj, opšti podaci, površina i obuhvat planskog područja

Planski period i obrazloženje za izradu plana

Zakonski osnov izrade plana

Izvod iz Programskog zadatka za izradu plana

I OCJENA STANJA, POTENCIJALA I OGRANIČENJA ORGANIZACIJE, UREĐENJA, ZAŠTITE I KORIŠĆENJA PROSTORA PLANSKOG PODRUČJA

1. REGIONALNI I LOKALNI KONTEKST UKUPNOG I PROSTORNOG RAZVOJA

1.1 Razvijenost opštine u odnosu na Primorski region i CG

1.2 Regionalni status i geografsko-saobraćajni položaj

1.3 Karakteristike lokalnih prostorno-funkcijskih cjelina

1.4 Potencijali i ograničenja razvoja

2. PRIRODNE KARAKTERISTIKE

2.1 Prikaz prirodnih odlika prostora

2.2 Prirodne pogodnosti i ograničenja za razvoj

3. KORIŠĆENJE PRIRODNIH RESURSA PO NAMENAMA

3.1 Morsko dobro, jezero i resursi pijaćih voda

3.2 Mineralne sirovine, energetski potencijal i rudarstvo

3.3 Šume i šumarstvo, lovište i lovstvo

3.3.1 Šume i šumarstvo. Šumske površine

3.3.2 Lovište i lovstvo

3.4 Poljoprivredno zemljište, poljoprivreda, ruralni razvoj i ribarstvo

3.4.1 Poljoprivredno zemljište

3.4.2 Poljoprivreda i ruralni razvoj

3.4.3 Ribarstvo

4. PRIVREDA

4.1 Struktura privrede i privredni subjekti

4.2 Prostorna organizacija privrednih delatnosti

4.3 Turizam

5. STANOVNIŠTVO, MREŽA NASELJA, SOCIJALNI RAZVOJ, STANOVANJE I NEPLANSKA IZGRADNJA

5.1 Stanovništvo

5.2 Mreža naselja

5.3 Socijalni razvoj i javne službe

5.4 Stanovanje

5.5 Neformalna/neplanska izgradnja

6. INFRASTRUKTURNI SISTEMI

6.1 Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura

6.1.1 Drumski saobraćaj

6.1.2 Željeznički saobraćaj

6.1.3 Vodni saobraćajni sistem

6.1.4 Logistički tokovi preko Luke Bar

6.1.5 Ocena stanja, potencijali i ograničenja

6.2 Vodna infrastruktura

6.2.1 Vodovodni sistemi i snabdijevanje vodom

6.2.2 Odvođenje otpadnih voda, kanaliziranje i sanitacija naselja

6.2.3 Odvođenje atmosferskih voda i uređenje vodotoka

6.3 Energetska infrastruktura

6.3.1 Stanje elektroenergetske infrastrukture

6.3.2 Ocena stanja, potencijali i ograničenja

6.4 Telekomunikacije

6.4.1 Fiksne komunikacije

6.4.2 Mobilna telefonija i difuzna RTV mreža

6.4.3 Pošte

6.4.4 Ocena stanja

6.5 Komunalna infrastruktura

7. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PREDELA, PRIRODNIH I KULTURNIH DOBARA

7.1 Zaštita životne sredine

7.2 Zaštita prirodnih dobara

7.3 Zaštita nepokretnih kulturnih dobara (NKD)

7.4 Zaštita predela

8. ZAŠTITA OD INTERESA ZA ODBRANU ZEMLJE NA PODRUČJU NASELJA, ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA I TEHNIČKO-TEHNOLOŠKIH AKCIDENTATA

9. IZVODI IZ POSTOJEĆE PLANSKE I RAZVOJNE DOKUMENTACIJE VIŠEG REDA, PLANSKOG I SUSEDNIH PODRUČJA (ODREDBE RELEVANTNE ZA OPŠTINU BAR)

9.1 Prostorni plan Republike Crne Gore do 2020. iz 2008. godine

9.2 Nacionalne strategije razvoja

9.3 Predlog PPPN obalnog područja CG iz 2017. godine i rezultati i preporuke projekta CAMP CRNA GORA

9.4 PPPN NP Skadarsko jezero – Predlog iz 2018. godine

9.5 Strateški plan razvoja opštine Bar 2014. do 2019. godine

10. SWOT ANALIZA POTENCIJALA I OGRANIČENJA ORGANIZACIJE, UREĐENJA, ZAŠTITE I KORIŠĆENJA PROSTORA

11. EKONOMSKO-DEMOGRAFSKE ANALIZE

11.1 Demografski potencijal

11.2 Stvoreni (privredni) potencijal

11.3 Budžetski potencijal

II CILJEVI RAZVOJA PLANSKOG PODRUČJA

1. OPŠTA STRATEŠKA ORIJENTACIJA, OPŠTI STRATEŠKI CILJEVI I PODCILJEVI RAZVOJA PLANSKOG PODRUČJA

1.1 Strateški okviri razvoja opštine Bar

1.2 Vizija razvoja opštine Bar

1.3 Opšta strateška orijentacija opštine Bar

1.4 Opšti strateški ciljevi i podciljevi razvoja

2. PRINCIPI, KRITERIJUMI I CILJEVI ZAŠTITE I KORIŠĆENJA PRIRODNIH RESURSA U ODNOSU NA NAMENU POVRŠINA

2.1 Principi, kriterijumi i ciljevi zaštite prirodnih resursa

2.2 Principi i kriterijumi namene prostora/površina

3. POSEBNI CILJEVI RAZVOJA PO OBLASTIMA I SEKTORIMA

3.1 Ciljevi korišćenja prirodnih resursa po namenama

3.1.1 *Ciljevi korišćenja vodnih resursa, morskog dobra i jezerskog prostora* 3.1.2

Ciljevi eksploatacije mineralnih sirovina

3.1.3 *Ciljevi razvoja šumarstva*

3.1.4 *Ciljevi razvoja lovstva*

3.1.5 *Ciljevi razvoja poljoprivrede i ruralnih područja*

3.1.6 *Ciljevi razvoja ribarstva*

3.2 *Ciljevi razvoja privrede*

3.2.1 *Zajednički ciljevi razvoja privrede*

3.2.2 *Ciljevi razvoja Luke Bar*

3.2.3 *Ciljevi razvoja turizma*

3.3 *Ciljevi demografskog i socijalnog razvoja, razvoja mreže naselja, stanovanja i regulisanja neplanske izgradnje*

3.3.1 *Ciljevi razvoja stanovništva*

3.3.2 *Ciljevi razvoja mreže naselja*

3.3.3 *Ciljevi razvoja javnih službi*

3.3.4 *Ciljevi razvoja stanovanja*

3.3.5 *Ciljevi regulisanja neformalne / neplanske izgradnje*

3.4 *Ciljevi razvoja infrastrukture*

3.4.1 *Ciljevi razvoja saobraćaja i saobraćajne infrastrukture*

3.4.2 *Ciljevi razvoja vodne infrastrukture*

3.4.3 *Ciljevi razvoja energetske infrastrukture*

3.4.4 *Ciljevi razvoja telekomunikacija*

3.4.5 *Ciljevi razvoja komunalne infrastrukture*

3.5 Ciljevi zaštite životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara, zaštite i uređenja predela

3.5.1 Ciljevi zaštite životne sredine

3.5.2 Ciljevi zaštite prirodnih dobara

3.5.3 Ciljevi zaštite nepokretnih kulturnih dobara (NKD)

3.5.4 Ciljevi zaštite i uređenja predela i zelenih površina

3.6 Ciljevi zaštite od interesa za odbranu zemlje na području naselja i zaštite od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških akcidenata

III PLANSKA REŠENJA ORGANIZACIJE, UREĐENJA, ZAŠTITE I KORIŠĆENJA PROSTORA PLANSKOG PODRUČJA

1. OSNOVNA KONCEPCIJA PROSTORNOG RAZVOJA PLANSKOG PODRUČJA

1.1 Mogući scenariji socio-ekonomskog razvoja i alternative prostornog razvoja

1.2 Osnovna koncepcija organizacije, uređenja, zaštite i korišćenja planskog područja

2. PODELA PLANSKOG PODRUČJA NA PROSTORNO-FUNKCIJSKE CELINE I PODCELINE

A) *Barska rivijera - područje postojećeg GUP-a Bara sa proširenjima van GUP-a*

154

B) *Srednje brdsko-planinsko područje opštine sa planiranim*

Regionalnim parkom prirode Rumija

C) *Područje Skadarskog jezera*

3. PLAN NAMENE POVRŠINA

3.1 Osnove koncepta namene površina

3.2 Korišćenje zemljišta po namjenama

3.3 Iniciranje zona i lokacija za državne i lokalne objekte od opšteg interesa i za koncesije

4. PROSTORNI RAZVOJ I RAZMEŠTAJ PRIVREDNIH DELATNOSTI

4.1 Koncept dugoročnog privrednog razvoja

4.2 Prostorni aspekt korišćenja morskog dobra, jezera i resursa pijaćih voda

4.3 Eksploatacija mineralnih sirovina i korišćenje energetskog potencijala

4.4 Prostorni razvoj šumarstva

4.5 Prostorni razvoj lovstva

4.6 Prostorni razvoj poljoprivrede i ruralnih područja

4.6.1 *Očuvanje i poboljšanje poljoprivrednog zemljišta*

4.6.2 *Prostorni razvoj poljoprivrede*

4.6.3 *Ruralni razvoj*

4.7 Prostorni razvoj ribarstva

4.8 Razvoj usluga, industrije i MSP

4.8.1 *Funkcijski razvoj usluga, industrije i MSP*

4.8.2 *Funkcijski razvoj Luke Bar*

4.8.3 *Prostorni razvoj usluga, industrije i MSP*

4.9 Prostorni razvoj turizma

5. STANOVNIŠTVO, MREŽA NASELJA, JAVNE SLUŽBE I STANOVANJE

5.1 Projekcija razvoja stanovništva

5.2 Prostorna organizacija i razvoj mreže naselja i centara

- 5.3 Prostorni razvoj javnih službi
- 5.4 Prostorni razvoj stanovanja
- 6. PROSTORNI RAZVOJ INFRASTRUKTURNIH SISTEMA
  - 6.1 Prostorni razvoj saobraćajne infrastrukture
    - 6.1.1 *Drumski saobraćaj*
    - 6.1.2 *Željeznički saobraćaj*
    - 6.1.3 *Vodni saobraćajni sistem*
  - 6.2 Prostorni razvoj vodne infrastrukture
    - 6.2.1 *Snabdjevanje vodom*
    - 6.2.2 *Evakuacija otpadnih i atmosferskih voda, zaštita obalnih voda i uređenje vodotokova*
  - 6.3 Prostorni razvoj energetske infrastrukture
    - 6.3.1 *Elektro-energetska infrastruktura*
    - 6.3.2 *Obnovljivi izvori energije i energija gasa*
  - 6.4 Prostorni razvoj telekomunikacija
    - 6.4.1 *Fiksna mreža*
    - 6.4.2 *Mobilna telefonija*
    - 6.4.3 *Opštinski informacioni sistem i radiodifuzni sistem*
    - 6.4.4 *Pošanski saobraćaj*
  - 6.5 Prostorni razvoj komunalnog sistema
- 7. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNIH I KULTURNIH DOBARA, ZAŠTITA I UREĐENJE PREDELA
  - 7.1 Zaštita životne sredine
  - 7.2 Zaštita prirodnih dobara
  - 7.3 Zaštita nepokretnih kulturnih dobara (NKD)
  - 7.4 Zaštita i uređenje predela
- 8. EKONOMSKO-TRŽIŠNA PROJEKCIJA
  - 8.1 Karakteristike i razvojni potencijali lokalne ekonomije
  - 8.2 Ekonomsko – tržišne projekcije razvoja privrednih delatnosti
    - 8.2.1 *Ekonomsko - tržišni aspekti turizma*
    - 8.2.2 *Ekonomsko – tržišni aspekti poljoprivrednog potencijala*
    - 8.2.3 *Ekonomsko-tržišni aspekti šumskog potencijala*
    - 8.2.4 *Ekonomsko-tržišni aspekti lovnog i ribolovnog potencijala*
    - 8.2.5 *Ekonomsko-tržišni aspekti potencijala obnovljivih izvora energije*
  - 8.3. Ekonomsko – tržišna projekcija razvoja komunalne infrastrukture
  - 8.4. Zaključci

IV SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PLANA

1. SMERNICE ZA IZRADU PLANSKE I RAZVOJNE DOKUMENTACIJE I ZA DIREKTNU PRIMENU PLANA

- 1.1 Smernice za izradu planske dokumentacije i direktnu primenu Plana za naselja, punktove, izdvojene lokacije i vannaseljske prostore, po prostorno-funkcijskim podcelinama opštine
  - 1.1.2 *Detaljna urbanistička razrada (Studije lokacije i Urbanistički projekti) za nepokretna kulturna dobra i kulturnu baštinu i za naselja u NP Skadarsko jezero, sa strateškim procjenama uticaja na prirodu i životnu sredinu i studijama zaštite NKD i kulturne baštine* 1.1.3
  - Moguća izrada Urbanističkih projekata i Lokalnih studija lokacije i direktna primjena PUP-a za sela, planinske punktove i izdvojene lokacije turističke izgradnje za koje nije predviđena izrada urbanističkih planova 1.1.4
  - Moguća izrada Lokalnih studija lokacije i Urbanističkih projekata ili direktna primjena PUP-a za prostore van naselja, punktova i izdvojenih lokacija

- 1.2 Smernice za sprovođenje Plana u drugim relevantnim planskim dokumentima
2. SMJERNICE I PRAVILA ZA PLANIRANJE, ORGANIZACIJU, UREĐENJE, IZGRADNJU, ZAŠTITU I KORIŠĆENJE PROSTORA
  - 2.1 Opšte smjernice za organizaciju, uređenje, izgradnju, zaštitu i korišćenje prostora
  - 2.2 Pravila za dalju plansku razradu građevinskih područja i sadržaja izvan građevinskih područja
    - 2.2.1 Opšta pravila za građevinska područja
    - 2.2.2 Pravila za građevinska područja urbanih naselja
    - 2.2.3 Opšta pravila za ruralna naselja
    - 2.2.4 Opšta pravila za izdvojene djelove građevinskih područja naselja
    - 2.2.5 Opšta pravila za izdvojena građevinska područja izvan naselja
    - 2.2.6. Lokacije za ruralni razvoj
    - 2.2.7. Planiranje sadržaja izvan građevinskih područja
3. PRAVILA UREĐENJA NASELJA, IZGRADNJE I REKONSTRUKCIJE SADRŽAJA SUPRASTRUKTURE
  - 3.1 Pravila uređenja, izgradnje i rekonstrukcije suprastrukture stanovanja, javnih funkcija i turizma u prostorima van područja GUP-a Bara i van naselja sa generalnim urbanističkim rešenjima u PUP-u
    - 3.1.1 Posebna pravila za nepokretna kulturna dobra, dobra kulturne baštine, naselja i kampove u NP Skadarsko jezero, za koja je predviđena detaljna urbanistička razrada kroz studije lokacije i/ili Urbanističke projekte (sa Strateškom procjenom uticaja na prirodu i životnu sredinu i Studijom zaštite NKD i kulturne baštine)
    - 3.1.2 Posebna i zajednička pravila za sela, planinske punktove i izdvojene lokacije turističke izgradnje za koje je moguća izrada Urbanističkih projekata i Lokalnih studija lokacije ili direktno sprovođenje pravila PUP-a
    - 3.1.3 Posebna i zajednička pravila za prostore i objekte van naselja, punktova i izdvojenih lokacija, za koje je moguća izrada Urbanističkih projekata i Lokalnih studija lokacije ili direktno sprovođenje pravila PUP-a
  - 3.2 Tretman neformalnih/neplanskih naselja i objekata
  - 3.3 Pravila uređenja i izgradnje suprastrukture u zonama industrijskih i uslužnih delatnosti van naselja obuhvaćenih generalnim urbanističkim rešenjima u PUP-u
  - 3.4 Uslovi za energetska efikasnost i korišćenje obnovljivih izvora energije
4. S PRAVILA ORGANIZACIJE I IZGRADNJE INFRASTRUKTURNIH SISTEMA
  - 4.1. Saobraćajna infrastruktura
    - 4.1.1 Drumski saobraćaj
    - 4.1.2 Željeznički saobraćaj
    - 4.1.3 Plovni saobraćaj
  - 4.2 Vodna infrastruktura
    - 4.2.1 Vodosnabdevanje
    - 4.2.2 Kanalizacija
    - 4.2.3 Uređenje vodotoka
  - 4.3 Energetska infrastruktura i korišćenja obnovljivih izvora energije
    - 4.3.1 Elektroenergetska infrastruktura
    - 4.3.2 Obnovljivi izvori energije
  - 4.4 Telekomunikacije
  - 4.5 Komunalni sistemi i uređenje predjela

5. PRAVILA ZAŠTITE PRIRODNIH I KULTURNIH DOBARA, OBLIKOVANJE PREDJELA, ZAŠTITU PLAŽA I UREĐENJE OBALA

5.1 Zaštita, uređenje i kulturološko korišćenje prirodnih dobara

5.2 Zaštita, uređenje i kulturološko korišćenje

nepokretnih kulturnih dobara (NKD)

5.3 Oblikovanje predjela

5.3.1. *Smjernice u odnosu na tip karaktera predjela*

5.3.2. *Smjernice za planski prepoznate kategorije predjela*

5.3.3. *Smjernice za planski prepoznate kategorije predjela u NP Skadarsko jezero*

5.3.4. *Mjere zaštite, sanacije i revitalizacije predjela*

5.4 Smjernice za zaštitu plaža i uređenje obala

6. MJERE ZAŠTITE OD INTERSA ZA ODBRANU ZEMLJE NA PODRUČJU NASELJA I ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH NEPOGODA I TEHNIČKO-TEHNOLOŠKIH AKCIDENATA

7. PRIORITETI FUNKCIJSKOG I PROSTORNOG RAZVOJA OPŠTINE

7.1 Korišćenje prirodnih resursa i prostorni razvoj privrednih delatnosti

7.1.1 *Korišćenja morskog dobra, jezera i resursa pijaćih voda*

7.1.2 *Eksploatacija mineralnih sirovina i korišćenje energetskog potencijala*

7.1.3 *Šume i šumarstvo*

7.1.4 *Lovstvo*

7.1.5 *Poljoprivredno zemljište, poljoprivreda i ruralni razvoj*

7.1.6 *Ribarstvo*

7.1.7 *Usluge, industrija i MSP*

7.1.8 *Luka Bar*

7.1.9 *Turizam*

7.2 Stanovništvo, mreža naselja, javne službe, stanovanje i neplanska izgradnja

7.2.1 *Stanovništvo*

7.2.2 *Mreža naselja*

7.2.3 *Javne službe*

7.2.4 *Stanovanje*

7.2.5 *Regulisanje neformalne/neplanske izgradnje*

7.3 Prostorni-razvoj infrastrukturnih sistema

7.3.1 *Saobraćajna infrastruktura*

7.3.2 *Vodna infrastruktura*

7.3.3 *Energetska infrastruktura*

7.3.4 *Telekomunikacije*

7.3.5 *Komunalna infrastruktura*

7.4 Zaštita životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara i predjela, zaštita od nepogoda i akcidenata

7.4.1 *Životna sredina*

7.4.2 *Prirodna dobra*

7.4.3 *Nepokretna kulturna dobra (NKD)*

7.4.4 *Predjeli*

7.4.5 *Zaštita od interasa za odbranu zemlje na području naselja*

i zaštita od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoških akcidenata

8. INSTITUCIJE UČESNICI U SPROVOĐENJU PLANA

9. MERE I INSTRUMENTI ZA SPROVOĐENJE PLANA

9.1 Mere i instrumenti opšte razvojne/ekonomske politike

9.2 Mere i instrumenti drugih politika

9.2.1 *Politika razvoja pomorske privrede i kopnenog saobraćaja*

9.2.2 *Politika razvoja turizma*

9.2.3 *Politika razvoja poljoprivrede*

9.2.4 *Politika razvoja industrije*

9.2.5 *Politika razvoja MSP*

10. INFORMATIČKA PODRŠKA I MONITORING IMPLEMENTACIJE PLANA

GRAFIČKI PRILOZI:

01 AŽURNA TOPOGRAFSKA PODLOGA SA GRANICOM PLANSKOG PODRUČJA I ADMINISTRATIVNOM PODJELOM	R 1:25.000
02. NAMJENA PROSTORA – POSTOJEĆE STANJE	R 1:50.000
03 NAMJENA PROSTORA - PLAN	R 1:25.000
04 MREŽA NASELJA I CENTARA I OBJEKTI JAVNIH SLUŽBI - PLAN	R 1:25.000
05 SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA - STANJE I PLAN	R 1:25.000
06 PRIMARNI OBJEKTI HIDROTEHNIČKE INFRASTRUKTURE – STANJE I PLAN	R 1:25.000
07 ELEKTROENERGETSKA I ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA – STANJE I PLAN	R 1:25.000
08 ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNIH DOBARA I TURIZAM – STANJE I PLAN	R 1:25.000
09 PODJELA PODRUČJA NA CJELINE I PODCJELINE SA GRAĐEVINSKIM REJONIMA NASELJA ZA GENERALNU URBANISTIČKU RAZRADU U OKVIRU PUP-A I ZA IZRADU DRUGIH PLANSKIH DOKUMENATA PO PRAVILIMA PUP-A	R 1:25.000
10 NEPOKRETNNA KULTURNA DOBRA U OPŠTINI BAR	R 1:50.000
11 PLAN PREDJELA	R 1:50.000

Knjiga II. GENERALNA URBANISTIČKA REŠENJA NASELJA U OKVIRU PUP-a OPŠTINE BAR

SADRŽAJ KNJIGE II:

UVODNE NAPOMENE

I GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE BARSKE RIVIJERE/PODRUČJA GUP-a BARA

1. Stanje funkcijskog i prostornog razvoja
  - 1.1 Položaj, karakteristike i prostorni obuhvat planskog područja
  - 1.2 Ocjena stanja, pogodnosti i ograničenja prostornog razvoja
2. Ciljevi i zadaci prostornog razvoja
3. Planski koncept prostornog razvoja
  - 3.1 Koncept funkcijskog i prostornog razvoja
  - 3.2 Plan namjene površina
4. Smjernice za sprovođenje generalnog urbanističkog rješenja / Pravila uređenja i izgradnje
  - 4.1 Plan i pravila organizovanja i izgradnje javnih površina, infrastrukture i komunalne opreme
    - 4.1.1. *Smjernice i mjere za izgradnju saobraćajnih i infrastrukturnih objekata i sistema*
    - 4.1.2. *Smjernice i mjere za uređenje zelenih i slobodnih površina – pejzažno uređenje*
    - 4.1.3. *Smjernice i mjere za uređenje i očuvanje mora i obala*
    - 4.1.4. *Smjernice i mjere za uređenje ostalih voda i otvorenih tokova*
    - 4.1.5. *Smjernice za zaštitu prirodnih i pejzažnih vrijednosti i kulturne baštine*
    - 4.1.6. *Smjernice i mjere za zaštitu životne sredine*
    - 4.1.7. *Smjernice i mjere za zaštitu od interesa za odbranu zemlje i zaštitu od nesreća*
    - 4.1.8. *Smjernice i mjere za povećanje energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije*
    - 4.1.9. *Smjernice i mjere za tretman neformalnih objekata i naselja*
    - 4.1.10. *Smjernice i mjere za ostale površine*
  - 4.2 Pravila uređenja i izgradnje sadržaja suprastrukture
  - 4.3. Smjernice za dalju plansku razradu (oblici intervencija)
  - 4.4. Smjernice za faznu realizacije plana

Grafički prikazi R=1:10.000

Grafički prikaz 01. Ažurna topografsko katastarska podloga sa granicom generalnog urbanističkog rješenja

Grafički prikaz 02. Prostorna organizacija – postojeće stanje

Grafički prikaz 03. Namjena površina – plan

Grafički prikaz 04. Saobraćajna infrastruktura – plan

Grafički prikaz 05. Hidrotehnička infrastruktura – plan

Grafički prikaz 06. Elektroenergetska i elektonska komunikaciona infrastruktura – plan

II GENERALNO URBANISTIČKO REŠENJE NASELJA VIRPAZAR

1. STANJE FUNKCIJSKOG I PROSTORNOG RAZVOJA

1.1. Položaj, karakteristike i prostorni obuhvat planskog područja

1.2. Ocjena stanja i analiza stepena izvršenosti važeće planske dokumentacije

2. CILJEVI, ZADACI I OČEKIVANI EFEKTI PROSTORNOG RAZVOJA

3. PLANSKI KONCEPT PROSTORNOG RAZVOJA

3.1 Osnovni koncept funkcijskog razvoja

3.2 Koncept prostornog razvoja

3.3 Plan namjene površina sa bilansima / ukupni urbanistički pokazatelji (prema DSL

VIRPAZAR)

4. SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE GENERALNOG URBANISTIČKOG RJEŠENJA / PRAVILA UREĐENJA I IZGRADNJE

4.1 Plan i pravila organizovanja i izgradnje javnih površina, infrastrukture i komunalne opreme

4.1.1. *Smjernice i mjere za izgradnju saobraćajnih i infrastrukturnih objekata i sistema*

4.1.2. *Smjernice i mjere za uređenje zelenih i slobodnih površina*

4.1.3. *Smjernice za zaštitu kulturne baštine*

4.1.4. *Smjernice i mjere za zaštitu životne sredine i zaštitu od nesreća*

4.1.5. *Smjernice i mjere za povećanje energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije*

4.2 Pravila uređenja i izgradnje sadržaja suprastrukture

4.3. Smjernice za dalju plansku razradu

4.4. Smjernice za faznu realizacije plana

Grafički prikazi R=1:5.000

Grafički prikaz 1. Postojeće stanje

Grafički prikaz 2. Plan namene površina

Grafički prikaz 3. Sinhron plan

III GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE NASELJA OSTROS

1. Stanje funkcijskog i prostornog razvoja

1.1 Položaj, karakteristike i prostorni obuhvat planskog područja

1.2 Ocjena stanja, pogodnosti i ograničenja prostornog razvoja

2. Ciljevi i zadaci prostornog razvoja

3. Planski koncept prostornog razvoja

3.1 Koncept funkcijskog i prostornog razvoja

3.2 Plan namjene površina sa bilansima

3.4 Plan sadržaja infrastrukture i komunalne opreme

4. Smjernice za sprovođenje generalnog urbanističkog rješenja / Pravila uređenja i izgradnje

4.1 Pravila organizovanja i izgradnje sadržaja infrastrukture i komunalne opreme

4.1.1. *Smjernice i mjere za izgradnju saobraćajnih i infrastrukturnih objekata i sistema*

4.1.2. *Smjernice i mjere za uređenje zelenih i slobodnih površina*

4.1.3. *Smjernice i mjere za uređenje voda i otvorenih tokova*

4.1.4. *Smjernice i mjere za ostale površine*

4.1.5. *Smjernice i mjere zaštite*

4.2 Pravila uređenja i izgradnje sadržaja suprastrukture

4.3. Prioriteti prostornog razvoja za srednjoročni period i sprovođenje plana

Grafički prikazi R=1:5.000

Grafički prikaz 1. Postojeće stanje

Grafički prikaz 2. Plan namene površina i saobraćaja, sa elementima tehničke infrastrukture

IV GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE NASELJA DONJI MURIĆI

1. Stanje funkcijskog i prostornog razvoja
    - 1.1 Položaj, karakteristike i prostorni obuhvat planskog područja
    - 1.2 Ocjena stanja, pogodnosti i ograničenja prostornog razvoja
  2. Ciljevi i zadaci prostornog razvoja
  3. Planski koncept prostornog razvoja
    - 3.1 Osnovni koncept funkcijskog razvoja
    - 3.2 Koncept prostornog razvoja
    - 3.3 Plan namjene površina sa bilansima
    - 3.4 Plan sadržaja infrastrukture i komunalne opreme
  4. Smjernice za sprovođenje generalnog urbanističkog rješenja
    - 4.1 Pravila uređenja i izgradnje sadržaja suprastrukture
    - 4.2 Pravila organizovanja i izgradnje sadržaja infrastrukture i komunalne opreme
    - 4.3 Pravila zaštite i uređenja prirodnih dobara i dobara kulturne baštine
    - 4.4 Pravila pejzažnog uređenja površina javne namjene
    - 4.5 Smjernice za urbanističku tazradu generalnog urbanističkog rješenja
    - 4.6 Prioriteti prostornog razvoja za srednjoročni period
- Grafički prikazi R=1:5.000
Grafički prikaz 1. Postojeće stanje
Grafički prikaz 2. Plan namjene površina
Grafički prikaz 3. Plan saobraćajnica i tehničke infrastrukture

V GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE TURISTIČKOG NASELJA I SPORTSKO-REKREATIVNOG CENTRA „GORNJI ŠESTANI“

1. Stanje
    - 1.1 Položaj, karakteristike i prostorni obuhvat planskog područja
    - 1.2 Ocjena stanja, pogodnosti i ograničenja prostornog razvoja
  2. Ciljevi i zadaci prostornog razvoja
  3. Planski koncept prostornog razvoja
    - 3.1 Osnovni koncept funkcijskog razvoja
    - 3.2 Koncept prostornog razvoja
    - 3.3 Plan namjene površina sa bilansima
    - 3.4 Plan sadržaja infrastrukture i komunalne opreme
  4. Smjernice za sprovođenje generalnog urbanističkog rješenja
    - 4.1 Pravila uređenja i izgradnje sadržaja suprastrukture
    - 4.2 Pravila organizovanja i izgradnje sadržaja infrastrukture i komunalne opreme
    - 4.3 Pravila zaštite i uređenja prirodnih dobara i dobara kulturne baštine
    - 4.4 Pravila pejzažnog uređenja površina javne namjene
    - 4.5 Smjernice za urbanističku tazradu generalnog urbanističkog rješenja
    - 4.6 Prioriteti prostornog razvoja za srednjoročni period
- Grafički prikazi R=1:5.000
Grafički prikaz 1. Postojeće stanje
Grafički prikaz 2. Plan namjene površina
Grafički prikaz 3. Plan saobraćajnica i tehničke infrastrukture

VI GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE TURISTIČKOG NASELJA I SPORTSKO-REKREATIVNOG CENTRA „SOZINA“

1. Stanje
  - 1.1 Položaj, karakteristike i prostorni obuhvat planskog područja
  - 1.2 Ocjena stanja, pogodnosti i ograničenja prostornog razvoja
2. Ciljevi i zadaci prostornog razvoja
3. Planski koncept prostornog razvoja
  - 3.1 Osnovni koncept funkcijskog razvoja
  - 3.2 Koncept prostornog razvoja

- 3.3 Plan namjene površina sa bilansima
  - 3.4 Plan sadržaja infrastrukture i komunalne opreme
  - 4. Smjernice za sprovođenje generalnog urbanističkog rješenja
    - 4.1 Pravila uređenja i izgradnje sadržaja suprastrukture
    - 4.2 Pravila organizovanja i izgradnje sadržaja infrastrukture i komunalne opreme
    - 4.3 Pravila zaštite i uređenja prirodnih dobara i dobara kulturne baštine
    - 4.4 Pravila pejzažnog uređenja površina javne namjene
    - 4.5 Smjernice za urbanističku tazradu generalnog urbanističkog rješenja
    - 4.6 Prioriteti prostornog razvoja za srednjoročni period
- Grafički prikazi R=1:5.000
- Grafički prikaz 1. Postojeće stanje
  - Grafički prikaz 2. Plan namjene površina
  - Grafički prikaz 3. Plan saobraćajnica i tehničke infrastrukture

SMJERNICE ZA IMPLEMENTACIJU DETALJNIH RAZRADA NASELJA I LOKALITETA U OKVIRU NACIONALNOG PARKA SKADARSKO JEZERO

1. Detaljna razrada naselja Donje Krnjice - planska cjelina Crmnica
2. Detaljna razrada naselja Komarno - planska cjelina Crmnica
3. Detaljna razrada naselja Godinje/Perazići, Lekovići - planska cjelina Crmnica
4. Urbanistički projekt lokaliteta Raduš - planska cjelina Crmnica
5. Urbanistički projekt lokaliteta Pristan - planska cjelina Crmnica
6. Detaljna razrada naselja Bobovište - planska cjelina Krajina
7. Detaljna razrada naselja Ckla - planska cjelina Krajina

Grafički prikazi

1. Donje Krnjice
2. Komarno
3. Godinje
4. Raduš
5. Pristan
6. Bobovište
7. Ckla

PLANIRANE STUDIJE I PROJEKTI ZA PODRUČJE NP SKADARSKO JEZERO

I.4. Odnos prema drugim planovima i programima

- Prostorni plan Crne Gore¹

Prostorni plan Crne Gore je strateški dokument i opšta osnova organizacije i uređenja prostora na celokupnoj teritoriji Crne Gore. Ovim Prostornim planom određeni su državni ciljevi i mere prostornog razvoja, u skladu sa ukupnim ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem Crne Gore. Prostornim planom Crne Gore definisani su sledeći opšti principi i ciljevi razvoja koji su od značaja za izradu Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar i Strateške procene uticaja:

- prioriteta zaštita i očuvanje ekosistema najvišeg ranga;
- obaveza da se u prostorno planiranje i raspored delatnosti uključe odgovarajuće mere očuvanja životne sredine;
- racionalno upravljanje komunalnim i drugim otpadom;
- racionalno korišćenje prirodnih resursa kroz održivi razvoj obalnog područja primenom principa održivog razvoja i instrumenata integralnog upravljanja obalnim područjem.

---

¹ Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine – Ministarstvo za ekonomski razvoj, Podgorica, decembar 2007. god.

- Razvoj mora da bude kompatibilan sa održivim karakteristikama prostora i mora da ih promovise, a prostorni i urbanistički planovi moraju biti zasnovani na održivom razvoju i promovisanju kvaliteta životne sredine.

Konceptom uređenja degradirane i ugrožene životne sredine navodi se da je u područjima u kojima je ugrožena i degradirana životna sredina (hot-spotovi) neophodno preduzeti odgovarajuće aktivnosti i projekte koji će sanirati posledice i unaprediti tehnologiju do nivoa da ne zagađuje životnu sredinu. U opštini Bar određena je rehabilitacija degradiranog okruženja u rudarskim hot-spotovima u Sutomoru (kamenolom Haj-nehaj) i Baru (kamenolomi na Volujici).

- **Prostorni plan područja posebne namene NP „Skadarsko jezero“²**

Nacionalni park Skadarsko jezero proglašen je 1983. godine na dijelovima teritorija opština Podgorica, Cetinje i Bar. Obuhvata površinu od 42.427,3 ha, od toga 21.978,7 ha vodene površine, sa zaštitnom zonom od 24.026 ha. Od pet prostornih cjelina Parka, na teritoriji opštine Bar obuhvaćene su dvije i to Crmnica sa 5.426,6 ha i Krajina 6.230,9 ha.

Zaštita prirode, kao glavna funkcija Nacionalnog parka koncipirana je na nivou međunarodnog i nacionalnog značaja. Zaštita od međunarodnog značaja obuhvata uključenost Parka u međunarodne institucije - Ramsarsku listu, IBA i IPA (dosad ostvarenu) i nominovanje za EMERALD područje. Zaštita prirodnih dobara od nacionalnog značaja obuhvata ustanovljenje strogih rezervata prirode, zoniranje područja Parka na tri zone zaštite i određivanje zaštitne zone Parka.

Na teritoriji opštine Bar ustanovljen je jedan strogi rezervat prirode - ostrvo Omerova gorica, kao najveća aktivna kolonija sive čaplje na jezeru, u lovorovoj šumi, na površini od 6,11 ha. U zoni I stepena zaštite, na teritoriji opštine Bar predviđen je prostor ostrva Bisag (endemska vrsta ljuskavog guštera) i priobalje Ckle (kolonija kormorana) na ukupnoj površini od 1.960,7 ha. U zoni II stepena zaštite predviđeni su zalivi-oka Raduš (23,5 ha) i Ckla (73,1 ha) kao zimovnici riba. U zoni III, najblažeg stepena zaštite je cijela obalna zona uz južnu, jugozapadnu i zapadnu obalu jezera koja pripada opštini Bar. Zaštitna zona NP prostire se na teritoriji opštine Bar od granice Parka do padina Rumije.

Zaštićena staništa u opštini Bar vezana su za dobra u I i II stepenu zaštite (ostrvo Bisag za ljuskavog guštera, Ckla za kormorane i riblju populaciju i Raduš za riblju populaciju). Iznad D. Murića je zaštićeno stanište balkanskog endema *Ramanda Serbica*. Na teritoriji opštine Bar su zaštićeni i sljedeći geološki i paleontološki objekti - pećine Špela (D. Murići), Ivanina špilja, Golubinja i Požalica (D. Seoca), Grabačica, Babatuša i Spila (Trnovo).

Demografska projekcija U Parku na području opštine Bar, u osam naselja projektovano je za 2025. samo 809 stanovnika (721 stanovnik 2011.). U zaštitnoj zoni NP, u 19 naselja projektovano je za 2025. 1.877 stanovnika (1.750 stanovnika 2011.), što upućuje na izrazitu depopulaciju područja i na pesimizam prema budućem demografskom razvoju ovog područja.

Mreža naselja Za mrežu naselja u okviru NP i njegove zaštitne zone na teritoriji opštine Bar su najznačajniji Virpazar - sekundarni urbani centar opštine i turistički centar, Stari Virpazar na teritoriji NP a Novi Virpazar u zaštitnoj zoni NP, Ostros - urbani centar zajednice sela i turističko naselje u zaštitnoj zoni NP i Donji Murići - centar zajednice naselja i turistički centar (u planu preceđen kao glavni turistički centar na barskom dijelu jezera, s obzirom na svoj ruralni karakter i otežani saobraćajni pristup zbog morfolometrijskih ograničenja). Ostala naselja su ruralna i funkcijski gravitiraju navedenim centrima.

U prostornoj cjelini Crmnica planirani su:

- prioriteta - zaštita pejzažnih vrijednosti i tradicionalnog graditeljstva, uz revitalizaciju postojećih naselja - posebno ribarskih naselja Raduš, Pristan i D. Krnjice; razvoj vinogradarstva;

- ulazi u NP predviđeni su u Virpazaru i Krnjicama;
- centar prostorne cjeline je Virpazar;
- planirani broj stanovnika cjeline 2025. - 338 (2011.- 311);
- glavne privredne djelatnosti - poljoprivreda, ribolov i turizam;

---

² PPN NP „Skadarsko jezero“ – RZUP, CAU i MonteCEP, Predlog iz 2018. god.

- vidovi turizma -rekreativni, istraživački, izljetnički i ekskurzioni, kulturno-edukativni, agrarni, vjerski i sportski;
- plaže - Obida, Pješćac, Godinje i Seoca;
- turistički lokaliteti - Godinje i Pristan;
- ribarska sela - D. Krnjice i Raduš;
- turistička sela -Komarno, Boljevići, Limljani i Seoca;
- turistički smještaj u NP - ukupno 480 ležaja
  - . osnovni sadržaji - manji hoteli, turistička naselja, etno selo/eco lodge - 270 ležaja (Pristan 40, Stari Virpazar 110, etno selo 120)
  - . komplementarni sadržaji - kuće i sobe za iznajmljivanje, apartmani - 170 ležaja (Komarno 30, Krnjice 60, Raduš 20, Stari Virpazar 70 i Pješćac 20)
  - . kampovi - kamp naselje, kamp mobilhome i kamp - 40 ležaja (Obida/Lučica 20 i Relja 20)
- ostali sadržaji
  - . centar za posjetioce NP - u Starom Virpazaru
  - . vodni granični prelaz prema Albaniji - u Starom Virpazaru
  - . punkt granične policije - u Krnjicama
  - . pijaca narodne radinosti - u Starom Virpazaru
  - . pješačke i biciklističke staze
  - . tri uređena vidikovca

U prostornoj cjelini Krajina planirani su:

- prioriteti - integralna zaštita, razvoj i upravljanje prirodnim i kulturnim bogatstvom; razvoj stočarstva;
- ulazi u NP - u D. Murićima i Ckla;
- centar prostorne cjeline - Ostros;
- planirani broj stanovnika cjeline 2025 - 471 (2011. - 410);
- glavne privredne djelatnosti - poljoprivreda, ribarstvo i turizam;
- vidovi turizma - rekreativni, istraživački, izljetnički i ekskurzioni, kulturno-edukativni, agrarni, vjerski i sportski;
- plaže - D. Murići, Bobovište;
- turistički centar - D. Murići;
- značajnija turistička sela - Bobovište i Ckla;
- ostala turistička sela - Šestani, Livari, Koštanjica;
- turistički smještaj u NP - ukupno 450 ležaja
  - . osnovni sadržaji - manji hoteli, turistička naselja, etno selo/eco lodge - 230 ležaja (D. Murići 150 i etno selo 80)
  - . komplementarni sadržaji - kuće i sobe za iznajmljivanje, apartmani - 120 ležaja (Ckla 20, Bobovište 20, Sjerče 20 i D.Murići 60)
  - . kampovi - kamp naselje, kamp mobilhome i kamp - 100 ležaja (Ckla 20, Bobovište 20 i D. Murići 60)
- ostali sadržaji
  - . granični prelaz Ckla
  - . objekt službe zaštite NP - u Bobovištu
  - . punkt granične policije - u Bobovištu i Ckla
  - . pješačke i biciklističke staze
  - . uređeni vidikovci

Saobraćajna infrastruktura na teritoriji opštine Bar

- drumski saobraćaj
  - . planirani autoput Bar - Boljare, prednost "kopnenoj varijanti" koja optimalno obilazi jezero (trasa klisurom Orahovštine i preko kanjona Rijeke Crnojevića iznad NP)
  - . magistralni put M2 Virpazar-Sotonići-Petrovac
  - . regionalni put R15 Virpazar-Ostros-Vladimir, planirano produženje puta preko Rijeke Crnojevića do magistralnog puta Podgorica-Cetinje, uz rekonstrukciju trase i izmještanje u zoni Virpazara (na nasipu sa sjeveroistočne strane)
  - . lokalni putevi - rekonstrukcija i dogradnja
- jezerski saobraćaj
  - . planirane plovne veze Rijeke Crnojevića sa Skadrom i sa morem preko Bojane
  - . objekti jezerskog saobraćaja - pristan u Starom Virpazaru, privezišta u Pristanu i D. Krnjicama, staništa i manja privezišta u ribarskim selima

POSEBNA NAPOMJENA: Planska rješenja iz navedenog Predloga PPPN za NP "Skadarsko jezero" ugrađena su u planska rješenja PUP-a opštine Bar.

- Prostorni plan područja posebne namjene za Obalno područje Crne Gore³ i preporuke porijekta CAMP CRNA GORA

Prostorni plan područja posebne namjene za Obalno područje Crne Gore donešen je za prostor svih šest primorskih opština, kao i za teritorijalno more i unutrašnje morske vode, izuzev prostora koji je obuhvaćen granicama Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" u opštini Bar i Nacionalnog parka "Lovćen" u opštini Budva. Ovaj plan treba predstavljati osnov za optimalno korišćenje potencijala, očuvanje, zaštitu i unapređivanje područja Primorskog regiona. Površina zahvata je 1591km² a teritorijalno more je površine oko 2540km². Plan je donešen za period do 2030. godine. U skladu sa smjernicama ovog plana vršiče se usklađivanje prostorno urbanističkih-planova opština.

PRPEPORUKE STUDIJSKIH ANALIZA I EKSPERATA – CAMP CRNA GORA je poseban projekat koji je analizirao ranjivost i pogodnost prostora i tok kontekstu posebno opštu ranjivost prostora kroz više segmenata:

- građevinska područja na osnovu postojeće planske dokumentacije i fizičke izgrađenosti
- područja konflikata
- opštu ranjivost i uticaj na buduću namjenu površina
- ranjivost po segmentima životne sredine
- obalni odmak
- turistički prihvatni kapacitet crnogorskog priobalnog područja

Među brojnima, izdvajaju se sledeći zaključci:

GRAĐEVINSKA PODRUČJA NA OSNOVU POSTOJEĆE PLANSKE DOKUMENTACIJE I FIZIČKE IZGRAĐENOSTI

Analiza važećih prostorno-planskih dokumenata i stanja stvarne izgrađenosti prema ortofoto snimku iz 2011.g. pokazuju da su građevinska područja izrazito predimenzionirana u odnosu na broj stanovnika i turističke kapacitete.

U Baru je 4326 ha obuhvaćeno građevinskim područjima (8,6% opštinske teritorije, a u obalnom pojasu širine 1000m 72,7% ove zone), a njihova izgrađenost je 30,8% (35,3% u obalnom pojasu širine 1000m), što znači da su ona malo iskorišćena ili su predimenzionirana u odnosu na realne potrebe i da postoje velike rezerve koje se mogu iskoristiti u narednom periodu. Istovremeno, u obalnom pojasu širine 1000m iskorišćenost je znatno veća, rezerve su male i osetan je pritisak investitora na izgradnju ove zone, što uvećava probleme u opremanju zemljišta. Dosadašnje planiranje građevinskih područja višestruko većih od potrebnih predstavlja neracionalno trošenje vrijednih i neobnovljivih prostornih resursa i ima brojne negativne posljedice koje uključuju raspršenu izgradnju koja zahtijeva znatno dužu saobraćajnu mrežu i višestruko skuplje komunalno opremanje građevinskog zemljišta, nepotrebnu potrošnju vrijednih resursa, posebno vrijednog poljoprivrednog i šumskog zemljišta i područja vrijednog biodiverziteta, veće troškove energije i goriva, odnosno veći pritisak na životnu sredinu, gubitak tradicionalne fizionomije naselja i narušavanje izvornih predionih vrijednosti, u ekonomskom smislu, dugoročno posmatrano, ovakav trend dovodi do pada prihoda u turizmu i pada rejtinga destinacije.

ANALIZA OPŠTE RANJIVOSTI I UTICAJ NA BUDUĆU NAMJENU POVRŠINA (CAMP projekat – Analiza ranjivosti i pogodnosti – Analiza opšte ranjivosti)

U seizmičkom pogledu (detaljnije u Studiji seizmičke mikrorejionizacija za primorske opštine, prof.dr. Glavatvović B., Vučinić Lj., dipl.matemat., CAMP CG, februar 2013. g.), u opštini Bar, koju uglavnom karakteriše umjerena ranjivost u pogledu seizmičnosti (i indeksom osjetljivosti prema seizmičkom hazardu 25-35%), treba pored manjih kompleksa na sjeveru opštine, kao područje velike ranjivosti (sa velikom ranjivošću i indeksom osjetljivosti prema seizmičkom hazardu 35-50%), ističu se kranji jugoistočni dio opštinske teritorije - Mala i Velika Gorana pogotovo, a naročito treba istaknuti Barsko polje, koje je već u velikoj mjeri

---

³ PPPN za Obalno područje Crne Gore (Sl. list CG br.: 56/18)

urbanizovano i „isječeno“ infrastrukturom. Od velike važnosti su i manji kompleksi poljoprivrednih površina, gdje bi prenamjena i raznovrsna zagađenja i degradacija zemljišta i zemljišnog prostora značila veoma velik, odnosno nedopustljiv/neprihvatljiv uticaj, tako da zahvate na tim površinama treba izbjegavati u najvećoj mogućoj mjeri.

Najšira područja velike seizmičke ranjivosti (indeks 5), odnosno zone sa očekivanim ubrzanjima tla između 0,35 g i 0,60 g, nalaze se na području opština Bar i Ulcinj. To su područja koja karakteriše veliki nagibi terena i/ili područja sa pretežno nevezanim klastičnim stijenama, u opštini Bar posebno područje južnih padina planinskih masiva Rumije i Možure, odnosno područje između Bojane i Bara. Grad Bar pripada područjima koja karakteriše veoma velika seizmička ranjivost (indeks 4).

Na osnovu modela ukupne ranjivosti izdvojena su u opštini Bar sledeća područja velike ranjivosti:

Barsko polje - predstavlja poljoprivredno zemljište velikog kvaliteta, ali degradirano neracionalnom, disperznom izgradnjom. Dalju urbanizaciju treba uskladiti sa potrebom očuvanja poljoprivrednih kompleksa. Istovremeno treba imati u vidu veliku seizmičku ranjivost područja.

Mala i Velika Gorana – kao područje očuvanog kulturnog predjela i kompleksa tradicionalno obrađivanih poljoprivrednih površina. Preporučuje se očuvanje poljoprivrednih površina uz sprovođenje mjera zaštite radi tradicionalnog bavljenja poljoprivredom. Razradom u okviru PUP-a Bar za naselja potrebno je dati smjernice za realizaciju urbanističkih rješenja u kontekstu očuvanja ruralnog karaktera.

Analize CAMP-projekta pokazuju da je udio područja veoma visoke ranjivosti unutar planiranog, a neizgrađenog građevinskog područja, veoma visok. (80% svih površina neizgrađenih građevinskih područja je na lokacijama visoke (ocjena 4) i veoma visoke (ocjena 5) ranjivosti. To upućuje na potrebu optimizacije namjene površina, posebno građevinskih područja, sa ciljem da se izbegnu konflikti i obezbjedi da se područja planirana za izgradnju u planskom periodu i realizuju.

Na osnovu ovih analiza u Planu su izdvojene vrijedne poljoprivredne površine na kojima se ne preporučuju građevinska područja, kao i tradicionalna naselja sa dijelom poljoprivrednih površina koja mogu biti razvojne ruralne zone. Posebno je važno pri detaljnijoj razradi u okviru PUP-ova opština tretirati pažljivo ova područja.

Prepoznati su mogući konflikti u prostoru između prethodno planiranih građevinskih područja i vrijednih osjetljivih prostora. Definisani su predlozi mogućih rješenja za očuvanje određenih zona i kriterijumi za primjenu obalnog odmaka.

Analiza u pojasu na udaljenosti 1000 m od obalne linije ukazuje na prirodnu očuvanost zaleđa i izraženu urbanizaciju, odnosno degradaciju, uskog obalnog područja, kao i neophodnost njihove intenzivnije i efikasnije zaštite. Plan na osnovu analiza definiše smjernice u cilju sprovođenja mjera smanjenja uticaja na kvalitet životne sredine i zdravlja ljudi.

ANALIZA RANJIVOSTI ŽIVOTNE SREDINE I PODRUČJA NAJVEĆE RANJIVOSTI

Analize su vršene po segmentima životne sredine, i to ranjivosti flore i faune, erozije, poljoprivrednih površina, seizmičkoj aktivnosti, površinskih i podzemnih voda, mora, predjela ...a kao područja najveće ranjivosti i preporuke za optimalno korišćenje istaknuti su Barsko polje, Dobra voda, Mala i Velika Gorana, Rumija, a u pogledu konflikata u podnosu na postojeće planove kroz analize CAMP projekta u opštini Bar prepoznati su:

Zagrađe: Zona je prethodno planirana za turizam i turističko naselje. Područje je veoma visoke seizmičke ranjivosti koje nije preporučljivo koristiti za planiranje i izgradnju građevinskih objekata.

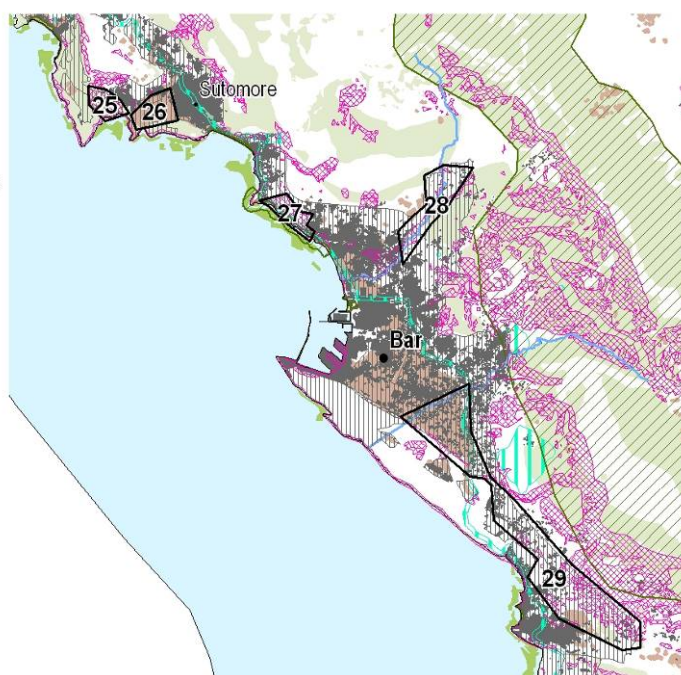
Spičansko polje (Sutomora): Zona je planirana za turizam i stanovanje; područje je velike ranjivosti i potencijala za poljoprivredu, ali i mogućeg razvoja Sutomora za koje je urađena planska dokumentacija.

Sušanj: Zona je planirana za turističko naselje; područje je značajno sa aspekta zaštite prirode (spomenik prirode Ratac sa Žukotricom); predstavlja područje veoma visoke seizmičke ranjivosti. Predlaže se izgradnja u rezervama prostora naselja, a zonu u zapadnom dijelu ka Ratacu sačuvati od izgradnje.

Zupci i Barsko polje - Dobre vode: Zone za mješovite namjene i stanovanje; za Barsko polje i rubna područja karakteristična je disperzna izgradnja koja je u potpunosti fragmentirala inače kvalitetno poljoprivredno zemljište; Zupci - djelimična izgradnja, preporučuje se da se obezbijede zeleni prodori; Barsko polje i Dobre vode - prisutna je disperzna gradnja, potrebno

je obezbijediti zelene prodore, a zaokružiti građevinska područja na rubnim zonama Barskog polja i prema - Dobrim vodama.

- 4** područja konflikta između neizgrađenih građevinskih područja i područja najveće ranjivosti
- građevinska područja
- izgrađena područja
- Flora i fauna
- područja veoma visoke ranjivosti flore i faune
- zastičena područja (postojeća i potencijalna)
- ranjivost morskog biodiverziteta - koncept 1: područja veoma visoke ranjivosti
- Poljoprivredne površine
- područja veoma visoke ranjivosti iz modela ranjivosti
- Seizmička ranjivost
- površine veoma visoke ranjivosti
- Površinske vode
- stalni tokovi i značajni povremeni tokovi
- Podzemne vode
- I zona zaštite (zona neposredne zaštite)
- II zona zaštite (uža zona zaštite)
- zona mineralnih izvora
- zona nalazišta peloida
- Poplave
- površina plavljenja

Grafički prikaz 1.: Područja konflikta između neizgrađenih građevinskih područja i područja najveće ranjivosti - Bar

- OBALNI ODMAK

Obalni odmak je jedan od zahtjeva koje postavlja Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja. Prostor između morske obale i linije odmaka čini zonu odmaka u kojoj gradnja nije dozvoljena. U skladu sa zahtjevima iz Protokola, u slučaju niskih, eroziji podložnih obala i obala izloženih riziku podizanja nivoa mora, kao i dijelovima obale sa značajnim ekološkim vrijednostima, ovaj odmak može biti nedovoljan. Idealno bi bilo sprovesti istraživanja kojim će se utvrditi konzistentni kriterijumi i u skladu s tim linija odmaka koja može biti i više od 100 m (npr. kriterijum primjene projekcije uticaja klimatskih promjena).

U okviru aktivnosti CAMP-a Crna Gora⁴ izrađena je analiza ranjivosti za usko obalno područje kojom je utvrđena ranjivost užeg obalnog pojasa po pojedinim segmentima životne sredine. Istom je data integralna ocjena ranjivosti po segmentima obalne linije. Na taj način identifikovana su područja gdje postoje uslovi za proširenje odmaka. Protokol o IUOP predviđa i adaptacije (izuzetke od primjene) obalnog odmaka (na manje od 100 m) za područja s posebnim geografskim i drugim ograničenjima i za projekte od javnoga interesa koji moraju biti utvrđeni nacionalnim pravnim aktom u skladu sa principima i ciljevima ovog Protokola.

Obalni odmak je i ranije bio važan u prostornom planiranju. Planovi su predviđali pojaseve različitih širina uz obale gdje su bili prirodno vrijedni, atraktivni ili osjetljivi prostori, u kojima nije predviđana izgradnja. Ipak je pritisak za gradnjom u najužem obalnom pojasu veliki, pa je stoga definisanje obalnog odmaka postalo dio međunarodnog zakonodavstva sa ciljem da se usmjere i kontrolišu planiranje obalnih područja.

Takođe se ukazuje i na ekonomsku i socijalnu dimenziju i pozitivne efekte u slučajevima odmaka, kako zbog obalnog rizika, tako i u izbjegavanju ekonomskih šteta.

Cilj je obezbijediti kapacitet plaža, udobniji boravak i kvalitetniju ponudu smještajnih kapaciteta, tako da primjena obalnog odmaka ujedno predstavlja ograničenje linearnog širenja naselja uz obalu i vraćanje na ranije prepoznate principe prostornog i urbanističkog planiranja, pri čemu se izgradnja uglavnom predviđala iza gradskih šetališta na adekvatnoj udaljenosti od mora.

U fizičkoj strukturi naselja, uski obalni pojas i zona odmaka su uvijek područja posebne vrijednosti, pa kriterijumi javnog interesa i javnih potreba moraju imati prioritet u urbanističkom rješavanju ovih situacija. **Dobre prakse pokazuju da su najbolja rješenja obično ona koja uz**

⁴ CAMP Crna Gora, Definisanje obalnog odmaka, materijal za diskusiju, PAP/RAC, novembar 2013.g.

morsku obalu planiraju javne površine namijenjene prije svega slobodnom vremenu i koje su otvorene za sve stanovnike naselja.

Ranjivost uskog obalnog pojasa⁵ - Na osnovu izvršene detaljne analize ranjivosti uskog obalnog područja definisana su područja gdje postoje uslovi za proširenje obalnog odmaka, odnosno zone ograničene ili zabranjene gradnje uz obalu, u skladu sa Protokolom o IUOP. Urađene su analize i studije:

- Kartiranje habitata izabranih lokaliteta i ocjena njihove ranjivosti,
- Karta erozije neposredne morske obale,
- Studija seizmičke kategorizacije prostora za primorske opštine Crne Gore,
- Studija oluja na crnogorskom primorju,
- Studija porasta nivoa mora.

Model analize ranjivosti uskog obalnog područja koji je urađen u okviru CAMP projekta, zasniva se na direktnom ocjenjivanju samo najznačajnijih elemenata životne sredine, izdvojenih i analiziranih u skladu sa članom 10 Protokola o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja, kojim je utvrđena zaštita sljedećih specifičnih obalnih ekosistema koji se smatraju područjima veoma visoke ranjivosti:

- **močvare i ušća rijeka,**
- **morski habitati⁶,**
- **obalne šume i**
- **dine.**

Pored specifičnih obalnih ekosistema, u analizi ranjivosti uskog obalnog područja uzeti su u obzir i sljedeći aspekti koji predstavljaju dodatnu argumentaciju za proširenje obalnog odmaka:

- Zaštićena područja prirode-područja gdje bi nepogodna/opsežna gradnja mogla ugroziti prirodne karakteristike koje se čuvaju, dok je u rezervatu prirode (npr. Tivatska solila) gradnja zabranjena;
- Područja ekscesivne erozije-abrazije, - područja gdje je neophodno sprovođenje mjera zaštite i uređenja obalnog područja od erozije;
- Područja veoma visoke seizmičke ranjivosti koje apsolutno nije preporučivo koristiti za planiranje i izgradnju građevinskih objekata;
- Zone primarne zaštite (zone neposredne zaštite) kao zone strogog režima zaštite vodoizvorišta, zone mineralnih izvora i zone nalazišta peloida predstavljaju ograničenje za gradnju;
- Područja velikog uticaja oluja i porasta nivoa mora, odnosno područja gdje usled uticaja oluja i porasta nivoa mora dolazi do velike promjene obalne linije. Proširenje obalnog odmaka je utvrđeno na način što je uzet u obzir porast nivoa mora, pri čemu se računao i dodatni negativni uticaj oluja sa morske strane.

Analiza područja za proširenje "obalnog odmaka"⁷ - Urađena je dodatna analiza ranjivosti uskog obalnog područja kako bi se utvrdile zone gdje postoje uslovi za **proširenja obalnog odmaka**.

U okviru analize Camp-a predložene su zone za proširenje obalnog odmaka, odnosno zone ograničene ili zabranjene gradnje uz obalu, ali se one odnose uglavnom na dijelove morske obale koji su prostraniji i zaravnjeniji, nego što je to obala Barske rivijere, koja je često strma ili već izgrađena.

Kriterijumi za definisanje "obalnog odmaka"⁸ - U definisanju obalnog odmaka, kao i definisanju situacija u kojima je moguća adaptacija (smanjenje) propisanog odmaka od 100m, vodilo se računa o svrsi i razlozima za propisivanje obalnog odmaka koji slijede iz ciljeva i opštih načela utvrđenih članovima 5. i 6. Protokola. Razlozi su grupisani u tri bitna zahtjeva:

1. Očuvanje prirodnih i pejzažnih vrijednosti obale i ukupne prirodne dinamike.
2. Izbjegavanje rizika kojima je izloženo obalno područje, posebno izbjegavanje šteta koje mogu nastati zbog prirodnih procesa kao što je erozija, prirodnih katastrofa i klimatskih promjena.

---

⁵ CAMP Crna Gora, Analiza ranjivosti i pogodnosti, Analiza ranjivosti uskog obalnog područja

⁶ Zahtjev očuvanja morskih habitata ne utiče direktno na proširenje obalnog odmaka, obzirom na lociranost u morskom dijelu obalnog područja Crne Gore. Naime, očuvanje morskih habitata odnosno morskog biodiverziteta treba obezbijediti kroz dosljedno ograničenje gradnje marina, luka, molova i ostalih građevinskih objekata u akvatorijumu značajnijih morskih habitata (vidjeti zaključke Analize opšte ranjivosti).

⁷ CAMP Crna Gora, Analiza ranjivosti i pogodnosti, Analiza ranjivosti u užoj obalnoj zoni.

⁸ CAMP Crna Gora, Definisanje obalnog odmaka - materijal za diskusiju, PAP/RAC, Oktobar 2013.g.

3. Osiguranje slobodnog pristupa moru i obali što uključuje i omogućavanje prihvatljivih oblika rekreativnog korišćenja.

Prvi i drugi zahtjev su relativno složeni s obzirom da zahtijevaju detaljniju analizu ranjivosti užeg obalnog pojasa. Rezultat navedene analize je kategorizacija užeg obalnog pojasa prema stepenu ranjivosti.

Treći zahtjev se barem dijelom zadovoljava kroz postojanje JP Morskog dobra kojim se osigurava ne vlasnički režim, odnosno javni karakter najužeg obalnog pojasa.

Sprovedene analize ranjivosti identifikuju 3 vrste situacija:

1. Područja obale gdje je zbog visoke ukupne ranjivosti preporučljivo obalni odmak proširiti u odnosu na osnovni odmak od 100m (proširenje),
2. Ostala područja gdje se izuzetno, za određene vrste obalnih situacija i za definisane vrste zahvata i projekata, u skladu s odredbama Protokola, omogućava njihova realizacija unutar pojasa odmaka od 100m (adaptacija-smanjenje).
3. Područja gdje je zbog utvrđene ranjivosti potrebno poštovanje osnovnog odmaka od 100m, odnosno gdje nije moguća njegova adaptacija (poštovanje odmaka).

U skladu sa tačkom 3. u okviru Camp analiza, kroz dokument⁹ Definisane obalnog odmaka su analizirani i razrađeni kriterijumi na osnovu kojih su utvrđene mogućnosti i uslovi za adaptaciju osnovnog obalnog odmaka. Kriterijumi za definisanje adaptacije osnovnog obalnog odmaka su uspostavljeni kao posljedica antropogenih i prirodnih uslova i pritiska na užu obalnu pojas.

Na osnovu svih kriterijuma su date detaljnije smjernice za primjenu odmaka prema tipu u zavisnosti od izgrađenosti i drugih prirodnih i antropogenih karakteristika obale. Takođe, urađeni su bilans svih 10 tipova odmaka sa pripadajućim ukupnim dužinama i procentima.

- TURISTIČKI PRIHVATNI KAPACITET CRNOGORSKOG PRIOBALNOG PODRUČJA

Određivanje turističkog prihvatnog kapaciteta crnogorskog priobalnog područja je značajno zbog činjenica:

Prostor je snažno orijentisan na kupališni turizam i korišćenje plaža, zbog čega realna procjena turističkog prihvatnog kapaciteta obalnog plažnog prostora čini osnovu planiranja održivog razvitka turizma koji je okosnica razvoja države.

Karakterističan je snažan pritisak na obalni plažni prostor ne samo od strane turista, nego i od strane osoba koje borave u kućama za odmor, zastupljeni su i korisnici koji malo doprinose ekonomiji lokalne zajednice,

Priobalni prostor države Crne Gore je relativno mali u poređenju sa priobalnim prostorima drugih mediteranskih država,

Cjelokupni obalni prostor Crne Gore je relativno dobro povezan i najvećim dijelom urbanizovan, nema značajnijih ostrva kao cjelina.

Kao indikatori prihvatnog kapaciteta korišćeni su:

Fizički kapacitet plaža (po najnižim standardima od 5m² po kupaču, plaže) - lako je Crna Gora bogata kvalitetnim plažnim prostorima, ukazuje se na pažljiv odnos prema plažama zbog konfiguracije terena, postojanja smješajnih kapaciteta, guste naseljenosti i izgrađenosti obalne linije i velikog broja sezonskih stanova, pri čemu se stanje tokom kupališne sezone pogoršava usled lociranja i funkcionisanja privremenih objekata i drugih namjena, posebno za lociranje ugostiteljskih i trgovačkih sadržaja. Po intenzitetu pritiska na obalni prostor ističe se i područje opštine Bar, koja uprkos činjenici da po količini smješajnih sadržaja zaostaje i za opštinom Budva i opštinom Herceg Novi ima najviše stanovnika i procijenjeno najveći broj osoba u vikend stanovima. Pritisak na plažni prostor u opštini Bar uprkos manjem broju turista je vrlo visok zbog većeg udjela vikend stanova i izletnika pa i domicilnog stanovništva. Opština Bar raspolaže i relativno manjim plažnim površinama s obzirom na ukupnu dužinu obale uslijed nepovoljne konfiguracije terena i okupiranosti obalne zone drugim sadržajima, u prvom redu lukom Bar.

Kapacitet u odnosu na turistički tip plažnog prostora - Fizički (prostorni) prihvatni kapacitet najjednostavnije se može izračunati na osnovu raspoloživog plažnog prostora po kupaču¹⁰ pri

---

⁹ Camp Crna Gora, Definisane obalnog odmaka - materijal za diskusiju, PAP/RAC, oktobar 2013.g.

¹⁰ Kod detaljnih analiza fizičkog kapaciteta plaže u definiranju raspoloživog plažnog prostora treba uzeti u obzir nužnost izdvajanja manjih dijelova plaže iz analize da bi se osigurao nesmetan protok kupača na plaži. Za potrebe ove studije takav analitički pristup nije slijeden.

čemu treba uzeti u obzir i vrstu plaže: plaže u rizortima (10-30m² po kupaču) , gradske plaže (5-20m² po kupaču) i udaljene plaže (10 i više m² po kupaču) koje će zahtijevati više prostora po osobi (imaće manji prihvatni kapacitet) nego mjesne ili urbane plaže. Predloženi prihvatni kapaciteti određuju raspon najnižeg potrebnog prostora po kupaču, s obzirom na tip plaže. One su u relativno velikim rasponima, jer optimalni kapacitet zavisi od standarda odnosno nivoa usluge (komfora) koji se želi ili može ponuditi kupaču. Stoga su moguće i potkategorije: npr., gradska/mjesna plaža s niskim standardom imaće preporučeni kapacitet od 5-8 m², dok ista takva najvišeg standarda može imati kapacitet i 15-20 m² po kupaču. S obzirom na plažne i turističke uslove Crne Gore, kao najniža vrijednost prihvatnog kapaciteta preporučuje se 5 m² po kupaču.

Kapacitet u odnosu na prirodnu ranjivost prostora - Mnoge dijelove priobalja Crne Gore, osim atraktivnosti, odlikuje i visoka vrijednost prirodne osnove, zbog čega se više od polovine svih zaštićenih područja u Crnoj Gori odnosi na priobalje. To se najvećim dijelom odnosi na spomenike prirode koji zauzimaju relativno male površine i čiji je nivo zaštite relativno nizak, (nivo III ili V prema kriterijima Međunarodne unije za zaštitu). Izdvajaju se plaže Jaz, Buljarica, velika plaža i Ada Bojana kao najosjetljiviji dijelovi obale, što treba imati u vidu kod budućih intervencija i zahvata u prostoru. Kod ovih plaža se predlaže pri računanju kapaciteta standard od 10-20m² po kupaču kako bi se osiguralo trajno očuvanje prirodnih vrijednosti zbog kojih su istaknute kao osobito značajne. To je važno i kao očuvanje resursa na kojem se može bazirati turistička ponuda šireg područja destinacije.

Ukupan kapacitet plaža - Koncept održivog razvoja podrazumjeva da se uzme u obzir i ukupan kapacitet plaza, pa se predlaže slijedeća kategorizacija, pri čemu prihvatni kapacitet plaža ne treba posmatrati izdvojeno, već kao dio cjelovitog prihvatnog kapaciteta destinacije.

Integrirani raspon prihvatnog kapaciteta plaža

Tip plaže	Raspon minimalnih vrijednosti(m ²) po kupaču
Turističko naselje (rizort)	10-30
Gradska/mjesna (javna)	5-20
Javna bez prirodnih vrijednosti	5 - 10
Javna iznimnih prirodnih vrijednosti	10 - 20
Udaljena	10 i više

Izgrađenost obalnog prostora - Prema analizama izgrađenosti najveći dio priobalja Crne Gore već dosegao prihvatni kapacitet kada je u pitanju plažni prostor i izgrađenost u neposrednoj obalnoj zoni. Naglašava se da u svijetu ima dosta destinacija gdje su pokazatelji još nepovoljniji, ali turizam i dalje relativno uspješno funkcioniše. To se najčešće postiže preorijentacijom na druge oblike aktivnosti osim kupanja i/ili privlačenjem drugačijih segmenata potražnje. S obzirom da je glavni motiv dolaska i dalje provođenje kupališnog odmora, a i resursna osnova je takve vrste da nije realno očekivati značajnije promjene, opterećenost obalnog plažnog prostora će i ubuduće predstavljati ključni ograničavajući faktor turističkog prihvatnog kapaciteta.

Infrastrukturni indikatori

Vodosnabdijevanje - Vodosnabdijevanje pokriva oko 90-100% urbanog područja. Znatno veći broj domaćinstava korisnika usluga vodosnabdijevanja nego što iznosi službeni broj domaćinstava po opštinama, što znači da je na sistem priključena i većina nerezidentnog stanovništva. Loše održavanje mreže, nedovoljan kapacitet rezervoara i velike razlike u protoku vode iz pojedinih izvora, a pricijenjeni gubici u mreži su značajni. Nestašica je vode, naročito tokom ljetne sezone. Prema informacijama iz preduzeća Vodacom, situacija je znatno poboljšanja izgradnjom regionalnog vodovoda. Zbog slabog kvaliteta sistema vodosnabdijevanja, postoji i problem kvalitete vode za piće. Uprkos svim navedenim problemima može se zaključiti da vodosnabdijevanje kao ograničavajući faktor razvoja turizma u Crnoj Gori dugoročno predstavlja mnogo manji problem nego u velikom broju mediteranskih zemalja.

Otpadne vode - Glavnina ulaganja u osnovni kanalizacioni sistem trebala bi se odnositi na izgradnju postrojenja za prečišćivanje otpadnih voda prije njihovog ispuštanja na otvoreno more. Problem predstavlja nedovoljan nivo priključenosti pojedinih objekata na osnovne kanalizacione sisteme, odnosno postojanje niza lokalnih podsistema koji završavaju ispuštima otpadnih voda u more bez dezinfekcije, posebno iz septičkih jama. Prema podacima iz 2011.g., prostorna pokrivenost urbanih područja kanalizacijskom mrežom iznosi do 100% u opštini Bar bez ruralnih dijelova, uz snabdijevnost od 42% do 100% stanovnika urbanih područja.

Poseban problem su bespravno izgrađeni objekti i legalni objekti koji nisu priključeni na kanalizacioni sistem, odnosno imaju samo septičke jame. Problematiku odvodnje treba kao i vodovodni sistem rješavati u što većoj mjeri kroz povezane sisteme koji omogućavaju najefikasnije metode pročišćavanja, a što se sve više i čini. S obzirom da glavnu prijetnju u ovom sektoru predstavljaju neuređeni lokalni sistemi i objekti koji uopšte nisu spojeni na sistem, realnu opasnost mogu predstavljati samo manji novoizgrađeni objekti koji se grade mimo zakonskih uslova gradnje.

Otpad - Glavni problem predstavljaju nepostojanje sistema primarne i sekundarne selekcije otpada i ilegalno bacanje otpada. No, s obzirom na nove znatno strože propise i potrebe prilagodbe propisima Evropske unije odlaganje čvrstog komunalnog otpada ne bi trebalo predstavljati ograničavajući faktor prihvatnog kapaciteta u budućnosti.

Saobraćajna infrastruktura

Visoki intenzitet prometa karakterističan je za glavna turistička područja, oko većih gradova, kao i u samim gradovima i relativno sporo kretanje vozila.

Dužina prevoza između pojedinih opština često je velika u odnosu na udaljenost, posebno u špicu turističke sezone kada su gužve najveće. Područja s najvećim intenzitetom saobraćaja i najvećim gužvama u cijeloj Crnoj Gora odnose se uglavnom na dijelove magistralnog puta M-2 u priobalju, gdje je godišnji dnevni promet vozila na cijelom potezu od Igala i Herceg Novog do Ulcinja veći od 5.000 vozila. Problem predstavlja i saobraćaj u mirovanju, posebno parkiranje u središtima većih naselja i kod glavnih plaža blizu većih naselja. To otežava fluktuaciju turista između pojedinih opština i zona kada je u pitanju korišćenje plažnih kapaciteta. Opština Bar u ovom pogledu relativno autonomno funkcioniše jer sva naselja skoro imaju svoje plažne kapacitete, pa su dnevna kretanja turista zbog kupanja manja u odnosu na druge primorske opštine. S druge strane, treba svakako spomenuti i najveću izloženost opštine Bar dnevnoj migraciji kad je u pitanju korišćenje plažnih prostora, zbog najboljih veza sa Podgoricom kao glavnim izvorom potražnje u zemlji. Značajan dio tih putnika odnosi se na dnevnu migraciju radi kupanja u priobalju od strane stanovnika Podgorice i okoline.

Jedan od uobičajenih indikatora koji se koristi kod izračunavanja prihvatnih kapaciteta vezano za saobraćajnu infrastrukturu je kapacitet parkirališnih mjesta, po mogućnosti u vezi s plažnim resursima. Uobičajeni prag održivosti koji se primjenjuje je od 0,2 do 0,5 parkirališnih mjesta po stanovniku (uključujući turiste). Kao i kod drugih indikatora, broju turista svakako treba pridružiti procijenjeni broj rezidencijalnih turista i posebno, procijenjeni broj dnevnih posjetitelja.

Cjelokupno primorje Crne Gore ima svega oko 150.000 stanovnika, a maksimalni broj korisnika ni u vršnim periodima ne prelazi više od 500.000 osoba na obali dužoj oko 300 km. Izgradnja brze saobraćajnice sa četiri trake na potezu od Herceg Novog do Petrovca u prvoj fazi i od Petrovca do Ulcinja u drugoj fazi bi mogla u potpunosti riješiti problem prihvatnog kapaciteta cijelog priobalja Crne Gore kada je u pitanju saobraćajni promet.

Socio-demografski i socio-kulturni indikatori - Demografski relativno zdrava sredina, koja uglavnom iskazuje porast broja stanovnika u zadnjem popisnom periodu između 2003. i 2011.g., a iskazivala je porast i u prethodnom periodu od 1991. do 2003.g.. Područje Primorja ima i povoljniju starosnu i obrazovnu strukturu od kontinentalnih dijelova Crne Gore, što je rezultat veće ponude radnih mjesta u turizmu za mlađu populaciju.

Političko-ekonomski faktori

Planirana izgradnja brze jadranske magistrale na višoj nadmorskoj visini od postojeće će uticati na rasterećenje u priobalnom pojasu bliže Jadranske magistrale, a povećanju prihvatnog kapaciteta pozitivno će doprinijeti i planirana izgradnja nove vodovodne i kanalizacijske mreže. Važan faktor koji bi mogao uticati na prihvatni kapacitet je i svijest o tome da je postojeća izgradnja u Primorju, posebno apartmana i vikendica, već dosegla limit i da dalje povećavanje može samo ugroziti ionako preveliku koncentraciju turista i dodatno uticati na smanjenje prihoda od turizma kao glavne privredne djelatnosti.

Malo ograničenje predstavlja činjenica da je obalni prostor ionako većim dijelom izgrađen. S izuzetkom ambijentalne cjeline Bokokotorskog zaliva pod zaštitom UNESCO-a i nekih manjih cjelina kao što su solane kod Tivta i Ulcinja i dijelovi Lušnice nema posebno vrijednih prirodnih cjelina koje bi tražile posebne mjere zaštite. Stoga je prihvatni kapacitet nužno prilagoditi aktuelnom stanju devastiranosti velikog dijela priobalja prekomjernom izgradnjom.

Smanjenju pritiska na priobalni prostor doprinijele bi mjere preusmjeravanja izgradnje, posebno apartmana i vikendica, u brdske prostore malo dalje od obale. Tome doprinose osim čisto ekoloških razloga i povoljnije cijene zemljišta, ali i prednosti mirnijeg prirodnog okruženja i ugodnije mikroklimе. Imidž ekološki očuvane destinacije može imati istinski očuvano i autohtono dublje zaleđe Crne Gore, koje se može koristiti za popravljavanje imidža preizgrađene obale.

Takav koncept manje ili više uspješno koriste mnoge destinacije na Mediteranu, kao npr. Istra u Hrvatskoj ili područje Paphosa na Kipru.

SINTEZNI PRIKAZ POSTOJEĆEG STANJA UREĐENJA PROSTORA, PROBLEMA, OGRANIČENJA I POTENCIJALA

Zajednički problemi svih opština u Primorskm regionu su:

Pritisak na uski obalni pojas i sezonska antropopresija prostora.

Neadekvatni hotelski kapaciteti iako su planskim konceptima planirani.

Prisutan je porast broja stanova u svim opštinama.

Evidentirana je neformalna gradnja.

Nedovoljno razvijena infrastrukturna opremljenost, kako saobraćajna tako i ostala tehnička infrastruktura.

Neracionalna potrošnja i neadekvatno korišćenje poljoprivrednog zemljišta.

Slaba povezanost obale i zaleđa.

Neostvarena subregionalna i međuopštinska saradnja.

Nedovoljno razvijena svijest o očuvanju i zaštiti prirodne i kulturne baštine.

Nedovoljan kapacitet plaža u odnosu na planirane turističke sadržaje.

Problemi u načinu organizacije urbanih središta i njihove komunalne opremljenosti.

Nedovoljan privredni i društveni razvoj i relativno nizak životni standard.

Problemi	Ciljevi
Nekontrolisani rast stanovništva i pritisak na uži obalni pojas. Pražnjenje zaleđa i koncentracija u urbanim središtima. uski obalni pojas.	Kontrolisani rast stanovništva i ravnomjerna distribucija. Aktiviranje zaleđa i smanjenje pritiska na obalu.
Predimenzionisan stambeni fond. Negativni efekti u oblasti stanovanja. Dugoročno stvaranje ekonomije niske rente uz maksimalnu eksploataciju prostora.	Regulisanje stanogradnje uz kontrolu planiranja novih jedinica. Kontrola stambenog fonda sa nivoa države uz primjenu poreza i sl. Dugoročno potitivni ekonomski efekti i kontrola eksploatacije prostora.
Nerealno povećanje broja ležajeva u turizmu i nepovoljna struktura smještajnih kapaciteta.	Razvoj turizma sa realnim povećanjem u odnosu na postojeće kapacitete i promjena strukture smještaja.
Dominacija modela jeftinog privatnog smještaja. Niski prihodi od turizma.	Podizanje visokokvalitetnog turizma i kvaliteta privatnog smještaja. Porast direktnih prihoda od turizma.
Nedovoljna razvijenost poljoprivrede i zadržavanje niske rente. Mali porast poljoprivredne proizvodnje i mali prihod od poljoprivrede.	Postupan konkurentski razvoj poljoprivrede komplementarno turizmu i orijentacija na ekološku poljoprivredu. Značajno povećanje prihoda od poljoprivrede.
Mali prihodi od ribarstva kao individualne djelatnosti.	Unapređenje sektora ribarstva i školjarstva i korišćenje resursa uz povećanje prihoda.
Nedovoljno razvijena infrastruktura.	Poboljšanje infrastrukture kao osnovnog preduslova razvoja.
Rast nezaposlenosti. Mali rast BDP per capita.	Ukupan porast boja zaposlenih. Značajan porast BDP per capita.
Ekonomska i društvena segregacija prostora.	Postizanje društvene i ekonomske ravnoteže u prostoru.
Povećanje GP bez realnih osnova za realizaciju.	Korišćenje GP na način da se smanji disperzija, poveća iskorišćenost GP i daju realni kapaciteti u odnosu na kapacitet prostora, pojedinačnih zona i lokacija.
Pritisak na uski obalni pojas i izgradnja kapaciteta za sekundarno stanovanje.	Korišćenje postojećih građevinskih zona i pažljivo planiranje novih sa posebnom pažnjom na osjetljiva područja.

Nedovoljna kontrola i neadekvatna poreska politika.	Uvođenje odgovarajućih instrumenata zemljišne i poreske politike kojima će se podržati razvoj i smanjiti negativna praksa u uređenju prostora.
---	--

U sinteznom prikazu postojećeg stanja uređenja prostora, problema, ograničenja i potencijala za Opštinu Bar istaknuto je sledeće:

Stepen realizacije planske dokumentacije

Nedovoljno planiran prostor GUP-a iz 1985. g. i djelimično neadekvatna izrada lokalnih planskih dokumenata sa detaljnom urbanističkom razradom u prigradskim naseljima.

Dinamika realizacije GUP-a u dužem periodu u dijelu uređivanja građevinskog zemljišta nije odgovarala planiranoj.

Zbog nepostojanja PPO-e i odgovarajućih mjera za sprovođenje GUP-a, nije se mogla izbjeći centralizacija funkcija u prostoru, tako da je umjesto skladnog razvoja Opštine u cjelini postojao nekontrolisani rast na pojedinačnim lokacijama ili zonama i usporeni razvoj ostatka teritorije (osim neplanske gradnje).

Područje GUP-a Bara, prema stanju naseljenosti, izrazito je nehomogeno. Uprkos procesu koncentracije stanovanja u priobalnom pojasu još uvijek se radi o naseljenosti relativno male gustine priobalnog pojasa u cjelini.

Izgrađenost prostora GUP-a koji obuhvata 6.225 ha priobalnog područja u proteklih dvadesetak godina izrazito je napredovala.

Znatne su promjene u prostoru, prvenstveno u kompleksu individualnog stanovanja i to u čitavom priobalnom pojasu.

Individualna izgradnja, kako stambena, tako i poslovna, odvijala se uglavnom u okvirima i po smjernicama postojećih planova. Nefleksibilnost postojećih planova je dovela do smanjenja mogućnosti izgradnje, što zbog potreba za izgradnjom koje stalno rastu, dovodi, pored ostalog, do pojave nelegalne izgradnje.

Činjenica da je došlo do značajne promjene namjene površina u zahvatu GUP-a Bara nameće kao potrebu i planiranje, odnosno izgradnju novih, znatno većih, kapaciteta komunalne infrastrukture.

U oblasti saobraćaja i tehničke infrastrukture je bilo značajnih ulaganja prema iskazanim potrebama, pogotovu u oblasti naseljske mreže ulica, pješačkih komunikacija, vodovoda, fekalne kanalizacije, elektroenergetske infrastrukture i pitanja kvalitetnog vodosnabdijevanja i tretmana otpadnih voda. Izvedeni su značajni radovi na poboljšanju hidrotehničke infrastrukture. Konflikti i problemi u prostoru:

Osnovna karakteristika ove izgradnje je mala gustina naseljenosti, odnosno velika disperzija objekata, odsustvo planske izgradnje i relativno visoka vrijednost objekata.

Izgradnja poslovnih objekata za potrebe malih i srednjih preduzeća je u začetku, ali jasno pokazuje znake ekspanzije u skoroj budućnosti, što će, zbog neprilagođenih planova ili neizgrađenih saobraćajnica i druge infrastrukture, neminovno voditi ograničenjima planskog razvoja.

Pruga Beograd - Bar trasom koja ide obodom barskog polja čini barijeru ravnomjernom razvoju grada ka padinama brda koja uokviruju barsko polje. Posebne teškoće pruga čini području između Bara i Sutomora gdje ide "teškom trasom", razdvaja naselja i narušava pejzaž. Slične probleme čini i jadranska magistrala, što se, naročito u vrijeme turističke sezone, pojavljuje kao veliki saobraćajno-tehnički, organizacioni i funkcionalni problem, jer je oko nje najveći stepen izgrađenosti u svim naseljenim mjestima kroz koja prolazi.

Luka Bar predstavlja potencijal sa jedne strane, ali se nalazi u neposrednoj blizini gradskog jezgra što predstavlja konflikt sa stanovišta ambijentalnih vrijednosti i zaštite životne sredine i samim tim zahtijeva pažljivu plansku koncepciju.

Ograničena količina slobodnog zemljišta za razvoj Luke i urbani razvoj;

Poseban problem predstavlja zauzimanje poljoprivrednog zemljišta za izgradnju raznih građevinskih objekata posebno kad se ima u vidu činjenica da opština raspolaže značajnim kapacitetima za razvoj poljoprivrede.

Prisutna je neplanska izgradnja pogotovo u pojasu priobalja.

U pogledu infrastrukture, investicije nisu bile srazmjerne potrebama, tako da je evidentan nedostatak kako hidrotehničke, tako i ostale infrastrukture na značajnom dijelu teritorije opštine. Nepostojanje sistema za prečišćavanje otpadnih voda.

Izgradnja javne infrastrukture ne prati izgradnju poslovne i stambene infrastrukture.

Zagađenje životne sredine i mora nepostojanjem sistema za prečišćavanje otpadnih voda (prouzrokovana radom Luke, industrijskim i komunalnim otpadnim vodama).

Sistem vodosnabdijevanja je nedovoljan.

Najveći problem upravljanja prostorom predstavlja neplanska gradnja koja je uglavnom koncentrisana na pojedinačnim atraktivnim lokacijama uz obalu. Na taj način prostor je urbanistički narušen. Neplanska izgradnja je dovela do objektivno niske komunalne opremljenosti građevinskog zemljišta.

Zone bespravne gradnje su vezane za najatraktivnije prostore uz obalu na kojima se grade komercijalni objekti. To predstavlja ograničenje za buduće plansko uređenje užeg obalnog pojasa. Osim toga i prigradska naselja su zone bespravne gradnje u kojima korisnici prostora rješavaju svoje stambeno pitanje. Zone bespravne gradnje su evidentne u djelovima Šušnja, Burtaiša, Bjeliša, Polja, potez Polje-Burtaiši-Čeluga-Tomba, Čeluga, Zaljevo, Dobre Vode, Dobre Vode- Pečurice, djelovi Kunja.

Potencijali i mogućnosti:

Luka Bar, dobra saobraćajna povezanost, značajne poljoprivredne površine pogodne za razvoj, u priobalnom pjasu pogodne zone za turistički razvoja, a u zaleđu značajni potencijal za ruralni razvoj i razvoj turizma.

Ključne lokacije najvažnijih investicija: Dubovica, Maljevik i Marina Bar.

PLANSKA RJEŠENJA

VIZIJA

Primorski region treba da se usmjereno i kontrolisano razvija, koristeći na održiv način prirodne i kulturne potencijale.

U daljem razvoju mora poštovati evropske standarde i vrijednosti i uspostaviti pravila i kvalitet regulacije i upravljanja prostorom.

Pri tome je važno poštovati režime zaštite prostora i životne sredine, čime će se obezbijediti kulturni i prirodni identitet destinacije i adekvatno mjesto u integraciji vrijednih prostornih regija u okruženju.

Preduslov ravnomjernog, kvalitetnog i dugoročno održivog razvoja je razvoj i unapređenje saobraćaja i ukupne infrastrukture. Razvoj turizma treba da prati razvoj i očuvanje ruralnih prostora i intenzivniji razvoj poljoprivrede.

Razvojem Primorskog regiona, podstaci će se i razvoj Središnjeg i Sjevernog regiona i njihova integracija.

Kroz razvoj turizma i ostalih privrednih djelatnosti očekuje se da Primorski region snažno podstakne ukupan socioekonomski razvoj Crne Gore.

Realizacijom predloženog planskog koncepta očekuje se da Primorski region u narednom periodu bude razvijena turistička destinacija na korist stanovništva koje živi u regionu i države u cjelini.

PLANSKI KONCEPT

Planski koncept Obalnog područja Crne Gore, temelji se na ključnim potencijalima i specifičnostima prostora svake primorske opštine i regiona u cjelini. Ostvarenjem planskog koncepta Primorski region treba da postane jaka osovina ukupnog razvoja šireg prostora Crne Gore. Treba da obezbijedi povezivanje sa kontinentalnim dijelom države, duž obale sa državama u okruženju i sa mediteranskom regijom i Evropom. Izdvojene su tri razvojne zone (Boka Kotorska, Budvansko-petrovačko primorje i Barsko-ulcinjsko primorje) sa dve do tri podzone u okviru svake. Skladan razvoj opština i njihovih urbanih središta treba obezbijediti kroz jaku međuopštinsku saradnju koja mora biti koordinirana programima razvoja.

Razvojna zona Barsko - Ulcinjsko primorje

Ovo je pojas najjužnijeg dijela Crnogorskog primorja sa prostranim Barskim i Ulcinjskim poljem.

U podzoni Bar je izgrađen kompleks Luke Bar sa pratećim sadržajima, formirane društvene funkcije, izgrađena saobraćajna infrastruktura: željeznička pruga, magistralni put kroz Sozinu i planiran autoput Bar-Boljari. Osim toga Stari grad Bar predstavlja značajno historijsko nasljeđe, a poljoprivredno zemljište značajan potencijal za razvoj mediteranske poljoprivrede.

Saobraćajno pogodan položaj, otvorenost ka Albaniji i i Skadarskom jezeru su prednosti koje ovaj dio regiona treba da iskoristi u planskom periodu.

Za cio region se naglašava potreba kontrole seizmičkog rizika kao opšteg rizika, smatrajući ga prioritetno važnim i cijeneći njegove posljedice.

Zadržava se mreža urbanih centara u kojima su skoncentrisane sve funkcije privrednog i društvenog karaktera i koji istovremeno predstavljaju značajne regionalne centre. Osim urbanih centara podržava se i razvoj značajnih lokalnih i manjih lokalnih centara sa ciljem postizanja policentričnog razvoja i smanjivanja pritiska na urbana središta.

Planom su date opšte kategorije namjene površina, koje su predstavljene u grafičkom prilogu br. 8a "Plan namjene površina":

Površine naselja,
Mješovita namjena,
Površine za turizam,
Površine za sport i rekreaciju,
Površine za industriju i proizvodnju,
Poljoprivredne površine,
Šumske površine,
Vodne površine,
Ostale prirodne površine,
Površine tehničke infrastrukture,
Površine za posebne namjene i specijalne režime korišćenja.

GRAĐEVINSKA PODRUČJA

Građevinska područja su definisana na osnovu: evidentirane postojeće izgrađenosti, odabranog Scenarija razvoja koji podrazumijeva restriktivan pristup u odnosu na ranije planirana građevinska područja, sa težnjom da se smanji procenat planiranih građevinskih područja u odnosu na ukupnu površinu opština /regiona, analize postojeće planske dokumentacije, analize i zaključaka Camp projekta ("Primjena odabranih indikatora za praćenje i ocjenjivanje održivosti prostornog razvoja obalnog područja Crne Gore", "Analize opšte ranjivosti", "Analiza uže ranjivosti".) i strateških zahtjeva iskazanih sa nivoa opština i Institucija.

Izdvojeno je tri tipa građevinskih područja:

- 1) Građevinsko područje naselja (urbano i ruralno), - područje koje je planskim dokumentom predviđeno za izgradnju urbanih i ruralnih naselja (prije svega stambena funkcija)
- 2) Izdvojeni dijelovi građevinskih područja naselja - je odvojeni dio postojećeg građevinskog područja istog naselja, nastao djelovanjem tradicionalnih, prostornih i funkcionalnih uticaja
- 3) Izdvojeno građevinsko područje van naselja - područje određeno prostornim planom kao prostorna cjelina izvan građevinskog područja naselja planirana za sve namjene, osim za stambenu (turizam, sport i rekreacija, industrija i poslovanje, komunalni objekti i objekti ostale infrastrukture).

Iskorak u primjeni instrumenata održivog planiranja namjene prostora predstavlja optimizacija planiranih građevinskih područja, koja je urađena uz detaljnu analizu prethodno planiranih građevinskih područja u postojećoj planskoj dokumentaciji, poređenje sa stvarnom fizičkom izgrađenošću i svođenje u optimalne i održive okvire u planskom periodu. Izvršena je optimizacija građevinskih područja na način da su smanjene površine GP u visoko ranjivim područjima, koja se nalaze u zonama neizgrađenih dijelova ranije planiranih građevinskih područja. Nova građevinska područja su usmjerena u manje osjetljiva područja koja su "niže ranjivosti".

REŽIMI KORIŠĆENJA OBALNOG PODRUČJA

U cilju održivog korišćenja i adekvatne zaštite prostora Primorskog regiona Plan daje režime korišćenja prostora koji se odnose na očuvanje vrijednih predjela, ambijentalnih cjelina, zaštićenih područja, vrijednih poljoprivrednih površina i užeg obalnog pojasa. Posebna pažnja se posvećuje užem obalnom pojasu koji se štiti u skladu sa Protokolom Barselonske konvencije. Radi povezivanja užeg obalnog područja sa prirodnim zaleđem, definisani su zeleni prodori koji redukuju kontinuiranu izgrađenost Obalnog područja.

Imajući u vidu da je turizam ključni generator razvoja Primorskog regiona i Crne Gore, Plan isključuje širenje stambenih zona u pojasu od 1000 m (Obalni pojas), a daje mogućnost razvoja turizma visokog nivoa.

Planom su definisani sljedeći režimi korišćenja prostora Obalnog područja Crne Gore:

Međunarodni značaj - Svjetska prirodna i kulturna baština.

A1. Kulturna baština.

Otvoreni ruralni prostori - poljoprivredna područja (za intenzivnu poljoprivredu i ostale poljoprivredne površine), prirodna područja (šume, ostala prirodna područja), predio (vrijedni

kulturni i prirodni predjeli, predione cezure), biodiverzitet i zaštićena područja prirode (postojeća i potencijalna zaštićena područja, obalne šume i makija, močvare i ušća rijeka, ...

Morsko dobro.

Uži obalni pojas 1000 m. i Obalni odmak - Linija udaljenosti 100 m (Udaljenost linije gradnje od mora). - U ovom prostoru planiranje i uređenje prostora se temelji na očuvanju prirodne, kulturne istorijske i tradicionalne vrijednosti uz zaštitu obalnih predjela i primjenu mjera zaštite na kopnu i u moru.

DEMOGRAFSKI RAZVOJ I MREŽA NASELJA

Projekcija broja stanovnika opštine Bar do 2030.godine (po PPPN NP)

OPŠTINA BAR	2011	2015	indeks	2020	indeks	2025	indeks	2030	indeks
			2015/ 2011		2020/ 2015		2025/ 2020		2030/ 2025
OPŠTINA BAR									
Bar g.	13503	14183	105	14821	104,5	15488	104,5	16185	104,5
Stari Bar g.	1865	2019	108,3	2110	104,5	2205	104,5	2304	104,5
Sutomore	2004	2172	108,4	2269	104,5	2371	104,5	2478	104,5
Gradska naselja	17372	18374	105,8	19200	104,5	20064	104,5	20967	104,5
Priobalna naselja	15546	15633	100,6	16257	104,0	16904	104,0	17574	104,0
Seoska naselja u zaleđu	8853	10712	121,0	10925	102,0	11143	102,5	11366	102,0
Seoska i priobalna naselja ukupno	24399	26345	108	27182	103,2	28047	103,2	28940	103,2
OPŠTINA BAR	41771	44719	107,1	46382	103,7	48111	103,7	49907	103,7

U okviru policentričnog razvoja urbanog sistema i seoskih naselja Bar i Ulcinj su definisani kao centri regionalnog značaja koji obezbjeđuju odgovarajuće aktivnosti za šira regionalna područja. Funkcije centra šireg regionalnog značaja, locirane u opštinskom centru i njegovoj okolini, obuhvataju: ekološki-prostorno prihvatljive proizvodne aktivnosti; obrazovanje višeg ranga; aktivnosti kulturnih centara; odgovarajuće zdravstvene usluge; usluge socijalnog staranja; posebne sportske i turističke programe; i razvijeni trgovinu i druge komercijalne aktivnosti.

Sutomore i Virpazar definisani su kao značajniji lokalni centri koji su urbana, seoska naselja ili turistička naselja, biće podstican razvoj odgovarajućih uslužnih i snabdjevačkih funkcija, kao i otvaranje radnih mjesta za stanovništvo iz tog centra i iz njegovog okruženja. U njima mora da se omogući pružanje osnovnih obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih usluga, kao i odgovarajuće sportske i kulturne aktivnosti. Takođe treba podsticati razvoj tercijarnih i kvartarnih aktivnosti i zapošljavanje u različitim djelatnostima, sa ciljem da se formira vlastita osnova privrednog rasta i razvoja.

Ostros je definisan kao lokalni centar - manje naselje sa najosnovnijim snabdjevanjem stanovništva, u kojem se održava tradicionalni sistem naseljenosti seoskih područja.

POLJOPRIVREDNA PODRUČJA, MARIKULTURA I RIBARSTVO

Za biljnu proizvodnju ističu se dva tipa područja:

- Intenzivna područja predstavljaju zaravnjena polja aluvijalnih i aluvijalno-koluvijalnih zemljišta, u opštini Bar Crmnica, Mrčevo polje, Barsko polje, maslinjaci na područjima Zaljevo - Bartula i Dabanovo - Kurilo - Velembusi, Mrkovsko polje. To su područja sa potencijalom za razvoj intenzivnije poljoprivrede, od intenzivne proizvodnje povrća u zaštićenom prostoru i na otvorenom, preko podizanja različitih dugogodišnjih zasada (agruma, vinove loze, maslina i drugih voćnih vrsta), do proizvodnje stočne hrane za gajenje raznih vrsta stoke. To su područja, gdje postoji mogućnost navodnjavanja, što dodatno povećava poljoprivredni potencijal.

- Ostala poljoprivredna područja su područja sa manjim potencijalom za razvoj poljoprivrede ili izvjesnim prirodnim ograničenjima. Ona su uglavnom smještena na rubnim područjima polja, terasama i zaravnima na flišnom i kraškom terenu. Takvi veći tereni u opštini

Bar su Velje selo i okolna polja, Mala i Velika Gorana, Pečurice, specifična i po tradicionalnoj organizaciji prostora, životnog i poljoprivrednog.

Za stočarsku proizvodnju po kojoj su barsko i ulcinjsko područje poznati, akcenat se daje na uzgoju, goveda, ovaca i koza u brdskom dijelu opštine.

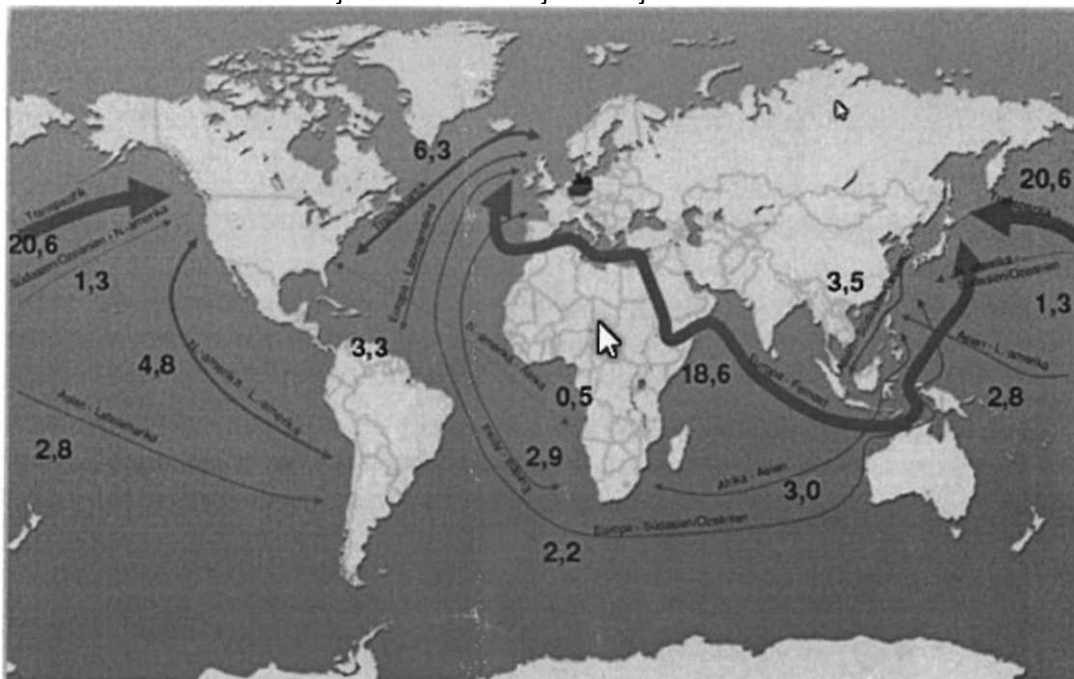
Ribarstvo i marikultura kao tradicionalne djelatnosti zasnovane na realnim potencijalima su među najvažnijim privrednim granama i u budućnosti. Prerađivački i skladišni kapaciteti na kopnu su oblast u koju će se u narednom periodu ulagati jer su neophodni za optimalan razvoj ovih djelatnosti i zaokruživanje tehnološkog procesa ulova, uzgoja i korišćenja ribe i morskih plodova.

POMORSKA PRIVREDA i BRODARSTVO

(tekst sadrži i dodatna pojašnjenja u skladu sa prijedbama i sugestijama zasnovanim na realnom stanju i pomorskoj privredi i Strateškim dokumentima razvoja lučkog područja Opštine Bar i vodenog saobraćaja na Skadarskom jezeru, datim u sklopu javne rasprave datom od strane Ministarstva saobraćaja i pomorstva Crne Gore)

„MEĐUNARODNI KONTEJNERSKI TERMINAL - MEGA ČVOR LUKA BAR

Crna Gora se nalazi blizu najveće brodske linije na svijetu.

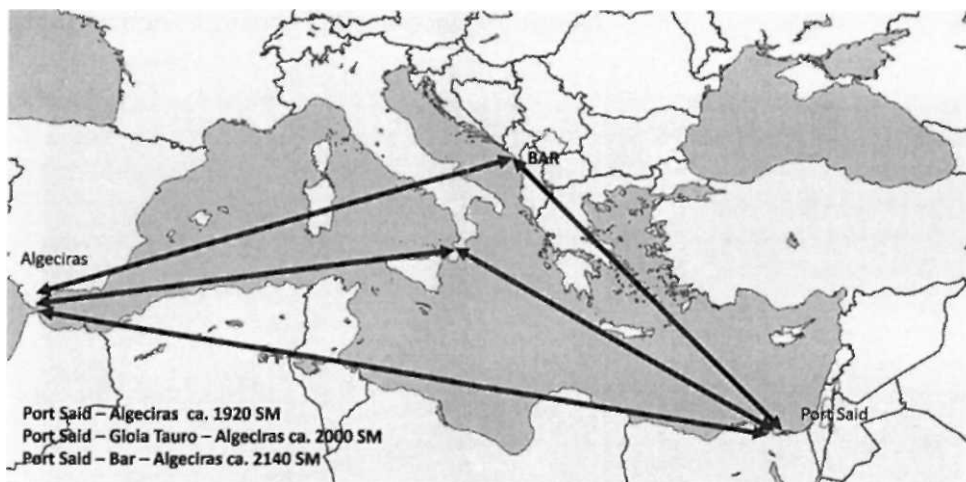

Globalizacija, ekonomska i finansijska kriza koja je započela 2008. godine je prouzrokovala ekspanziju transporta robe kontejnerima, što je po automatizmu zahtijevalo širenje trgovačkih flota pomorskih kompanija i izgradnju velikih brodova za prevoz roba sa dalekih udaljenosti Istočne Azije ili Amerike ka Evropi.

Zbog stalnog rasta veličine i nosivosti brodova za prevoz kontejnera, luke Mediterana su prinuđene da investiraju u proširenju svojih kapaciteta kako po pitanju gaza (adekvatnih dubina za ulaz brodova) tako i po pitanju smještajnih kapaciteta kontejnera na lučkim terminalima, što je obavezujući faktor daljeg učešća u trci za tržištem brodova i kontejnera, ekonomskim rastom i uopšte opstankom luka.

Rekonstrukcija već postojećih luka Sredozemnog mora za prihvatanje velikih kontejnerskih brodova je mnogo skuplja investicija nego izgradnja novog Međunarodnog kontejnerskog terminala.

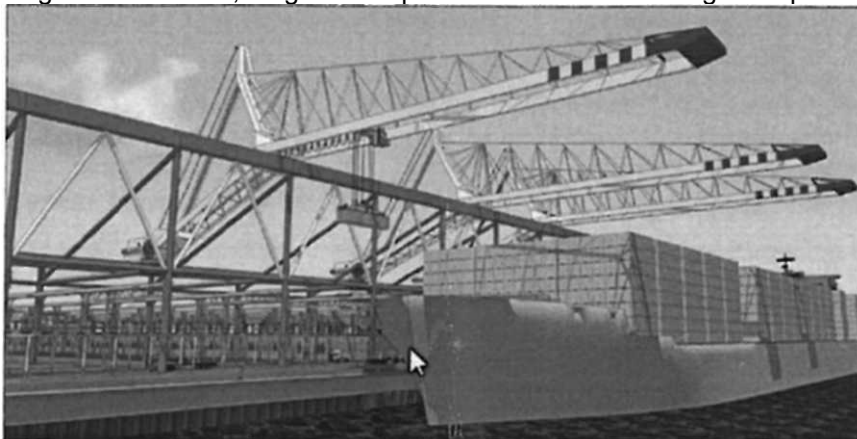
Crna Gora ima istorijsku priliku da izgradnjom novog kontejnerskog terminala poveća promet u Luci Bar u koju bi mogli pristajati brodovi koji u Evropu dolaze iz Azije, čime će se povećati dalji transport roba željeznicom i drumskim saobraćajem prema centralnoj i istočnoj Evropi, i poslednja luka Evrope na putu ka Dalekom Istoku, što će osim transportne djelatnosti luci Bar donijeti i šansu za razvoj proizvodnje i pakovanja robe u kontejnerima.

Mega Čvor-Luk Bar, kao distributivni centar Evrope u Sredozemnom moru - biće povezan sa svim prehrambenim centrima na Mediteranu (uključujući Sjevernu Afriku) i Crnom moru.

Dolazak dva velika broda nedeljno iz Sjeverne Evrope ili Dalekog Istoka znači istovremeno distribuciju prehrambenih roba kontejnerima sa oko 30 manjih (feeder ship) brodova, na nedeljnoj osnovi, po lukama Sredozemnog mora.

Nakon pripremnih radova prvi izgrađeni dio Međunarodnog kontejnerskog terminala Mega Hub-Port-Bar, mogao bi da počne sa radom nakon 2 godine početka izgradnje.

Karakteristike Međunarodnog kontejnerskog terminala:

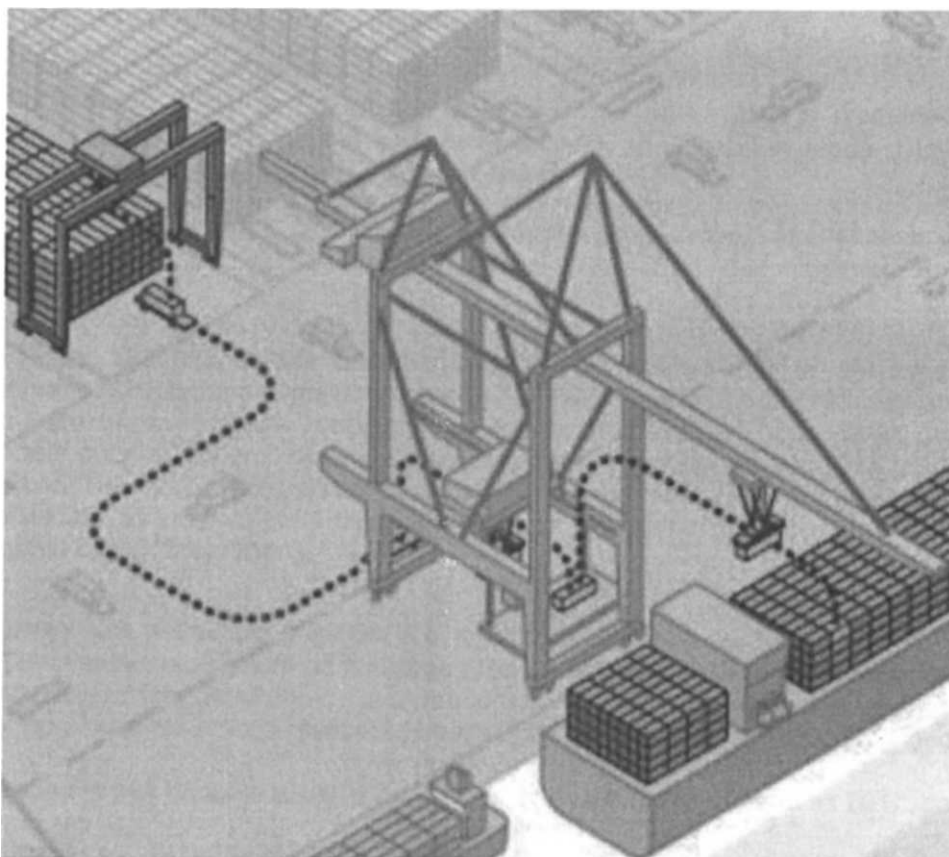
Građevinski dio = 1200 x 1000 m = 120 hektara

Kontejnerski terminal = 60% - 72 hektara za oko 1,5 miliona TEUS-a pretovara. Konačna ekspanzija za 3 miliona TEUS-a odnosno 20 miliona tona pretovara robe;

Iskoristivost površine : 1500 TEUS-a po hektaru;

Sposobnost prihvata brodova: dužine 400 metara, širine 60 metara, dubine gaza broda preko 18 metara, visina kontejnera na brodu 24 kontejnera.

Dizalice za pretovar brodova: 5 kontejnerskih mostova, sa sposobnošću 650 pretovarnih TEUS-a po satu, odnosno 2200 tona za svaku dizalicu-most, visina kontejnerske dizalice(grane) 130 metara, kabina dizaličnog operatora na 60 metara, 78 metara uspon , 120 tona korisna nosivost dizalice.

Preduzeća AD Barska Plovidba u Baru i AD Crnogorska plovidba u Kotoru treba da budu nosioci razvoja brodarstva. Radi se o naslijednicima nekad poznatih svjetskih brodskih prevoznika "Jugooceanije" iz Kotora i "Prekookeanske plovidbe" iz Bara.

Kompanija "Barska plovidba" AD iz Bara je u saradnji sa kineskom kompanijom Poly Technologies INC., ugovorila kupovinu dva broda novogradnje tipa bulkcarrier "Seahorse" 35.000 DWT (eko type), koji svojim tehničkim karakteristikama i kapacitetima u potpunosti odgovaraju potrebama današnjeg pomorskog tržišta.

Eksploatacija brodova je otpočela 18.septembra 2014. godine sa brodom "Bar" a eksploatacija broda "Budva" počela je početkom oktobra 2014. godine.

Kada je u pitanju kvalitet mreže pomorskog saobraćaja, povezanost Crne Gore sa državama EU, treba napomenuti da se 2015. godine navršilo 50 godina od postojanja pomorske linije Bar-Bari-Bar koju su održavali Ro-RO putnički brodovi "Sveti Stefan" i "Sveti Stefan II" nekadašnje "Prekookeanske plovidbe" Bar, a u poslednjih par godina njene naslednice "Barske plovidbe" AD Bar.

U decembru 2016. godine brod "Sveti Stefan II" nije više mogao da produži statutarna svjedočanstva i poslat je na rezanje, a linija Bar-Bari-Bar je privremeno bila zatvorena do ljeta 2017. godine kada je obnovljena angažmanom broda "Dubrovnik" riječke Jadrolinije od strane "Barske plovidbe"AD.

Zadatak "Barske plovidbe"AD je da u narednom periodu obezbijedi nabavku novog putničkog broda koji će obnoviti tradicionalnu liniju Bar-Bari i Bar-Ankona.

Oba preduzeća trenutno obnavljaju svoju flotu novim brodovima i rade na obrazovanju mladih kadrova kroz nove studijske programe čime će se stvoriti uslovi za dalji razvoj ove djelatnosti u budućnosti.

RAZVOJ SLOBODNE ZONE BAR

Slobodne zone (SZ), posebno slobodna zona Luka Bar i SZ Kotor, predstavljaju značajan ekonomski potencijal. SZ Luku Bar treba razvijati prema svjetski uzornim modelima, čija iskustva mogu veoma korisno poslužiti za konkretnu crnogorsku praksu. Prije svega to su modeli DALIJAN I STZ XIAMEN. Naime, pokazalo se da je privlačenje inostranih investicija

preko SZ (koje nude niz prednosti zemlji domaćinu i inostranim investitorima) veoma unosan biznis.

Odlukom Vlade Republike Crne Gore o davanju saglasnosti na osnivanje SZ Luka Bar (Sl. list RCG br. 24 od 26.4.2000) utvrđeno je da teritorija Zone obuhvata cjelokupni prostor AD "Luka Bar", kao i prostor od 8,5 ha koji se naslanja na Luku (područje bivše Slobodne carinske zone), a Detaljnim urbanističkim planom prve faze privredne zone Bara je opredjeljen za proizvodno-trgovački sistem.

RAZVOJ BIZNIS ZONA U BARU

Privredna zona Bar	Nalazi se na lokaciji Novi Bar. Namjena po GUP-u: industrijska zona, luka (trgovina, proizvodnja, industrija, biznis centar, lučki terminali). Privredna zona nema svog osnivača. Najveći korisnik je Luka Bar. Prostor je od 1985.g. ne opredijeljen isključivo za razvoj privrednih djelatnosti u Baru. Iskorišćenost zone se procjenjuje na oko 30%. U zoni se nalazi manji broj objekata sa odobrenjima. Zemljište i objekti su u vlasništvu države, opštine, fizičkih i drugih pravnih lica. Od 2003.g. postoji detaljni urbanistički plan i dijelom je priveden namjeni (lučka, proizvodna i trgovačka zona), ali ima i interesovanja za individualnim stanovanjem što nije u skladu sa planom. Plan je dijelom priveden namjeni, postoje uslovi za obezbjeđivanje vodosnabdijevanja, elektrosnabdijevanja, odvođenja otpadnih voda. Regionalni put je jedna od granica zone, dok je željeznica u zahvatu same zone. Pogodnost - okviru zone funkcioniše i „slobodna zona“.
Servisna zona - Polje	Namjena po GUP-u: robno-transportni centar. Iskorišćenost zemljišta se procjenjuje na 30%. U zoni se nalazi manji broj objekata sa odobrenjima. Zemljište i objekti najviše u vlasništvu fizičkih i pravnih lica. Plan je dijelom priveden namjeni, postoje uslovi za obezbjeđivanje vodosnabdijevanja, elektrosnabdijevanja, odvođenja otpadnih voda. Regionalni put je jedna od granica zone, dok je željeznica u zahvatu same zone.
Privredna zona Zaljevo	Privredna zona nema svog osnivača. Prostor je od 2008.g. opredijeljen za izgradnju industrijskih objekata i robno - transportnog centra. Izgrađenost zone se procjenjuje na 10%. U zoni se nalazi manji broj objekata sa odobrenjima. Zemljište i objekti najviše u vlasništvu fizičkih i pravnih lica. Zona je definisana GUP-om Bara i uglavnom je neizgrađena. Namjena površina i objekata: kamenolomi, fabrike betona, asfaltna baza i sl. Postoje uslovi za obezbjeđivanje vodosnabdijevanja i elektrosnabdijevanja, ali ne i odvođenja otpadnih voda. Regionalni put se nalazi u neposrednoj blizini zone. Da bi se aktivirala zona u kompletnu potrebno je izvesti dosta radova na uređivanju zemljišta.
Privredna zona Bartula	Nalazi se na lokaciji Bartula. Osnivač privredne zone je nekadašnje društveno preduzeće „Primorka“ -Bar (70-te godine dvadesetog vijeka). Izgrađenost zone se procjenjuje na 25%. Zona je definisana GUP-om Bara. U zoni se nalaze objekti bivše fabrike prehrambenih proizvoda (proizvodnja ulja, sokova i hleba). U zoni je obezbjeđeno vodosnabdijevanje i elektrosnabdijevanje. Zona se nalazi na 1,0km udaljenosti od regionalnog puta.

RAZVOJ KLASTERA

Povezivanje obrazovanja, nauke i proizvodnje neophodan je uslov privrednog Obalnog područja razvoja i podsticanja inovativnih procesa. Uvezivanje poljoprivrednika, prerađivača poljoprivrednih proizvoda i ugostitelja u klastere omogućilo bi im lakši plasman svojih proizvoda na tržište a ujedno bi i smanjili troškove, što bi im omogućilo bolju konkurentnost. Pored toga, uvezivanje sektora poljoprivrede sa turizmom, omogućilo bi veći plasman domaćih proizvoda u crnogorskim hotelima i restoranima.

Predlog potencijalnih klastera Obalnog područja CG

Opština	Proizvod	Broj firmi	Zaposleni	Promet
Ulcinj	Namještaj	10	150	2,230,000
Budva	Zgrade/putevi/ tuneli/mostovi i građevinski materijal /iskop građevinskog materijala/	98	141	24,437,118
Bar		105	471	24,932,625
Kotor + Herceg Novi		119	407	28,423,642
Bar + Ulcinj	Metalna vrata i prozori	13	112	2,112,900
Bar, Ulcinj	Vinogradarstvo, vino	40		
Kotor, Herceg Novi, Tivat	Morska riba i školjke	12	55	-
Ulcinj, Bar	Masline	178	178	4,232,170
Kotor, Herceg Novi		51	51	1,119,500
Ulcinj, Bar	Agrumi	136	136	838,560
Ulcinj	Turističke usluge	122	807	1,860,000
Bar i Budva		712	3578	279,000,000
Boka (TV KO HN)		888	3329	62,620,000

RAZVOJ RURALNIH PODRUČJA

Mogućnosti za razvoj sektora organske poljoprivrede su velike, jer je to oblik poljoprivrede blizak ekološkim principima. Posebno je bitno uvođenje organske proizvodnje u oblastima poljoprivrede gdje ih još uvijek nema, kao što je to slučaj sa proizvodnjom maslinovog ulja. Osim toga, postoji potencijal za valorizaciju prerađevina od maslinovog ulja, kao što su sapuni od maslinovog ulja koje proizvodi firma Olivmont iz Bara koristeći ulje iz barskih maslinjaka.

Ljekovito bilje se skuplja na većim nadmorskim visinama, odnosno u predjelu Krajine (planina Rumija) a zatim se doprema u proizvodni pogon sertifikovanog proizvođača "IN SPE" u Baru. Ova firma takođe proizvodi i prirodne preparate na bazi meda i posjeduje sve neophodne certifikate za izlaganje svojih proizvoda na međunarodnim sajmovima u EU, Americi i Kanadi.

Ekoturizam se smatra tržištem u intenzivnom porastu u okviru turizma kao privredne grane. Obalno područje ima veliki potencijal za razvoj ekoturizma. Zaštićena područja, prije svega nacionalni park Skadarsko jezero (na UNESCO listi vlažnih staništa zaštićenih po Ramsarskoj konvenciji), predstavljaju prave lokacije za ovaj vid turizma. Takođe, zaleđe Obalnog područja ima visoke potencijale za razvoj ekoturizma.

Postoji potencijal za izgradnju vjetroelektrana i opredijeljene su na lokalitetu Možura, (opštine Ulcinj i Bar). Predviđena investiciona ulaganja do 2025.g. iznose 60 miliona EUR.

Cijelokupno Obalno područje je prepoznato u Strategiji „Vizija razvoja solarnih fotonaponskih farmi u Crnoj Gori“ kao region sa izrazito velikim brojem sunčanih dana (više od 2.500 časova godišnje duž morske obale) što omogućuje uvođenje sistema za korišćenje solarne energije. Ti sistemi će koristiti prevashodno domaćinstvima i time doprinijeti manjoj potrošnji koja će direktno uticati na manju potrošnju električne energije.

TURIZAM – strateški osnov razvoja turizma i model rasta smještajnih kapaciteta

OPŠTINA BAR
Ciljevi razvoja do 2030.g.
Luka Bar kao potencijalna lokacija za pristan kruzera (Port of call) i sadržajno proširenje postojeće marine u smjeru nautičkog resorta;
Izgradnja (brownfield i greenfield) hotelskih objekata na području Bara, Sutomora, Čanja, Virpazara, Dobre Vode, Utjehe;
Rekonfiguracija privatnog smještaja putem kategorizacije i podizanja kvaliteta;
Korišćenje brownfield potencijala i aktivacija ruralnog zaleđa.
Vodeće strategije:
Identifikovanje i razvoj hotelskih smještajnih objekata - u ključnim destinacijama opštine (Bar, Šušanj, Sutomore, Čanj, Virpazar, Dobra Voda, Bušat). Identifikovati hotelske projekte za

obnovu/ rekonstrukciju i poboljšanje, odnosno na slobodnim područjima rezervirati prostor za nove greenfield hotelske projekte.

Jedinstveni turistički lanac vrijednosti - sistem nesmetanog kretanja turista kroz prostor opštine (obala - Rumija - jezero), putem osmišljavanja potrebne turističke infrastrukture (interpretacija tačaka od interesa, informativni centri, pješačke i biciklističke staze).

Profesionalni marketing i menadžment destinacije-organizovati destinacijsku menadžment organizaciju sa jasnim odgovornostima i zadacima u aktivnostima koje se trebaju usvojiti i pojasniti (razvoj turističkih proizvoda, online i offline marketing, ljudski resursi i sl.)

Poboljšanje infrastrukture – opšta strategija poboljšanja ključne putne, signalizacijske i opšte infrastrukture (voda, kanalizacija, odvodnja, električna energija).

Nadzor i definisanje normi u cilju poboljšanja ekološkog stanja morskog ekosistema.

Sanacija infrastrukturnih sistema (otpad i otpadne vode), kao obaveze koje će se preuzeti daljim procesom integracije u EU.

Ključne investicije - resursna i planska osnova za model rasta

Državne studije lokacije i studije lokacije

DSL sektor 51 – Čanj;

DSL sektor 53 - Sutomore ;

DSL sektor 54 – Ratac – Zeleni pojas;

DSL dio sektora 58 turistički kompleks Ponta Ruža Vjetrova;

Korištenje brownfield potencijala.

TABELA – Model rasta smještajnih kapaciteta opštine Bar do 2030. g.												
	2011		2020		razlika 2020/2011			2030		razlika 2030/2011		
	sobe	kreveti	sobe	kreveti	sobe	kreveti	% kreveti	sobe	kreveti	sobe	kreveti	% kreveti
hoteli	1.618	3.727	2.688	6.189	1.070	2.462	66%	3.147	7.244	1.529	3.517	94%
5*	0	0	330	761	330	761	-	472	1.087	472	1.087	-
4*	171	409	1.153	2.658	982	2.249	550%	1.573	3.622	1.402	3.213	786%
3*	123	345	808	1.878	685	1.533	444%	1.101	2.535	978	2.190	635%
2*	868	1.935	260	581	-608	-1.355	-70%	0	0	-868	-1.935	-100%
1*	456	1.038	137	311	-319	-727	-70%	0	0	-456	-1.038	-100%
turistička naselja	1.231	2.550	3.728	8.294	2.497	5.744	225%	4.799	10.756	3.568	8.206	322%
kampovi	88	198	198	198	110	0	0%	198	198	110	0	0%
privatni smještaj	5.770	13.738	5.308	12.639	-462	-1.099	-8%	4.991	11.883	-779	-1.855	-13,5%
Ostalo	151	295	295	295	144	0	0%	295	295	144	0	0%
ukupno	8.858	20.508	12.218	27.615	3.360	7.107	35%	13.430	30.376	4.572	9.868	48%

TABELA - Projekcija rasta turističkog prometa za opštinu Bar							
	2011	2020	razlika 2020/2011	% 2020/2011	2030	razlika 2030/2011	% 2030/2011
hoteli	168.282	711.152	542.870	423%	971.646	803.364	577%
turistička naselja		968.725			1.374.020		
privatni smještaj		691.983			867.486		
kampovi i ostalo		32.391			38.681		
ukupno	1.130.387	2.404.250	1.273.863	213%	3.251.834	2.121.447	288%

U PPPN OP su posebno dati Uslovi za smještaj turističkih zona, kao i indikatori planiranja za turističke zone i oni su korišćeni pri izradi PUP-a Bara.

SAOBRAĆAJ

DRUMSKE SAOBRAĆAJNICE

Osovina razvoja Obalnog područja Crne Gore biće izgradnja Jadranske magistrale za brzi motorni saobraćaj. U zaleđu, na višim kotama, u pravcu sjeverozapad-jugoistok Prostornim planom CG je planirana Jadranska magistrala za brzi motorni saobraćaj (tzv. Jadranska "brza" saobraćajnica) koja se proteže trasom: Debeli brijeg (granica prema Hrvatskoj) – Herceg Novi – prelaz preko Bokokotorskog zaliva – Tivat - Budva – Bar – Ulcinj – granica prema Albaniji.

Deonice planirane Jadranske magistrale za brzi motorni saobraćaj na teritoriji nekih primorskih opština predstavljaju i obilaznice oko tih gradova, a to su: Herceg Novi, Tivat, Bar i Ulcinj. Od Petrovca trasa ide iznad Mišića, Đurmana, pored tunela Sozina odakle se iznad Sutomora spušta i približava postojećoj željezničkoj pruzi i uz nju prolazi Bar, nakon Bara se penje u smjeru jugoistoka do visine oko 200 m n.v., kod Pečurica skreće prema jugu pored mjesta Kruča i Vladimira sve do granice sa Albanijom kod mjesta Sukobin gdje se i završava.

Trasa Jadranske magistrale za brzi motorni saobraćaj do sada je uglavnom razrađena na većem dijelu samo na nivou Generalnog projekta. U Prostornom planu Obalnog područja koridor brze saobraćajnice se čuva u ukupnoj širini od 350m. Međutim, za područje obuhvaćeno PUP-om opštine Bar, za brzu saobraćajnicu je urađen Idejni projekat, Projekat eksproprijacije i Elaborat geoloških istraživanja pa samim tim nema potrebe za ostavljanjem ovog koridora na području PUP-a Bara.

Denivelisani ukrštaji Jadranske magistrale sa putnom mrežom planirani su na području opštine Bar na sledećim lokacijama: Đurmani (ukrštanje sa planiranim autoputem Bar-Bolajre), ukrštanja sa lokalnom mrežom radi formiranja obilaznice oko Bara kod Bara, Starog Bara i Pečurica, pri čemu navedeni spisak denivelisanih ukrštanja - petlji nije konačan, u toku projektovanja i izgradnje Jadranske magistrale za brzi motorni saobraćaj mogu se dati i nove denivelisane raskrsnice uz uslov da su na rastojanju većem od 3,5 km u odnosu na susedne ukrštaje.

Detaljnim prostornim planom autoputa Bar - Boljare na području Plana predviđene su trase glavnog i alternativnog koridora autoputa Bar - Boljare. Trasa glavnog koridora autoputa Bar - Boljare se sa trasom Jadranske magistrale za brzi motorni saobraćaj ukršta na petlji Đurmani. Detaljnim prostornim planom autoputa Bar - Boljare definisan je koridor koji je potrebno čuvati predmetnim planom u ukupnoj širini od 1.000 m.

JAVNI PREVOZ PUTNIKA

Autobuska stanica u Baru je zadovoljavajuća i zadržava se na postojećoj lokaciji. Linije javnog lokalnog putničkog prevoza morem se mogu organizovati između opštinskih, naseljskih, turističkih, saobraćajnih privrednih i drugih centara.

Na željezničkom stajalištu "Aerodrom" neophodna je izgradnja dodatnog kolosjeka i uspostavljanje lokalnog željezničkog saobraćaja na relaciji Podgorica - Aerodrom - Bar u funkciji povezivanja aerodroma u Podgorici sa područjem Bara i Ulcinja. Postojeće lokacije željezničke stanice u Baru kao i željezničkih stajališta duž pruge na području opštine Bar su zadovoljavajuće.

LUKA BAR

Pored primarne saobraćajne funkcije luke, za Luku Bar su karakteristične i industrijska i trgovačka funkcija. Trgovačka funkcija luke je u potpunoj zavisnosti od saobraćajne funkcije luke. Poseban zamah i mogućnost razvoja trgovačke funkcije luke daje slobodna zona u lučkom području. Uvažavajući glavne preduslove razvoja trgovačke funkcije u lukama, kao i činjenicu da je Luka Bar na dominantnom dijelu svoje teritorije Slobodna zona, može se zaključiti da je perspektiva razvoja trgovačke funkcije u sistemu crnogorskih morskih luka, primarno locirana u Luci Bar. Značajnu perspektivu razvoja industrijske funkcije, u sistemu crnogorskih morskih luka, ima Luka Bar. Perspektive razvoja industrijske funkcije Luke Bar, saglasno sprovedenim analizama, su primarno povezane sa: organizovanjem proizvodnih djelatnosti orijentisanih na fleksibilne proizvodne programe i tehnologije, kao i sa intenzivnom kooperacijom sa domaćim i stranim ulagačima.

S obzirom da je sidrenje zabranjeno u morskom području omeđenom spojnicom rt Volujica - rt Ratac i obalom E od spojnice, dok je zapadno od spojnice sidrenje dozvoljeno, prihvat kruzinger brodova planira se i u Luci Bar, gde je obezbeđena urbanistička dokumentacija za proširenje lučkih kapaciteta (produženje postojeće operativne obale za oko 400 m), čime su stvoreni planski osnovi za realizaciju potrebnih kapaciteta za prihvat više većih, tj. kruzer brodova.

MARINE

Velika servisna marina locirana je u Baru, sa planovima za proširenje i adekvatno opremanje.

Prioritet treba dati sadržinskom opremanju postojećih nautičkih punktova koji se nalaze u sastavu izgrađenih i operativno osposobljenih dijelova obale. Gradnja novih i dogradnja postojećih nautičkih kapaciteta za preduslov ima ispunjenje odgovarajućih tehničkih, tehnoloških i pravnih preduslova i izradu adekvatne procjene uticaja na životnu sredinu.

POMORSKA SIGURNOST

Istočno-jadranski plovni put vodi od Otrantskih vrata duž istočno obale Jadrana do njenih najsjevernijih luka. Vodi od obale na daljini od 5 do 10 km, od njenih najisturenijih tačaka, odnosno u zoni vidljivosti objekata sigurnosti plovidbe. Širina tog puta je u pravilu 2-4 km. Ovaj plovni put koriste brodovi koji za odredište imaju neku od luka na crnogorskoj obali, kao i neku od luka u njenoj neposrednoj blizini. Njega presjecaju poprečni plovni putevi koji spajaju luke na crnogorskoj sa lukama na italijanskoj obali (Bar - Bari, Bar - Ankona, Kotor - Barleta, Zelenika - Barleta). Na ove puteve nastavljaju se lučki plovni putevi koji vode ka lukama na crnogorskoj obali koje su otvorene za međunarodni pomorski saobraćaj (Bar, Budva, Kotor i Zelenika (u periodu turističke sezone)). Svi ovi plovni putevi imaju karakter međunarodnih i prekomorskih, jer povezuju luke država koje izlaze na Jadransko more kao i luke preko-morskih zemalja. Očekivano je povećanje frekvencije saobraćaja na svim plovnim putevima, posebno na poprečnim koji povezuju crnogorsku i italijansku obalu.

JEZERSKI SAOBRAĆAJ

U narednom periodu za očekivati je uspostavljanje plovnog puta rijekom Bojanom, čime bi se ostvarila ranija veza Skadarsko jezero - Jadransko more, sada sa naglašenom turističkom funkcijom. To podrazumijeva iznalaženje zajedničkog interesa sa Republikom Albanijom oko regulacije tog puta sa obilježavanjem objektima plovne sigurnosti te uspostavljanja odgovarajućih službi.

Ulogu ključnih objekata jezerskog saobraćaja predstavljaju postojeća pristaništa: Virpazar, Murići, Krnjice i Ckla koje je neophodno rekonstruisati i odgovarajuće opremiti potrebnim servisima. Pristanišne obale u ovim mjestima treba rekonstruisati. Za pristajanje većih plovnih objekata i lada formirane su kaskadne pristanišne obale (zbog oscilacije nivoa voda), koje je neophodno rekonstruisati od kojih poseban značaj imaju sljedeće:

Virpazar, sa izgrađenom kamenom obalom, dubinom uz obalu 1,7-1,9 m i manjim lukobranom, uz ušće Orahovštice, koje služi za plovila posebne namjene;

Murići, sa izgrađenom kamenom obalom i dubinom uz obalu do 2,7 m;

Ckla, sa izgrađenim lukobranom i dubinom uz glavu lukobrana 2,7-3,6 m i infrastrukturom i suprastrukturom koja će omogućiti pristajanje brodova radi obavljanja granične kontrole putnika i plovnih objekata i sigurno kretanje putnika na budućem graničnom prelazu. Na ovaj način, pristanište Ckla će postati tačka povezivanja jezerskog saobraćaja sa putnom infrastrukturom koja će postati tačka povezivanja jezerskog saobraćaja sa putnom infrastrukturom koja će se odatle granati prema Ostrosu i Zoganju u Republici Albaniji.

ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ I INTERMODALNI TERMINALI

Primarni zadatak u sektoru željezničkog saobraćaja Crne Gore je rekonstrukcija crnogorskog dijela pruge Beograd – Bar. Stvaranje operativnog i pouzdanog željezničkog sistema treba da bude prioritetni zadatak, imajući u vidu da pojedine luke u okruženju preuzimaju određene tokove roba, koji po geografskom položaju i pretovarnim kapacitetima pripadaju Luci Bar.

Postojeće lokacije željezničke i autobuske stanice za duži period su zadovoljavajući jer omogućavaju visok stepen integralnosti saobraćajnih usluga voz–autobus. Predloženi koncept rješenja željezničkog saobraćaja u Baru treba da definiše sistem koji bi na optimalan način odgovorio potrebama kako putnika u sezoni i van nje, tako i zahtjevima teretnog saobraćaja koji se generiše iz Luke Bar. Za predložena rješenja potrebno je obnoviti cjelokupnu željezničku infrastrukturu. Ovim bi se povećale tehničke i komercijalne brzine vozova, a sa njima i propusna moć pruge koja je trenutno veoma mala (lokomotive vuku 600–700 t robe sa velikim vremenom putovanja, a mogle bi vući i do 2.000 t robe). Glavni intermodalni terminal na Obalnom području Crne Gore planira se u Baru.

Napominje se da do izgradnje nove tunelske veze Bara i Podgorice ispod Rumije zadržava se postojeći željeznički tunel, a posle izgradnje novog tunela, postojeći će se koristiti za vođenje drugih infrastrukture.

Glavni intermodalni terminal na Obalnom području Crne Gore se planira u Baru. U zavisnosti od transportno-distributivnih zahteva i ekonomskih mogućnosti, robno transportni centri se mogu realizovati u Zelenici i Lipcima. Lokacije RTC će biti utvrđene planovima nižeg reda na osnovu investicione i tehničke dokumentacije kojom se potvrđuje opravdanost projekta.

AVIOSAOBRAĆAJ

Prostornim planom Crne Gore predviđa se i razvoj aerodroma kategorije minimalno 3C. Takvi aerodromi će se razvijati prvenstveno kao aerodromi za specijalne potrebe: rekreativno letjenje, sportsko letjenje i (sezonski) regionalni saobraćaj, kao i za manje poslovne avione. Na Obalnom području Crne Gore takav aerodrom se predviđa na prostoru opštine Bar, na lokalitetu Burge (padina iznad Mrkovskog polja). Lokacija nije istražena pa je u skladu s tim neophodno u

narednom periodu postaviti meteorološku stanicu i vršiti istraživanja (4 do 5 godina) klimatskih uslova. Potrebno je uraditi temeljne studijske analize predmetne lokacije kako bi se istražili i utvrdili prostorni, klimatski, saobraćajni i ostali uslovi.

HIDROTEHNIČKA INFRASUKTURA VODOSNABDIJEVANJE

Iz Regionalnog vodovodnog sistema primorskih opština CG, od rezervora u Đurmanima vodi južni krak koji snabdeva vodom Bar i Ulcinj. Prva faza južnog kraka je izgrađena, ali se planirani kapacitet još ne ostvaruje, jer vodovodni sistemi Bara i Ulcinja nisu u potpunosti infrastrukturno osposobljeni da preuzmu vodu iz regionalnog vodovoda.

Za poboljšanje rada barskog vodovodnog sistema (koji je u nadležnosti DOO Vodovod i kanalizacija) i stvaranja sigurnosti u vodosnabdjevanju područja Bara nužna je izgradnja nedostajućeg rezervoarskog prostora kao i podjela sistema na visinske zone. Izgradnjom rezervoarskog prostora bi se stvorili uslovi za ukidanje hidroforskih stanica koje predstavljaju veliko opterećenje vodovodnih sistema i slabu tačku u vodosnabdjevanju i inače se smatraju prelaznim rješenjem u vodovodnim sistemima.

U Barskom vodovodnom sistemu, I visinska zona, kojoj pripada najviše potrošača bi se formirala kao jedinstvena funkcionalna cjelina u primorskom pojasu sa najvećom zapreminom pripadajućeg rezervoarskog prostora. II, III i IV visinska zona bi se formirale po pripadajućem konzumnom području kao zasebne cjeline sa pripadajućim prepumpnim stanicama za prepumpavanje vode iz I visinske zone, rezervoarskim prostorom i izvorištima visokih zona iz kojih bi se voda dopremala gravitacijom i pripadajućim potisnim i gravitacionim cjevovodima.

Na ovakav način bi Barski vodovodni sistem povećao pouzdanost u vodosnabdjevanju i iz lokalnih izvorišta, a i izvršio bi se pouzdaniji plasman vode iz regionalnog vodovodnog sistema. Pojedina područja (Sutomore, Zagrađe, Bar I zona, Spila-Gretva, Zaljevo-Stari Bar-Marovići, Zupci) su pojedinačni podsistemi koji su već povezani, ili će se povezati (Utjeha i Dobre Vode) na regionalni vodovod.

KANALIZACIJA

Kanalizacioni sistem Bara se razvija u vidu tri kanalizaciona podsistema. To su: kanalizacioni sistem Bara (za otpadne vode Bara, Starog Bara i Šušnja), kanalizacioni sistem Sutomore i kanalizacioni sistem Čanj. Za svaki sistem je predviđen po jedan podmorski ispust.

Kanalizacioni sistem Bara se obalnim kolektorom proteže duž morske obale od Šušnja do Topolice - Luka Bar sa rekonstruisanim crpnim stanicama Volujica i Topolica. Otpadna voda se vodi kolektorom kroz tunel Volujica i iza tunela Volujica se ispušta podmorskim ispustom u otvoreno more. Na obalni kolektor se priključuju kolektori koji sakupljaju otpadne vode bliskog zaleđa morske obale. U drugoj fazi razvoja potrebno je povećati kapacite obalnog kolektora u naselju Šušanj na 800mm u Baru na 1000mm. U svim naseljima koja gravitiraju ovim kolektorima potrebno je rekonstruisati postojeću kanalizacionu mrežu i tamo gdje nije izgrađena izgraditi novu. Udaljena područja je potrebno pokriti nepropusnim propisno izgrađenim septičkim jamama.

Prije upuštanja otpadne vode u more potrebno je vršiti prečišćavanje otpadne vode. Postoje dvije konceptijske varijante da se za sva tri sistema izgradi jedinstveno postorjenje za prečišćavanje ili da se za svaki kanalizacioni sistem izgradi posebno postorjenje. I za lokaciju postorjenje postoje dvije varijante industrijska zona Bara i iza brda Volujica. Za jedinstveno postorjenje preporučuje se lokacija sa spoljne strane brda Volujica. Postorjenje bi imalo primarni i sekundarni tretman, odnosno mehaničko i biološko prečišćavanje.

Kanalizacioni sistem Sutomora zadržava sadašnju konfiguraciju sa novoizgradjenim obalnim kolektorom, i PS za otpadne vode Botun i izgradjenim potisnim kolektorom i podmorskim ispustom sa derivacijom kroz tunel Golo Brdo. Postorjenje bi imalo primarni i sekundar tretman, odnosno mehaničko i biološko prečišćavanje.

Kanalizacioni sistem Čanja se sastoji od obalnog kolektora u koji se gravitaciono ulivaju otpadne vode sa okolnih padina, sa obnavljanjem PS Čanj i podmorskim ispustom. Postorjenje za prečišćavanje Čanja bi takođe imalo mehanički i biološki tretman.

Kanalizacioni sistem Dobre vode i Utjeha će se razvijati nezavisno. Kanalizacija će se odvoditi obalnim kolektorom u koji će se otpadne vode uzvodnih područja ulivati gravitaciono, a sa nizvodnih područja potisnim stanicama. Sisteme će sačinjavati i podmorski ispust smješteni na rtovima, dužine oko 1.000m.

ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Postojeća TS 110/35 kV Bar je snage 2x40MVA i prema prognozi može zadovoljiti potrebe barskog konzuma. U sadašnjoj konfiguraciji prenosne mreže postoji manjak prenosnih kapaciteta kod havarijskog stanja dalekovoda 110 kV Podgorica 2 - Bar. Rješenje je izgradnja dvostrukog DV od Podgorice do Bara i to u prvoj fazi sa elementima jednostrukog voda 400 kV, jer će se ubrzo posle 2020. godine ukazati potreba za izgradnjom odgovarajuće TS (400/110 kV) u Baru (eventualno jednostruki vod planirati u slučaju razvijanja sigurnosnog napajanja iz pravca Lastve). Trasa novog DV Podgorica - Bar na prilazu Baru prolazila bi pored Tuđemila i Sustaša u kom području bi se odredila lokacija buduće TS 400/110 kV. Na mjestu lokacije treba izgraditi rasklopno postrojenje 110 kV (do izgradnje TS 400/110 kV) i izvesti priključak drugog DV za Ulcinj.

Takođe, dugoročno rješenje napajanja električnom energijom severnog dela barskog primorja, postiže se izgradnjom TS 110/35 kV u Sutomoru. TS bi se priključila na postojeći DV 110 kV Bar-Budva. TS projektovati za snagu 2x20 MVA, a u prvoj fazi ugraditi jednu jedinicu.

Mreža 35kV mora biti tako formirana da se u svakoj etapi razvoja ima mogućnost dvostranog napajanja svake TS 35/10kV. Postojeći vodovi 35kV obezbjeđuju pri sadašnjoj konfiguraciji mreže 35kV mogućnosti ispomoći sa susjednim TS 110/35kV u Buljarici, Baru i Virpazaru. Ova mogućnost će se imati i u narednim etapama razvoja mreže 35kV.

Za vodove prenosa i distribucije u zahvatu Plana potrebno je sve date koridore i lokacije sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja.

Iz procene opterećenja za planski period vidi se da je ukupan instalirani kapacitet postojećih 35/10 kV trafo stanica je nepouzdan kod havarijskog stanja na jednoj trafo jedinici i nedovoljan da zadovolji potrebe tokom planskog perioda. Planira se rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih, kao i rekonstrukcija nadzemnih vodova 35 kV:

Planira se da se trasa budućeg Jadransko – Jonskog gasovoda iskoristi za obezbjeđivanje napajanja gasom velikih urističkih kompleksa na primorju koristeći trase brze ceste na primorju, a za potrebe velikih industrijskih potrošača da se iskoristi trasa budućeg auto puta Bar – Boljare.

Upravljanje otpadom

U okviru odredbi zakona i nacionalnih dokumenata o upravljanju otpadom, Lokalnim planovima upravljanja otpadom Opština Crnogorskog primorja definisani su: način upravljanja otpadom za koji su nadležne lokalne jedinice samouprave, formiranje pretovarnih stanica, reciklažnih dvorišta, centara za kompostiranje, lokacija za inertni građevinski otpad, sanacija postojećeg odlagališta otpada i dr. Prema Državnom planu upravljanja otpadom u opštini Bar planirana je jedna od dvia regionalna centra za obradu otpada na lokaciji Možura, koja je izgrađena kao zajednička deponija za Bar i Ulcinj na koju se odlaže od 2012 g. otpad iz ove dvije opštine. Od 2013. g. se na deponiju Možura odlaže otpad i iz opština Kotor, Tivat i Budva. U opštini Bar planirano je saniranje smetlišta "Čafe".

- **Detaljni prostorni plan autoputa Bar-Boljare**

Detaljnim prostornim planom autoputa Bar-Boljare utvrđuju se osnove dugoročne organizacije i uređenja prostora, u okviru užeg koridora i šireg gravitacionog područja, odnosno zahvata Plana. Planom su određeni državni ciljevi kao i mere prostornog razvoja u skladu sa ukupnim ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem Crne Gore.

Planskim dokumentom obuhvaćene su tri deonice autoputa (Đurmani-Smokovac, Smokovac-Mateševo i Mateševo-Boljare). Deonica autoputa Đurmani-Smokovac obuhvata prostor površine oko 450 km² u dužini od oko 50 km i obuhvata pojedine katastarske opštine na teritoriji opštine Bar, i to: K.O. Čanj, Sutomore, Mišići, Zankovići, Sozina, Gluhi Do, Limljani, Bukovik, Sotonići, Boljevići, Godinje, Brijege, Orahovo, Dupilo, Virpazar, Popratnica, Komarno.

Dugoročni ciljevi zaštite životne sredine i predela u infrastrukturnom koridoru su:

- valorizacija uticaja infrastrukturnog koridora na životnu sredinu;
- rešavanje ekoloških konflikata nastalih kao uzročno-posledična veza između izgradnje i eksploatacije Autoputa i životne sredine;
- utvrđivanje mera zaštite i unapređenja životne sredine kroz ekološki održivo planiranje sadržaja na Autoputu, posebno za snanjivanje uticaja buke, zagađenja vazduha, voda i zemljišta, sakupljanje i odlaganje čvrstog otpada i zaštite od akcidenata;

- stvaranje uslova za ekološki održivi, ekonomski, socijalni i kulturni razvoj šireg područja koridora kroz racionalno korišćenje zemljišta, prirodnih resursa i radom stvorenih vrednosti.
- **Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030.godine**

Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030.godine (NSOR) definiše vizije i postavlja dugoročne smernice održivog razvoja Crne Gore, dok je vremenski horizont Akcionog plana NSOR period 2007-2012. godina, sa revidovanim akcionim planom 2010-2015.godine. Priprema NSOR CG je prvi korak dugoročnog procesa koji podrazumeva kontinuirano praćenje i periodičnu reviziju dokumenta (identifikovanih problema, postavljenih ciljeva i predloženih mera).

Polazeći od vizija održivog razvoja Crne Gore i identifikacije problema i izazova u oblastima zaštite životne sredine i upravljanja resursima, ekonomskog i društvenog razvoja, definisani su sledeći opšti ciljevi NSOR CG:

1. Ubrzati ekonomski rast i razvoj i smanjiti regionalne razvojne nejednakosti;
2. Smanjiti siromaštvo; obezbediti jednakost u pristupu uslugama i resursima;
3. Osigurati efikasnu kontrolu i smanjenje zagađenja i održivo upravljanje prirodnim resursima;
4. Poboljšati sistem upravljanja i učešća javnosti; mobilisati sve aktere, uz izgradnju kapaciteta na svim nivoima;
5. Očuvati kulturnu raznolikost i identitete.

- **Strateški master plan upravljanja otpadom na republičkom nivou¹¹**

Strateški master plan upravljanja čvrstim otpadom obezbeđuje uslove za racionalan i održiv plan upravljanja otpadom na republičkom nivou. Osnovni cilj je smanjiti uticaj otpada na životnu sredinu, poboljšati efikasnost korišćenja resursa, kao i nedostatke upravljanja otpadom u prošlosti. Između ostalog, master plan utvrđuje i unutrašnje ciljeve, koji podrazumevaju fokusiranje na upravljanje komunalnim, opasnim, medicinskim i drugim vrstama otpada, posmatrano u srednjoročnom periodu:

- povećanje količine prikupljenog otpada;
- smanjenje proizvedenog otpada na deponijama;
- predstavljanje aktivnosti recikliranja.

- **Državni plan upravljanja otpadom u Crnoj Gori¹²**

Plan upravljanja otpadom u Crnoj Gori treba da obezbedi sprovođenje glavnih ciljeva Nacionalne politike upravljanja otpadom i Strateškog master plana, postavljenih do 2020. godine u Crnoj Gori. Osnovni zadatak plana u razdoblju od 2015. do 2020. godine, jeste sprovođenje glavnih strateških odrednica upravljanja otpadom u Crnoj Gori, i to:

- uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom koji se zasniva na: povećanju količine otpada koji se sakuplja, smanjivanju količine otpada koji se odlaže, uvođenju postupka reciklaže;
- sanacija i zatvaranje postojećih odlagališta;
- sanacija „crnih tačaka“, odnosno lokacija visoko opterećenih otpadom;
- razvoj i uspostavljanje međuopštinskih (regionalnih) deponija, sa obradom otpada pre njihovog zbrinjavanja i odlaganja.

Regionalna deponija na kojoj odlaže otpad sa teritorija opština Bar i Ulcinj nalazi se na lokalitetu „Možura“ (opština Bar, K.O. Kunje).

---

¹¹ Strateški master plan upravljanja otpadom na republičkom nivou, Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, Podgorica, 2004. god.

¹² Državni plan upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2015-2020. godine.

II OPIS POSTOJEĆEG STANJA ŽIVOTNE SREDINE

Postojeće stanje kvaliteta životne sredine opštine Bar posledica je niza faktora, kao i pojava iz prethodnog perioda društveno-ekonomskog razvoja primorskog regiona Crne Gore i kompleksa postojećih prirodnih uslova. Prostorno-ekološkim diferenciranjem opštinskog područja jasno se izdvajaju dve zone sa različitim ekološkim opterećenjima i problemima: primorski pojas u kome je koncentrisano oko 90% stanovnika opštine i najznačajniji infrastrukturni i privredni objekti, te je shodno tome, evidentiran najveći stepen narušavanja prirodnih i stvorenih vrednosti, i pojas planinskih masiva Rumije, Sutormana i Sozine, odnosno područje Crmnice i Krajine sa obalnim pojasom Skadarskog jezera, gde se uočava neznatno narušavanje osnovnih komponenti životne sredine. Dosadašnji razvoj barskog područja nije se odvijao na ekološki održiv način, što je prouzrokovalo nagomilavanje ekoloških problema, kako na kopnenom delu opštine, tako i na području morskog akvatorijuma.

Osnovne karakteristike postojećeg stanja životne sredine na teritoriji opštine Bar izvedene su na osnovu podataka o kvalitetu osnovnih medijuma životne sredine (na osnovu „Informacija o stanju životne sredine u Crnoj Gori“, za prethodni petogodišnji period), odgovarajuće planske dokumentacije i sprovedenih studijskih istraživanja (prostorni i urbanistički planovi, sektorske studije rađene za potrebe izrade Prostornog plana Crne Gore), informacija dobijenih od stručnih službi, javnih preduzeća i organizacija sa područja opštine Bar, dostupne stručne i naučne literature, kao i na osnovu direktnog uvida u stanje na terenu. Pregledom osnovnih karakteristika životne sredine, formira se osnova za dalje istraživanje ove problematike u okviru izrade predmetnog Izveštaja o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu.

- Prikaz prirodnih odlika prostora

Prostor opštine se nalazi na jugu Crne Gore, i zahvata područje između Jadranskog mora i Skadarskog jezera. Centralni dio barskog područja predstavlja planinski masiv Rumije (najvisi vrh 1595 m) sa Sozinom (971 m), Sutormanom (1185 m) i Lisinjom (1353 m), koji ima dinarski pravac pružanja i čini prirodnu granicu između Jadranskog mora i Skadarskog jezera. Sam Grad Bar nalazi se na prosječnoj nadmorskoj visini od 4 m.

Ovakav geografski položaj neposredno je uticao na razvoj niza prirodnih činilaca - klimu, pedološki pokrivač, karakter biljnog i životinjskog sveta, itd., determinišući tako, posredno, osnovne privredne, saobraćajne, demografske, istorijske, kulturne i druge osobenosti posmatrane teritorije.

U sjeverozapadnom dijelu primorja na flišnim naslagama formirani su zalivi, zatoni i ravnjaci pogodni za razvoj većih naselja. Najveće ravničarske površine su predjeli oko sela Mišići i Spič (kod Sutomora), Barsko polje, Mrkovsko i Goransko polje. Znatna dio teritorije čine planine Lisinj, Rumija i Sutorman.

U jugoistočnom dijelu primorskog pojasa opštine ređaju se bila i polja. U poljima i uvalama su formirana poljoprivredna naselja. Danas i u ovom dijelu obale oko pjeskovitih plaža niču manja turistička mjesta.

Grad Bar se sastoji iz Starog Bara razvijenom na brdu, ogranku Rumije koji je udaljen 5 km od obale mora i novog Bara uz morsku obalu.

U skadarskoj zoni opštine naselja su mala i koncentrisana na uskom priobalnom pojasu ili duž regionalne saobraćajnice, a jedino veće neaselje je Virpazar je na kontaktu Skadarskog jezera i Crmničkog polja.

U planinskoj krečnjačkoj zoni naselja su razbijena i usitnjena, locirana u zonama uz retke plodne površine vrtača i uvala i uz puteve koji povezuju Primorje sa zaleđem.

Osnovne geološke karakteristike

Opština Bar je u geološkom pogledu deo dinarskog planinskog sistema, čiji se ogranci ovde pružaju od severozapada ka jugoistoku. Planine u okviru opštine Bar su strmije nagnute prema Jadranskom moru, a blaže prema Skadarskom jezeru, što je uslovljeno položajem geoloških slojeva. Geološki slojevi koji se javljaju na najvišim delovima ovih planina, postepeno se spuštaju u pravcu istoka i severoistoka do ispod nivoa Skadarskog jezera.

Osnovni pravac pružanja geoloških slojeva uslovio je jednostavniju geološku građu u zoni Krajine, pa i Crmnice, a složeniju na primorskoj strani osnovnog planinskog venca. Na skadarskoj strani opštine Bar najveći deo terena izgrađen je od krečnjačkih stena, dok u građi terena u primorskom delu opštine, osim krečnjaka u većoj meri učestvuju i flišni sedimenti, peskovi i gline, aluvijalni sedimenti i dr.

Na osnovu geološkog sastava terena opština Bar je grubo podeljena na primorski i skadarski deo, mada se može razložiti na još nekoliko manjih prostornih celina sličnih geoloških karakteristika.

a) Niži delovi Krajine (priobalje skadarskog jezera) izgrađeni su od masivnih bankovitih i slojevitih krečnjaka.

b) Viši delovi Krajine, uključujući i najviše planinske visove, izgrađeni su od slojevitih i bankovitih krečnjaka i dolomita.

c) Zona Lisinja i Konisera izgrađena je većim delom od slojevitih i bankovitih krečnjaka i dolomita, ali i od slojevitih i pločastih krečnjaka i rožnaca, zatim od laporovitih i brečastih krečnjaka, kao i od pločastih krečnjaka, tufita i bentonita. Padine prema Zaljevu, Dobroj Vodi, Veljem Selu i Dabezićima izgrađene su i od deluvijalnih nanosa, a mestimično i od magmatskih spilita (Osojnica, Podi) i flišnih sedimenata (Dabezići, Dobra Voda, V. Mikulići).

d) Po geološkom sastavu prethodna zona se nastavlja na brdo Volujica iznad Bara i na terene u zoni naselja Kunja, Mala i Velja Gorana (do Možure). Osim od slojevitih i bankovitih krečnjaka i dolomita, ovi tereni su izgrađeni i od slojevitih i bankovitih žučkastih i beličastih krečnjaka (od uvale Pod Meret do Pelinkovića i od uvale Pod Crnjaku do Kale i Velje Gorane i dalje prema Šaskom jezeru), aluvijalnih tvorevina (Mala i Velja Gorana) i flišnih sedimenata (Kunje, Kala i Velja Gorana).

e) Zona severno od Virpazara takođe je izgrađena od slojevitih krečnjaka i dolomita, masivnih bankovitih krečnjaka. Osim toga, mestimično se javljaju tereni izgrađeni od flišnih sedimenata (Komarno), deluvijalnih nanosa (na padinama u blizini Komarna) i aluvijalnih tvorevina u kraškim uvalama i vrtačama (Trnovo, Boljani, Propratnice).

f) Zona Gluhog Dola i Sozine (od Velje Trojice do Vrsute) sastavljena je od pločastih, slojevitih, masivnih, bankovitih, laporovitih i brečastih krečnjaka sa tufitima, bentonitima, dolomitima, krečnjačkim brečama i konglomeratima. Osim toga ovde se javljaju i flišni sedimenti (Gluhi Do), deluvijalni nanosi na padinama, aluvijalne tvorevine u uvalama (Sozina) i osulinsko-drobinski nanosi (iznad Gluhog Dola).

g) Crmničko polje sa obodnim delovima terena i dolinama Orahovske i Sutormanske reke je jedna od dve velike ravničarske prostorne celine u okviru opštine Bar. Tereni su izgrađeni od flišnih sedimenata i aluvijalnih nanosa, a zatim i od različitih vrsta krečnjaka sa tufitima, bentonitima, lapiricima, brečama i dolomitima. Osim toga, ovde se javljaju i barski i jezerski sedimenti (Virpazar) i daciti.

h) Barsko polje sa obodnim delovima i Spičom je druga velika celina povoljnih i relativno povoljnih geomorfoloških, geoloških i pedoloških uslova za život i rad stanovništva. I u ovom delu opštine najznačajnije geološke tvorevine su aluvijalni nanosi i flišni sedimenti. Ove geološke tvorevine su, uz aluvijalne nanose (crvenice) u kraškim uvalama i vrtačama, najznačajniji poljoprivredni potencijali u opštini Bar. Osim aluvijalnih nanosa i flišnih sedimentata, u zoni Bara i Sutomora tereni su izgrađeni i od svih vrsta krečnjaka, kao i od morskih priobalnih nanosa (Barsko polje), deluvijalnih nanosa i magmatskih pojava andezita (Zupci, Šušanj, Papani, Đurmani, Mišići) i dacita (Stari Bar, Zupci, Šušanj).

Geomorfološke osobenosti prostora

S obzirom da karakteristike reljefa i svih njegovih elemenata utiču direktno i indirektno na korišćenje prostora i prirodnih i stvorenih potencijala uopšte, delovanjem na rasprostiranje pojedinih klimatskih tipova, vode, zemljišni pokrivač, vegetaciju, i t.d., može se konstatovati da su geomorfološke karakteristike teritorije barske opštine takvog karaktera da u određenom stepenu predstavljaju ograničavajući činilac razvoja, s obzirom na relativno skroman fond terena pogodnih za razvoj intenzivne poljoprivredne proizvodnje, lociranje naselja, industrijskih objekata, i dr.

Teritorija opštine može se podeliti na tri morfološke/pejzažne celine:

- 1) pojas uz morsku obalu – Barska rivijera,
- 2) pojas uz obalu Skadarskog jezera - područje Skadarskog jezera i,
- 3) središnji pojas opštine – brdsko-planinsko područje sa Rumijom, Sutormanom, Lisinjom i ostalim masivima.

Pojas uz morsku obalu – Barska rivijera

Duž primorskog dela nalazi se više većih i manjih uvala i rtova, što govori o razuđenosti morske obale. Najmarkantnije geomorfološke celine predstavljaju Čanjska i Sutomska uvala sa Spičanskim poljem i Barsko Polje, brda Veliki Grad i Volujica iznad barske Luke.

Od severozapada ka jugoistoku smenjuju se antiklinalna uzvišenja i sinklinalne uvale: uvala Čanj, brdo Veliki grad (497 mnv), Spičansko polje i Sutomore, Peranovića glavica i Vučin brdo, Barsko polje, strmo i stenovito brdo Volujica (sa vrhom Filin tuz 256 mnv) i niz uvala i strmih stenovitih obala ka jugu – uvale Veliki Mali Pijesak, uzvišenje Meret, uvale Meret i Pod Meret, uzvišenje Očas, Uvala Masline, uzvišenje Džafran, Uvala Paljuška, Rt Karastanov, Uvala Hladna, sve do granice planskog područja i lokaliteta Stari Ulcinj.

Iznad primorske zone uzdižu se strme padine planina, dok su naselja uglavnom na manje strmim terenima: iznad Čanja, Đurmana i Sutomora uzdiže se Sozina, iznad Bara Sutorman i Rumija. Zaleđe obalnog pojasa je uglavnom visina od 700 do 900 mnv, a najviši vrh Rumije je na 1594 mnv. Ovakva konfiguracija terena utiče na mešanje kontinentalnih i maritimnih uticaja, a vremenske prilike su znatno različite na pojedinim terenima iznad Bara, zavisno od nadmorske visine.

Na samoj obali nalazi se veći broj manjih i većih uvala sa peščanim plažama, od kojih su najprostranije i najperspektivnije za turizam, one u Čanju i Sutomoru, kao i u samom gradu Baru.

Razuđenost morske obale omogućio je formiranje niza manjih i većih plaža sa sprudovima sitnog pijeska i šljunka: na području opštine se nalazi 20 plaža ukupne dužine 9.000m². Njihovu okolinu - zaleđe uglavnom čine prirodne šume sa mediteranskim biljem a često se sreću i bogata vrela svježe vode. Pijesak na plažama se često zagreva i do 50°C. Plaže u okviru pojasa uz morsku obalu su slične ostalim na crnogorskom promorju: po sastavu i tipu peskovite, šljunkovite i kamenite, dok je obala u celini različitog oblika i pristupačnosti, što je uslovljeno vrstom stena, tektonikom terena, radom rečne erozije i morske abrazije. Peskovite i šljunkovite plaže prekriva kvarcni pesak i šljunak, u čiji sastav ulaze još i glinovite čestice i sastojci eruptivnih stena (gabro, serpentin, peridotit, dijabaz i dr.). Ostali deo obale sačinjen je

od krečnjačkih, skoro vertikalnih stena, ispod kojih su veće dubine mora – duž brda Volujice, odseka Golog brda kod Sutomora, Ostrvice između Čanja i Buljarice.

- o Plaža Biserna obala u Čanju nalazi se između brda Veliki grad i Ostrvice. Polueliptičnog je oblika, duga 1.100 m, površine oko 55.000 m² i široko otvorena prema moru. Usečena je u stene trijaskе starosti veoma složenog sastava. Ima prostranu ravan u neposrednom zaleđu, te je lako pristupačna. Postala je akumulacijom rečnih nanosa, delovanjem abrazije i spuštanjem terena. Pokrivena je peskom i šljunkom raznih boja i veličine. Severno od ove plaže nalazi se mala atraktivna peskovita Kraljičina plaža do koje se može doći samo sa mora. Okružena je sedimentnim stenama.

- o Sutomorska plaža je zaton polueliptičnog oblika na severozapadu Barskog zaliva. Usečena je u stene veoma složenog sastava (trijaskе, tercijalni fliš, kvartarne breče). Postala je akumulacijom rečnih nanosa na ušću rečica i potoka uz delovanje abrazije i spuštanjem terena. Plažu pokriva grublji i slabije zaobljeni pesak različitog petrografskog sastava (rožnac, više brečast, nego peskovit). Pesak je crvenkast, što plaži daje posebnu vrednost. Plaža je duga oko 1.200m, ukupne površine oko 56.000 m².

- o Barska gradska plaža se nalazi na severozapadnom delu obale Barskog zaliva prema rtu Ratac. Dužine je oko 750 m, površine 21.000 m². Plažu sve više potiskuju građevinski objekti barskog naselja i luke. Izgrađena je od krupnozrnog peska i šljunka, donesenim rekom Željeznicom. Plaža je nastala kao i Barski zaliv, na ušću reka, a u njenom oblikovanju učestvovali su morska abrazija i spuštanje terena.

- o Plaža Veliki pijesak nalazi se na jugoistočnoj strani iza brda Volujica. To je plitki zaton usečen u gornjokretacejske krečnjake i dolomite. Dužine je oko 380 m, površine oko 12.700 m². Pesak je od tih stena sa primesom zrna od drugih stena i minerala. Ova plaža postala je radom rečne erozije, morske abrazije i spuštanjem terena.

Osim ovih, na dijelu obale od Sutomora do Čanja postoje brojne manje pješčane plaže, koje je moguće koristiti za plaže:

- o kamenito-šljunkovita plaža Maljevik dužine 330m, površine 1.200 m²),
- o šljunkovita plaža Štrbine, dužine 100 m, površine 1.700 m², nedaleko od Sutomora,
- o hotelska plaža Ineks – Zlatna obala južno od Sutomora, dužine 240 m, površine 2.400 m²
- o Crvena plaža između Sutomora i Bara dužine oko 50m, površine 600 m²,
- o kamenita plaža Žukotrlica dužine 1.000m, površine 55.000 m²,
- o Crvena Stijena, mala skrovita plaža smještena iza brda Volujica, kojoj je prilaz moguć jedino sa mora,
- o plaža Utjeha – Val maslina, južno od plaže Veliki pijesak, dužine 200m, površine 5.200 m²,
- o kao i brojne manje uvale južno od Volujice (Crvena stijena, Utjeha dužine 200m i druge).

Pored uvala, na ovom delu jadranske obale, česte su kamenite obale (krajnji kameniti delovi antiklinalnih masa koje zalaze u more), takođe pogodne za sunčanje i kupanje.

Veće uvale koje, u morfološkom pogledu, predstavljaju određene celine imaju svoje specifičnosti:

- Uvala Čanj je najmanja od navedenih i prostire se između rta Čanj i Crnog rta.
- Jugoistočno je nešto veća uvala, tj. Spičanski zaliv koji se prostire između Crnog rta (157 m.n.v.) i rta Ratac. Na obali ovog zaliva izgrađeno je naselje Sutomore sa mnoštvom turističkih. U zapadnom delu zaliva visoko se iznad mora uzdižu hridi i čine produžetke manjih rtova.

- Najveći zaliv je Barsko sidrište (akumulacioni oblik pribrežnog reljefa), koji se prostire od rta Ratac do rta Volujica. Na ovom prostoru nalazi se grad Bar sa lukom.

- Južno od Bara obala je mnogo strmija. Delovi Volujice (256 m n.v.) se strmo spuštaju u more, tako da je obala gotovo nepristupačna. Ostali delovi obale su

uglavnom nepristupačni, nepodesni za izgradnju stambenih, infrastrukturnih i drugih objekata.

Ravni i blago nagnuti, ali i strmiji tereni koji su terasirani, koriste se za poljoprivrednu proizvodnju, naročito povrća i južnog voća, a posebno kao maslinjaci.

Posebno treba istaći Barsko polje – prostranu i ravnu površinu, nekad močvarnu i slabo nastanjenu, danas privredno i urbano najznačajniji prostor u opštini Bar.

Morska obala predstavlja geodinamički aktivno područje. Na osnovu preciznih morfografskih merenja uočeno je da se obalska linija Jadranskog mora podiže prosečno oko 1,1 mm godišnje. Smatra se da izdizanje obalske linije uslovljavavaju epirogeni pokreti, ali da je to i posledica akumulacije erodiranog nanosa lednika.

Niz rtova i uvala – zaliva između njih, predstavljaju obalu karakterističnu za Crnogorsko primorje Jadrana. Najistureniji rtovi su: Rt Kotrobanja i Rt Sapavica, koji okružuju Uvalu Čanj, Crni rt i Rt Krčevac koji okružuju Uvalu Maljevik, i dalje rtovi Ratac i Stari Ratac između kojih se nalazi uvala sa poznatim turističkim naseljem «Zlatna obala» kao deo Spičanskog (Sutomorskog) zaliva. Spičansko polje je Golim brdom (96 mnv) odvojeno od mora. Zaliv Barsko sidrište nalazi se između Rta Ratac i Rta Volujica, kao najisturenijeg dela brda Volujica. Južno od Volujice nalazi se čitav niz manjih rtova i uvala. Svaka od uvala predstavlja i zonu ulivanja povremenih kratkih rečnih tokova koji se spuštaju ka Moru. Ovo su uglavnom potoci, a najveći od njih je Željenica koja protiče kroz Barsko polje.

Duž obale Jadranskog mora javljaju se raznovrsni oblici pribrežnog reljefa, nastali radom morskih talasa – talasne podkapine, koje se radom talasa pretvaraju u klifove. Svojim oblicima, veličinom, sastavom, strukturom slojeva, bojom stene, daju ovim predjelima posebnu vizuelnu estetsku vrednost, i ako bi se učinili pristupačnim, bili bi izuzetni vidikovci. Sa klifovima se naizmenično smenjuju pribrežne terase nastale radom talasa u otpornim stenama i obično pokrivene peskom i šljunkom.

Pojas uz obalu Skadarskog jezera - područje Skadarskog jezera

Druga morfološka celina na teritoriji opštine je uski pojas uz obalu Skadarskog jezera. Obala jezera je veoma razuđena i najvećim delom strma i nepristupačna sa mnoštvom rtova, uvala i ostrva. Različiti nivo vode jezera tokom godine utiče na čestu promenu obale i njene granice. Variranje vodostaja se naročito zapaža na ušću Orahovske reke i Crmnice, gde se granica obale jezera pomera po nekoliko kilometara, dok su strmije obale manje ugrožene varijacijama nivoa vode u jezeru.

Iako je obala Skadarskog jezera najčešće strma i kamenita, na obali Skadarskog jezera se mestimično javljaju plaže. Najveća je u Donjim Murićima dužine 560m, uređena je i predstavlja najveći potencijal za kupališni turizam na Skadarskom jezeru. Na jezeru je i plaža Pješačac površine 500m².

Karakterističan izgled pejzažu daju: prostrana površina jezera, razuđena obala bogata brojnim zalivima, poluostrvima i rtovima, stjenovita ostrva, bujna močvarna vegetacija sa tršćacima i livadama lokvanja i vodenog oraška (kasonje), bujnim vodoplavnim livadama i poplavnim šumama. Poseban pejzažni izraz području daju sastojine kestena u Krajini.

Središnji pojas opštine – brdsko-planinsko područje

Centralni deo opštine zauzimaju masivi Rumije, Lisinja, Sutormana i drugih manjih planina. Pravac prostiranja je dinarski. Rumija sa vrhom od 1.593 m n.v. dominira na celoj teritoriji opštine. Južno od Rumije pruža se planina Lisinj sa vrhom od 1.357 m. Sa zapadne strane nalazi se Sutorman sa vrhom od 1.179 m.n.v. Pored ovih, nalazi se još planinskih vrhova, čija visina ne prelazi 1000m.

Na planinskom vencu Rumije nalaze se prevoji na 780 m (Sozina, Gluhi Do), na 810 m (Sutorman između naselja Limljani i Zupci) i na 910 metara (Bijela Skala između naselja Turčini i Pinčići).

Širina planinskog venca je ujednačena i kreće se od 11,0-15,0 km. Najmanja širina je na pravcu između Sutomorskog zaliva i zaliva Lučića kod Virpazara.

Analizirajući poprečni profil centralnog planinskog venca (Rumije), vidi se da se ravniji tereni nalaze samo na pojedinim lokalitetima pored mora i jezera, kao i u zoni krečnjačkih površi i uvala. To su tereni koji se danas nalaze pod poljoprivrednim kulturama (12,56%). U ovoj zoni razvijeni su svi oblici kraškog reljefa (uvale, vrtače, škrape i dr.), koji znatno utiču na celokupni izgled ovog prostora.

Planinsko područje grebena i masiva Rumije i ostalih planina karakterišu sledeći osnovni strukturni elementi: visoki, strmi, kraški grebeni koji se izdižu iznad mora oštro razdvajaju Primorje i Središnji pojas, pružajući jedinstvene, široke vidike. Takođe su impresivni pogledi sa mora prema ovim stjenovitim vijencima. Karakterističan izgled pejzažu daju ekosistemi mediteransko-submediteranskih kamenjara koji se odlikuju velikim diverzitetom flore.

U okviru tri osnovne geomorfološke celine teritorije opštine, moguće je izdvojiti i nekoliko manjih, od kojih se posebno ističu:

- 1) Crmnički kraj, kotlina sa prostranim i ravnim dnom (Crmničko polje).
- 2) Krajina - između Rumije i Skadarskog jezera sa visinama do 1000 m i sa ravnijim terenima na visinama od 400-500 m.
- 3) Površi u zoni naselja Sozina i Gluhi Do, na visinama od 600-800 m.
- 4) Barsko polje - prostrana i ravna površina, nekad močvarna i slabo naseljena, danas privredno i urbano najznačajniji prostor u opštini Bar.
- 5) Goranski kraj u zoni naselja Mala i Velja Gorana sa visinama od 200-250 m, između Jadranskog mora, planine Možure i reke Međureč.

Seizmološke karakteristike teritorije opštine

Na osnovu podataka iz navedenih izvora, kao i prema podacima o zemljotresima koji su praćeni nekoliko stotina godina unazad, a u novije vreme i na bazi detaljnih podataka o zemljotresu, mogu se uočiti određene karakteristike ovog područja. Koncentracija epicentara uočava se na području Petrovac – Bar – Ulcinj i dalje, Skadar u Albaniji. Veliki broj epicentara i zabeleženih potresa govori o izuzetnoj seizmičkoj aktivnosti i ugroženosti teritorije opštine Bar. Seizmogena područja Skadra, s jedne i Petrovca – Budve –Kotora, s druge strane, su na relativno malom rastojanju od teritorije opštine Bar, zbog čega se mogu tretirati kao bliska seizmogena žarišta koja imaju značajan uticaj na ukupnu seizmičku ugroženost ovog prostora. Ove (dve) seizmogene zone mogu izazvati zemljotrese sa magnitudama do 7,0 stepeni Rihterove skale. Nešto su udaljenije seizmogene zone Dubrovnika i Drača, koje mogu izazvati zemljotrese sa magnitudom i do 7,5 stepeni. Područja Titograda, Danilovgrada, Berana i Bileća, su nešto udaljenija, imaju niži magnitudni nivo potencijalnih potresa i zato su to zone od sekundarnog značaja za ukupnu seizmičku ugroženost teritorije opštine Bar. Osnovni stepen seizmičkog intenziteta na teritoriji barske Opštine kreće se između 6° i 9° po MKS skali (Merkali–Kankani – Ziberg).

Na osnovu do sada zabeleženih podataka o zemljotresima u zoni opštine Bar, najjači zemljotres na ovom prostoru zabeležen je 15. aprila 1979. godine, sa intenzitetom od 9° MKS skale. Prema navedenim istraživanjima (prvi pasus ovog poglavlja o seizmičnosti područja), verovatnoća pojava zemljotresa za stogodišnji period sa maksimalnim mogućim intenzitetom na ovom području je 9° po MKS skali i sa magnitudom od 7,4° (po Rihteru), a za teritoriju opštine Bar iznosi 63%. Analizom učestalosti pojavljivanja maksimalnih ubrzanja tla, kod zemljotresa koji su do sada zabeleženi, može se očekivati u sledećih 100 godina maksimalno ubrzanje (na osnovnoj steni) od 0,177 g (ubrzanje sile zemljine teže), što odgovara intenzitetu zemljotresa od 8,3° MM skale (Američka modifikovana Merkalijeva skala, 1931).

Analizirajući seizmološke karakteristike teritorije opštine Bar, dolazi se do sledećih konstatacija: a) Tereni sa najvećim opasnostima od pojave jačih zemljotresa (oko 9° MKS skale) nalaze se u zoni grada Bara – između Rumlje, Lisinja i Sutormana, od Šušnja do Volujice. Praktično, najveća opasnost od jačih zemljotresa može se očekivati na prostoru Barskog polja i obodnih i obodnih padina pomenutih planina, odnosno na prostoru koji je, istovremeno, po velikom broju drugih kriterijuma,

najpogodniji za život. Celo barsko primorje je ugroženo pojavom zemljotresa sličnog očekivanog intenziteta; i b) viši delovi barske Opštine (planinski venci), ali i zona ka Skadarskom jezeru, ugroženi su pojavom zemljotresa jačine do oko 8° MKS skale. Na osnovu prethodnih konstatacija, neophodno je u građevinarstvu, preduzimati antiseizmičke mere zaštite, kako se ne bi ponovile negativne posledice zemljotresa iz 1979. godine na teritoriji opštine Bar.

Ispitivanja jakih zemljotresa pokazuju da nivo podzemne vode u rastresitom tlu igra veliku ulogu u povećanju intenzivnosti seizmičkog kolebanja na površini terena. Sa sigurnošću je utvrđeno, da na rastresitom tlu, peskovito-glinovitom, gde je nivo podzemne vode na površini terena, pri pojavi zemljotresa, dolazi i do većih oštećenja objekata.

Na teritoriji opštine Bar ima nekoliko lokaliteta sa peskovito - glinovitim tlom i visokim nivoom podzemnih voda. To su uglavnom doline reke Crmnice, Rijeke Crnojevića, Željeznice (Barsko polje) i Mrkovsko polje.

Savremeni inženjersko-geološki procesi i pojave

Inženjersko-geološke pojave i procesi koji se susreću na terenu posledica su prirodnih procesa i antropogenog delovanja. Najviše inženjersko-geoloških promjena na terenu vezano je za egzogene procese zbog erozivnog delovanja podzemnih i površinskih voda, a nemalu ulogu imaju i endogeni procesi, tj. neotektonski pokreti i intenzivni seizmizam. Najznačajnije inženjersko-geološke pojave na teritoriji opštine Bar su klizišta, točila, odroni, jaruge, zabareni i močvarni tereni i pojedini oblici krasa. Najveći broj ovih pojava vezan je za glinovite polukamenite stenske mase (fliš tj. za one terene koji su zbog svojih drugih karakteristika najpovoljniji za razvoj poljoprivrede, naselja, turizma i sl.).

Na terenima u planskom području erozivno dejstvo voda izraženo je u obliku procesa spiranja, usecanja jaruga i rečnih korita, bočne erozije, odlaganja bujičnih nanosa, u obliku abrazivnog delovanja mora, procesa karstifikacije i kliženja. Oblike koji su posledica delovanja tih procesa nalazimo duž celog istraživanog terena.

Klizišta su najznačajniji i najrasprostranjeniji oblik narušavanja prirodne stabilnosti terena na nagibima sa podlogom od površinskih partija flišnih sedimenata pokrivenih krečnjačko-dolomitnom drobinom i padinskim brečama, i mogu biti aktivna, fosilna, odnosno umirena i blokovska klizišta. Najprostranija klizišta konstatovana su i flišnim terenima priobalnog područja duž Jadranskog mora (Ratac, Tudjemili, Dobra Voda, Medjureč). Na terenu je izdvojeno više aktivnih klizišta od kojih ističemo: klizište Maljevik, klizišta u Donjoj Brci (Zlatna obala), klizišta od Ratca do Novog naselja, klizišta na padinama od Zubaca do Starog Bara, klizišta na području Zaljeva i Dobro Vode i klizište Skurta. Među njima ima veoma velikih zona (od Brce do Novog naselja na primer), koje predstavljaju blokovska klizišta koja na pojedinim mestima zahvataju i delove morskog dna, a potpomažu ih abrazivni procesi. Pored navedenih postoje i fosilna ili umirena klizišta (najviše fosilnih klizišta je na flišnim padinama od Sustaša do Starog Bara i od Bartule do Škurte) na kojima je proces kliženja verovatno završen (klizišta na području Dobre vode, koja su, klizeći po flišnoj padini, od Lisinja dospela do karbonatnog masiva Volujice, i u njenom produžetku, i tamo se zaustavila).

Tereni podložni klizanju su od presudnog značaja za prostorno i urbanističko planiranje. Stoga su oni posebno naznačeni na Inženjersko-geološkoj karti u dokumentaciji pomenutih istraživanja, pri čemu su na toj kati izdvojeni i pokrenuti tereni, koji zauzimaju dosta velike površine padinskih predjela i koji su izgrađeni od materijala dotransportovanih kliženjem. Generalno, zauzimaju šire područje rta Ratac, zonu severoistočno od Veljigrada, terene Sutomora i iznad njih, terene istočnog oboda Barskog polja ka severu i Starom Baru i terene istočno od Volujice ka Dobroj vodi, Zaljevu, kao i lokalno padinske delove iznad magistrale od Čanja ka Sutomoru. Ovi tereni nisu primereni za gradnju (grupisanih) naselja ili za gradnje važnijih privrednih objekata, jer se na njima nalaze brojna fosilna (umirena) i blokovska klizišta i zone podložne klizanju.

Klimatske karakteristike

Osim sto spada u najsunčanija mjesta Južne Evrope, sa prosjecno preko 2500 suncanih sati u toku godine, klimu opštine Bar karakterisu duga i topla ljeta i blage zime. Srednja godišnja temperatura iznosi 15,6 stepeni Celzijusovih. U mjesecu julu prosjecna temperatura vazduha iznosi 23,4 stepena Celzijusovih, a u januaru 8,3 stepeni C. Ljeta u Baru su duga i sušna, a zbog toplotnih uticaja Jadranskog mora zime su blage i kišne. Srednji godišnji broj dana sa količinama padavina većim ili jednakim 10,0 lit/m² kreće se između 43 do oko 80. Bar i Sutomore imaju po 43 ovakvih dana. Arbnež i Ckla po 50-60, i Virpazar 60-70. Samo Rumija i prostor iznad Utrga imaju preko 80 ovih dana.

Najveće kiše (više ili jednako 20,0 lit/m² padavina) iziučuju se u trajanju od 20 do 25 dana u primorskom delu opštine, do oko 200 metara apsolutne visine. Ovaj period traje 40-45 dana u Virpazaru, Crmnici, Ostrosu i nižem delu Krajine do 400 metara apsolutne visine. Više od 50 ovih dana javija se na najvišim delovima Rumije (iznad 1000 metara).

U prosjeku, zimi u Baru ima 38 kisnih dana u godini. Visoke prosječne zimske temperature, (oko 10 stepeni Celzijusovih) ukazuju na to da je u Baru veoma malo pravih zimskih dana. Veoma je mali i broj dana kada se temperatura u Baru spusta ispod nultog podioka Celzijusove ljestvice, tako da se smatra da u Baru zapravo i nema prave zime. Prava rijetkost su zimski dani praćeni snijegom i mrazom. Sve navedene karakteristike preporučuju Bar turistima kao idelano mjesto ne samo za ljetnji već i za zimski boravak i odmor.

S obzirom da se barska opština, u pogledu reljefa, dijeli na tri pojasa: jadranski, jezerski i planinski, to se u pojedinim djelovima barske opštine razlikuju i tri vrste klime. U jadranskom pojasu klima je blaga – mediteranska, narocito izražena u Barskom polju. Odlike planinsko - mediteranske klime naročito su zastupljene na planinskim vijencima, posebno na Sutormanu, Rumiji i Lisnju. U pojasu Skadarskog jezera vlada jadranska, sa jakim uticajima kontinentalne klime i znatnim oscilacijama u temperaturi. Barska opština zahvata i djelove oko mjesta Virpazar, Crmnica i Skadarsko jezero, te se klima u tim područjima znatno razlikuje od klime u samom Baru. Kada se uspostavi jugozapadno strujanje, onda je područje Bara izloženo vlaznom vazduhu.

U Baru i okolini duvaju i karakteristicni jadranski vjetrovi: hladni vjetar- bura, vlažni vjetar- jugo ili široko, kao i pulenat, maestral, burin, danik i noćnik. Najučestaliji i vjetar najjačeg intenziteta je bura. Duva uglavnom zimi sa visokih planina prema moru i donosi zahladjenje. Bura koja duva na moru može biti i olujne jacine, pa obično stvara niske i kratke talase do 2,5 metara. Jugo ili široko duva u južnom i jugoistočnom dijelu Jadrana, s mora na kopno. U zavisnosti da li duva srednjom ili maksimalnom brzinom, jačina juga može biti između 3 i 8 bofora. Za vrijeme juga more je uzburkano, a talasi dostižu visinu i do šest metara. Kada je vedro i toplo vrijeme, a najčešće krajem proljeća i ljeti, u Baru duva tzv. svjezi vjetar – povjetarac ili maestral. Taj vjetar najčešće duva tokom dana. Maestral smatraju najvažnijim ljetnjim vjetrom jer prijatno rashladjuje toplinu tokom vrelih dana. Maestral duva s mora i uglavnom samo uznemiri morskou površinu. Zapadni vjetar ili pulenat, vlažan je i prilično učestao vjetar koji u Baru duva najčešće u proljeće. U Baru i okolini često duva i levant, topli jugoistočni vjetar, koji vazduh čini vlažnim, dok vjetar po imenu lebic, duva sa jugozapada. Vjetar burin duva preko noći, s kopna na more, sa sjeveroistoka i istoka, dok se u vrijeme nejednakih zagrijavanja i hladjenja barskog zaliva smjenjuju ljetnji vjetrovi, danik i noćnik. U Baru i okolini često duva i veoma jak olujni vjetar poznatiji kao nevera. Duva s mora, a karakterišu ga kratko trajanje i česta promjena pravca duvanja.

Osnovne odlike mediteranske klime su blage zime, dugotrajna topla leta, prijatne jeseni, duge i toplije od proleća. U toku 300 dana godišnje ovde vladaju srednje mesečne temperature iznad 10°C, a u toku 6 meseci, temperature su više od 15°C. Ovaj deo jadranskog primorja, tokom leta, od Sunca primi dnevno oko 7 miliona kWh/km² toplotne energije, što je ogroman toplotni potencijal koji u uslovima dugog

vegetacionog perioda i drugih činilaca omogućava uzgoj raznovrsnih poljoprivrednih kultura. Međutim, ograničavajući faktor u pogledu poljoprivrednih aktivnosti jeste nedostatak padavina u vegetacionom periodu, te je neophodno navodnjavanje mnogih kultura. Isto tako, jedan od ograničavajućih faktora za uzgoj citrusa, pored hladnih i jakih vetrova, je i pojava temperatura ispod 0°C (godišnje 4-9 dana), naročito u Barskom polju.

Inače, povoljan toplotni režim tokom godine, malo padavina - osim u drugoj polovini jeseni, neznatna oblačnost itd., stvaraju povoljne uslove u ovoj zoni za formiranje naselja (kratka grejna sezona, pešačka dostupnost mnogim gradskim sadržajima u toku većeg dela godine, itd), razvoja turističke privrede i drugih gradskih aktivnosti u skladu i sa ostalim prirodnim činiocima (kupališna sezona traje do 6 meseci - temperature iznad 18°C, dugo trajanje dnevne osunčanosti - preko 7 časova dnevno, temperatura morske vode u toku 6 meseci godišnje iznosi više od 18°C, raznovrsni biljni pokrivač daje posebna obeležja ovom delu primorja, itd.).

Jedan od značajnijih klimatskih faktora, koji pored ostalih (insolacija, padavine, itd.) opredeljuje organizaciju naselja, karakter mreže saobraćajnica, lociranje industrije u odnosu na naselje, orijentaciju zgrada, građevinsku fiziku, itd., jeste smer duvanja najjačih i najčešćih vetrova. Iz severoistočnog pravca duva bura, hladan i jak vetar koji, pored ostalog, utiče na smanjenje i onako niske relativne vlažnosti vazduha za 20%. Jugo duva sa mora i to je topao vlažan i jak vetar (na mahove prelazi brzinu od 80 km na čas). Ostali vetrovi koji se javljaju pretežno u letnjem periodu donose svojevrsno osveženje, poboljšavajući uglavnom mikroklimatske uslove naselja i njihove okoline u ovom delu primorja. To znači, da su, pored ostalih prirodnih činilaca, bura i jugo, jedan od značajnijih faktora organizacije, uređenja izgradnje i korišćenja primorskog dela opštine Bar.

Na središnjem, planinskom delu opštine sa visinama iznad 800 mnm, gde se sučeljavaju uticaji kontinentalne i maritimne klime, vlada blaga planinska klima, što za posledicu ima pojavu snežnog pokrivača u zimskoj sezoni. Ovi, i ostali prirodni uslovi, svrstavaju ove površine u tipično šumska staništa.

Skadarski deo opštine karakteriše izmenjena mediteranska klima pod kontinentalnim klimatskim uticajem, te je teritorija nešto hladnija od primorske. Stoga je letnji period nešto kraći, a razlike između sezona izraženije: ovde se izlučuju veće količine padavina (60-70 kišnih dana godišnje) i najčešće duvaju vetrovi i z severnog i severoistočnog pravca.

Klimatske razlike između primorskog i skadarskog dela opštine Bar omogućavaju regionalizaciju poljoprivredne proizvodnje, a s tim i veću raznovrsnost kultura. Za razvoj ostalih privrednih aktivnosti, posebno turizma, postoje osnovni prirodni preduslovi. Međutim, za razvoj turizma u predsezoni i podsezoni, primorski deo opštine Bar ima povoljnije klimatske uslove.

Hidrološke karakteristike

Vode opštine Bar čine Jadransko more, Skadarsko jezero i mreža manjih vodotokova i bujica.

Jadransko more

More je najznačajnija prirodna osobenost koja presudno utiče ne samo na klimatske, biogeografske, hidrološke i druge prirodne karakteristike, već i na privredni, turistički i saobraćajni razvoj opštine Bar. Ukupna dužina morske obale na teritoriji opštine Bar iznosi 46 km, od čega 30 km pada strmo u more. Geološki sastav priobalja čine, uglavnom, flišni sedimenti, krečnjaci, peskovi i šljunkovi - žala. Geomorfologiju obale čine zalivi i poluostrva sa pojavom klifova. Obala mora kod Bara znatno je razuđena sa nekoliko prirodnih plaža, što je posledica smenjivanja flišne zone i krečnaka (uz selektivnu abraziju). Ovaj deo Jadranskog mora nalazi se periferno u južno-jadranskoj kotlini, u kojoj su zabeležene najveće dubine mora (1330 m). Dubina priobalnog mora omogućava gradnju luke i pristaništa.

Salinitet mora. Jadransko more spada u red najslanijih mora na Zemlji. Najveći salinitet ima područje južnog Jadrana, u kome prosečan salinitet iznosi oko 38‰. Najveći salinitet izmeren je na pučini naspram Boke Kotorske (38,70‰). Salinitet se smanjuje od pučine prema obali. Među solima najviše ima natrijum hlorida, koji morskoj vodi daje slan ukus.

Providnost i boja mora. Morska voda ima plavu boju. Intenzitet boje raste sa dubinom mora i salinitetom. Boja mora u barskom priobalnom području varira od zelenkaste (gde su jači kontakti sa slatkom vodom), do indigo plave boje na pučini. Boja mora zavisi od oblačnosti, boje morskog dna, sadržaja planktona, ugla pod kojim padaju sunčevi zraci. Svi ovi faktori neposredno utiču i na providnost morske vode koja se u Jadranskom moru kreće od 33-40 m. Providnost mora opada prema obali i u obalnom pojasu iznosi oko 5 metara.

Temperatura mora. Priobalno more južnog Jadrana spada u najtoplije delove Jadranskog mora (južniji položaj, blizina Jonskog mora koje je toplo, manje pritanje slatke vode, veće dubine). Temperatura dubokih vodenih slojeva kreće se oko 11°C, a površinski do 25°C u toku letnjeg perioda. U zimskom periodu temperatura vode se kreće od 12-14°C. Više od 6 meseci temperatura vode se kreće iznad 18°C, a preko 4 meseca iznad 20°C (od 6.maja do 4.novembra, dakle 182 dana). Sezona kupanja počinje kada je temperatura morske vode viša od 20°C, a to je u proseku od 28. maja do 14. oktobra, odnosno 140 dana godišnje. Taj period treba smatrati za turističku sezonu na teritoriji barskog primorja.

Kretanje temperature morske vode . Prosečna godišnja temperatura morske vode u Baru iznosi 17,5°C.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Bar	11,9	12,0	12,7	15,1	18,9	21,8	22,8	24,0	22,9	19,0	16,3	13,5

turistička sezona: 140 dana, t = 20 °C

Kretanje morske vode. Morske struje su slabo izražene i predstavljaju sastavni deo sistema struja Sredozemnog mora, koje preko Jonskog mora i kroz Otrantska vrata ulaze u ovaj deo Jadranskog mora. Struje su brže u zimskom delu godine. U blizini Bara morske struje se kreću od jugoistoka prema severozapadu, brzinom od 0,6-0,7 čvorova na čas. S obzirom da na brzinu i pravce kretanja morskih struja, pored oblika obale, utiče i konfiguracija morskog dna, potrebno je napomenuti da je dubina morskog dna različita: u zonama uvala i peščanih plaža morsko dno se blago spušta, obrazujući plićake, dok je u zonama strmih odseka i klifova, kao i Luke nagib morskog dna veoma strm i postiže dubine od -10m, a posle lukobrana u zoni ispred Luke i do -14m. U priobalnom delu one, zbog uticaja obale (odbijanja), skreću, stvarajući zatvorene krugove. Amplitude plime i oseke su, zbog zatvorenosti mora, male i iznose od 30-48 cm, a pojave višeg vodostaja vezane su za uzgon vode pod uticajem vetra i to najviše do 1m. Najčešći i najvidljiviji oblik kretanja morske vode jesu talasi (njihova visina, dužina i snaga zavise od brzine vetra, dužine trajanja vetra i veičine siobodnog prostora). Najveće talase u ovom delu Jadrana stvaraju bura, jugo i maestral. Bura duva u zimskoj polovini godine i formira talase do 2,5 metara visine. Jugo stvara talase i do 8,9 m na južnom Jadranu. Prema ranijim rezultatima osmatranja na području južnog Jadrana, na tišine otpada 10,6%, na talase do 1 m 68,9%, na talase od 1-3 m 8,4%, na talase od 3 m i više 2,1% i na talase od 4,5 m i više - 0,1% . Uticaji vetrova na pojavu talasa i njihovu visinu su različiti. Vetrovi koji duvaju sa mora prema kopnu iz pravca zapada (levant) izazivaju pojavu talasa od oko 1m iz pravca severoistoka, a maestral pojavu talasa od oko 2m iz pravca severozapada. Talasi nastali duvanjem pulenta iz pravca zapada imaju manji uticaj na eroziju obale u delu Luke, koju od talasa sa juga štiti i brdo Volujica i deo uvale Bigovica. Zavisno od konfiguracije morske obale i dna talasi menjaju karakteristike (brzinu, dužinu i visinu).

Fizičko – mehanička svojstva morske vode. Morska voda je raznovrsnog hemijskog sastava: sadrži natrijum, magnezijum, kalcijum, kalijum, stroncijum i druge elemente u malim količinama (fluor, rubidijum, aluminijum, barijum, litijum, bakar, cink,

uran, itd.). Za živi svet, posebno je značajan sadržaj hranljivih soli, a naročito fosfora i azota.

Skadarsko jezero

Skadarsko jezero je najveći kopneni hidrografski objekat Crne Gore. Vodu dobija od sliva površine oko 4500 km² sa teritorije Crne Gore. Deo sliva nalazi se na teritoriji Albanije. Vodu dobija od mnogih pritoka (najveće su Morača i Rijeka Crnojevića), podvodnih izvora (Seoce, Krnjice), a otiče rekom Bojanom u Jadransko more. Skadarsko jezero je kriptodepresija, jer se pojedini delovi dna nalaze ispod nivoa mora.

Skadarsko jezero je krajem Miocena i početkom Pliocena bilo morski zaliv povezan dolinom Bojane sa morem. Usled naknadnih geotektonskih pokreta i taloženja kvartarnih stena, ta veza se prekinula, i nastalo je slatkovodno jezero. Crnogosko primorje, Skadarsko jezero i Zetska ravnica su i danas geotektonski labilne zone i postepeno tonu, što potvrđuje dno Skadarskog jezera koje je kriptodepresija.

Nivo vode Skadarskog jezera koleba se tokom godina između 4,8 i 9,8 m apsolutne visine. Prosečna visina nivoa jezera je na oko 6 m apsolutne visine. Dubina Skadarskog jezera najvećim delom ne prelazi 6,0 m. Samo u vrtačama se javljaju dubine i do 44 m. Dno jezera je na pojedinim delovima ispod nivoa mora (do 2,0 m) dok su najveće dubine (u vrtačama) na 38 m ispod nivoa mora. Prosečna dubina jezera iznosi 4,06 m. Obala jezera je skoro u celini krečnjačka, sem u zoni Virpazara gde je izgrađena i od jezerskih i barskih sedimenata (mulj, glina, pesak) i drobinskog materijala (u pojedinim uvalama).

Na sliv Skadarskog jezera izluči se godišnje oko 2000 mm taloga, od čega ispari 23%, a otekne 77%. Najviši vodostaju se javljaju u toku novembra (na kraju kišnog perioda), januara i februara (u vreme naglog otapanja snega na crnogorskim planinama). Od jeseni do ranog proleća jezero plavi okolna sela. Međutim, izgradnjom zaštitnog nasipa na levoj obali (1953.) i železničkog nasipa (1958.) preko jezera ka Virpazaru, poplave su neposredno okrenute prema desnoj obali ka selima Vukovci i Ponari. Podizanje drugog nasipa uslovalo je delom izdizanje nivoa zapadnog dela jezera u koji se uliva Morača. To je upravo posledica prostorno smenjene veze između dva dela jezera, koje nasip razdvaja, tako da u vreme maksimalnog priticanja vode ne dolazi do ujednačenog dizanja nivoa na celom jezeru.

Sa severne strane u jezero se uliva Morača i rečice Plavnica, Zetica i Gostiljska. Sa zapadne strane u jezero se uliva Rijeka Crnojevića. Sa južne strane u jezero se ulivaju tokovi nastali na teritoriji barske opštine - kontinentalni deo. To su Orahovštica i Crmnica. Orahovštica izvire ispod krečnjackog masive Trojnice (1137 m). Teče kroz celu oblast Crmnice i ima razne nazive. Crmnica izvire ispod Sutomora (954 m), teče Crmničkim poljem i prima pritoke Bistricu, Kep, Sutorman i Bukovac. Kod Virpazara Orahovštica i Crmnica se spajaju u Viršticu.

Basen jezera je poligenetski. To je, ustvari, tektonsko - kraško polje, sa čijeg se dna dižu krečnjački humovi, sada jezerska ostrvca, među kojima su najveća Vranjina i Lesandro. Površina jezera je 379 km², od čega 128 km² pripada teritoriji Barske opštine. Jezero je dugačko 45 km i široko do 14 km. Ukupna dužina obale jezera je 76 km, od čega na obale ostrva otpada 15 km ili oko 19,7%, a na zabarene obale oko 6,5 km ili 8,6%.

Temperatura vode u Skadarskom jezeru kreće se od 0°- 28°C, a pri hladnim zimama, priobalski delovi jezera se zaleđuju. Na jezeru duvaju vetrovi koji podižu talase visoke do 1,5 m. U jezeru je prosečno 1,586 km³ vode. Kretanje nivoa vode u Skadarskom jezeru, mereno je na tri vodomerne stanice: Lipovik, Virpazar i Karuči.

Mreža vodotokova i bujica

Geološke, geomorfološke i klimatske karakteristike područja uslovile su i slabo razvijenu mrežu vodotoka. Stalnih vodotoka ima samo u dolinama njihovih izvorišnih i središnjih delova (osim kad se radi o tokovima u Barskom polju). To je posledica velike nagnutosti terena (iznad 30%), zbog čega su uslovi za trajnije održavanje vodotoka vrlo nepovoljni, a i zato što ovde postoje relativno mali prostori na kojima se mogu

sakupijati veće količine vode koje bi, nakon prolaska kroz krečnjačke pukotine mogle usloviti i pojavu jačih vrela, pa bi se nizvodnije na većoj dužini održavali površinski vodotoci). Drugim rečima, samo na ravnijim terenima i na prostorima izgrađenim ne samo od krečnjačkih već i od drugih stena, postoje određeni uslovi za održavanje jačih vodotoka. Na ostalim prostorima postoje povoljni uslovi za pojavu bujičnih tokova .

Kroz Barsko polje protiču Željeznica (kroz flišne sedimente, što uslovljava intenzivno taloženje glinovitog materijala (u Barskom polju) i Rikavac (preko krečnjačkih sedimenata). Potok Rikavac je u donjem toku regulisan i tunelom kroz Volujicu ulazi u Jadransko more jugoistočno od uvale Bigovica.

Teritorija opštine Bar, predstavlja tipično bujično područje. Prosečna godišnja količina padavina kreće se do 3000 mm, što u uslovima izrazite nagnutosti terena i u skladu sa geološkim i hidrogeološkim osobenostima područja, ima za posledicu pojavu velikog broja i vrlo izrazitih bujica. Štete od bujica su ovde vrlo velike, što je važno ograničenje za planiranje budućeg razvoju.

U slivu Skadarskog jezera koji pripada teritoriji opštine Bar, postoje sledeće veće bujice:

Bujice vodotoka, km	Položaj	Površina sliva km ²	Dužina mreže
Orahovštica	Virpazar	32,0	13,0
Grabovik	Boljevići	3,6	7,7
Mlinštica	Godinje	3,6	7,7
Bistrica	Sotonići	7,1	5,0
Limštica	Limljani	12,0	20,0

U slivu Jadranskog mora su sledeći veći bujični tokovi:

Bujice mreževodotoka u km	Položaj	Površina sliva km ²	Dužina
Buton	Sutomora	8,0	6,5
Željeznica	Novi Bar	25,0	19,5
Rena	Novi Bar	1,5	2,5
Rikavac	Stari Bar	26,6	17,0

Osim ovih, postoji veći broj manjih bujica među kojima su Močanj i Suvi Potok, kao i Sutomora i Potok kod Čanja. Iz ovog pregleda zaključuje se da su bujice na planskom području, ali i na svim slivnim površinama koje planskom području i Jadranskom moru gravitiraju brojne, a posledice njihovog delovanja velike.

Posmatrano u cjelini, teritorija opštine Bar može se sa stanovišta gustine mreže vodotoka podeliti u dve grupe:

- prvu grupu čine zone koje se karakterišu velikom bezvodnošću,
- drugu grupu čine zone sa većim brojem vodotoka i bujica.

U prvoj grupi su zone Krajine, Sozine, Gluhog Dola i Lisinja. Na ovim prostorima površinski tokovi su i u vidu bujica dosta retki, s obzirom da najveći deo izlučenih padavina ponire u krečnjačku podlogu i potom se javlja na vrelima u podnožju krečnjačkih odseka, ili na kontaktu krečnjaka i drugih vodonepropusnih stena. U drugoj grupi su zone Bara, Crmnice, Sutomora, Kunja i Velje Gorane. Na ovim prostorima bujice su brojne, a posledica njihovog delovanja najveća.

Sa stanovišta stvaranja povoljnih uslova za životi i rad stanovnika, za razvoj poljoprivrede i za zaštitu od većih šteta, neophodno je nastaviti sa radovima i akcijama na smirivanju negativnih hidrografskih i hidroloških procesa (pošumljavanjem izvorišnih delova slivova bujica, izgradnjom pregrada i većih brana, itd.), a posebno na kanalsanju i potpunom izolovanju vodenih tokova u zonama naselja.

Bonitet zemljišta

Područje opštine Bar ne raspolaže u većoj mjeri sa plodnim zemljištem, pa se očuvanju i odgovarajućem korišćenju pedološkog pokrivača u ovom području mora posvetiti posebna pažnja.

Crvenice pokrivaju najveće površine u opštini Bar, prateći krečnjačku podlogu. Njihova proizvodna sposobnost na kršu zavisi od dubine sloja i stepena njegove erodiranosti, mehaničkog sastava i sadržaja skeleta, fizičkih - hemijskih, mikrobioloških i drugih svojstava. Ova zemljišta se mogu koristiti za poljoprivrednu proizvodnju na nagibima do 20%. Pri tome se isključuju jako stenovite, erodirane i plitke crvenice. Za poljoprivredu se mogu koristiti pretaložene i antropogene crvenice na tvrdim karbonatima. Usitnjenost i razbacanost površina kao i bezvodnost, osnovni su ograničavajući faktori intenziviranja poljoprivredne proizvodnje na njima. Sa jadranske strane, na crvenicama dobro uspevaju masline, smokva, nar, duvan, badem, rogač, vinova loza i dr., dok sa skadarske, za maslinu nisu pogodni klimatski uslovi. Ostale kulture na crvenicama stradaju od suše (žita, kukuruz). Navodnjavanjem u sušnom periodu dobili bi se proizvodi visokog kvaliteta: agrumi, breskve, povrće i dr. Za poljoprivrednu proizvodnju značajne su površine pod crvenicom u predjelu Možure i u atarima Velike i Male Gorane (Goransko polje). Crvenice na kršu, jako stenovite, plitke i erodirane optimalno se koriste ako su obrasle makljom, garigom ili niskim šumama, pogotovu na većim nagibima.

Crnice, mahom na jedrim krečnjacima (buavice, rendzine), takođe pokrivaju veće površine opštine Bar, ali na većim nadmorskim visinama, iznad 700 m. Mogu se javiti na tvrdim karbonatima kao pretaložene, na jedrim krečnjacima - pretaložene srednje duboke, plitke (šumske), posmeđene na tvrdim karbonatima, na krečnjaku kao jako stenovite i plitke, itd. Dominiraju na planinskim platoima. Javljaju se fragmentarno i ne čine veće komplekse značajne za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Kao njijsko zemljište koriste se za proizvodnju krompira, a đubrenjem i za gajenje drugih kultura. To su prava šumska zemljišta, koja nisu podložna vodnoj eroziji, pa mogu opstati i na strmijim nagibima uz racionalno korišćenje. Ogoljena zemljišta, međutim, podložna su eolskoj eroziji.

Smeđa zemljišta na flišu su zone najbujnije vegetacije, najrazvijenije poljoprivrede i naselja. Na njima se nalaze maslinjaci (Bar), agrumari, voćnjaci i bašte. Pokrivaju pretežno srednje i donje strane padine i brdovite položaje unutar opštine na manjim nagibima. To znači da ova zemljišta čine deluvijalni nanosi u podnožju brda i manjim depresijama spiranjem pedološkog pokrivača sa većih nagiba neobraslih šumom (raspadanje flišnih stenskih masa - glinaca, peščara i laporaca, aktivan je i stalno prisutan proces, a kao posledica javljaju se intenzivna erozija zemljišta, klizišta i odroni). Pogodnih površina za obradu ima nešto i na nagnutim terenima na severnom delu Barskog polja, koji su sada obrasli makijom (Šusanj, Ametov brijeg). Na svim nagibima iznad 20% ova zemljišta treba zadežati pod šumom. Smeđa zemljišta na flišu koja se koriste za poljoprivrednu proizvodnju su antropogenog porekla - terase (30x80 m, visine 0,7 m i dubine 80-150 cm). Ova zemljišta predstavljaju skoro jedine obradive površine (Crmnica), pored ostalog, i zbog toga što se u ovoj zoni javlja veliki broj izvora za navodnjavanje. Osnovni ograničavajući faktor za intenziviranje proizvodnje jeste otežana primena mehanizacije na terasama. Ovo su veoma plodna zemljišta pogodna za gajenje mnogih kultura (vinova loza, voće).

Zemljišta u primorskim poljima su jedini ravni zemljišni potencijali barske opštine, gde konfiguracija terena omogućava organizovanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje. Pored agrotehnike zahtevaju drenažu za evakuaciju površinskih voda (Barsko polje - 1000 ha, Crmnica 500 ha). Antropogena zemljišta na primorju, uopšte, nisu prirodni već društveni potencijal stvaran iz generacije u generaciju. Danas ih ozbiljno, zbog zapustenosti, ugrožava erozija.

Slabo oglejena aluvijalna zemljišta javljaju se na nižim terenima sa visokim nivoom podzemnih voda i kraćim poplavama oko Skadarskog jezera. Javlja se ozbiljan problem zaštite od poplava i regulisanja režima poplavnih voda. Rešavanjem problema

omogućila bi se intenzivna poljoprivreda, jer su ovo vrlo plodna zemljišta za žitarice. Oglejeni aluvijumi na dubini 40-80 cm su duže plavljena zelišta koja zahtevaju rigoroznije mere odvodnjavanja. Potencijalno su vrlo plodna zemljišta.

Posebno mesto zauzima močvarno zemljište - mulj i sapropel dna Skadarskog jezera sa oko 22.000 ha na teritoriji Crne Gore (na karti kao vodena površina). To su duboki karbonati aluvijumi ilovastog mehaničkog sastava sa vrlo dobrim fizičkim i hemijskim svojstvima prvobitnih aluvijalnih nanosa. Skoro stalno su plavljeni i obrasli bujnom barskom vegetacijom (trska, lokvanj, rogoz, junkus). Tresetne naslate su iznad aluvijuma. Isušivanjem bi se ovo zemljište moglo brzo privesti intenzivnoj kulturi, a tresetne naslage koristiti za stvaranje komposta i obogaćenih organskih đubriva za povrtarstvo i cvečarstvo. Dno Skadarskog jezera pokriveno je moćnim naslagama mulja ilovastog i karbonatnog sastava (nanos Morače), te je potencijalno plodno zemljište kada bi se jezero isušilo.

Erozija zemljišta

Jedan od najznačajnijih procesa koji se odvija na posmatranom području, na koga deluju kako prirodni (aktivni bujični tokovi), tako i antropogeni činioci, jeste erozija zemljišta. Na celom planskom području morfološki, geološki, hidrološki i klimatski uslovi pogoduju odnošenju plodnog sloja. Vodotokovi su kratki, bujični, nagib terena je izrazit, podmakli su procesi karstifikacije, padavine su obilne i pljuskovite naročito u vreme mirovanja vegetacije, leti vladaju velike žege i suše, a vegetacija je često narušena.

Zemljišni fond posmatranog područja je višestruko izložen destruktivnom delovanju erodivnih procesa. Planinska zemljišta na nagibima izložena su stalnom odnošenju, a ona u poljima i na blažim nagibima nasipanju grubim erodiranim materijalom. Uzrok ovoj pojavi leži u razvijenosti reljefa, neotpornoj geološkoj podlozi, obilju atmosferskih padavina u vreme mirovanja vegetacije (jesen, zima), nepovoljnoj i u znatnoj meri narušenoj strukturi biljnog pokrivača i dr. Ovakva situacija je izražena na čitavom primorskom delu barske opštine, kao i na planinskim terenima i terenima Crmnice, što dodatno zahteva široku akciju planiranja i sprovođenja antierozionih radova na celom prostoru Opštine.

Erozija je jako izražena na svim nagnutim terenima, izuzev površina koje se nalaze u poljima i koje se većinom zasipaju erodovanim materijalom:

- Sa jadranske strane posmatranog područja problem erozije mnogo je izraženiji, s obzirom na kompleks prirodnih činilaca koji ovde vladaju (veći broj bujičnih tokova, veća nagnutost terena, podmakli procesi karstifikacije, zemljišta podložna eroziji, itd.), tako da su u donjim tokovima uz samu obalu, posledice erodivnih procesa najizraženije.

- U slivu Skadarskog jezera, zbog nerazvijene hidrografske mreže, izražene karstifikacije i brojnih podzemnih tokova, površinska erozija je manje uočljiva. Zapažena je aktivnost bujičnih vodotoka u području Crmnice, gde su erozijom ugrožene poljoprivredne površine, kako podrivanjem obale, tako i spiranjem zemljišta. Ovim procesima, u velikoj meri doprinosi ogoljavanje padina i sve veća devastacija vegetacionog pokrivača preteranom sečom i ispašom.

Rešavanje problema erozije je veoma složeno, pre svega, zbog datih prirodnih uslova područja, a zatim i zbog veličine prostora na kome se erozija javlja. Pored primene tehničkih mera zaštite od erozije (podizanje pregrada, uređivanje i regulisanje bujičnih tokova), neophodno je proširivanje površina pod šumskom vegetacijom na svim terenima sa nagibom iznad 20% i na nadmorskim visinama iznad 700 m. Pored toga, podrazumeva se primena šumsko - uzgojnih mera koje će omogućiti progradacione procese postojećih devastiranih i degradiranih šuma i pašnjaka.

Biogeografske odlike

Flora i fauna Bara takodje su veoma karakteristične. Osim raznovrsnog i bujnog biljnog pokrivača, geografski položaj i sastav tla omogućili su da u Baru rastu i razvijaju

se različite biljne kulture, posebno subtropske. Osim livada, njiva, vinograda i voćnjaka, zeleni pojas Bara obiluje i listopadnim i četinarskim šumama, pašnjacima, šikarom i makijom. Posebno u planinama i šumama oko Bara rastu: bukva, crni i bijeli bor, hrast, grab, cer, kesten, jasen... Posebno interesatna biljna vrsta je biljka žute boje, koja raste na tankim tamno zelenim prutovima, poznatija kao žuka. Najčešće raste kao divlji žbun i od nje su nekada stari Barani pravili ribarske mreže i konopce. Takodje, od vlakna žuke stare Baranke tkale su odijela i bijelu narodnu nošnju.

Najrasprostranjenija biljka je maslina, autohtona voćna vrsta. Veoma je mali broj domaćinstava u Baru koja u svojim dvoristima nemaju makar jedno maslinovo stablo. Osim što se od masline dobija veoma poznato ulje poznatije kao „Barsko zlato“, inače jedan od nekoliko izvoznih artikala crnogorske trade mark „Made in Montenegro“, maslinovo ulje veoma je važan sastojak mnogih tradicionalnih jela, posebno onih koja se spravljaju od ribe. U Baru i okolini raste nekoliko vrsta maslina, a najzastupljenije su crna i zuta maslina, poznatije kao crnjaka i žutica. Takodje, barska domaćinstva bave se i gajenjem vinove loze, a nerijetko pojedini domaćini na plantažama gaje pomorandže, limun, kivi, mandarine, ali i druge subtropske vrste, koje su veoma zastupljene na području Bara poput divljeg i pitomog nara, smokve i dr.

Poseban segment flore predstavlja aromatično bilje, a stanovnici pojedinih mjesta u okolini Bara bave se sakupljanjem i preradom biljke pelin, od koje se, osim izuzetno ljekovitog caja koji se najviše koristi kod bolesti grla i prehlada, pravi i veoma kvalitetan med. Priobalje Bara bogato je i egzotičnim biljnim vrstama poput: palmi, kaktusa, eukaliptusa, kestenova, te dekorativnih biljaka - agave, mimoze, oleandera, ali i ruzmarina i lovorike, koji se koriste i kao veoma važni začini, posebno u spremanju ribe, supe i raznih čorbi.

U Baru i okolini sreću se i različite životinjske vrste. Najveći dio životinja nastanjen je u planinama oko Bara, i to na : Rumiji, Sozini, Sutormanu i Lisnju. Posebnu faunističku vrijednost predstavlja divlji pas ili šakal, koji najčešće boravi u brdima oko Bara. Od zvijeri su jos zastupljene: lisica, vuk, divlja svinja, zec, te kuna zlatica.

Posebno zanimljiv po značaju, kada su životinjske vrste u pitanju, je reon Skadaraskog jezera, u čijoj su fauni registrovane 264 vrste ptica. Skadarsko jezero danas je najbrojnije naselje pelikana u Evropi. Tu živi 12 vrsta sljuka, 6 vrsta plovki, 3 vrste gnjuraca i jos 160 drugih ptičijih vrsta. Među naseljenim vrstama u reonu Skadaraskog jezera nalaze se i: kormorani – fendaci, galebovi, razne vrste pataka, gusaka, fazana. Često se srijeću i rode, čaplje (bijela, žuta i siva), ronac i druge danas u svijetu rijetke ptičje vrste.

U morskoj fauni najčešće vrste su zubatac (*dentex dentex lat.*), salpa (*sarpa salpa lat.*), sarag (*diplodus sargus lat.*), arbun (*pagellus erythrinus lat.*), gof (*seriola dumerili lat.*), palamida (*sarda sarda lat.*), a od sitnijih ribljih vrsta zasupljene su : bukva (*boops boops lat.*), barbun (*mullus barbatus lat.*) i ukljat (*oblada melanura lat.*)

- **Kvalitet vazduha**

Kontrola kvaliteta vazduha na teritoriji opštine Bar sprovodi se na osnovu sistematskog merenja osnovnih i specifičnih zagađujućih materija u okviru Programa kontrole kvaliteta vazduha koje sprovodi Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore. Kvalitet vazduha na području opštine rezultat je uzajamno složenih faktora stvorenih vrednosti, dominantnih aktivnosti i lokalnih klimatskih faktora i uslova koji vladaju na ovom području. Osnovni izvori zagađivanja vazduha na području opštine su:

- kamenolomi, kao producenti kamene čestične prašine (utiču na povećanje imisije zagađujućih materija u njihovoj neposrednoj okolini, zagađujući istovremeno tlo i vodene površine u okruženju);

- drumski saobraćaj, posebno duž Jadranske magistrale i magistralnog puta Bar-Podgorica (emiter sumpor-dioksida, ugljen-monoksida, olova, azota, dima, čađi i ostalih ugljovodonika);
- individualna ložišta stambenih objekta i javnih preduzeća (ovaj uticaj je sezonskog karaktera i odnosi se na zagrevanje prostorija tokom zimskog perioda godine, uglavnom drvetom kao pretežnim gorivom);
- pretakalište naftnih derivata i druge vrste pretakališta opasnih hemijskih materija u Luci Bar;
- područja i zone intenzivnih građevinskih radova tokom letnjeg perioda godine, kada dolazi do zaprašenosti vazduha česticama građevinskog šuta i otpada, posebno za vreme sušnih perioda.

U prostornom pogledu, povremena značajnija aerozagađenja mogu se uočiti u gradskim područjima Bara i Sutomora i njihovim prigradskim naseljima, naročito tokom letnjeg perioda godine, usled velikog priliva turista i frekvencije saobraćaja na potezu Mišići-Sutomore-Šušanj-Bar-Dobra Voda-Pečurice. Iako merenja nisu vršena u rejonu Crmnice, Krajine i obalnog pojasa Skadarskog jezera, ovo područje karakteriše izuzetno očuvani kvalitet vazduha (posledica male gustine naseljenosti, odsustva industrijskih objekata i niske frekvencije lokalnog saobraćaja). Povoljnost tokom zimskog perioda predstavlja vetar koji duva sa mora na kopno, smanjujući imisiju zagađujućih materija u gradskom području Bara, s obzirom da je more veliki prečistač vazduha, odnosno recipijent taložnih materija i izvor neophodnog kiseonika (leti je situacija obrnuta, zbog čestine vetrova koji pretežno duvaju sa kopna, uvećavajući imisiju zagađujućih materija).

Informacija o stanju životne sredine) vrše mjerenja koncentracije sumpordioksida (SO₂), azotmonoksida (NO), azotdioksida (NO₂), ukupnih azotovih oksida (NO_x), prizemnog ozona (O₃), ugljen monoksida (CO), PM₁₀ i P_{2,5} čestica, sadržaj teških metala, benzo (a) pirena, relevantnih predstavnika PAH-s (markera benzo (a) pirena) i ukupnihPAH- s u PM₁₀ česticama. Rezultati mjerenja za Bar iz Informacije o stanju životne sredine za 2017 godinu prezentirani su na narednim stranama u vidu u kojem su dati u navedenom Izveštaju koji se nalazi na sledećem linku www.epa.org.me/informacije-o-stanju-zivotne-sredine/

1.1.2 Bar

U Tabeli 8. predstavljeni su opšti podaci o automatskoj stacionarnoj stanici "BAR 2" koja se nalazi na lokaciji u Makedonskom naselju, u Baru.

Tabela 8. Podaci o stanici - Bar 2

1. Opšti podaci			
1.1	Ime stanice	BAR 2	
1.2	Ime grada	Bar	
1.3	Nacionalni ili lokalni broj i oznaka	MNE_VZ_06	
1.4	Kod stanice	MNE_02_04	
1.5	Naziv stručne institucije koja je izvršilac mjerenja	D.O.O Centar za ekotoksikološka ispitivanja Podgorica	
1.6	Naziv institucije koja je odgovorna za realizaciju programa monitoringa i izvještavanje	Agencija za zaštitu prirode i životne sredine	
1.7	Ciljevi mjerenja	Procjena uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, praćenje trenda	
1.8	Geografske koordinate	G.dužina (m)	Nmv (m)
		6591680.68	4662409.66
1.9	NUTS		
1.10	Zagađujuće materije koje se mjere	SO ₂ , O ₃ , CO, NO, NO ₂ , NO _x , PM ₁₀ , PM _{2.5} , benzen, Pb, As, Cd, Ni i BaP	
1.11	Meteorološki podaci	Temperatura, relativna vlažnost, pritisak, smjer i brzina vjetra	
1.12	Druge informacije		
2. Klasifikacija stanice			
2.1	Tip područja	Gradsko: trajno izgrađeno područje	
2.2	Tip stanice u odnosu na izvor emisije	Urbana pozadinska	
2.3	Dodatne informacije o stanici	1000mx 50m	
3. Mjerna oprema			
3.1	Naziv		
3.2	Analitička metoda ili mjerna metoda		
	CO	Automatski analizator	analiza-IR aapsorpcija
	O ₃	Automatski analizator	Analiza- UV fluorescencija
	SO ₂	Automatski analizator	Analiza-UV fluorescencija
	NO, NO ₂ ,NO _x	Automatski analizator	Analiza-hemiluminiscencija
	PM ₁₀	Ručno sakupljanje	Gravimetrija
	PM _{2.5}	Ručno sakupljanje	Gravimetrija
	Benzen	Automatski analizator	Analiza-gasna hromatografija
	Pb, As, Cd i Ni	Ručno sakupljanje	Analiza-AAS
	BaP	Ručno sakupljanje	Analiza-GCMS
4. Opis uzorkovanja			
4.1	Lokacija mjernog mjesta		
4.2	Visina mjesta uzorkovanja	3m	
4.3	Učestalost integrisanja podataka	1 sat 24 sata	
4.4	Vrijeme uzorkovanja	kontinuirano	

U Baru je vršeno mjerenje sledećih parametara: **sumpor(IV)oksida (SO₂), azot(II)oksida (NO), azot(IV)oksida (NO₂), ukupnih azotnih oksida (NO_x), ugljen(II)oksida (CO), prizemnog ozona (O₃), PM_{2.5} čestica, PM₁₀ čestica, sadržaj teških metala, benzo (a) pirena (BaP), relevantnih predstavnika PAH-s (markera benzo (a) pirena) i ukupnih PAH-s u PM₁₀.**

Informacija o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2017. godinu

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine Crne Gore

Na Grafikonu 4. prikazane su koncentracije sumpor(IV)oksida (SO₂) u vazduhu (maksimalne dnevne srednje koncentracije i srednje mjesečne koncentracije) izmjerene tokom 2017. godine.

Sve izmjerene vrijednosti sumpor(IV)oksida (SO₂), posmatrane u odnosu na granične vrijednosti (jednočasovne srednje vrijednosti i dnevne srednje vrijednosti) za zaštitu zdravlja, bile su značajno ispod propisanih graničnih vrijednost od 350µg/m³, odnosno 125µg/m³. Srednja godišnja koncentracija iznosila je 3,11µg/m³. U Tabeli 9. prikazana je statistička obrada rezultata mjerenja sumpor(IV)oksida (SO₂).

Tabela 9. Statistička obrada rezultata mjerenja sumpor(IV)oksida (SO₂)

Broj jednočasovnih mjerenja	6769	
Procenat validnih jednočasovnih vremena usrednjavanja (OP)	77,27	
Minimalna jednočasovna vrijednost (µg/m ³)	0,28	
Maksimalna jednočasovna vrijednost (µg/m ³)	17	
Srednja vrijednost jednočasovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	3,11	
Mediana jednočasovnih vremena usrednjavanja	3,19	
C98 jednočasovnih vremena usrednjavanja	7,01	
Broj 24-časovnih mjerenja	278	
Procenat validnih 24-časovnih vremena usrednjavanja (OP)	76,16	
Minimalna 24-časovna vrijednost (µg/m ³)	0,51	
Maksimalna 24-časovna vrijednost (µg/m ³)	7,88	
Srednja vrijednost 24-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	3,14	
Mediana 24-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	3,27	
Percentil 98 24- časovnih vremena usrednjavanja	6,14	
Broj prekoračenja jednočasovne GV	0	
Broj prekoračenja 24- časovne GV	0	
Granične vrijednosti		
Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije
Jednočasovna srednja vrijednost	350 µg/m ³	Ne smije biti prekoračena preko 24 puta godišnje
Dnevna srednja vrijednost	125 µg/m ³	Ne smije biti prekoračena preko 3 puta godišnje

U Tabeli 10. predstavljena je statistička obrada rezultata mjerenja prizemnog ozona (O₃) u vazduhu izmjerenih tokom 2017. godine. Zbog kvara analizatora za ozon, mjerenja su vršena samo 45 dana.

Tabela 10. Statistička obrada rezultata mjerenja prizemnog ozona (O₃)

Broj 8 časovnih mjerenja	45
Procenat validnih 8-časovnih mjerenja (OP)	12,32
Minimalna 8-časovna vrijednost (µg/m ³)	52,69
Maksimalna 8-časovna vrijednost (µg/m ³)	97,05
Srednja vrijednost 8-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	79,12
Mediana 8-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	78,66

18

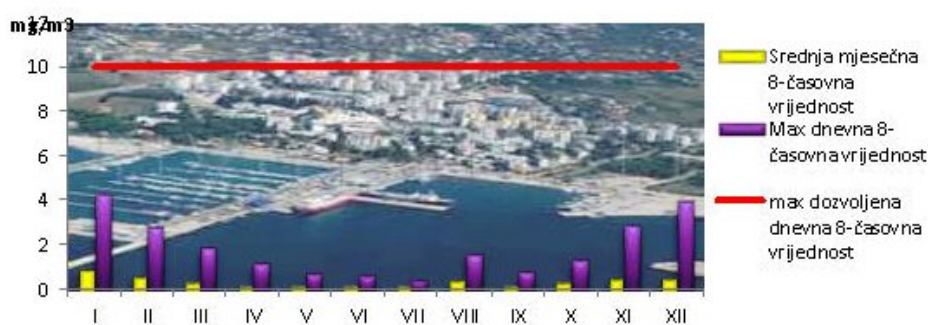

Informacija o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2017. godinu

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine Crne Gore

C98 mak.osmočasovnih časovnih vremena usrednjavanja	94,59	
Broj 24-časovnih mjerenja	45	
Procenat validnih 24-časovnih mjerenja	12,32	
Minimalna 24-časovna vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	25,65	
Maksimalna 24-časovna vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	83,43	
Srednja vrijednost 24-časovnih vremena usrednjavanja ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	57,52	
Mediana 24-časovnih vremena usrednjavanja ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	58,92	
C98 24-časovnih vremena usrednjavanja	82,60	
Broj prekoračenja 8-časovne	0	
Ciljna vrijednost		
Period usrednjavanja	Ciljna vrijednost	Granica tolerancije
Maksimalna osmočasovna srednja vrijednost	120 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Nema

Na Grafikonu 5. prikazane su maksimalne osmočasovne srednje i srednje mjesečne koncentracije ugljen(II)oksida (CO) u vazduhu izmjerene tokom 2017. godine.

Grafikon 5. Koncentracija CO u vazduhu - Bar

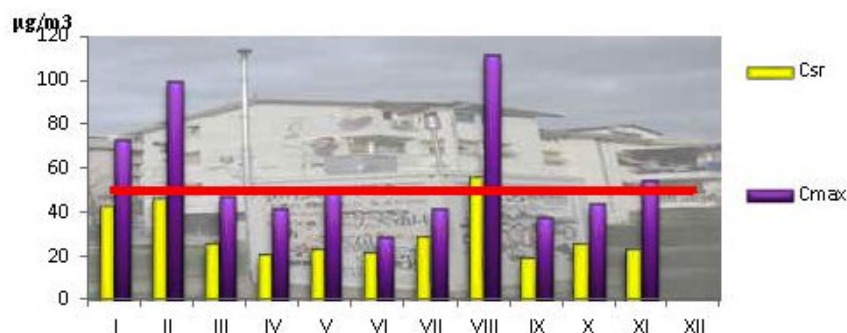
Sve maksimalne osmočasovne srednje vrijednosti ugljen(II)oksida (CO) na ovoj lokaciji su bile ispod propisane granične vrijednosti od $10\text{mg}/\text{m}^3$. Srednja vrijednost 8-časovnih vremena usrednjavanja, koja je iznosila $0,7\text{mg}/\text{m}^3$, ukazuje da je kvalitet vazduha zadovoljavajući sa aspekta uticaja koncentracije ugljen(II)oksida (CO). U Tabeli 11. prikazana je statistička obrada rezultata mjerenja ugljen(II)oksida (CO).

Tabela 11. Statistička obrada rezultata mjerenja ugljen(II)oksida (CO)

Broj 8-časovnih mjerenja	340	
Procenat validnih 8-časovnih mjerenja (OP)	93,15	
Minimalna 8-časovna vrijednost (mg/m^3)	0,14	
Maksimalna 8-časovna vrijednost (mg/m^3)	3,65	
Srednja vrijednost 8-časovnih vremena usrednjavanja (mg/m^3)	0,70	
Mediana 8-časovnih vremena usrednjavanja (mg/m^3)	0,39	
C98 mak.osmočasovnih časovnih vremena usrednjavanja	2,65	
Broj 24-časovnih mjerenja	340	
Procenat validnih 24-časovnih mjerenja (OP)	93,15	
Minimalna 24-časovna vrijednost (mg/m^3)	0,13	
Maksimalna 24-časovna vrijednost (mg/m^3)	2,64	
Srednja vrijednost 24-časovnih vremena usrednjavanja (mg/m^3)	0,39	
Mediana 24-časovnih vremena usrednjavanja (mg/m^3)	0,28	
C98 24-časovnih vremena usrednjavanja	1,29	
Broj prekoračenja 8-časovne	0	
Granične vrijednosti		
Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije
Maksimalna osmočasovna srednja godišnja vrijednost	10 mg/m^3	Nema

Na Grafikonu 6. prikazane su koncentracije PM_{10} čestica u vazduhu (maksimalne dnevne srednje koncentracije i srednje mjesečne koncentracije) izmjerene tokom 2017. godine.

Grafikon 6. Koncentracija PM₁₀ u vazduhu - Bar

Srednje dnevne koncentracije PM₁₀ čestica (od 293 validnih mjerenja) 35 dana su prelazile propisanu graničnu srednju dnevnu vrijednost od 50µg/m³. Dozvoljeni broj prekoračenja tokom godine je 35. Srednja godišnja koncentracija, koja je iznosila 30µg/m³, bila je ispod propisane granične vrijednosti (40µg/m³). U Tabeli 12. prikazana je statistička obrada rezultata mjerenja suspendovanih čestica PM₁₀.

Tabela 12. Statistička obrada rezultata mjerenja suspendovanih čestica PM₁₀

Broj 24-časovnih mjerenja	293	
Procenat validnih 24-časovnih mjerenja (OP)	80,27	
Minimalna 24-časovna vrijednost (µg/m ³)	7,88	
Maksimalna 24-časovna vrijednost (µg/m ³)	112,32	
Srednja vrijednost 24-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	30,03	
Mediana 24-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	24,82	
C98 24-časovnih vremena usrednjavanja	75,57	
Broj prekoračenja 24-časovne GV	35	
Broj prekoračenja 24-časovne GV (%)	11,94	
Granične vrijednosti		
Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije
Dnevna srednja vrijednost	50 µg/m ³	Ne smije biti prekoračena preko 35 puta godišnje
Godišnja srednja vrijednost	40 µg/m ³	Nema

PM₁₀ čestice su analizirane na sadržaj teških metala, benzo(a)pirena, polutanata za koje su propisani standardi kvaliteta vazduha na godišnjem nivou i drugih relevantnih policikličnih aromatičnih ugljovodonika: benzo (a) antracena, benzo (b) fluoroantena, benzo (j) fluoroantena, benzo (k) fluoroantena, ideno (a,2,3-cd) pirena i dibenzo (a,h) antracena i ostalih PAH-ova za koje nijesu propisani standardi kvaliteta vazduha, već samo mjere kontrole.

Srednje godišnje vrijednosti Cd, As i Ni bile su ispod ciljnih vrijednosti propisanih sa ciljem zaštite zdravlja ljudi.

Sadržaj benzo (a) pirena, kao srednja godišnja vrijednost nedjeljnih uzoraka iznosio je 0,9ng/m³. Ciljna vrijednost sa ciljem zaštite zdravlja ljudi iznosi 1ng/m³.

Validnih mjerenja PM_{2,5} čestica je bilo 287 dana. Srednja godišnja koncentracija iznosila je 15,8µg/m³, što je ispod granične godišnje vrijednosti od 25µg/m³. U Tabeli 13. prikazana je statistička obrada rezultata mjerenja suspendovanih čestica PM_{2,5}.

Tabela 13. Statistička obrada rezultata mjerenja suspendovanih čestica PM_{2,5}

Broj 24 časovnih mjerenja	287
Procenat validnih 24-časovnih mjerenja (OP)	78,63
Minimalna 24-časovna vrijednost (µg/m ³)	4,12
Maksimalna 24-časovna vrijednost (µg/m ³)	64,93
Srednja vrijednost 24-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	15,82
Mediana 24-časovnih vremena usrednjavanja (µg/m ³)	12,55

Informacija o stanju Životne sredine u Crnoj Gori za 2017. godinu

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine Crne Gore

20

C98 24-časovnih vremena usrednjavanja		48,49
Granične vrijednosti		
Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije
Godišnja srednja vrijednost	25 µg/m ³	Nema
Ciljna vrijednost (zastita zdravlja)		
Godišnja srednja vrijednost	25 µg/m ³	

- Kvalitet voda

Hidrografske karakteristike koje vladaju u Primorskom regionu Crne Gore uslovile su oskudan broj površinskih tokova na području opštine Bar i bogatstvo podzemne hidrografije. Od većih površinskih tokova na području opštine ističu se Željeznica i Rikavac (u Barskom polju), te Orahovštica, Crmnica i Bistrica koje se ulivaju u Skadarsko jezero. Ispitivanje kvaliteta voda na ovim vodotocima nije obuhvaćeno u okviru sistematskog ispitivanja Programa monitoringa životne sredine Crne Gore. Na osnovu obilaska ovih vodotokova, može se konstatovati da su oni u svojim gornjim tokovima nalaze u relativno izvornom i očuvanom stanju, dok se nakon prolaska kroz urbana područja (posebno Željeznica i Rikavac) ovi tokovi zagađeni raznim vrstama komunalnog otpada, doprinose i neznatnom zagađenju priobalnog mora. Veći broj bujičnih tokova na području opštine ne mogu se smatrati ozbiljnijim zagađivačima priobalnog mora, s obzirom da su oni sezonskog karaktera i da se javljaju uglavnom u periodima naglih i dugotrajnih kišnih padavina. U tim periodima pretvaraju se u neznatne zagađivače morske vode, s obzirom na nekontrolisano odnošenje samonikle vegetacije, te ispuštanja otpadnih voda i čvrstog komunalnog otpada u njihove tokove, relativno male propusne moći.

Uredbom o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda („Sl. List RCG“, br. 02/07) propisane su klase kvaliteta za površinske i podzemne vode na teritoriji Crne Gore. Za Skadarsko jezero kvalitet jezerske vode je takav da ona pripada I kategoriji vodotoka (klasa A1, S, K1¹³). Na osnovu Informacija o stanju životne u 2017. godini, vode Skadarskog jezera bile su uglavnom u A2CK2 klasi kvaliteta. Konstatuje se da kvalitet voda jezera stoji u direktnoj zavisnosti od kvaliteta voda pritoka (Morača, Zeta, Rijeka Crnojevića), te da je kvalitet njenih voda na području barske opštine zadovoljavajućeg karaktera (osim neznatnog zagađenja kao posledice ispusta manjih količina otpadnih voda Virpazara).

Takođe, sistematskim ispitivanjima u okviru Programa monitoringa životne sredine, vrše se konstantna merenja kvaliteta voda otvorene obale. Prema Uredbi o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda („Sl. list RCG“, br.02/07), vode otvorene obale svrstane su u A1, S, Š, K1 kategoriju, a vode u lučkim basenima u A3 kategoriju. U pogledu merenja parametara, prekoračenja na barskoj rivijeri uočena su u sadržaju fenola, kolibakterija i fekalnih bakterija, dok je u pogledu kvaliteta vode za kupanje bila u II klasi prema sadržaju deterdženata i mikrobioloških parametara duž čitave otvorene obale. Za razliku od voda otvorene obale, kvalitet voda u lučkim basenima znatno je zagađeniji usled manipulacije velikog broja brodova i tankera, sa kojih se ispuštaju

¹³ Prema Uredbi o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda („Sl.list Crne Gore“, br.02/07):

-Vode za piće i prehrambenu industriju mogu se podeliti u 4 klase: klasa A - vode koje se u prirodnom stanju mogu koristiti za piće uz eventualnu dezinfekciju; klasa A1- vode koje se posle jednostavnog fizičkog postupka prerade i dezinfekcije mogu koristiti za piće; klasa A2- vode koje se mogu koristiti za piće nakon odgovarajućeg kondicioniranja (koagulacija, filtracija, dezinfekcija); klasa A3 - vode koje se mogu koristiti za piće nakon tretmana koji zahteva intenzivnu fizičku, hemijsku i biološku obradu;

- Vode koje se mogu koristiti za ribarstvo i uzgoj školjki razvrstavaju se u klase: klasa S - vode koje se mogu koristiti za uzgoj plemenitih vrsta ribe (salmonida); klasa Š - vode koje se mogu koristiti za uzgoj školjki; klasa C - vode koje se mogu koristiti za uzgoj manje plemenitih vrsta riba;

- Vode koje se mogu koristiti za kupanje razvrstavaju se u 2 klase: klasa K1 - odlične, i klasa K2- zadovoljavajuće.

manje ili veće količine otpadnih ulja, balastnih voda, kao i nafte i njenih derivata; voda u okviru Luke Bar nalazi se u okviru propisane A3 klase, uz podatak da su koncentracije fekalnih klica bile "van klase".

Na osnovu merenja sanitarnog kvaliteta morske vode koje je sprovedeno od strane JP "Morsko dobro" (www.morskodobro.com/index.php/odrivirazvoj/pranjenje-kvaliteta-morske-vode-na-javnim-kupalitima) poslednjih godina, a koje se određuje na osnovu merenja fizičko-hemijskih i mikrobioloških parametara morske vode na plažama barske rivijere (Kupalište "Paradiso", Veliki pjesak (centralni dio), Kupalište hotela "Princess", Žukotrlica (centralni dio), Crvena plaža, Plaža hotela "Inex - Zlatna obala", Sutomore (kod tri duda), Kupalište "Centar", Čanj - "Biserna obala", Čanj (centralni dio), Utjeha itd.), ali je broj kupališta na kojima je praćen kvalitet morske vode varirao zavisno od godine. U najvećem broju slučajeva utvrđene su klase kvaliteta morske vode na barskoj rivijeri, uglavnom u okviru K1 klase a veoma retko i samo pri pojedinim mjerenjima u klasi K2.

Osnovni izvori zagađenja morske vode na barskom području svakako su: neprečišćene komunalne i atmosferske otpadne voda sa gradskih područja Bara, Sutomora i njihovih urbanizovanih zona, deponija komunalnog otpada na Volujici, ugljovodonici koji potiču od manjih industrijskih postrojenja u priobalju, od pretakališta naftnih derivata u Luci Bar i kanalizacionih ispusta, kao i čvrsti otpad koji brojni turisti tokom letnje sezone nekontrolisano odlažu u priobalnom pojasu.

Ugroženost podzemnih voda na teritoriji opštine Bar u vezi je sa načinom njihovog zahvatanja (poštovanje sanitarno-tehničkih normi) i mogućnostima infiltracije zagađujućih materija do vodonosnih slojeva, što je u zavisnosti od strukture stenskih masa. Generalno, najznačajniji izvori zagađenja podzemnih voda su: otpadne vode iz seoskih domaćinstava u zoni izvorišta, deponije komunalnog i stajskog đubriva, produkti poljoprivredne delatnosti, kao i atmosferske vode zagađene štetnim materijama sa gradskih, poljoprivrednih, stočnih i drugih površina. S obzirom da su podzemne vode pretežno karstnih karakteristika, njihov kvalitet je u velikoj zavisnosti i od kvaliteta površinskih voda imajući u vidu njihovo preplitanje i slabiju moć samoprečišćavanja karstnih podzemnih voda. Na osnovu određenih istraživanja i analiza fizičko-hemijskih karakteristika izdanskih voda na području barske opštine može se zaključiti da je njihov kvalitet zadovoljavajućeg karaktera (uz povremena odstupanja propisanih kvaliteta). Neznatna mikro-biološka zagađenja podzemnih voda posljedica su infiltriranja otpadnih materija iz propusnih septičkih jama domaćinstava koja nijesu obuhvaćena gradskom kanalizacionom mrežom. U primorskom delu opštine prirodni negativni faktor kvaliteta podzemnih voda je uticaj slane morske vode na niske karstne izdani u priobalju. Trenutno, postoji veoma malo čvrstih dokaza o obimu zagađenja podzemnih voda opštine Bar, čime se otvaraju potrebe za sprovođenjem detaljnijih hidrogeoloških istraživanja na ovom području.

- **Kvalitet zemljišta**

Osnovna namena zemljišnog resursa, kao prirodne komponente velikog kapaciteta, jeste proizvodnja zdravstveno bezbedne hrane, uz očuvanje kvalitetnih poljoprivrednih površina i šumskih područja. Primarna funkcija zemljišta u opštini Bar narušena je dejstvom više faktora koje se ispoljavaju u promeni njenih fizičkih struktura i fizičko-hemijskih osobina u pedološkom supstratu. Negativan uticaj antropogenih faktora na degradaciju zemljišta opštine Bar dinamičnog je intenziteta i ogleda se trajnim ili privremenim izuzimanjem zemljišta iz domena primarne proizvodnje, pre svega u primorskom delu opštine (usled izgradnje stambenih i industrijskih objekata, objekata supra i infrastrukture, saobraćajnih površina, hotelskih kompleksa i drugih turističko-ugostiteljskih objekata). Pored ovih faktora osnovni problemi koji se odnose na degradaciju zemljišta barske opštine odnose se na:

- procese vodne erozije i njihova destruktivna dejstva na pedološki supstrat (poseno su ugrožena flišna područja u zoni crvenice i smeđih zemljišta u području Bara i Sutomora);
- eksploataciju tehničko-građevinskog kamena, posebno u zoni kamenoloma iznad Luke Bar i kamenoloma Haj-Nehaj kod Sutomora (pored spomenutih, evidentirana su i 3 kamenoloma na Volujici, kao i asfaltna baza u K.O. Zaljevo, odnosno više manjih fabrika za proizvodnju betona u širem području Volujice);
- ugrožavanje zemljišta u koridorima magistralnih i regionalnih puteva, odnosno železničke pruge, usled nenamernog prosipanja tereta, iscurivanja masti, ulja i emulzija iz vozila, odnosno spiranjem zagađenih atmosferskih voda sa kolovoznih površina (u ovim zonama posebno su povećane koncentracije olova).
- brojna odlagališta i smetlišta komunalnog otpada sa kojih se zagađujuće materije lako disponiraju u okolni prostor.

Programom ispitivanja štetnih materija u zemljištu za 2007. godinu koje je sproveo Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine, obuhvaćeno je analiziranje kvaliteta zemljišta u 15 gradskih naselja Crne Gore (između ostalog i Bara) u skladu sa Pravilnikom o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje („Sl. list RCG“, br. 18/97). U opštini Bar izvršena je analiza uzoraka na 6 lokacija, i to pokraj postojeće deponije komunalnog otpada na Volujici, u zoni Jadranske magistrale (naselje Zaljevo), kao i u blizini gradske trafostanice. Na lokaciji Deponija 1 konstatovana je koncentracija iznad MDK za olovo (Pb), bakar (Cu), nikel (Ni) i cink (Zn). Koncentracija kadmijuma (Cd) je povećana na lokaciji Zaljevo 2, na kojoj je povećana i koncentracija nikla (Ni). Koncentracija arsena (As) je povećana na lokaciji Gradska deponija 2, na kojoj su povećane i koncentracije hroma (Cr) i nikla (Ni). Što se tiče povećanih koncentracija hroma (Cr) i nikla (Ni) iste su ustanovljene još na lokalitetu Zaljevo 1 (pored saobraćajnice). Ispitivanja kvaliteta poljoprivrednog zemljišta na području opštine Bar nisu stalna i sistematska, ali fragmentarni podaci pokazuju da se u njima, kao posledica poljoprivredne proizvodnje, ostaci pesticida nalaze u vrlo malim količinama, pa stoga ne predstavljaju opasnost za zagađenje podzemnih voda i druge ekološke potencijale područja.

Tabela br. 2: Rezultati ispitivanja toksičnih metala u zemljištu (2007.g.)

Mesto uzorkovanja	Cd	Pb	Hg	As	Cr	Ni	Cu	Zn	B	Co	Mo	F
„Deponija 1“	1.96	541.2	0.9	8.66	38.1	132.9	253.0	365.6	2.6	12.9	5.8	253
„Deponija 2“	2.60	38.59	0.09	25.7	60.5	114.4	30.6	57.5	1.5	18.4	3.6	246
"Zaljevo 1"	<0.50	21.99	0.07	14.2	58.9	191.7	25.7	54.7	2.6	19.1	1.6	292
"Zaljevo 2"	292.3	0.74	0.01	8.1	33.7	159.1	30.1	190.7	0.9	15.1	0.6	233
MDK (mg/kg)	2	50	1,5	20	50	50	100	300	5	50	10	300

- Problem buke

Iako nema sistematskog praćenja nivoa i učestalosti buke na planskom području, kao i praćenja uticaja na zdravlje ljudi, evidentno je prisustvo više izvora koji kumulativno produkuju ovaj akustični vid zagađenja. Nivo emisije i stepen izloženosti ovom specifičnom vidu zagađenja, može postati smetnja nastojanjima da se poboljša kvalitet

življenja i ukupna turistička atraktivnost područja. Ovo zagađenje, pored uticaja na zdravlje ljudi, utiče na kvalitet stanovanja, uslove rada, a posebno na odmor i rekreaciju turista. Osnovni izvor buke je saobraćaj (drumski, železnički, aktivnosti u Luci Bar), a naročito tokom letnjih meseci zbog njegove intenzivnosti, kada su bukom posebno ugrožene stambene zone u neposrednom kontaktu sa Jadranskom magistralom i železničkom prugom Beograd-Bar. Pored saobraćaja, glavni izvori buke na području opštine svakako su manji privredni objekti (buka se zapaža u njihovoj neposrednoj okolini), kamenolomi tehničko-građevinskog kamena, kao i turističko-ugostiteljski objekti (posebno tokom letnje turističke sezone). Prekoračenja dozvoljenih nivoa buke u Baru u najvećem broju slučajeva registrovana na pojedinim prometnim gradskim raskrsnicama (posledica frekvencije motornih vozila), kraj železničke pruge (prekoračenja su registrovana tokom noćnih časova), kao i u blizini pojedinih ugostiteljskih objekata (posebno tokom večernjih časova u letnjoj turističkoj sezoni).

- Tabela br.3: Granične vrednosti nivoa buke u otvorenim boravišnim prostorima (prema Pravilniku o graničnim vrednostima nivoa buke, „Sl. list RCG“, br. 75/06)

Zona	Namena prostora	Granični nivo buke u dB (A)		
		dan	veče	noć
I	Posebno zaštićena prirodna dobra (nacionalni parkovi, parkovi prirode, rezervati prirode i sl.)	35	30	30
II	Područja za odmor i rekreaciju, bolničke zone i oporavilišta, kulturno-istorijski lokaliteti	50	40	40
III	Turistička područja, mala i seoska naselja, kampovi i školske zone	50	50	45
IV	Čisto stambena područja, veliki gradski parkovi	55	55	45
V	Poslovno-stambena područja, turistička mesta, dečja igrališta	60	60	50
VI	Gradski centar, zanatska, trgovačka, administrativno-upravna zona sa stanovima, zone do gradskih saobraćajnica, magistralnih i auto-puteva	65	65	55
VII	Industrijska, skladišna i servisna zona, transportni terminali bez stambenih zgrada, ugostiteljski objekti otvorenog tipa van naseljenih mesta	Na granici ove zone buka ne sme prelaziti granične vrednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči		

Tabela br. 4: Granične vrijednosti nivoa buke u akustičkim zonama (prema Pravilniku o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list CG", br. 60/2011))

	Akustička zona	Nivo buke u dB(A)		
		L _{day}	L _{evening}	L _{night}
1.	tiha zona u prirodi	35	35	30
2.	tiha zona u aglomeraciji	40	40	35
3.	zona povišenog režima zaštite od buke	50	50	40
4.	stambena zona	55	55	45
5.	zona mješovite namjene	60	60	50
6.	zone pod jakim uticajem buke koja potiče od saobraćaja	L _{day}	L _{evening}	L _{night}
6a	zona pod jakim uticajem buke koja	55	55	50

	potiče od vazdušnog saobraćaja			
6b	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od drumskog saobraćaja	60	60	55
6c	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od željezničkog saobraćaja	65	65	60
7.	industrijska zona	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči		
8.	zona eksploatacije mineralnih sirovina	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči		

- **Tretman čvrstog otpada i otpadnih voda**

Struktura otpada koji se produkuje na teritoriji opštine Bar raznovrsnog je sastava i kvaliteta iz čega proizilazi veći broj smetlišta i neuređenih, privremenih odlagališta sa odsustvom osnovnih uslova u pogledu neophodnih, sanitarno-tehničkih uslova. Kategorizacija i analiza produkovanog otpada na teritoriji opštine Bar sprovedena je na osnovu podele otpada definisane Zakonom o upravljanju otpadom („Sl.list CG“, br. 64/11 i 39/16); na osnovu ovog zakona ukupne količine otpada mogu se razmatrati sa stanovišta:

- komunalnog otpada;
- industrijskog otpada i
- medicinskog otpada.

Neadekvatno postupanje sa čvrstim komunalnim otpadom na teritoriji opštine Bar predstavlja jedan od većih ekoloških problema na području opštine, posebno u široj gradskoj zoni Bara i turističkim centrima na barskoj rivijeri (Dobra Voda, Šušanj, Sutomore). Sakupljanje i transport čvrstog otpada sa cjelokupne teritorije opštine Bar u nadležnosti je gradskog komunalnog preduzeća (DOO „Komunalne djelatnosti“ – Bar). U većini seoskih naselja odlaganje otpada vrši pomoću kontejnera postavljenih uz važnije saobraćajne pravce koji prolaze kroz ova ruralna područja (smetlišta u seoskim naseljima uglavnom su formirana u manjim kraškim udubljenjima, uvalama i dolinama). Do početka 2008. godine, celokupni komunalni otpad sa područja barske opštine bio je odlagan na privremenu deponiju „Čafe“ (smetlište) na Volujici, koja ne ispunjava osnovne sanitarno-tehničke i lokacione pogodnosti koje su neophodne za normalno funkcionisanje ovakvih vrsta objekata (smeštena iznad morske površine i pokraj magistralnog puta Bar-Ulcinj, predstavlja zagađivača morske vode, vazduha i okolnog zemljišta). Od jula 2008. godine, komunalni, industrijski i medicinski otpad sa područja opštine transportuje se na deponiju "Livade" u blizini Podgorice, s obzirom da je deponija na Volujici zatvorena.

Sanitarna deponija "Možura" je počela sa radom 19.07.2012. godine i predstavlja jedno od prvih postrojenja u Crnoj Gori, koja je shodno Zakonu o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine dobilo Integrisanu dozvolu od Agencije za zaštitu životne sredine. Ova dozvola je definisana kao integrisan pristup kontroli zagađivanja koji podrazumeva svođenje na minimum potrošnje sirovina i energije, sprječavanje ili smanjenje emisija u vazduh, vodu i zemljište. Dobijanje integrisane dozvole, zasniva se na sprovođenju konsultacija uz učešće javnosti, analizi alternativnih rješenja, utvrđivanju i predlaganju mjera kojima se štetni uticaji mogu spriječiti, smanjiti ili otkloniti i predlaganju uslova za primenu najbolje dostupnih tehnika (BAT – Best Available Techniques) koje je usvojila Evropska komisija. Deponijom upravlja Društvo sa ograničenom odgovornošću za upravljanje sanitarnom deponijom "Možura" Bar, osnovano od strane Opština Bar i Ulcinj sa ciljem pružanja usluga deponovanja čvrstog

komunalnog otpada koji se proizvede u ovim opštinama. U predhodnom periodu komunalni otpad sa teritorija opština Budva, Tivat i Kotor (Berane u kratkom vremenskom periodu) se odlagao i odlaže se na sanitarnoj deponiji. Studijama i dozvolama koje su predhodili izgradnji deponije bilo je predviđeno odnosno procjenjeno da je eksploatacioni vijek deponije 23 godine (bez reciklaže) odnosno 28 godina (sa reciklažom) za potrebe opština Bar i Ulcinj. Imajući u vidu trenutnu tendenciju odlaganja otpada kao činjenicu da se bez adekvatne primarne obrade (reciklaže) komunalnog otpada vijek deponije gotovo prepolovljuje, potrebo je u što skorije vrijeme izgraditi postrojenje za sortiranje miješanog komunalnog otpada (reciklažni centar), postrojenje za kompostiranje biorazgradivog (zelenog) otpada i postrojenja za obradu građevinskog (inertnog) otpada.

Glavni problemi u vezi komunalnog otpada odnose se na: nedovoljno prikupljanje ove vrste otpada; veliki broj smetlišta u prigradskim naseljima Bara i Sutomora; neadekvatan raspored kontejnera i njihov nepravilni raspored; nesprovođenje sistema reciklaže; neselektivno odlaganje otpada u propisno obeleženim kontejnerima (za staklo, papir, PET ambalažu), itd.

Slika br. 1: Lokacija opštinske deponije „Ćafe“ na Volujici

Na osnovu člana 23 stav 1 Zakona o upravljanju otpadom ("Službeni list CG", broj 64/11 i 39/16), i člana 41 Statuta Opštine Bar ("Službeni list CG - opštinski propisi", br. 88/09, 03/10 i 06/11), uz prethodnu saglasnost Ministarstva održivog razvoja i turizma broj 110-90/83 od 14.12.2016 godine, Skupština Opštine Bar, na sjednici održanoj dana 27.04.2017. godine, donijela je Odluku o donošenju Plana upravljanja komunalnim i neopasnim građevinskim otpadom u opštini Bar za period 2016-2020. godine ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 021/17 od 15.05.2017). Osnovni ciljevi ovog plana su :

1. **PONOVNA UPOTREBA I RECIKLAŽA:** Cilj je uspostavi uspješan sistem reciklaže kroz prikupljanje, razvrstavanje, obrada i ponovna upotreba reciklabilnih materijala, kojim će se pokušati dostići do visoko postavljenih i teško ostvarljivi ciljeva definisanih članom 98a Zakona o upravljanju otpadom, koji glasi da najmanje 50% ukupne količine prikupljenog otpadnog materijala, kao što su staklo, papir, metal i plastika, bude pripremljeno za ponovnu upotrebu i reciklažu do 2020. godine.

2. **PONOVNA UPOTREBA I RECIKLAŽA NEOPASNOG GRAĐEVINSKOG OTPADA:** Cilj je uspostavi uspješan sistem prikupljanja, razvrstavanja, obrade i ponovne upotrebe građevinskog otpada, kojim će se dostići ciljevi definisanih članom

98a Zakona o upravljanju otpadom, koji glasi da najmanje 70% neopasnog građevinskog otpada pripremi za ponovnu upotrebu i recikliranje i druge načine prerade, kao što je korišćenje za zamjenu drugih materijala u postupku zatrpavanja isključujući materijale iz prirode do 2020. godine

3. **SMANJENJE KOLIČINA BIOLOŠKO RAZGRADIVOG KOMUNALNOG OTPADA KOJI SE ODLAŽE NA DEPONIJU:** Cilj je obezbijedi uslove kojim će količina biološko razgradivog komunalnog otpada koji se odlaže na deponiju dostići nivo do 50% od ukupne mase biološko razgradivog otpada proizvedenog u 2010. godini najkasnije do 2021. godine;

4. **SANACIJA NEUREĐENIH ODLAGALIŠTA:** Cilj je uradi kvalitetna sanacija i rekultivacija zatvorenog odlagališta „Čafe“ i drugih lokacija visoko opterećenih otpadom i rekultivacija prostora koji su pod uticajem raznih vrsta opasnog i neopasnog otpada

5. direktno utiče na povećanje količine otpada koji se sakuplja, smanjenje količine otpada koji se proizvodi, a samim tim i odlaže, uvođenju primarne reciklaže (reciklažna dvorišta i zelena ostrva), strogu kontrolu procesa upravljanja otpadom, a sve u cilju zaštite zdravlja ljudi i životne sredine;

6. postavi temelje za maksimalno iskorišćenje otpada kroz kompostiranje;

7. projektovanje i izgradnja objekata sistema upravljanja komunalnim i neopasnim građevinskim otpadom

8. proširenje sistema sakupljanja otpada na cjelokupu teritoriju opštine Bar

9. podizanje svijesti javnosti o značaju pravilnog postupanja sa komunalnim i građevinskim otpadom

Na teritoriji opštine Bar takođe postoji određeni broj „divljih“(neuređenih) odlagališta na kojima su se odlagale i još uvijek se odlažu različite vrste otpada. Uočljivo je da se većina ovih odlagališta uglavnom nalazi uz korita rijeke, seoskih potoka, kao i pored lokalnih i nekategorisanih puteva. Prema podacima komunalnog preduzeća na teritoriji opštine Bar egzistiraju sljedeće lokacije na kojima se nelegalno odlaže ili je odlagan otpad, što je prezentovano u Tabeli br. 5.

Tabela br.5: Lokacije neuređenih odlagališta na teritoriji opštine Bar

R.br.	Lokacija	Vrsta otpada	Procjenjene količine (cca)
1.	Kufin	Građevinski otpad	2000 m ³
2.	Spičansko polje-Sutomore	Miješani komunalni, građevinski, bio-otpad	200 m ³
3.	Sokolana	Miješani komunalni, građevinski, bio-otpad	1000 m ³
4.	Đuričine vode-Sutomore	Miješani komunalni, građevinski, bio-otpad	100 m ³
5.	Tuđemili kod spomenika	Miješani komunalni i građevinski otpad	100 m ³
6.	Zabes, kod kamenoloma	Miješani otpad	100 m ³
7.	Sveti Ivan	Komunalni otpad	200 m ³
8.	Rijeka Željeznica (kroz naselje Ilino)	Građevinski otpad	100 m ³
9.	Stegvaš - Ostros	Komunalni otpad	100 m ³
10.	Bušat, skretanje za deponiju	Građevinski otpad	100 m ³
11.	Mag.put Virpazar-Petrovac (naselje Bukovik)	Miješani komunalni otpad	100 m ³
12.	Bušat, cca 700 m od magistralnog puta M 2.4 Bar-Ulcinj ka selu Karastanovići	Miješani komunalni otpad Građevinski otpad	200m ³

Posebno je važno i pitanje prikupljanja, odlaganja i skladištenja industrijskog, građevinskog i medicinskog otpada. Industrijski otpad na području opštine najviše se proizvodi u okviru Luke Bar u kojima transformatorska otpadna ulja sadrže veće količine polihlorobifenila, čime se u većoj mjeri može degradirati kvalitet morske vode; također, veće količine otpadnih ulja proizvode se u okviru auto-servisa, praočista kola, vulkanizerskih radnji i ugostiteljskih objekata (hoteli i restorani) uz činjenicu da se veoma mali broj ovih objekata organizovano brine o njegovom daljem tretmanu. Vlada Crne Gore je na sjednici od 04.03.2010. godine usvojila Koncesioni elaborat za upravljanje medicinskim otpadom u Crnoj Gori, nakon čega je objavljen međunarodni poziv za finansiranje, izgradnju i upravljanje medicinskim otpadom u Crnoj Gori na osnovu dodjele koncesije. Tender je uspješno završen 29.06.2011. godine je potpisan Ugovor o koncesiji između Ministarstva zdravlja i Konzorcijuma OMP Ekomedika, koji čine Privredno društvo Ekomedika iz Podgorice i italijanska firma Officine Meccaniche Perjani Srl Vinovo. Ovim Ugovorom, Koncesionar je dobio obavezu da sakuplja, transportuje, obrađuje i sterilizuje generisani medicinski otpad, pri čemu nakon obrade nastaje materijal koji ima karakteristike miješanog komunalnog otpada (prema Pravilniku o klasifikaciji otpada i katalogu otpada 20 03 01) koji se odlaže na sanitarnu deponiju, a koji se zbog svih karakteristika može adekvatno koristiti i kao jedna vrsta goriva (RDF prema normi EN 15359:2012) (prema Pravilniku o klasifikaciji otpada i katalogu otpada 19 12 10), što je i krajnjicilj održivog upravljanja otpadom. Valjani podaci o količinama medicinskog otpada koji nastaje na teritoriji Crne Gore, još uvijek ne postoje, budući da nadležni ne dostavljaju podatke obrađivačima godišnjeg Izvršetaja o sprovođenju Državnog plana upravljanja otpadom.¹⁴

Na području barske opštine, problem otpadnih voda vezan je za veliki broj nereguliranih kanalizacionih ispusta preko kojih se otpadne vode slivaju u septičke jame individualnih domaćinstava od kojih mnoge nisu propisno izgrađene, što uzrokuje njihovo proceđivanje kroz karstno područje i doprinosi povećanom stepenu ekološkog rizika od mogućnosti zagađenja podzemnih voda. Trenutno, na području opštine jedino se u Virpazaru vrši odgovarajući tretman otpadnih voda koje se upuštaju u Skadarsko jezero (pomoću manjeg postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda), dok se u okviru Luke Bar otpadne vode samo delimično prečišćavaju; ranije prisutan osnovni problem nedostatka ispusta u kanalizacionom sistemu Sutomore, zbog čega su se otpadne vode sa ovog područja izlivala veoma blizu obale, ugrožavajući plažu, kvalitet vode za kupanje, i uopšte, sanitarno-higijenske norme obalnog područja, skoro je u potpunosti riješen izgradnjom podmorskog ispusta Sutomore, kojim se otpadne vode ispustaju dalje od obale, čime kvalitet morske vode u kupališnoj zoni Sutomora znatno unaprijeđen.

Problem otpadnih voda u okviru zone Luke Bar još uvijek nije rešen na zadovoljavajućem nivou, prečišćavanje otpadnih voda iz Luke, ali i gradske kanalizacije nije u potpunosti realizovano i još uvijek su prisutni problemi vezani za zagađivanje morske vode organskim i hemijskim zagađenjima iz kanalizacije, a skladišta opasnih materija u Luci, rezervoari za istovar i pretakanje naftnih derivata na Volujici, kao eventualna akcidentna ispuštanja balastnih voda sa brodova i tankera su potencijalni zagađivači u slučaju havarija.

---

¹⁴ Izvor Državni plan upravljanja otpadom 2015-2020

- **Ugroženost od elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških akcidenata i ugroženost sa aspekta odbrane¹⁵**

Analiza i ocena prirodno-ekoloških, tehničkih i tehnoloških hazarda u prostoru koji mogu izazvati štete velikog obima ili čak dovesti do pojava katastrofalnih razmera za Plansko područje, izvršena je na generalnom nivou. Rizici kod hazardnih pojava i očekivana povredljivost postojećih i planiranih objekata i funkcija višestruko su uvećani s obzirom na geografski položaj barskog područja i prisustvo funkcija i značaja Bara kao makroregionalnog centra sa razvijenim lučkim saobraćajem. Najčešće prirodne nepogode različitog intenziteta na razmatranom području su klizišta, erozije, poplave, zemljotresi, olujni vetrovi i električna pražnjenja. Od svih mogućih pojava, zemljotresi i poplave izazivaju najveće materijalne i ekološke posledice na barskom području (posebno su bili snažni zemljotresi tokom 1968. i 1979. godine).

Klizišta i druge pojave nestabilnosti, pa i hazardi vezani za umirena i delimično sanirana klizišta, površinski su destruktivni procesi koji mogu imati katastrofalne posledice za naselja, objekte infrastrukture, poljoprivredne površine i druge fizičke strukture, a najveći broj registrovanih slučajeva nastaje usled nepovoljne kombinacije uslova, kao što su razne antropogene aktivnosti i prirodna dispozicija terena. Jugozapadne padine Rumije i Sutormana predstavljaju geološki i morfološki predisponirane terene za nastanak klizišta većih razmera, pri čemu na nestabilnost terena utiču zone flišnih plastičnih i vodonepropusnih terena preko kojih se nalaze debele, krute stenske mase, uglavnom krečnjačkog tipa. Ovaj proces naročito je aktivan za vreme jačih kišnih perioda i zemljotresa; na području opštine karakteristična su klizišta u rejonu Sutomora (Ratac) i na strmim i ogoljenim padinama Sutormana i Rumije.

Porast bujičnih tokova i formiranje *poplavnih talasa* usled intenzivnih i dugotrajnih kiša ili blokiranja vodotokova, može da bude uzročnik poplava na planskom području sa potenciranim procesima erozije na delovima terena sa oskudnom vegetacijom. Pored dejstva fluvijalne (rečne) erozije, prisutni su i oblici pluvijalne erozije sa akumulacionim procesima u nižim delovima terena, kao i erozioni procesi abrazivnog tipa čije je dejstvo posebno izraženo i primetno u obalskom pojasu. Na području opštine evidentirani su najznačajniji bujični tokovi (Željeznica, Rikavac, Rena, Suvi potok kod Sutomora, Sutorman, Bistrica) čije destruktivno dejstvo prostorno najviše ugrožava poljoprivredne površine, stambene i ostale naseljske strukture kroz koji oni prolaze (Barsko polje, Crmničko polje, šire područje Sutomora), odnosno koridor Jadranske magistrale i železničke pruge Bar-Beograd.

Prema učestalosti, na području opštine najizraženije su meteorološke, tj. atmosferske elementarne nepogode, kao što su snažne kiše praćene vetrom i vetar olujne i orkanske jačine koji redovno izaziva velika opterećenja na elektromreži i prekid snabdevanja korisnika, obaranje stabala, podizanje krovova na trošnim kućama i sl. Kao posledica izuzetno jakih olujnih nevremena u zimskom periodu tokom poslednjih desetak godina, registrovana su značajna oštećenja na plaži u Sutomoru, a naročito na glavnom lukobranu Luke Bar, što je zahtevalo hitnu i opsežnu sanaciju.

Požari su česta posledica elementarnih nepogoda i industrijskih havarija, ali istovremeno, ponekad i njihov uzročnik. Do požara može doći u pojedinim objektima, ali one mogu da se prošire i na šire područje, pa da dobiju veće razmere u urbanim sredinama. Šumski požari, izazvani ljudskom nepažnjom ili nastali spontano, mogu ugroziti čitav Primorski region Crne Gore. Što se tiče rizika od požara, prema Nacionalnoj strategiji za vanredne situacije (2007. godine), na području opštine Bar

---

¹⁵ Prema GUP-u Bara do 2020. godine (IAUS, JUGINUS, Bar-Beograd, 2007. god.)

posebno su ugroženi sledeći prostori: Ratac, Zeleni pojas, Pobrđe, Golo brdo, Sutorman, Volujica, Kufin, Mala Volujica, Pečurice, Stari Bar. U slučaju velikih požara u kompleksima rizične tehnologije (Luka Bar – objekat visokog požarnog rizika), može se očekivati kontaminacija naselja otrovnim dimom i gasovima, usled blizine gradskog područja i nepovoljne ruže vetrova. Šumski kompleksi na planinskim masivima Rumije, Sutormana, Sozine, Lisinja i ostalih planina ugroženi su usled nedovoljne uređenosti požarnih prepreka, prolaska saobraćajnica i dalekovoda i slabe mogućnosti saobraćajnog prilaza.

Zemljotresi i manja, odnosno veća lokalna pomeranja tla, karakteristični su za Primorski region Crne Gore, gde Barsko-ulcinjsko primorje predstavlja izuzetno aktivnu seizmogenu zonu. Područje opštine pripada zoni povećanog seizmičkog rizika sa mogućim intenzitetom zemljotresa do 9°MCS skale (po novoj metodologiji nova evropska EMS-98 skala približno odgovara MCS skali), pri čemu su na ovom području izmjerena maksimalna pomjeranja tla od 6° MCS skale. Kao osnovne mjere zaštite od zemljotresa primenjuju se tehničke norme o izgradnji objekata (aseizmička izgradnja) i izboru lokacije.

Što se katastrofalnih industrijskih nesreća tiče, njihov obim i verovatna učestalost je najveća kod onih industrijskih objekata koji predstavljaju rizik po životnu sredinu i kod normalnog rada postrojenja, odnosno, gde su prisutni rizici od skladištenja, manipulacije i transporta lako zapaljivih, eksplozivnih i otrovnih materija, a pre svega rizici koji proizilaze iz tehnološkog procesa i kapaciteta. Kod ovih objekata do akcidenata dolazi iznenada, po pravilu uz moguću požar i eksploziju. Luka Bar predstavlja objekat najvišeg stepena rizika na području opštine, gde je nivo hazarda vezan za moguću eksploziju tankova, kao i havarije svih okolnih tankova sa naftnim derivatima i hemikalijama. Posebno pitanje tehničko-tehnoloških katastrofa može biti vezano za izlivanje nafte i naftnih derivata u more u priobalju, akvatorij Luke Bar i vodotokove, transpot kroz lako ugroziva područja železnicom sa mogućom maksimalnom količinom izlivena nafte ili drugih opasnih materija, odnosno kod saobraćajnica, gde je najveća relativna mogućnost ekscesa.

Na planskom području, s obzirom na značaj Bara kao administrativnog, privrednog, železničkog i lučkog središta, blizinu državnih granica i sedišta mornaričke baze, prisutne su objektivne opasnosti od globalnog terorizma i nasilnog ekstremizma, konvencionalnih vojnih pretnji svih oblika i organizovanog kriminala. Sa aspekta funkcionisanja teritorije opštine za vreme ratnih uslova, posebno je bitno obezbediti pravilan raspored i adekvatno povezivanje kopnenih i pomorskih saobraćajnih pravaca, adekvatno trasiranje infrastrukturnih koridora, zatim, raspored objekata javno-socijalne infrastrukture u skladu sa potrebama lokalnog stanovništva, kao i primenu urbanističko-građevinskih rešenja u naseljima koje će doprineti obezbeđenju uslova za njihovo nesmetano funkcionisanje u vanrednim situacijama. Srazmerno objektivnim opasnostima kojima se ugrožavaju vitalni interesi države, na planskom području neophodno je sprovoditi i ostale mere zaštite i upravljanje odbrambenim kapacitetima.

Slika br.2: Rezervoari naftnih derivata u Luci Bar – objekti visokog nivoa rizika po životnu sredinu

- **Prirodna dobra**

Područje opštine Bar sa primorskim pojasom (Barska rivijera), planinskim pojasom (Rumija, Lisinj i dr.) i jezerskim pojasom (Skadarsko jezero) predstavlja bogatu, kompozitnu geografsku celinu sa značajnim dobrima prirodnih vrednosti, dominantno zastupljenih na Skadarskom jezeru, koje je iz tih razloga proglašeno za Nacionalni park.

Prirodne vrednosti u pojasu Barske rivijere zastupljene su najvećim delom u okviru Morskog dobra (prema Zakonu o Morskom dobru CG: morski akvatorij i uzani pojas kopna sa morskom obalom, sprudovima, kupalištima, hridima, limanima, grebenima, vruljama, izvorima i vrelima na obali, ušćima reka koje se ulivaju u more, kanalima spojenim sa morem, podmorjem, morskim dnom i podzemljem, kao i unutrašnje more, živa i neživa bogatstva epikontinentalnog pojasa). U ovoj zoni izdvajaju se:

- plaže Topolica, Šušanj i Sutomore, Čanj, Maljevik, Štrbine, Crvena plaža, Veliki pijesak i Uvala maslina. Plaže Čanj, Sutomore, Toplica i Veliki pijesak, Pećin (Kraljičina plaža), koje su zaštićene kao posebni prirodni predeli. Visoka i strma obala istočnog dela plaže Pećin (Kraljičine plaže) do plaže Čanj, obala od plaže Čanj do Crnog rta, kao i obala od rta Volujica do plaže Veliki pijesak predviđena je za zaštitu u prirodnom obliku, uz mogućnost pristupa posetilaca.

- Stara maslina na Mirovici i park dvorca kralja Nikole na Topolici takođe su zaštićene prirodne vrijednosti i predstavljaju najvrednija prirodna dobra. Manje prirodne vrednosti zastupljene su u parku Biskupije, u borovoj šumi na Ratcu i na nekim drugim lokalitetima.

- veći broj maslinjaka sa stablima starosti preko 1.000 godina. Pored maslina, od višegodišnjih biljnih kultura, agro-predo Barske rivijere grade još citrusi (limun, pomarandža, mandarina), nar, vinova loza i smokva. Drvenasto rastinje predstavljeno je makijom sastavljenom od hrasta crnike, lovora, mirte, žukve, oleandera, gloga, trnjine, kostrike, asparagusa i dr. Posebno bogatstvo rivijere čine flora i fauna mora (posebno fauna školjki, puževa, bodljokožaca, glavonožaca, rakova i dr.).

Prirodne vrednosti planinskog područja Rumije valorizovane su na niskom stepenu istraženosti i zaštite. Na ovom prostoru postoje brojne, prvenstveno geomorfološke vrednosti, kao što je vrh Rumije (1 594 m n.v.), brojni vidikovci na grebenu Rumije, na Sutormanu i Lisinju (prema Barskoj rivijeri, Skadarskom jezeru i daljem okruženju), stena na lokalitetu Bijela skala severozapadno od vrha Rumije, Vilina pećina ispod

vrha Lonac, staništa biljnih i životinjskih vrsta karakterističnih za kras i dr. Sem izleta i planinarenja uspostavljenim (nedovoljno uređenim) izletničko-planinarskim stazama "biokoridora" primorskih planina za retke ljubitelje prirode i planinare i sem lova lokalnog značaja, ovaj prostor je još uvek neotkriven za brojniju klijentelu.

Prirodne vrednosti Nacionalnog parka Skadarsko jezero. Obuhvaćeni deo *Nacionalnog parka Skadarsko jezero* predstavlja prirodno najvredniji deo opštine Bar. Nacionalnim parkom u okviru opštine Bar obuhvaćen je pripadajući akvatorij i svih 65 km obale Skadarskog jezera, sa obalnim pojasom prosečne širine od oko 1 km, sa Virpazarom, šest većih i nešto većim brojem manjih seoskih naselja.

Prema Prikazu stanja u Prostornom planu područja posebne namene Nacionalni park Skadarsko jezero, zona Skadarskog jezera predstavlja izvanredan refugijum sa velikim brojem reliktnih i endemskih biljnih i životinjskih vrsta, uz prihvatanje vrsta koje su naknadno širile svoje areale (detalnije u odgovarajućem izveštaju u dokumentaciji ovog PPO). Pojedini delovi Nacionalnog parka ugroženi su eutrofikacijom jezera (na severozapadnom delu, pod uticajem antropogenih zagađenja, malim delom od Virpazara, a većim delom sa podgoričke strane), sa povećanjem površina pod emerznom i flotantnom vegetacijom, povećanjem nekih vrsta ptica ali i napuštanjem pojedinih gnezdišta zbog zarastanja staništa, kao i uznemiravanjem ptica uzled plovidbe, lova i ribolova, nelegalnim i neracionalnim lovom i ribolovom, branjem divljih plodova i bilja i sl. Nedovoljno se preduzimaju ili se uopšte ne preduzimaju nužne zaštitne mere odnose se na: vraćanje potencijala recentne vegetacije degradiranih šumskih zajednica po obodu jezera, posebno na izvorištima u slivu jezera, na strminama i ostrvima; na kontrolu lova, ribolova i sakupljanja divljih plodova i bilja; na suzbijanju bolesti kestenovih šuma u Krajini.

Pre izrade i donošenja Prostornog plana Nacionalnog parka, na delu Skadarskog jezera u opštini Bar bilo je zaštićeno: u kategoriji specijalnih prirodnih rezervata - ostrvo Grmožur i Tanki rt (naspram Vranjine); u kategoriji spomenika prirode - peskovito-šljunkovite plaže na obali jezera; kao i pojedine biljne i životinjske vrste, njihovi delovi i zajednice, kojima je zbog prirodnih ili antropogenih uzroka ugrožen opstanak. Nacionalni park Skadarsko jezero upisan je od 1995. godine u Ramsarsku listu, u statusu močvare međunarodnog značaja, kao stanište ptica močvarica.

- Kulturna dobra

Iako opština Bar raspolaže sa izuzetnom kulturnom baštinom, zaštićenost, kulturološka i razvojna valorizacija ovih dobara je, uz časne izuzetke, na niskom nivou. Arheološka nalazišta su, s obzirom na antropogenu starost barskog područja, malo poznata i neistražena na najvećem delu opštine, a na Barskoj rivijeri su okupirana intenzivnom izgradnjom, pri kojoj se često ne prijavljuju nalazi.

Najznačajnije kulturno dobro opštine, urbana celina Starog Bara veoma zaostaje u obnovi i kulturološkom korišćenju, te su tvrđava i grad u tvrđavi izloženi propadanju, a Celina je ugrožena i novom, neprimerenom gradnjom i rekonstrukcijom u Podgrađu. Jezgro Virpazara još nije značajnije ugroženo zbog zaostalosti skadarskog basena, ograničenosti saobraćajnih pristupa i sl., ali postoji opasnost ugrožavanja neprimerenom gradnjom u jezgru i neposrednom okruženju kad krene razvoj.

Sakralni objekti su takođe zanemareni, sa izuzetkom manastira na tri ostrva Skadarskog jezera, nekih očuvanih i živih objekata, konzerviranog barskog trikonhosa i dr. Posebno su ugroženi manastir Ratac, a zatim crkva na Nehaju i crkva u Ravnju/Pečurice. Fortifikacije, uz tvrđavu Starog Bara, takođe su veoma zanemarene (kao i potencijalni arheološki lokaliteti u njihovom okruženju), a u odnosu na mogućnosti kulturološkog korišćenja prednost bi trebalo dati objektima na Barskoj rivijeri (pored Starog Bara, još Nehaju i Tabiji na Golom brdu kod Sutomora).

Rezidencijalni kompleks u Baru predstavlja svetli izuzetak odnosa prema zaštiti i kulturološkom korišćenju istorijskog nasleđa i ima veliki značaj za grad i Barsku rivijeru. Kulturna dobra privrednih i infrastrukturnih objekata delom su očuvana, ali treba proširiti njihov spisak i privesti ih kulturološkom i drugim vidovima korišćenja. Spomenici i spomen obeležja većim delom su očuvani i u funkciji kulturološkog korišćenja, dok znamenita mesta treba ustanoviti, urediti i prezentovati.

Ruralno nasleđe na celom području opštine jako je zapostavljeno, a prednost u zaštiti treba dati priobalnim selima i ribarskim naseljima u okviru Nacionalnog parka Skadarsko jezero i starom selu Brca iznad Sutomora. Zaštita ambijentalno-predeonih vrednosti je zapostavljena, što je na razvijenoj Barskoj rivijeri najuočljivije kod Starog Bara i zone Sutomora, dok na Skadarskom jezeru, zbog nerazvijenosti, još uvek nema većeg ugrožavanja ovih vrednosti.

III IDENTIFIKACIJA PODRUČJA ZA KOJA POSTOJI MOGUĆNOST DA BUDU IZLOŽENA ZNAČAJNOM RIZIKU ŽIVOTNE SREDINE

Implementacijom definisanih planskih rešenja Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar obezbediće se uslovi za ravnomeran socio-ekonomski razvoj barske opštine uz poštovanje principa i odrednica održivog razvoja u cilju aktiviranja prepoznatih razvojnih potencijala bez narušavanja prirodno-ambijentalnih i stvorenih vrednosti područja. Istovremeno, njihovom realizacijom očekuje se da određena područja budu izložena određenom stepenu rizika po kvalitet životne sredine, pri čemu se naglašava da će stepen rizika u velikoj meri zavistiti od daljeg odnosa prema ovoj problematici, odnosno poštovanju propisanih mera i uslova zaštite životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara definisanih ovim Planom, kao i uređenju prostora u skladu sa normama koje su zakonske definisane u vidu zakonskih i podzakonskih akata u Crnoj Gori i Opštini Bar.

Prilikom izgradnje svih novoplaniranih privrednih, industrijskih, komunalnih objekata, infrastrukturnih sistema i ostalih objekata koji mogu prouzrokovati značajniji negativan uticaj na životnu sredinu, obavezna je izrada Elaborata procene uticaja na životnu sredinu (u skladu sa Uredbom o projektima za koje se vrši procena uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br. 20/2007 i "Sl. list CG", br. 47/2013, 53/2014 i 37/2018). Izradom Studije procene uticaja na životnu sredinu proceniće se zone i nivoi uticaja planiranih objekata na pojedine medijume životne sredine i utvrditi usklađenost tehnoloških rešenja sa uslovima i merama zaštite životne sredine od strane prostorno-urbanističkih planova, nadležnih ministarstava i zakonski definisanih maksimalno dozvoljenih koncentracija pojedinih zagađujućih materija u životnoj sredini. Studija procene uticaja na životnu sredinu radi se na nivou tehničke dokumentacije i predstavlja neophodan elaborat radi dobijanja građevinske dozvole za izgradnju objekta.

U cilju izrade ovog dela predmetnog Izveštaja, identifikovana su sledeća područja za koje postoji mogućnost da budu izložena značajnom riziku od strane Plana:

- koridor budućeg autoputa Bar-Boljare (trasa koridora na području opštine Bar prolazi kroz atare naselja Virpazar, Orahovo, Sotonići, Gluhi Do i Đurmani);
- koridor „brze saobraćajnice“ Herceg Novi-Budva-Bar-Ulcinj (na području barske opštine trasa obuhvata atare naselja Mišići, Đurmani, Papani, Đendinovići, Zankovići, Miljevići, Brca, Šušanj, Sustaš, Velembusi, Bartula, Dobra Voda, Grdovići);
- trase planiranih sistema žičara koje će povezivati primorski, planinski i „jezerski“ deo opštine (trasa žičare Sutomore-Miljevci- plato Sozine, odnosno trasa žičare Bar-Zupci- planina Rumija-Gornji Murići-Donji Murići);
- područja na kojima se očekuje povećana antropopresija prostora tokom letnje turističke sezone imajući u vidu izgradnju novih turističkih kapaciteta i sadržaja (šira područja glavnih turističkih centara opštine: Bara, Čanja, Sutomora, Dobrih Voda, Pečurica, Utjehe, Virpazara, Donjih Murića);
- područja na kojima se planira izgradnja manjih privredno-industrijskih lokaliteta (atari naselja Pečurice, Zgrade – šire područje Haj-Nehaja, Zaljevo, Ostros, Martići, Sotonići i druga naselja u kojima se planira izgradnja malih i srednjih preduzeća, servisnih zona, skladišta građevinskog materijala i dr.);

- morski akvatorijum duž čitave obale Jadranskog mora na području barske opštine, a posebno u zoni Luke Bar u slučaju intenzivnih robno-transportnih tokova koje se očekuju u lučkom kompleksu);
- područja postojećih vodoizvorišta na teritoriji opštine Bar, s obzirom da se nalaze u kontaktnoj zoni planiranog Autoputa i brze saobraćajnice (izvorišta Orahovo polje, Velje Oko, Brca, Kajnak, Zaljevo, Zupci).

IV POSTOJEĆI PROBLEMI ŽIVOTNE SREDINE U VEZI SA PLANOM

U Prostorno-urbanističkom planu opštine Bar identifikovani su osnovni ekološki problemi na teritoriji opštine, na osnovu uvida u postojeće stanje i podataka o kvalitetu pojedinih medijuma životne sredine. Stanje kvaliteta životne sredine na području barske opštine ukazuje da njen ekološki kapacitet nije ugrožen u ozbiljnijoj meri, uz konstataciju prostorno nesrazmerne degradacije osnovnih prirodnih vrednosti (najviše ugrožen primorski deo opštine) i višedecenijskog nemarnog odnosa pre svega u pogledu zaštite morskog akvatorijuma od aktivnosti Luke Bar i degradacije morskih plaži kao javnog dobra od opšteg interesa.

Na osnovu procene stanja životne sredine na području Prostorno-urbanističkog plana ključni problemi zaštite su:

- zagađivanje morskog akvatorijuma u zoni Luke Bar;
- veliki broj ispusta svih vrsta otpadnih voda na morskoj obali;
- nerešeno pitanje kanalizacione infrastrukture, naročito u ruralnim područjima;
- ugroženost glavnih vodoizvorišta barskog vodovodnog sistema od različitih vrsta aktivnosti u prostoru;
- veći broj smetlišta i tzv. „divljih deponija“, lociranih u blizini stambenih zona, saobraćajnih pravaca, rečnih tokova, itd.;
- neadekvatno prikupljanje komunalnog otpada u seoskim naseljima;
- nedovoljan broj kontejnera u glavnim turističkim centrima tokom letnje turističke sezone;
- rečni tokovi bujičnog karaktera;
- nelegalna stambena gradnja na površinama predviđenim za druge namene korišćenja prostora;
- ugroženost poljoprivrenih površina od neprimerene upotrebe mineralnih đubriva, pesticida i sredstava za zaštitu bilja;
- povišen nivo buke i vibracija, posebno duž glavnih saobraćajnih pravaca i u blizini ugostiteljskih objekata tokom letnje turističke sezone;
- ugroženost pojedinih biljnih i životinjskih vrsta;
- rizik od akcidenata i industrijskih udesa, naročito u kompleksu Luke Bar;
- konfliktne situacije korišćenja, uređenja i zaštite prostora u zonama koridora planiranog autoputa Bar-Boljare i brze saobraćajnice duž primorskog dela opštine;
- nedovoljno finansijsko ulaganje u zaštitu životne sredine i nepostojanje lokalnog ekološkog akcionog plana.
- Nepostojanje vodovodne i kanalizacione mreže za južni dio opštine Bar koji je prvestveno oslonjen na turističku privredu.

V OPŠTI I POSEBNI CILJEVI STRATEŠKE PROCENE UTICAJA I IZBOR INDIKATORA

Opšti i posebni ciljevi strateške procene uticaja definišu se na osnovu zahteva i ciljeva u pogledu zaštite životne sredine u drugim planovima i programima, ciljeva zaštite životne sredine utvrđenih na državnom nivou, prikupljenih podataka o stanju životne sredine i značajnih pitanja, problema i predloga u pogledu zaštite životne sredine u planu ili programu. Na osnovu definisanih opštih i posebnih ciljeva zaštite životne sredine, vrši se izbor odgovarajućih indikatora koji se koriste prilikom izrade strateške procene uticaja.

Definisanje opštih ciljeva zaštite životne sredine na području Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar zasniva se na usvojenim strateškim dokumentima i planovima hijerarhijski višeg nivoa, od kojih su najznačajniji Prostorni plan Crne Gore i Nacionalna strategija održivog razvoja. Prilikom izrade prostornih i urbanističkih planova, opšti ciljevi se u najvećoj meri definišu na osnovu uslova i ciljeva iz planova višeg reda i najvažnijih strateških dokumenata, a posebni ciljevi se definišu u skladu sa konkretnim ekološkim problemima razmatranog područja, specifičnosti pojedinih aktivnosti koje se odvijaju u prostoru, postojećih i planiranih namena površina i dr.

Prostornim planom Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja definisani su opšti ciljevi u oblasti zaštite životne sredine – očuvanje kvaliteta životne sredine, kao i očuvanje i unapređenje prirodnih vrednosti, posebnosti prostora i kulturno-istorijske baštine Crne Gore. **Opšti ciljevi zaštite životne sredine opštine Bar** proističu iz opštih ciljeva zaštite životne sredine definisanih Zakonom o životnoj sredini („Sl.list CG“, br. 52/16):

- očuvanje i zaštita zdravlja ljudi, celovitosti, raznovrsnosti i kvaliteta ekosistema, genofonda životinjskih i biljnih vrsta, plodnosti zemljišta, prirodnih lepota i prostornih vrednosti, kulturne baštine i dobara koje je stvorio čovek;
- obezbeđenje uslova za ograničeno, razumno i održivo gazdovanje živom i neživom prirodom, očuvanje ekološke stabilnosti prirode, količine i kvaliteta prirodnih bogatstava i sprečavanje opasnosti i rizika po životnu sredinu.

Opšti ciljevi zaštite životne sredine na planskom području podržavaju opšte ciljeve postavljene strateškim dokumentima i planovima višeg reda, i bili bi:

- 1) Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore (NSOR CG):
  - Osigurati efikasnu kontrolu i smanjenje zagađenja i održivo upravljanje prirodnim resursima;
  - Očuvati kulturnu raznolikost i identitete;
- 2) Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine:
  - Obezbeđenje kvaliteta života u svim delovima Crne Gore: ravnomeran ekonomski razvoj uz efikasan i racionalan prostorni razvoj, očuvanje prirode i biološke raznovrsnosti, unapređenje komunalne infrastrukture, održavanje i uvećanje kulturne raznovrsnosti prostora (kulturnog nasleđa) treba da obezbedi minimalan nivo uslova i kvaliteta života u svim delovima Crne Gore.
  - Razvoj urbanih i ruralnih područja u skladu sa njihovim potencijalima i ograničenjima;

- Racionalno korišćenje prirodnih resursa kroz održivi razvoj obalnog područja primenom principa održivog razvoja i instrumenata integralnog upravljanja obalnim područjem kao opšteg interesa Crne Gore.
- Razvoj i institucionalizacija prekogranične saradnje sa zemljama u okruženju kroz važne oblasti kao što su: regionalni ekonomski razvoj, infrastruktura, zaštita životne sredine i drugo.

Prilikom pripreme prostorno – urbanističkih planova jedinica lokalnih samouprava, uobičajeno je da se izvrši odgovarajuća ugradnja i razrada ciljeva planova višeg reda, tako da se uz poštovanje uslova korišćenja, uređenja i zaštite prostora iz planova višeg reda definišu specifični ciljevi za plansko područje, konkretni razmatrani prostor, namjenu površina, dominantne djelatnosti koje se odvijaju na posmatranom području i sl.

Koncepcija korišćenja, uređenja i zaštite prostora opštine Bar ogleda se u detaljnoj planskoj organizaciji i uređenju kroz vrednovanje kapaciteta prostora u odnosu na planirane aktivnosti i usklađivanje sa potencijalima i ograničenjima.

Tokom izrade Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar neophodno je voditi računa o opštim ciljevima zaštite životne sredine tokom svih faza izrade planskog dokumenta, a što će se ostvariti integrisanjem aspekta zaštite i unapređenja životne sredine u sve sektorske delove planskog dokumenta, kao što su teritorijalni razvoj industrije, poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, saobraćaja, hidrotehničke i elektroenergetske infrastrukture, unapređenje komunalnih delatnosti, itd. Stoga, zaštita sredine od zagađivanja ostvariće se i primenom, odnosno poštovanjem sledećih **principa**:

- *princip održivog razvoja* – razmatranjem i uključivanjem bitnih aspekata životne sredine u pripremu i usvajanje određenih planova i programa i utvrđivanjem uslova za očuvanje vrednosti prirodnih resursa i dobara, predela, biološke raznovrsnosti, divljih biljnih i životinjskih vrsta, ekosistema i dr.;
- *princip integralnosti* - politika zaštite životne sredine koja se realizuje kroz donošenje planova i programata zasniva se na uključivanju uslova zaštite životne sredine u odgovarajuće sektorske i međusektorske planove i programe;
- *princip predostrožnosti* - svaka aktivnost mora biti sprovedena na način da se spreče i smanje negativni uticaji određenih planova i programa na životnu sredinu pre njihovog usvajanja, obezbedi racionalno korišćenje prirodnih resursa i svede na minimum rizik po zdravlje ljudi, životnu sredinu;
- *princip hijerarhije i koordinacije* – procena uticaja planova i programa vrši se na različitim hijerarhijskim nivoima na kojima se donose planovi ili programi. U postupku strateške procene povećan stepen transparentnosti u odlučivanju obezbeđuje se uzajamnom koordinacijom nadležnih i zainteresovanih organa u postupku davanja saglasnosti na stratešku procenu, kroz konsultacije, odnosno obaveštavanja i davanja mišljenja na planove ili programe;
- *princip javnosti* – u cilju informisanja javnosti o planovima i programima i o njihovom mogućem uticaju na životnu sredinu, javnost mora, pre donošenja bilo kakve odluke, kao i nakon usvajanja plana, imati pristup informacijama koje se odnose na te planove i njihove eventualne izmene.

V.1. Opšti ciljevi i principi strateške procene uticaja

Osnovni cilj izrade strateške procjene uticaja planskih rješenja predmetnog Plana na životnu sredinu je obezbeđivanje da pitanja životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi, budu potpuno uzeta u obzir prilikom razvoja, radi obezbeđivanja održivog razvoja, obezbeđivanje učešća javnosti, kao i unapređivanja nivoa zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Definisanju ciljeva strateške procjene uticaja na životnu sredinu i odrijeđivanja okvira za izbor seta indikatora koji se koriste za pripremu izvještaja o strateškoj procjeni prethodi ispitivanje opštih karakteristika prostornog plana.

Ciljevi strateške procjene predstavljaju rezultat iterativnog procjese definisanja ciljeva prostornog plana na osnovu principa, kriterijuma i standarda, načela za uređenje prostora, uslova i režima zaštite, planske evaluacije potencijala i ograničenja, tražnje i zahtjevom za razvoj.

Predmetni prostor obuhvata područje priobalja i akvatorija Jadranskog mora sa izuzetnim turističkim, saobraćajnim i privrednim potencijalom čije korišćenje predstavlja značajnu privrednu okosnicu barske opštine, područja Crmnice i Mrkovskog polja sa vrednim i korišćenim poljoprivrednim resursima, područje priobalja i akvatorija Skadarskog jezera izuzetnih prirodnih vrijednosti biodiverziteta, predjela i geonasleđa, koji su u opštem interesu nauke, obrazovanja, kulture i rekreacije, vrednovani ustanovljenjem Nacionalnog parka Skadarsko jezero koji se jednim svojim delom nalazi na teritoriji opštine Bar, kao i budućeg regionalnog parka prirode Rumija. Prirodne vrijednosti, ali i kulturno naslijeđe, predstavljaju potencijal za cjelogodišnju turističku ponudu. Stoga, potrebno je napraviti pažljiv odabir relevantnih ciljeva strateške procjene jer će u odnosu na njih biti sproveden postupak višekriterijumske evaluacije planskih rješenja. Opštim ciljevima strateške procjene definišu se zahtjevi u pogledu zaštite i očuvanja kvaliteta vazduha, održivog upravljanja vodnim resursima, zaštite i korišćenje šumskog i poljoprivrednog zemljišta; održivog upravljanje otpadom; zaštite od buke; zaštite i očuvanja prirodnih dobara, biodiverziteta i unapređenje predjela; zaštite i očuvanja kulturno-istorijske baštine; obezbjeđivanje standarda građenja i komunalnog oprijemanja u skladu sa principima zaštite životne sredine, uz adekvatnu zemljišnu politiku i ukupno podizanje kvaliteta prostora, a posebno naselja; zaustavljanje negativnih demografskih tendencija; razvoj infrastrukturnih sistema u planskom području; informisanje i obuka stanovništva za zaštitu životne sredine.

Opšti i posebni ciljevi strateške procjene definišu se na osnovu zahteva i ciljeva u pogledu zaštite životne sredine u drugim planovima i programima, ciljeva zaštite životne sredine utvrđenih na nacionalnom i međunarodnom nivou, prikupljenih podataka o stanju životne sredine i značajnih pitanja, problema i predloga u pogledu zaštite životne sredine u planu ili programu.

Na osnovu zahtjeva i ciljeva u pogledu zaštite životne sredine definišu se opšti ciljevi strateške procjene:

- **racionalno korišćenje prirodnih resursa i energije:**
  - čuvanje poljoprivrednog zemljišta, prevencija konverzije najplodnijeg zemljišta u druge (nepoljoprivredne) svrhe;
  - zaštita, unapređenje stanja šuma i šumskog zemljišta i održivo korišćenje šuma;
  - održivo upravljanje vodnim resursima (zaštita i unapređenje kvaliteta morske i jezerske vode; smanjenje potrošnje vode u industriji i u domaćinstvima, smanjenje gubitaka vode u distributivnoj mreži, izgradnja postrojenja za tretman otpadnih voda i zaštita i unapređenje kvaliteta voda,
  - unapređenje energetske efikasnosti i veće korišćenje obnovljivih izvora energije - biomasa, hidroenergija, energija vjetra i dr., razvijanje sistema daljinskog grejanja,)
  - zaštita voda i zemljišta: održivo upravljanje otpadom i upotrebljenim vodama - implementacija strateških oprijedjenja Državnog plana upravljanja otpadom u Crnoj Gori – planiranjem povećanja broja stanovnika obuhvaćenih sistemom sakupljanja otpada i razvijanje sistema kompostiranja poljoprivrednog (organskog otpada) i saniranje postojećih neuslovnih i neuređenih odlagališta

koja predstavljaju najveći rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi, izgradnja i aktivna upotreba regionalne sanitarne deponije, rekultivacija postojećih neuređena odlagališta, kao, kao i Lokalnog plana upravljanja otpadom kroz uspostavljanje uspješan og sistem reciklaže kroz prikupljanje, razvrstavanje, obrada i ponovna upotreba reciklabilnih materijala, uspostavi uspješan sistem prikupljanja, razvrstavanja, obrade i ponovne upotrebe građevinskog otpada,

- **zaštita vazduha i zaštita od buke i vibracija:**
  - smanjenje emisije štetnih materija u vazduh;
  - smanjenje nivoa buke i vibracija iz saobraćaja i privrednih postrojenja i
  - sprečavanje incidentnih/ nekontrolisanih ispuštanja zagađujućih materija u vazduh, vode i zemljište,
- **očuvanje i zaštita predela, biodiverziteta, područja zaštićenih prirodnih i kulturnih dobara i zaštitnih pojaseva** i njihovo održivo uključivanje u turističku ponudu,
- **obezbjeđivanje uslova za održivi razvoja naselja:** obezbeđivanje standarda građenja i komunalnog opremanja naselja i razvoj infrastrukturnih sistema u skladu sa principima zaštite životne sredine, uz adekvatnu zemljišnu politiku i ukupno podizanje kvaliteta prostora, a posebno naselja;
- **unaprijeđenje ukupnih organizacionih, ekonomskih, tehničkih i dr. uslova za ekološki napredak:** povećanje obima investicija za zaštitu životne sredine i razvoj sistema monitoringa životne sredine (vazduha, voda, zemljišta i buke), poboljšanje informisanja, obuka stanovništva za zaštitu životne sredine, obezbeđenje učešće javnosti u donošenju odluka koje mogu imati uticaja na kvalitet životne sredine.

Izradom strateške procene uticaja na životnu sredinu obezbeđuje se usklađenost aktivnosti definisanih prostorno urbanističkim planom sa važećom zakonskom regulativom i državnim planskim dokumentima u Crnoj Gori. Strateška procjena za navedeni PUP je procenila potencijalne negativne uticaje na životnu sredinu i pružila predlog adekvatnih mjera koje će se preduzeti u cilju sprječavanja i smanjenja štetnih uticaja aktivnosti čija realizacija je predviđena ovim planskim dokumentom. Rezultati Strateške procjene uticaja će doprineti odgovarajućem donošenju odluka u planskom procesu.

V.2. Posebni ciljevi zaštite životne sredine i izbor indikatora

Posebni ciljevi zaštite životne sredine planskog područja utvrđuju se na osnovu postojećeg stanja životne sredine, značajnih pitanja, potencijala, ograničenja i prioriteta u rešavanju najznačajnih i karakterističnih ekoloških problema područja, a sve u skladu sa napred navenim opštim ciljevima zaštite životne sredine. U tom smislu, definisani su sledeći posebni ciljevi zaštite:

1. Sprječavanje zagađivanja i očuvanje kvaliteta vazduha
  - Smanjiti i održavati nivo emisija štetnih gasova i materija u atmosferu u okvirima zakonom dozvoljenih vrijednosti;
  - Smanjiti i održavati nivo imisija štetnih materija u atmosferu u okvirima zakonom dozvoljenih vrijednosti;
2. Sprječavanje zagađivanja voda i očuvanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda;
  - Razvoj kanalizacione infrastrukture u turističkim centrima i seoskim naseljima,
  - Razvoj vodovodnog sistema na području barske opštine,
  - Uspostavljanje i proglašavanje zona sanitarne zaštite vodoizvorišta i poštovanje pravila korišćenja prostora u tim zonama;

- Obezbeđenje prečišćavanja otpadnih voda prije njihovog ispuštanja u recipijent (Izgradnja i funkcionisanje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u većim naseljima i privrednim pogonima i drugim zagađivačima primorskog i skadarskog dela opštine);
- 3. Spriječavanje zagađenja i degradacije zemljišta,
  - Očuvanje poljoprivrednog zemljišta, pre svega od posledica nelegalne gradnje;
  - Sprečavanje erozije zemljišta;
  - Smanjenje unosa opasnih i štetnih materija u zemljištu;
  - Eliminisanje nelegalnih smetlišta i rekultivacija tla;
- 4. Smanjivanje štetnog uticaja buke i vibracija
  - Smanjiti nivo buke u životnoj sredini u okviru dozvoljene zakonom;
  - Smanjiti štetan uticaj vibracija u životnoj sredini;
- 5. Uvođenje ekološki održivog upravljanja i tretmana čvrstog otpada;
  - Uspostavljanje selekcije otpada i kompostiranje biorazgradivog otpada na regionalnoj sanitarnoj deponiji Možura "Možura"
- 6. Očuvanje šumskih ekosistema na području opštine;
- 7. Očuvanje autentičnog pejzaža, kako u primorskom i planinskom, tako i u jezerskom delu opštine;
- 8. Očuvanje cjelovitosti kulturnog i ambijentalnog identiteta područja i kulturno-istorijske baštine;
- 9. Zaštita posebno osetljivih biljnih i životinjskih vrsta u NP „Skadarsko jezero“ i u morskomekvatorijumu;
- 10. Ekološki pristup pri planiranju i uređenju prostora i izgradnji objekata
  - Uvođenje principa zaštite životne sredine u korišćenju površina (lokacija i korišćenje zemljišta), uz kontrolisanu izgradnju kompatibilnih namjena u skladu sa kapacitetima prostora (mikrolokaciono i ukupno)
  - Odrijeđivanje pravaca prostornog razvoja radi ograničenja prostornog širenja zona gradnje, zaštite šuma i plansko uređenje lokacija za izgradnju
  - Usklađivanje postojećih površina, objekata supra i infrastrukture sa novoplaniranim kapacitetima - pronalaženje optimalnih parametara za građenje poštujući neposredno i šire okruženje
  - Uređenje djelimično izgrađenih prostora, uvođenjem novih sadržaja, sprečavanje neracionalnog korišćenja površina i bespravne izgradnje
- 11. Unaprijeđenje informisanja javnosti po pitanjima životne sredine:
  - Informisanje o stanju životne sredine na osnovu podataka monitoringa;
  - Informisanje o značaju ekoloških potencijala područja i razvoj "ekološke" svesti stanovništva i
  - Informisanje o mogućnostima uključivanja javnosti tokom donošenja bitnih odluka sa aspekta zaštite životne sredine;

Planiranje je ključna karika u sistemu upravljanja promjenama u životnoj sredini, a početni i najvažniji korak u procesu planiranja je formiranje baze podataka (informacione osnove) radi identifikacije te iste sredine. Na osnovu identifikovanog stanja u mogućnosti smo da preduzmemo adekvatne mjere u planskom procesu u cilju efikasne zaštite životne sredine.

Sastavni deo informacionog sistema predstavljaju pokazatelji (indikatori). Pokazatelji upravljanja životnom sredinom predstavljaju veoma bitan segment u okviru izrade prostornog ili urbanističkog plana i jedan nivo u okviru kompleksnog prostornog informacionog sistema. Indikatori predstavljaju jedan od instrumenata za sistematsko identifikovanje, ocenjivanje i praćenje stanja, razvoja i uslova sredine i sagledavanje posljedica. Oni su sredstvo za praćenje izvesne promjenljive vrijednosti u prošlosti i sadašnjosti, a neophodni su kao ulazni podaci za svako planiranje.

S obzirom na stalnu oskudica podataka o životnoj sredini, veoma je teško izvršiti kvalitetnu analizu stanja životne sredine. Informacioni sistem o životnoj sredini, ali ni o prostoru nije na odgovarajućem nivou koji bi obezbjedio sve relevantne podatke za istraživanje promena u prostoru. Pored toga, nisu razrađeni sistemi pokazatelja životne sredine primjereni potrebama prostornog i urbanističkog planiranja, kao ni metodologija njihovog korišćenja pri izradi i sprovođenju prostornih i urbanističkih planova. U oblasti prostornog i urbanističkog planiranja nije identifikovan specifičan sistem ekoloških pokazatelja, već se pojedini prostorno ekološki pokazatelji mogu naći u okviru sistema pokazatelja druge namene. Ovakvo stanje, svakako, u velikoj mjeri utiče na neefikasnost upravljanja životnom sredinom i na neefikasnost planiranja uopšte.

Kada je reč o pokazateljima održivog razvoja, situacija je još nepovoljnija. Pokazatelji održivosti predstavljaju sve popularnije sredstvo za definisanje politike i praćenje napretka na planu održivog razvoja. Potreba za definisanjem pokazatelja održivosti jasno je izražena u Agendi 21, a preuzela ju je Komisija UN za održivi razvoj. U Agendi 21 (UNCED, 1992) od zemalja se traži da pokazatelje održivog razvoja, koje će koristiti u kreiranju politike, razvijaju na osnovu boljih i sistematičnijih informacija o ekološkim, ekonomskim i društveno-humanističkim činiocima. Pokazatelji održivog razvoja su potrebni kako bi se utvrdila kretanja koja ukazuju na približavanje ili udaljavanje od održivosti, kao i da bi se postavili ciljevi radi unapređenja opšteg blagostanja. Nemoguće je međutim govoriti o pokazateljima i kriterijumima održivosti ukoliko se prethodno ne definiše šta održivi razvoj podrazumeva i koji su osnovni principi održivog razvoja.

Za uspešnu izradu Strateške procjene uticaja izuzetno je važno kvalitetno definisati ciljeve i indikatore životne sredine, odnosno održivog razvoja. U okviru Strateške procjene uticaja izbor indikatora će se izvršiti iz «Osnovnog seta UN indikatora održivog razvoja»¹⁶. Ovaj set indikatora zasnovan je na konceptu «uzrok-posledica-odgovor». Indikatori «uzroka» označavaju ljudske aktivnosti, procese i odnose koji utiču na životnu sredinu, indikatori «posledica» označavaju stanje životne sredine, dok indikatori «odgovora» definišu političke opcije i ostale reakcije u cilju promena «posledica» po životnu sredinu. Set indikatora u potpunosti odražava principe i ciljeve održivog razvoja.

Indikatori predstavljaju jedan od instrumenata za sistematsko identifikovanje, ocenjivanje i praćenje stanja, razvoja i uslova sredine i sagledavanje posledica. Oni su sredstvo za praćenje izvesne promenljive vrednosti u prošlosti i sadašnjosti, a neophodni su kao ulazni podaci za svako planiranje (prostorno, urbanističko i dr).

Imajući u vidu prostorni obuhvat planskog dokumenta, planirane namene površina, stanje životne sredine na području opštine i definisane posebne ciljeve Strateške procene uticaja, izvršen je i izbor odgovarajućih **indikatora (pokazatelja) životne sredine**. Indikatori životne sredine predstavljaju efikasno sredstvo prilikom izrade planskih dokumenata i ekoloških programa, s obzirom da se na osnovu njih vrši adekvatna procena stepena narušavanja kvaliteta životne sredine (kao posledica ne/realizacije planskih rešenja) i prepoznaju ekološki problemi koji se moraju prioritetno rešavati u predviđenom planskom periodu. Tokom izrade Izveštaja o strateškoj proceni uticaja korišćeni su ekološki indikatori prilagođeni potrebama izrade predmetnog Izveštaja, budući da u Crnoj Gori nisu ustanovljeni ekološki indikatori prilagođeni potrebama prostornog planiranja, odnosno izradi prostorno-urbanističkih planova i drugih planova i programa.

---

¹⁶ Za izradu indikatora koristiće se metodologija Ujedinjenih nacija Odeljenja za ekonomske i socijalne poslove (United Nations Department of Economic and Social Affairs) objavljena na Internet adresi (URL: www.un.org/esa/sustdev/indisd/indisd-mg2001.pdf).

- Tabela br. 6: Posebni ciljevi SPU i indikatori životne sredine

Red. br.	Poseban cilj SPU	Indikator
1	Spriječavanje zagađivanja i očuvanje kvaliteta vazduha	
	- Smanjiti i održavati nivo emisija štetnih gasova i materija u atmosferu u okvirima zakonom dozvoljenih vrijednosti;	- koncentracija SO ₂ , NO ₂ , čađi, dima i suspendovanih čestica ispod dozvoljenih GVE, uskladu sa Pravilnikom o dozvoljenim količinama štetnih materija u vazduhu („Sl. list RCG“, br. 4/82, 8/82)
	- Smanjiti i održavati nivo imisija štetnih materija u atmosferu u okvirima zakonom dozvoljenih vrijednosti;	- broj dana sa prekoračenom imisijom SO ₂ , NO ₂ , čađi, dima i suspendovanih čestica
2	Spriječavanje zagađivanja voda i očuvanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda;	- petodnevna biološka potrošnja kiseonika (BPK ₅)
	- Razvoj kanalizacione infrastrukture u turističkim centrima i seoskim naseljima	- broj domaćinstava i objekata povezanih sa izgrađenom kanalizacionom infrastrukturom
	- Razvoj vodovodnog sistema na području barske opštine	- % stanovništva koji je priključen na vodovodne sisteme na području opštine Bar
	- Uspostavljanje i proglašavanje zona sanitarne zaštite vodoizvorišta i poštovanje pravila korišćenja prostora u tim zonama	- broj vodoizvorišta za koje je donešena opštinska odluka o proglašavanju zona sanitarne zaštite
	- Obezbeđenje prečišćavanja otpadnih voda prije njihovog ispuštanja u recipijent	- broj izgrađenih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda
3	Spriječavanje zagađenja i degradacije zemljišta	
	- Očuvanje poljoprivrednog zemljišta, pre svega od posledica nelegalne gradnje	- promjena namene poljoprivrednog zemljišta usled izgranje objekata (%)
	- Sprečavanje erozije zemljišta	- smanjenje površina zemljišta obuhvaćenog procesima erozije (%)
	- Smanjenje unosa opasnih i štetnih materija u zemljištu	- prekoračenje dozvoljenih količina opasnih i štetnih materija u zemljištu, prema Pravilniku o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje („Sl. List RCG“, br. 18/97)
	- Eliminisanje nelegalnih smetlišta i rekultivacija tla	- broj i površina rekultivisanih nelegalnih smetlišta
4	Smanjivanje štetnog uticaja buke i vibracija	
	- Smanjiti nivo buke u životnoj sredini u okviru dozvoljene zakonom	- % izloženosti stanovništva povećanim vrednostima nivoa buke - broj dana u kojima su prekoračene dozvoljene vrednosti nivoa buke u skladu sa Pravilnikom o graničnim vrednostima nivoa buke u životnoj sredini („Sl. list RCG“, br. 75/06)
	- Smanjiti štetan uticaj vibracija u životnoj sredini	- broj primenjenih mjera za zaštitu od vibracija
5	Uvođenje ekološki održivog upravljanja i tretmana čvrstog otpada - Uspostavljanje selekcije otpada i kompostiranje biorazgradivog otpada na regionalnoj sanitarnoj deponiji "Možura"	
		- % stanovništva obuhvaćenog sistemom prikupljanja i selekcije komunalnog otpada - % otpada koji se odlaže na regionalnu deponiju - % otpada koji je obuhvaćeno procesom reciklaže

6	Očuvanje šumskih ekosistema na području opštine	- % pošumljenih površina
7	Očuvanje autentičnog pejzaža, kako u primorskom i planinskom, tako i u jezerskom djelu opštine	- područja sa karakterističnom prepoznatljivošću u pogledu elemenata i strukture pejzaža
8	Očuvanje cjelovitosti kulturnog i ambijentalnog identiteta područja i kulturno-istorijske baštine	- broj i kvalitet zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara
9	Zaštita posebno osjetljivih biljnih i životinjskih vrsta u NP „Skadarsko jezero“ i u morskome akvatorijumu i zaštita prirodnih vrijednosti	- broj ugroženih posebno osjetljivih biljnih i životinjskih vrsta
10	Ekološki pristup pri planiranju i uređenju prostora i izgradnji objekata	
	- Uvođenje principa zaštite životne sredine u korišćenju površina (lokacija i korišćenje zemljišta), uz kontrolisanu izgradnju kompatibilnih namjena u skladu sa kapacitetima prostora (mikrolokaciono i ukupno)	- Broj i gustina izgrađenih objekata - Broj jednovremenih korisnika prostora - Broj posetilaca u zaštićenim područjima
	- Odrijeđivanje pravaca prostornog razvoja radi ograničenja prostornog širenja zona gradnje, zaštite šuma i plansko uređenje lokacija za izgradnju	- Promjena izgrađenih površina (%)
	- Usklađivanje postojećih površina, objekata supra i infrastrukture sa novoplaniranim kapacitetima - pronalaženje optimalnih parametara za građenje poštujući neposredno i šire okruženje	- Izgrađena komunalna infrastruktura (broj priključaka, dužina, kapacitet i sl) - Broj domaćinstava priključenih na sistem komunalne infrastrukture
	- Uređenje djelimično izgrađenih prostora, uvođenjem novih sadržaja, sprečavanje neracionalnog korišćenja površina i bespravne izgradnje	- Promjena površina obradivog zemljišta (%) - Promjena površina pod livadama i pašnjacima (%) - Promjena izgrađenih površina (%)
11	Unaprijeđenje informisanja javnosti po pitanjima životne sredine:	
	- Informisanje o stanju životne sredine na osnovu podataka monitoringa - Informisanje o značaju ekoloških potencijala područja i razvoj "ekološke" svesti stanovništva - Informisanje o mogućnostima uključivanja javnosti tokom donošenja bitnih odluka sa aspekta zaštite životne sredine	- broj informacija o životnoj sredini u sredstvima javnog informisanja - % stanovništva koji je uključen u procedure donošenja planova i programa bitnih sa aspekta zaštite životne sredine
12	Unapređenje uslova za ukupan rast i napredak	
	- unapređenje uslova za zapošljavanje - Podizanje kvaliteta datog prostora - Očuvanje naseljenosti – zaustavljanje iseljavanja	- Promjene broja stanovnika i starosne strukture - % nezaposlenih u radno sposobnom kontingentu stanovništva -BDP

Navedeni izbor indikatora u skladu je sa planiranim aktivnostima na području plana i njihovim mogućim uticajima na kvalitet životne sredine i poslužiće za evaluaciju planskih rešenja.

Vrlo je važno napomenuti da su navedeni indikatori definisani u kontekstu realizacije planskih, a ne tehnoloških rešenja. Tome nas uče iskustva razvijenih zemalja koje imaju zavidno iskustvo u izradi strateških procjena uticaja na životnu sredinu. U ovom trenutku potrebno je osloniti se na strana iskustva koja definišu osnovne razlike između SPU (SEA) i PU (EIA). SPU moraju biti planski orijentisane i moraju razmatrati planska rešenja kao osnov za realizaciju ciljeva održivog razvoja i zaštite životne sredine. Upravo na ovakvom shvatanju SPU bazirana je i predmetna SPU. Za razliku od SPU, PU moraju biti tehnološki orijentisane sa ciljem da definišu mjere zaštite prilikom izrade glavnih projekata (a ne planova) kako bi se određeni negativni uticaji sveli u zakonski definisane okvire (GVI, GVE i sl.). Takav pristup nije korišćen prilikom izrade ove SPU.

VI MOGUĆE ZNAČAJNE POSLEDICE PLANIRANIH AKTIVNOSTI NA ŽIVOTNU SREDINU I ZDRAVLJE LJUDI (PROCJENA MOGUĆIH UTICAJA PLANSKIH RJEŠENJA NA ŽIVOTNU SREDINU)

Problem zaštite životne sredine je danas jedan od prvorazrednih društvenih zadataka. Danas prisutne negativne posljedice uglavnom su posljedica pogrešno planirane izgradnje naselja, saobraćajnih sistema, nekontrolisane i neadekvatne upotrebe energije, kao i nepoznavanja osnovnih zakonitosti iz domena životne sredine.

U okvirima iznetih stavova promjene koje su posljedica prilagođavanja prirode potrebama čoveka mogu biti onakve kakve on očekuje, ali mogu biti, i često jesu, sasvim nepovoljne i za njega samog.

Skup takvih promjena za sobom povlači vrlo složene posljedice, koje u principu imaju povratno djelovanje na inicijatore promjena, dovodeći tako do novih stanja i novih posljedica.

Procjena mogućih uticaja plana na životnu sredinu obično sadrži sljedeće elemente:

- 1) prikaz procjenjenih uticaja varijantnih rešenja plana povoljnih sa stanovišta zaštite životne sredine sa opisom mjera za sprječavanje i ograničavanje negativnih, odnosno uvećanje pozitivnih uticaja na životnu sredinu;
- 2) poređenje varijantnih rešenja i prikaz razloga za izbor najpovoljnijeg rešenja;
- 3) prikaz procjenjenih uticaja plana i programa na životnu sredinu sa opisom mjera za sprječavanje i ograničavanje negativnih, odnosno uvećanje pozitivnih uticaja na životnu sredinu;
- 4) način na koji su pri procjeni uticaja uzeti u obzir činioci životne sredine uključujući podatke o: vazduhu, vodi, zemljištu, klimi, jonizujućem i nejonizujućem zračenju, buci i vibracijama, biljnom i životinjskom svetu, staništima i biodiverzitetu; zaštićenim prirodnim dobrima; stanovništvu, zdravlju ljudi, gradovima i drugim naseljima, kulturno-istorijskoj baštini, infrastrukturnim, industrijskim i drugim objektima ili drugim stvorenim vrijednostima;
- 5) način na koji su pri procjeni uzete u obzir karakteristike uticaja: verovatnoća, intenzitet, složenost/reverzibilnost, vremenska dimenzija (trajanje, učestalost, ponavljanje), prostorna dimenzija (lokacija, geografska oblast, broj izloženih stanovnika, prekogranična priroda uticaja) i dr.

Cilj izrade strateške procjene uticaja predmetnog plana na životnu sredinu je sagledavanje mogućih negativnih uticaja na kvalitet životne sredine i predviđenih mjera za njihovo smanjenje, odnosno dovođenje u prihvatljive okvire ne stvarajući konflikte u prostoru i vodeći računa o kapacitetu životne sredine na posmatranom prostoru. Da bi se postavljeni ciljevi ostvarili, potrebno je sagledati Planom predviđene aktivnosti i mjere za smanjenje potencijalno negativnih uticaja.

Sve namene u prostoru na području obuhvata PUP-a, djelatnosti i razvojni procesi, postojeći potencijali i ograničenja, manifestuju se određenim uticajima na okruženje, mogu uticati na kvalitet životne sredine i dovesti u stanje ugroženosti i degradacije životne sredine. S obzirom na to da se radi o prostoru na čijim će pojedinim djelovima aktivnosti biti intenzivnije, u ostvarivanju sistema zaštite životne sredine nadležni

organi, pravna i fizička lica moraju biti odgovorna za svaku aktivnost kojom mijenjaju ili mogu promijeniti stanje i uslove u prirodnoj i životnoj sredini.

U strateškoj procjeni, akcenat je stavljen na analizu planskih rješenja koja doprinose zaštiti životne sredine i podizanju kvaliteta života na posmatranom prostoru. U tom kontekstu, u Izveštaju se analiziraju mogući uticaji planiranih aktivnosti na životnu sredinu koji će se vrednovati u odnosu na definisane indikatore.

U smislu smanjivanja i eliminisanja mogućih promjena i negativnih uticaja na životnu sredinu neophodno je poštovanje osnovnih načela zaštite životne sredine i osnovnih načela u planiranju i ostvarivanju planskih rješenja a koja se odnose na zaštitu resursa, prirodnih i kulturnih vrijednosti i uređenje prostora obuhvaćenog PUP-om.

Koncept prostorne organizacije Opštine Bar

Prostorni razvoj opštine Bar, u pogledu organizaciono-upravnog i fizičkog aspekta, biće regulisan putem sljedećih planskih rješenja:

- *Podjela teritorije opštine na prostorno-funkcijske cjeline i podcjeline* Na osnovu fizičkih i funkcijskih kriterijuma, teritorija opštine Bar podjeljena je na sljedeće, geografski različite, prostorno-funkcijske cjeline i podcjeline: A) Barska rivijera sa podcjelinama A.1 Čanj-Mišići, A.2 Sutomore, A.3 Bar, A.4 Stari Bar i A.5 Pečurice; B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine sa podcjelinama B.1 Mrkovsko polje-Gorana, B.2 Šire područje Rumije i B.3 Gornja Crmnica; i C) Područje Skadarskog jezera sa podcjelinama C.1 NP Skadarsko jezero i C.2 Crmničko-krajinsko zaljeđe Skadarskog jezera.

- *Zoniranje namjena površina teritorije opštine* Zoniranje namjena planirano je zavisno od prostornog rasporeda prirodnih i stvorenih uslova, resursa i fizičkih struktura za razvoj aktivnosti, naselja i vannaseljskih sadržaja i obuhvata poljoprivredno zemljište, šumsko zemljište (obraslo, neobraslo, neproduktivno i za prioritetno pošumljavanje), građevinsko zemljište naselja, vodene površine (mora, jezera i vodotoka), kao i zemljište pod ili za nadzemnu eksploataciju mineralnih sirovina, uz iniciranje posebnih zona i lokacija za državne i lokalne objekte od opšteg interesa i za koncesije (putem simbola na prostorima čiju namjenu treba detaljno ispitati u procesu sprovođenja Plana).

- *Uređenje, korišćenje i zaštita teritorije i prirodnih resursa po fizičkim namjenama* U razvoju vodoprivrede predviđeni su uređenje i zaštita stalnih i povremenih vodotoka i izvora, zaštita obala i kopna od erozije i dr. U eksploataciji mineralnih sirovina utvrđeni su uslovi proizvodnje za površinske kopove, posebno u odnosu na zaštitu životne sredine i prirode. U razvoju šumarstva planirana je obnova šume, posebno njenih opštekorisnih funkcija za zaštitu od erozije, vjetrozaštitu, rekreaciju, unapređenje predjela i dr., a u razvoju lovstva uređenje lovišta, unapređenje autohtone lovne divljači i dr., uz razvoj lovnog turizma. U razvoju poljoprivrede i ruralnih područja utvrđeni su uslovi uređenja, korišćenja i zaštite poljoprivrednog zemljišta, u skladu sa konceptom diverzifikacije ruralne ekonomije i modelom multifunkcionalne poljoprivrede i ruralnog razvoja (zasnovanog prvenstveno na poljoprivrednoj proizvodnji i turizmu porodičnog tipa). U razvoju ribarstva predviđeni su uređenje i zaštita ribolovnih voda za korišćenje prvenstveno od strane lokalnog stanovništva (sa sadržajima otkupa i prerade ribe) i ribolovnih turista, uz prilagođavanje režimima NP na jezeru.

- *Razvoj privrede* U skladu sa opredjeljenjem za diverzifikaciju privrede, u konceptu su planirani: struktura privrednih kapaciteta, njihova prostorna organizacija i distribucija u Baru (u sklopu barskog transportno-logističkog klastera uz Luku i u prerađivačkim kapacitetima na drugim lokacijama) i ostalim centrima u opštini (manji, pretežno prerađivački kapaciteti, zasnovani na lokalnim resursima).

- *Razvoj turizma* Planskim rješenjem su utvrđeni organizacija i uređenja sadržaja i kapaciteta turističke ponude u formiranim i započetim obalskim centrima na moru i jezeru, u dva nova planinska centra, obalskim i kopnenim turističkim selima uz jezero i novim lokacijama za turističku izgradnju u širem pojasu Barske rivijere (glavne zone turističke izgradnje definisane su Generalnim urbanističkim rješenjem Barske rivijere u granicama postojećeg GUP-a, prezentovanim u Knjizi II), uz prostornu distribuciju sadržaja turističke i rekreativne infrastrukture (marine i sportski centri na vodi mora u Baru i jezera u Virpazaru, kopneni sportski centri u Baru, Virpazaru, planinskim centrima i dr., zeleni sportsko-rekreativni koridor u Baru, žičare sa mora i jezera preko Rumije i novih planinskih centara i dr.).

- *Projekcija stanovništva* Demografska projekcija za 2021. godinu i za dugoročni period urađena je za opštinu, gradska i ostala naselja i za pet zajednica naselja (Bar, Sutomore, Pečurice, Virpazar, D. Murići i Ostros), kao osnova za dimenzionisanje planiranih kapaciteta, sa pokazateljima porasta stanovništva opštine i primorskog pojasa (posebno u Baru i Sutomoru) i smanjenja stanovništva u ostalim dijelovima opštine do 2021., odnosno sa ravnomernijom, optimističkom dugoročnom projekcijom.

- *Organizacija mreže naselja i centara* U opštini je, u skladu sa PP CG, predviđen sljedeći sistem centara: Bar kao regionalni centar (zajedno sa Ulcinjem) i centar opštine; Sutomore i Virpazar kao sekundarni opštinski centri; i Sutomore, Bar, Stari Bar, Pečurice, Virpazar, D. Murići i Ostros sa funkcijama centara zajednice naselja.

- *Razvoj javnih službi* Za javne službe predškolskog vaspitanja, osnovnog, srednjeg, višeg i visokog obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, kulture, rekreacije, fizičke kulture i sporta, utvrđeni su nivoi opremljenosti i distribucija po centrima u opštini.

- *Razvoj stanovanja* Za stanovanje su utvrđeni potrebni kapaciteti, neophodnost diferenciranja stanovanja od turističkog smještaja, potrebna komunalna oprema i dr.

- *Regulisanje neplanske izgradnje* Za regulisanje neplanske izgradnje predloženi su mehanizmi za suzbijanje nove i uslovi za legalizaciju postojeće nelegalne izgradnje.

- *Izgradnja infrastrukture* U rješenjima saobraćajne infrastrukture utvrđeni su sadržaji plovnog saobraćaja (plovni putevi, pristaništa i pristani na moru i jezeru), sadržaji drumskog saobraćaja (novi magistralni putevi, rekonstrukcija regionalnih puteva, novi i rekonstruisani lokalni putevi) i sadržaji željezničkog saobraćaja (nova trasa pruge). U konceptima tehničke infrastrukture definisani su: sadržaji vodne infrastrukture (vodopsnabdijevanje sa izvorišta uz Skadarsko jezero, kanalizacija sa uređajima za prečišćavanje otpadnih voda i dr.); sadržaji elektroopsnabdijevanja (sa prenosnim dalekovodima iz pravca Podgorice, distributivnim dalekovodima i trafostanicama), snabdijevanja gasom i korišćenja obnovljivih izvora; i sadržaji telekomunikacija (stabilne i mobilne telefonije, kablovske mreže i dr.). U konceptu komunalne infrastrukture naselja utvrđena su rješenja naseljskih saobraćajnica, grijanja, regulisanja otpada, grobalja, uređenja javnih površina i dr.

- *Zaštita životne sredine* U konceptu su utvrđeni uslovi i mjere zaštite voda, vazduha, kopna i vegetacije od uticaja Luke, industrije, rudnika i kamenoloma, intenzivne poljoprivrede, turističkih špiceva, magistralnih saobraćajnica, neregulisanje kanalizacije i dr.

- *Zaštita prirodnih dobara* Zaštita prirodnih dobara planirana je u skladu sa režimima NP Skadarsko jezero (iz PPPPN NP) i mogućim režimima Regionalnog parka prirode Rumija, uz organizovano kulturološko korišćenje prirodnih dobara (naročito u turizmu) i kompromisno razgraničenje zaštićenih prirodnih područja u pravičnoj raspodjeli nacionalnih interesa zaštite i lokalnih potreba razvoja.

- *Zaštita nepokretnih kulturnih dobara i kulturne baštine* planirana je u skladu sa mjerama i režimom utvrđenim u Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, uz opcije naglašenog kulturološkog i dijelom utilitarnog korišćenja.

- *Zaštita i uređenje predjela i zelenih površina* Rešenjem su definisani uslovi i mjere unapređenja prirodnih i stvorenih elemenata primorskih, jezerskih i planinskih predjela i zelenih površina u naseljima.

- *Rešavanje inicijativa korisnika prostora* Rešenje obuhvata generalne odgovore na zahtjeve za izgradnjom (pretežno turističkom) u kontekstu planskih rješenja i uslova PUP-a.

Od ostalih planskih odredbi, koje tematski spadaju u poglavlje o planskim rješenjima - „zajednička pravila uređenja, izgradnje i rekonstrukcije građevinskog zemljišta i suprastrukture privrednih, turističkih, stambenih i sadržaja javnih službi, servisa i dr. u naseljima i na vannaseljskim lokalitetima“, kao i „zaštita od interesa za odbranu zemlje na području naselja i zaštita od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških akcidenata“, prezentirani su u poglavlju IV. Smjernice za sprovođenje Plana. Neposredna pravila uređenja, izgradnje i rekonstrukcije za značajnija naselja opštine prezentirana su u Knjizi II Generalna urbanistička rješenja naselja u okviru PUP-a.

Shodno osnovnoj podjeli teritorije opštine na tri geografske cjeline – A) *Barska rivijera/područje* postojećeg GUP-a Bara sa proširenjima, B) *Srednje brdsko-planinsko područje*, sa planiranim Regionalnim parkom prirode Rumija i C) *Područje Skadarskog jezera*, sa Nacionalnim parkom i kontaktnom/zaštitnom zonom NP, ove cjeline se dijele na prostorno-funkcijske podcjeline, u kojima će, više ili manje, biti diferencirane planske osnove uređenja i izgradnje u naseljskim i vannaseljskim prostorima.

A) Barska rivijera - područje postojećeg GUP-a Bara sa proširenjima van GUP-a

Cjelina A) Barska rivijera u okviru područja GUP-a i proširenja predstavlja pretežno kontinualno urbano područje opštine, na priobalnim terenima. Područje je namijenjeno stanovanju, primorskom turizmu, rekreaciji i sportu, centralnim i lokalnim javnim službama i servisima, industriji, robno-transportnom centru, slobodnoj zoni, plovnom (Luka), željezničkom (terminalna stanica) i drumskom saobraćaju (grananje planiranog autoputa Beograd-Bar na magistralne i regionalne puteve), za moguću integraciju u transportno-logistički, lučko-željezničko-drumsko-industrijski klaster, zatim intenzivnoj poljoprivredi (masline, agrumi, povrće, ukrasno bilje i dr. na manjim površinama okućnica u urbanim zonama malih gustina i na većim površinama u okviru zelenog pojasa i kulturnog zelenila područja GUP-a, sa plastenicima, rasadnicima i dr.), parkovskom i šumskom zelenilu i dr. Površina cjeline A) je oko 8.761 ha.

Kriterijumi razgraničenja cjeline A) Barska rivijera su:

- primorski predio sa izrazito mediteranskom klimom do okvirne izohipse od 500 m n.v.;

- neophodnost regulacije pojasa u zaljeđu područja GUP-a Bara, posebno na terenima mogućim za izgradnju (zaštitni pojas područja GUP-a na visinama od 300 do 500 m n.v.), naročito u zaljeđu Dobrih Voda, Pečurica i Kunja, kao i dijelom u zaljeđu Zubaca i Sustaša;

- dispozicija lokacija inicijatora izgradnje, pretežno turističkog smještaja;

- razgraničenje Barske rivijere od Regionalnog parka prirode Rumija (jer predložena granica Parka u PP CG zadire i u područje GUP-a), uz mogućnost formiranja manjeg zaštitnog pojasa između granice Barske rivijere i granice Parka;

- stilizovanje granice cjeline u odnosu na granice KO i topografske elemente, uz zadovoljenje prethodnih kriterijuma.

Kriterijumi razgraničenja podcjelina A.1, A.2, A.3, A.4 i A.5 su granice katastarskih opština u okviru cjeline A).

Cjelina A) dijeli se na sljedeće podcjeline:

- A.1 *Čanj*, područje GUP-a (sa zaštitnim pojasom) u okviru cijelih i djelova KO Mišići i Đurmani, površine od oko 881 ha;

- A.2 *Sutomore*, područje GUP-a (sa zaštitnim pojasom) u okviru cijelih i djelova KO Zagrađe, Sutomore, Zgrada, Papani, Đeđinovići, Zankovići, Miljevići i Brca, površine od oko 1.133 ha;

- A.3 *Bar*, područje GUP-a (sa zaštitnim pojasom - proširenjem u okviru cijelih i djelova KO Zupci, Sustaš i Tuđemili, zbog zahtjeva za turističkom izgradnjom u građevinskim rejonima naselja i na izdvojenim lokacijama) u okviru KO Šušanj, Bar, Bjeliši, Polje, Burtaiši, Sustaš, Zupci i Tuđemili, površine od oko 2.668 ha;

- A.4 *Stari Bar*, područje GUP-a (sa zaštitnim pojasom - proširenjem u okviru cijelih i djelova KO Velembusi i Podi zbog zahtjeva za turističkom izgradnjom u građevinskom rejonu naselja i na izdvojenoj lokaciji) u okviru KO Velembusi, Stari Bar, Čeluge, Bartula, Tomba, Zaljevo i Podi, površine od oko 1.602 ha;

- A.5 *Pečurice*, područje GUP-a (sa zaštitnim pojasom - proširenjem u okviru cijelih i djelova KO Dobre Vode, Grdovići, Pečurice i Kunje, zbog zahtjeva za turističkom izgradnjom u građevinskim rejonima naselja i na izdvojenim lokacijama) u okviru KO Dobre Vode, Pečurice, Kunje i Grdovići, površine od oko 2.476 ha.

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine sa planiranim Regionalnim parkom prirode Rumija

Cjelina B) Srednje brdsko-planinsko područje predstavlja srednji dio teritorije opštine između Barske rivijere i Skadarskog jezera. Cjelina je namjenjena na nižim terenima stanovanju, uz lokalne javne službe i servise, turizmu, rekreaciji i sportu, zanatstvu, domaćoj radinosti, intenzivnijoj poljoprivredi i dr., a na višim terenima Regionalnom parku prirode Rumija i u okviru njegovih režima šumarstvu, ekstenzivnoj poljoprivredi (posebno stočarstvu), planinskom turizmu, rekreaciji, sportu i dr. Površina cjeline B) je oko 26.915 ha.

Kriterijumi razgraničenja cjeline B) Srednje brdsko-planinsko područje su:

- razgraničenje prema primorskom pojasu – granicom cjeline A) Barska rivijera;

- razgraničenje prema Skadarskom jezeru – granicom cjeline C) Područje Skadarskog jezera;

- obuhvatanje ukupne teritorije Regionalnog parka prirode Rumija na teritoriji opštine Bar (uz veće korekcije prema podcjelini A) Barska rivijera i manje korekcije prema podcjelini C) Područje Skadarskog jezera);

- stilizovanje granice cjeline u odnosu na granice KO i topografske elemente, uz zadovoljenje prethodnih kriterijuma.

Kriterijumi razgraničenja podcjeline B.1 Mrkovsko polje – Gorana:

- razgraničenje prema primorskom pojasu - granicom cjeline A) Barska rivijera;

- razgraničenje prema podcjelini B.2 Šire planinsko područje Rumije – prostiranje primorskog predjela sa mediteranskom klimom do okvirne izohipse od 500 m n.v. i zaštitni pojas Regionalnog parka prirode Rumija;

- stilizovanje granice podcjeline u odnosu na granice KO i topografske elemente, uz zadovoljenje prethodnih kriterijuma.

Kriterijumi razgraničenja podcjeline B.2 Šire planinsko područje Rumije – granice cjeline A) Barska rivijera, cjeline C) Područje Skadarskog jezera, podcjeline B.1 Mrkovsko polje – Gorana i podcjeline B.3 Gornja Crmnica.

Kriterijumi razgraničenja podcjeline B.3 Gornja Crmnica:

- razgraničenje prema Skadarskom jezeru – granicom cjeline C) Područje Skadarskog jezera;

- razgraničenje prema podcjelini B.2 Šire planinsko područje Rumije – topografska granica u planinskom prostoru.

Cjelina B. dijeli se na sljedeće podcjeline:

- B.1 *Mrkovsko polje – Gorana*, u okviru cijelih i djelova KO Kunje, Pečurice, Grdovići, Velje Selo, Dabezići, Pelinkovići, Velja Gorana i Mala Gorana, površine od oko 3.631 ha. Podcjelina B.1, pretežno na nižim, relativno zaravnjenim terenima, namjenjena je stanovanju, uz lokalne javne službe i servise, turizmu, rekreaciji i sportu na motivima mora, proizvodnom zanatstvu i domaćoj radinosti, intenzivnijoj

poljoprivredi (maslinjaci, agrumi, rano kontinentalno voće, mediteransko povrće u plastenicima, farme goveda i konja i dr.) i dr.

- *B.2 Šire planinsko područje Rumije* sa Regionalnim parkom prirode Rumija, u okviru cijelih i djelova KO Arbnesh, Veliki Ostros, Martići, Koštanjica, Tejani, Gornja Briska, Livari, Veliki Mikulići, Dabezići, Velje Selo, Grdovići, Dobe Vode, Podi, Bartula, Turčini, Stari Bar, Velembusi, Sustaš, Tuđemili, Mali Mikulići, Pinčići, Gurza, Lukići, Dedići, Seoca, Godinje, Boljevići, Limljani, Gluhi Do, Sozina, Đurmani, Papani, Đeđinovići, Zankovići, Miljevići, Brca, Šušanj i Zupci, površine od oko 17.393 ha. Podcjelina B.2 namjenjena je šumarstvu, planinskom turizmu, rekreaciji i sportu (turistički sadržaji na Sozini, Gornjim Šestanima i Sutormanu, lov, planinarske staze, punktovi i poligoni ekstremnih planinskih sportova i dr.), autohtonoj poljoprivredi na pogodnim površinama do 600 m n.v. (voće i povrće na terasama, okućnicama i dr., posebno na Sozini), a na ostalom području pretežno pašnjačkom ovčarstvu i kozarstvu, uz govedarstvo i konjarstvo, pčelarstvu, sakupljanju divljih plodova, ljekovitog i aromatičnog bilja i dr. U okviru podcjeline planiran je Regionalni park prirode Rumija, čiji režimi mogu više ili manje da ograniče prethodno navedene aktivnosti.

- *B.3 Gornja Crmnica*, u okviru cijelih i djelova KO Trnovo, Popratnice, Dupilo, Brijega, Donji Brčeli, Tomići, Ovtočići, Utrg, Gornji Brčeli, Mačuge, Bukovik i Gluhi Do, površine od oko 5.891 ha. Podcjelina B.3 obuhvata više terene Crmnice i namjenjena je na visinama preko 600 m n.v. pretežno šumarstvu, na dijelu nižih površina autohtonoj poljoprivredi (voće i povrće na terasama, okućnicama i dr.), a na ostalom području pretežno pašnjačkom ovčarstvu, kozarstvu, govedarstvu i konjarstvu, pčelarstvu, sakupljanju divljih plodova, ljekovitog i aromatičnog bilja i dr., uz stanovanje sa lokalnim javnim službama i servisima, proizvodno zanatstvo i domaću radinost, kao i seoski turizam, rekreaciju i sport (na dodatnim motivima lova, planinarsko-izletničkih staza i dr.).

C) Područje Skadarskog jezera

Cjelina C) Područje Skadarskog jezera na sjeveroistočnom dijelu opštine predstavlja prostor Nacionalnog parka Skadarsko jezero sa kontaktnom/zaštitnom zonom NP. Cjelina je namjenjena neposrednoj i posrednoj zaštiti i kulturološkom korišćenju prirodnih i kulturnih dobara i kulturne baštine, kao i stanovanju, uz javne službe i servise, turizmu, rekreaciji i sportu, tradicionalnom zanatstvu i domaćoj radinosti, autohtonoj poljoprivredi, ribolovu i dr., u skladu sa režmima zaštite NP. Površina cjeline C) je oko 15.944 ha.

Kriterijumi razgraničenja cjeline C) Područje Skadarskog jezera su:

- načelna granica kontaktne/zaštitne zone NP Skadarskog jezera po Prostornom planu NP Skadarsko jezero;

- prostiranje prijezerskog predjela sa kopneno-jezerskom klimom do visina vidljivih sa jezera (500 -800 m n.v. na granici sa podcjelinom B.2 i manjim južnim dijelom podcjeline B.3, odnosno do manjih visina na granici sa većim severnim dijelom podcjeline B.3);

- razgraničenje područja Skadarskog jezera od Regionalnog parka prirode Rumija, uz mogućnost formiranja manjeg zaštitnog pojasa između granice područja Skadarskog jezera i granice Parka;

- stilizovanje granice podcjeline u odnosu na granice KO i topografske elemente, uz zadovoljenje prethodnih kriterijuma.

Kriterijumi razgraničenja podcjeline C.1 Područje NP Skadarsko jezero:

- granice zona I i II kategorije vrijednosti Parka u okviru akvatorija, ostrva i obale po Prostornom planu NP, sa sljedećom korekcijom granica: naselja Ckla, Bobovište, Bes, D. Murići, istočna Dračevica i D. Krnjice čiji su građevinski rejon presječeni granicom NP, u cjelini se uključuju u područje NP; naselja Novi Virpazar, Kruševica i Komarno čiji su građevinski rejon presječeni granicom NP, u cjelini se isključuju iz područja NP

Kriterijumi razgraničenja podcjeline C.2 Crmničko-krajinsko zaljeđe jezera - navedeni kriterijumi razgraničenja cjeline C)

Cjelina C) dijeli se na sljedeće podcjeline:

- *C.1 Područje Nacionalnog parka Skadarsko jezero* (zone I i II kategorije vrednosti Parka u okviru akvatorija, ostrva i obale), u okviru djelova KO Komarno, Popratnice, Kruševica, Bračeni, Virpazar, Boljevići, Godinje, Seoca, Krnjice, Dračevica, Đuravci, Donji Murići, Bes, Livari, Donja Briska, Bobovište, Martići, Veliki Ostros, Arbneš i Ckla, površine od oko 4.059 ha. Podcjelina C.1 namjenjena je zaštiti prirodnih i kulturnih vrednosti NP, stanovanju sa osnovnim javnim službama i servisima, eko- i etno-jezerskom turizmu, rekreaciji i sportu, tradicionalnim zanatima i domaćoj radinosti, ribolovu i maloj tradicionalnoj poljoprivredi (autohtono voće i povrće na terasama i okućnicama), uz očuvanje tradicionalne arhitekture (sa rekonstrukcijom, bez novogradnje), autohtonog predjela i zelenila.

- *C.2 Crmničko-krajinsko zaljeđe jezera* – kontaktna/zaštitna zona NP, u okviru cijelih i djelova KO Trnovo, Komarno, Popratnice, Kruševica, Bračeni, Dupilo, Orahovo, Brijegje, Mačuge, Bukovik, Sotonići, Gluhi Do, Limljani, Boljevići, Godinje, Seoca, Marstijepovići, Krnjice, Dračevica, Karanikići, Dedići, Pinčići, Gornji Murići, Donji Murići, Bes, Livari, Gornja Briska, Donja Briska, Bobovište, Tejane, Koštanjica, Martići, Mali Ostros, Veliki Ostros, Arbneš i Ckla, površine od oko 11.885 ha. Podcjelina C.2 namjenjena je stanovanju uz lokalne javne službe i servise, turizmu, rekreaciji i sportu na motivima jezera i kopnenog zaleđa, plantažnim vinogradima u Donjoj Crmnici na visinama ispod 500 m n.v. (uz livade u najnižem dijelu) i autohtonoj poljoprivredi, pretežno u Krajini i manjim dijelom na višim terenima Donje Crmnice (voće i povrće na terasama, okućnicama i dr.), a na ostalom području stajskom i pašnjačkom govedarstvu, konjarstvu, ovčarstvu i kozarstvu, pčelarstvu, sakupljanju divljih plodova, ljekovitog i aromatičnog bilja i dr., negovanju autohtonog zelenila i očuvanju predjela (u funkciji zaštitne zone NP, sa jedne, i eventualno zaštitne zone planiranog Regionalnog parka prirode Rumija, sa druge strane).

Osnovni koncept namjene prostora opštine Bar zasniva se na:

- prirodnim i stvorenim potencijalima i ograničenjima prostora za potrebe razvoja pojedinih privrednih i neprivrednih aktivnosti,
- postojećem i mogućem razmještaju stanovništva u prostoru,
- značaju teritorije i potencijala opštine, za društveno-ekonomski i prostorni razvoj Primorskog regiona i Crne Gore u cjelini,
- namjeni prostora utvrđenoj planovima višeg reda: Prostornim planom Crne Gore do 2020.godine, Prostornim planom područja posebne namjene obalnog područja i Prostornim planom područja posebne namjene NP "Skadarsko jezero".

Za primorski pojas teritorije barske opštine – Barsku rivijeru decembra 2007.god. donesen je novi Generalni urbanistički plan Bara do 2020. godine, koji je u približno istim granicama, uz korekcije i dopune, elaboriran u sastavu PUP-a kao Generalno urbanističko rješenje Barske rivijere (prikazano u Knjizi II). Korekcije i dopune GUP-a u Generalnom urbanističkom rješenju odnose se na površine turističke, stambene i privredne namjene u okviru podcjelina A.2, A3 i A.5. U namjeni površina PUP-a utvrđene su manje lokacije turističke izgradnje van područja Generalnog urbanističkog rješenja, u podcjelinama A.3, A.4 i A.5.

Planirana namjena, uređenje i korišćenje prostora u planskom periodu uslovljena je potrebama stanovništva opštine Bar i širih prostora za:

- razvojem saobraćaja, pomorstva i privrede u međusobnoj sprezi,
- razvojem industrijskih i drugih proizvodnih kapaciteta,
- razvojem turizma,
- razvojem usluga, prvenstveno komercijalnih i poslovnih,
- poljoprivrednom proizvodnjom,
- naseljavanjem, širenjem i opremanjem naselja,
- internim i eksternim saobraćajnim povezivanjem,

- infrastrukturnim opremanjem prostora,
- kvalitetnom životnom sredinom,
- zaštitom prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti itd.

Osnovni koncept namjene prostora podrazumjeva racionalno korišćenje zemljišta u skladu sa njegovim prirodnim i stvorenim pogodnostima i ograničenjima, odnosno, prvenstveno, međusobno usklađeni raspored površina pogodnih za razvoj naselja, poljoprivrede, turizma, pomorstva i saobraćaja i drugih objekata tehničke infrastrukture, proizvodnih i komunalnih sistema i objekata (uključujući i objekte regionalnog značaja, kao što je regionalna deponija i prateći sadržaji). U narednom periodu neophodno je kontrolisati i usmjeravati korišćenje prostora opštine, u cilju poboljšanja nepovoljnog stanja životne sredine na pojedinim njenim dijelovima i sprečavanja negativnih pojava, odnosno ostvarivanje pozitivnih efekata prostornog razvoja, prvenstveno u primorskoj zoni, gdje se nekad prepliću međusobno konfliktni interesi pojedinih korisnika prostora (turizma, stanovanja, saobraćaja, proizvodnje i dr.), koji se pojačavaju bespravnm gradnjom.

Pored primorske zone, koja je najopterećeniji prostor u barskoj opštini, i zonu Virpazara (do sada relativno sačuvanu), u budućnosti očekuje intenzivniji razvoj, koji treba da se odvija u okviru i na granici Nacionalnog parka Skadarsko jezero u sklopu režima njegove zaštite. Aktivnosti koje se planiraju u Virpazaru i njegovoj okolini (nove naseljske površine, Autoput sa petljom, željeznica, sportsko-rekerativni i turistički sadržaji, izvorišta i dr.) zato zahtjevaju plansko usmjeravanje razvoja na detaljnijem nivou. Ukoliko se to ne bude ostvarilo, moguća je pojava raznih negativnih procesa (bespravne izgradnje, degradiranja osnovnih potencijala opštine za turizam, saobraćaj, poljoprivredu i dr., zagađivanja životne sredine), itd., odnosno konflikti sa Nacionalnim parkom. S obzirom da je planinski prostor barske opštine obuhvaćen najvećim dijelom budućeg Regionalnog parka prirode Rumija, kontrolisana upotreba prostora je od izuzetnog značaja, kako ne bi došlo do ugrožavanja prirodnih vrijednosti prostora, istovremeno i turističkih motiva ovog kraja.

Bilans namena površina

Bilans površina korišćenja ukupnog zemljišta kopnene teritorije opštine Bar 2011. (postojeće stanje) i 2030. (stanje u postplanskom periodu) prikazano je u sledećoj tabeli:

Tabela 7. Bilans namjena ukupnih kopnenih površina opštine Bar 2011. i 2030.

Osnovne namjene	2011.godine		2030.godine	
	Površina u ha	Učešće u %	Površina u ha	Učešće u %
Kopnena teritorija opštine	59.800	100	59.800	100
1. Šumsko zemljište	29.786	49,8	31.086	52,0
2. Poljoprivredno zemljište	18.460	30,9	16.647	27,8
3. Građevinsko zemljište	8.094	13,5	9.607	16,1
4. Neproduktivno zemljište	3.260	5,5	2.260	3,8
5. Kopnene vode i vodno zemljište*	200	0,3	200	0,3

* procjena

U postplanskom periodu šumsko zemljište će se povećati za oko 1.000 ha pošumljavanjem goleti, odnosno zauzimanjem i unapređenjem neproduktivnog zemljišta. Poljoprivredno zemljište će se u postplanskom periodu smanjiti za 1.813 ha, od toga 1.513 ha zbog povećanja građevinskog zemljišta za potrebe izgradnje Barske rivijere, Virpazara, Ostrosa, Donjih Murića i turističkih naselja Sozina i Gornji Šestani, za uspostavljanje izdvojenih lokacija u cjelini A i 300 ha zbog obrastanja šumom. Stvarno smanjenje poljoprivrednog zemljišta pretvaranjem u građevinsko biće znatno manje od navedenog, budući da će u okviru širih građevinskih rejona ostati znatne

poljoprivredne površine okućnica i terena sa dvostrukom namjenom (konjički kompleks za jahanje, ispašu i proizvodnju sijena, djelovi sportsko-rekreativnih parkova za proizvodnju sijena i dr.). Zemljište za izgradnju planiranih sadržaja u tom smislu predstavlja samo dio šireg građevinskog rejona naselja koji je mogao da se utvrdi na karti 1: 25 000. Prenamjena 1.513 ha poljoprivrednog zemljišta u građevinsko izvršice se uz odgovarajuću nadoknadu po odredbama Zakona o poljoprivrednom zemljištu CG.

Detaljniji bilans namjena građevinskog zemljišta opštine po prostorno-funkcijskim cjelinama I podcjelinama prikazan je na sljedećoj tabeli:

Tabela 8. Bilans namjena građevinskog zemljišta opštine Bar 2011. I 2030.

	2011.godine		2030.godine	
	Površina u ha	Učešće u %	Površina u ha	Učešće u %
Kopnena teritorija opštine	59.800	100	59.800	100
GRAĐEVINSKO ZEMLJIŠTE	8.094	13,5/100	9.607	16,0/100
<i>Cjelina A)</i>	6.239	77,1/100	6.501	67,7/100
- podcjelina A.1	682	/10,9	681	/10,5
- podcjelina A.2	931	/14,9	931	/14,3
- podcjelina A.3	1.876	/30,1	1.960	/30,1
- podcjelina A.4	1.249	/20,0	1.255	/19,3
- podcjelina A.5	1.502	/24,1	1.674	/25,7
<i>Cjelina B)</i>	742	9,2/100	1.172	12,2/100
- podcjelina B.1	304	/41,0	304	/25,9
- podcjelina B.2	82	/11,0	512	/43,7
- podcjelina B.3	356	/48,0	356	/30,4
<i>Cjelina C)</i>	1.113	13,7/100	1.934	20,1/100
- podcjelina C.1	175	/15,7	462	/23,9
- podcjelina C.2	938	/84,3	1.472	/76,1

Širi obuhvat naselja Virpazar i Ostros prikazan na karti namjene površina PUP-a odnosi se na postplanski period.

Planska rješenja i projekcije, prezentirani u kvalitativnim i kvantitativnim iskazima PUP-a, odnose se najvećim dijelom na dugoročni, postplanski period (izuzev rješenja eksplicitno naznačenih za planski period i neposredno posle ovog perioda), budući da realno ne mogu biti sprovedeni do vremenskog horizonta 2020. godine, koji za najveći broj rješenja objektivno predstavlja kratkoročni ili srednjoročni vremenski okvir. Kvalitativna rješenja, a posebno kvantitativne projekcije, utvrđeni su prvenstveno kao socio-ekonomske (funkcijske) i prostorne mogućnosti razvoja opštine po sektorima za neutvrđeni period budućnosti, zavisno od kapaciteta prostora, resursa, životne sredine i dr. Istovremeno, sprovođenjem dugoročnih rješenja PUP-a onemogućiće se probijanje kapaciteta izgradnjom na pojedinačnim lokalitetima u planskom i blisko budućem periodu, ali i animirati nove ideje funkcijskog i prostornog razvoja za privlačenje investitora. Kvantitativnu projekciju npr. turističkih kapaciteta ne treba shvatiti kao striktnu plansku odredbu ni za dugoročni period, već prvenstveno kao prostorni kapacitet turističkog razvoja sagledan sa nivoa današnjeg znanja, prema kome treba računati na, takođe dugoročne, mogućnosti i potrebe usmjeravanja razvoja lokalnog stanovništva, izgradnje infrastrukture, javnih službi, komplementarnih aktivnosti i dr., uz rezervisanja teritorije, koridora i drugih prostornih uslova za turističke namjene. Pritom se podrazumjeva stav da sve privredne aktivnosti u privatnom sektoru (danas u većini) ne treba da budu striktno planski utvrđene (i još manje planski oročene), već da se državnim, regionalnim i lokalnom regulativom za njih na planski

način postave pravila nacionalnih, regionalnih i lokalnih interesa, kao i da se obezbijede funkcijski i prostorni uslovi za dugoročni razvoj ovih aktivnosti. Za to su pak neophodni dugoročniji planski okviri uslova i kapaciteta po sektorima. Sa druge strane, aktivnosti javnog sektora (javne službe, infrastruktura i dr.) u kompetenciji državne i lokalne uprave treba da budu obavezan predmet plana, sa projekcijama čije prioritete je neophodno ostvariti u planskom i blisko budućem periodu.

U planskom horizontu PUP-a opštine Bar do 2020. godine i nešto kasnije (orijentaciono do 2025.), od dugoročnih planskih rješenja ostvariće se samo procjenjeni prioritetni kratkoročni i srednjoročni zadaci od značaja za stanovništvo, privredu, životnu sredinu i dr., kao i realne prve faze dugoročnih rješenja. Ovi prioritetni zadaci i prve faze dugoročnih rješenja dati su u glavi IV Sjmernice za sprovođenje plana, poglavlje 7. Prioriteti funkcijskog i prostornog razvoja opštine do 2020. godine i u postplanskom periodu. Po isteku planskog perioda nakon 2020., po prethodnom Zakonu o uređenju prostora i izgradnji objekata iz 2008. pristupilo bi se reviziji postojećeg ili izradi novog PUP-a, u kome bi se na osnovu rezultata njegovog sprovođenja, utvrdili novi prioriteti za sljedeću dekadu, uz potvrdu ili korekciju dugoročnih planskih rješenja. Po novom Zakonu o planiranju prostora i izgradnji objekata iz 2017. PUP opštine Bar važiće do donošenja Plana generalne regulacije CG.

VI.1. PROCJENA UTICAJA VARIJANTNIH RJEŠENJA

Varijantna rješenja plana predstavljaju različite racionalne načine sredstva i mjere realizacije ciljeva plana u pojedinim sektorima razvoja, kroz razmatranje mogućnosti korišćenja određenog prostora za spjecifične namjene i aktivnosti.

Ukupni efekti PUP-a, pa i uticaji na životnu sredinu, mogu se utvrditi samo poređenjem sa postojećim stanjem, sa ciljevima i rješenjima plana. Ograničavajući se u tom kontekstu na pozitivne i negativne efekte koje bi imalo donošenje ili nedonošenje predmetnog plana, strateška procjena će se baviti razradom obe varijante.

U tom kontekstu, u okviru strateške procjene uticaja na životnu sredinu izvršena je komparacija varijantnih rješenja koje se odnose na dvije varijante:

- 1) varijanta da se plan ne usvoji i implementira, i
- 2) varijanta da se plan usvoji i implementira.

Tabela br.9: Procjena uticaja u odnosu na ciljeve strateške procjene uticaja u varijanti da se predmetni PUP ne primjeni

Ciljevi strateške procjene

1	Spriječavanje zagađivanja i očuvanje kvaliteta vazduha
2	Spriječavanje zagađivanja voda i očuvanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda;
3	Spriječavanje zagađenja i degradacije zemljišta
4	Smanjivanje štetnog uticaja buke i vibracija
5	Uvođenje ekološki održivog upravljanja i tretmana čvrstog otpada - Uspostavljanje selekcije otpada i kompostiranje biorazgradivog otpada na regionalnoj sanitarnoj deponiji "Možura"
6	Očuvanje šumskih ekosistema na području opštine
7	Očuvanje autentičnog pejzaža, kako u primorskom i planinskom, tako i u jezerskom djelu opštine
8	Očuvanje cjelovitosti kulturnog i ambijentalnog identiteta područja i kulturno-istorijske baštine
9	Očuvanje biodiverziteta i zaštita posebno osjetljivih biljnih i životinjskih vrsta u NP „Skadarsko jezero“ i u morskome akvatorijumu i zaštita prirodnih vrijednosti
10	Ekološki pristup pri planiranju i uređenju prostora i izgradnji objekata
11	Unaprijeđenje informisanja javnosti po pitanjima životne sredine:
12	Unaprijeđenje uslova za ukupan rast i napredak

Sektor plana	Scenario trenda razvoja	Ciljevi strateške procjene uticaja											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Stanovništvo, naselja i javne službe	Nastavlja se proces depopulacije i starenja stanovništva i odumiranja seoskih naselja u skadarskoj i brdsko-planinskoj zoni, dok je demografski pritisak u primorskoj zoni još veći. Loša dostupnost i međusobna povezanost seoskih naselja, ali i problemi u komuniciranju među naseljima u primorskoj zoni zbog prenaseljenosti i nedovoljno kapacitetnih saobraćajnica. Loša opremljenost naselja, posebno seoskih, objektima javnih službi i loše stanje postojećih objekata javnih službi.	0	+	0	+	0	0	+	0	-	-	0	-
Poljoprivreda	Kontinuirano zauzimanje kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta procesom bespravne izgradnje. Izumiranje svih vidova poljoprivredne proizvodnje u planinskoj i skadarskoj zoni i napuštanje obradivog zemljišta.	0	0	-	0	0	-	-	0	-	-	0	-

Turizam	Stihijsko korišćenje turističkih potencijala, nerazvijena turistička infrastruktura, marketing, saobraćajna dostupnost i dr.	0	-	-	-	0	0	-	-	-	-	0	-
Industrija, rudarstvo i energetika	Neplanski razmještaj i razvoj proizvodnih pogona. Ostavljanje mogućnosti za otvaranja novih lokaliteta za eksploataciju mineralnih sirovina i degradiranje zemljišta i predela. Neracionalna potrošnja energije bez alternativa za njeno smanjenje.	-	-	-	-	0	-	-	0	-	-	-	-
Šumarstvo i lovna privreda	Ekspanzija problema u vezi sa erozivnim procesima zbog neadekvatnog pošumljavanja kritičnih i potencijalno kritičnih zona. Nekontrolisano smanjenje šumskog fonda.	0	0	-	0	0	0	0	0	-	0	0	-
Saobraćaj	Nedovoljno razvijena i funkcionalna putna mreža kao osnov za razvoj planskog područja. Loša dostupnost manjim seoskim naseljima i slaba povezanost među njima što utiče negativno na mnoge aspekte. Loše stanje i održavanje postojeće putne mreže.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Tehnička infrastruktura i komunalna oprema	Slaba opremljenost prostora uređajima za toplifikaciju i neracionalna potrošnja energije bez alternativa za njeno smanjenje. Nedovoljno iskorišćeni postojeći resursi. Na pojedinim područjima, naročito onim izvan centralne gradske zone Bara, nerazvijena vodovodna i kanalizaciona mreža i nekontrolisano ispuštanje otpadnih voda. Nerazvijena komunalna infrastruktura. Nedovoljno funkcionisanje sistema upravljanja otpadom i odlaganje otpada bez ikakvog predtretmana na neprihvatljivije lokacije i divlja smetlišta, pogotovo na područjima planinskog i skadarskog dijela Opštine.	-	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

Zaštita životne sredine	Egzistiraju problemi u vezi sa upravljanjem otpadom, kvalitetom osnovnih činilaca životne sredine i erozijom. Ne realizuju se nikakvi oblici edukacije stanovništva po pitanjima zaštite životne sredine.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zaštita predjela, prirodnih i kulturnih dobara	Ostavlja se mogućnost ugrožavanja predeonih karakteristika i prirodnih dobara kao posledica nekontrolisanog i planski neregulisanog načina korišćenja prostora. Usled nepostojanja planske dokumentacije, zaštita nepokretnih kulturno-istorijskih dobara je neadekvatna.	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Zaštita od prirodnih i tehničko – tehnoloških nesreća	Povećana opasnost od prirodnih katastrofa i drugih tehničkih i tehnoloških nesreća (seizmičke aktivnosti, požari, eksplozije, bujični tokovi, erozivni procesi, akcidenti)	0	-	-	0	-	-	-	0	-	-	-	-

+ – ukupno pozitivan uticaj

- – ukupno negativan uticaj

0 – nema direktan uticaj, ili nejasan uticaj

Tabela br.10: Procjena uticaja u odnosu na ciljeve strateške procjene uticaja u varijanti primjene predmetnog PUP-a

Ciljevi strateške procjene

1	Spriječavanje zagađivanja i očuvanje kvaliteta vazduha
2	Spriječavanje zagađivanja voda i očuvanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda;
3	Spriječavanje zagađenja i degradacije zemljišta
4	Smanjivanje štetnog uticaja buke i vibracija
5	Uvođenje ekološki održivog upravljanja i tretmana čvrstog otpada - Uspostavljanje selekcije otpada i kompostiranje biorazgradivog otpada na regionalnoj sanitarnoj deponiji "Možura"
6	Očuvanje šumskih ekosistema na području opštine
7	Očuvanje autentičnog pejzaža, kako u primorskom i planinskom, tako i u jezerskom djelu opštine
8	Očuvanje cjelovitosti kulturnog i ambijentalnog identiteta područja i kulturno-istorijske baštine
9	Očuvanje biodiverziteta i zaštita posebno osjetljivih biljnih i životinjskih vrsta u NP „Skadarsko jezero“ i u morskome akvatorijumu i zaštita prirodnih vrijednosti
10	Ekološki pristup pri planiranju i uređenju prostora i izgradnji objekata
11	Unaprijeđenje informisanja javnosti po pitanjima životne sredine:
12	Unapređenje uslova za ukupan rast i napredak

Sektor plana	Scenario trenda razvoja	Ciljevi strateške procjene uticaja											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Stanovništvo, naselja i javne službe	Očekuje se zaustavljanje procesa depopulacije iz planinskog i skadarskog dijela opštine, starenja stanovništva i odumiranja seoskih naselja. Decentralizovani razvoj mreže naselja i formiranje sistema zajednice naselja. Infrastrukturno i komunalno opremanje naselja.	0	+	+	0	+	0	0	0	0	+	+	+
Poljoprivreda i ribarstvo	Primarna proizvodnja i prerada - Diferencijacija sadržaja i intenziteta korišćenja prema bonitetnim klasama zemljišta. Razvoj ratarstva, voćarstva, vinogradarstva, maslinarstva, stočarstva, ribarstva, povećanje konkurentnosti lokalnih organskih proizvoda.	0	+	+	0	0	+	+	0	+	+	+	+

Turizam	Izgradnja novih turističkih kapaciteta i potrebne infra i suprastrukture za potrebe hotelijerstva, ugostiteljstva i rekreacije u okviru ponude primorskih, planinskih i jezerskih turističkih aktivnosti (kupališnih, nautičkih, izletničkih, seoskih, posebnih interesa i dr.). Iskorišćavanje turističkih potencijala u skladu sa postojećim kapacitetom životne sredine.	0	+	+	+	+					+	0	+	+	+
Industrija, rudarstvo i energetika	Otvaranje MSP koje koriste čiste tehnologije. Otvaranje novih pogona proizvodnje na bazi prerade poljoprivrednih proizvoda, "hi-tech" pogona u okviru funkcionisanja transportno – logističkog centra Luke Bar. Otvaranje novih zona za eksploataciju građevinskog materijala uz poštovanje ekoloških principa i primjnu mjera zaštite životne sredine. Korišćenje obnovljivih resursa i izvora energije.	+	+	-	+	+	+	-	0	0	+	+	+	+	+
Šumarstvo i lovna privreda	Očuvanje i uvećanje stepena šumovitosti. Uvećanje funkcionalnih efekata šuma Planira se zaštita i unapređenje lovišta i lovnog turizma.	+	+	+	+	0	+	+	0	+	+	+	+	+	+
Saobraćaj	Razvoj i modernizacija drumskog, željezničkog i vodnog saobraćaja kao osnovnog preduslova za značajniji razvoj planskog područja i Crne Gore.	-	-	-	-	0	0	-	0	-	+	+	+	+	+
Tehnička infrastruktura i komunalna oprema	Racionalno korišćenje energije povećanjem energetske iskorišćenosti uz korišćenje postojećih prirodnih potencijala. Razvoj vodovodne i kanalizacione mreže i sistema za prečišćavanje otpadnih voda, energetskih i telekomunikacionih sistema. Održavanje komunalnih objekata i uspostavljanje održivog sistema upravljanja otpadom izradom planova upravljanja otpadom i evakuacijom otpada u skladu sa ekološkim zahtjevima.	+	+	+	0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Zaštita životne sredine	Definisanje osnovnog koncepta zaštite planskog područja uz definisanje relevantnih mjera zaštite osnovnih činilaca životne sredine u skladu sa zakonskim propisima.	+	+	+	+	+	+	+	0	+	+	+	+
Zaštita predjela, prirodnih i kulturnih dobara	Planskim mjerama uređuju se i čuvaju pejzažne / ambijentalne vrijednosti prostora. Ustanovljavaju se režimi zaštite prirodnih dobara i kulturne baštine.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Zaštita od prirodnih i tehničko – tehnoloških nesreća	Preduzimaju se adekvatne planske mjere zaštite od prirodnih katastrofa (seizmičke aktivnosti, požari, eksplozije, bujični tokovi, erozivni procesi, akcidenti i drugih tehničkih i tehnoloških nesreća koje se mogu desiti u planskom području.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

VI.2. EVALUACIJA KARAKTERISTIKA I ZNAČAJA UTICAJA PLANSKIH RJEŠENJA

U nastavku strateške procjene uticaja biće izvršena evaluacija značaja, prostornih razmera, vjerovatnoće i vremenske dimenzije uticaja najvažnijih planskih rješenja PUP-a za koja je ocjenjeno da mogu imati izraženijeg uticaja na životnu sredinu. Napominje se da je izbor planskih rješenja izvršen među svim rješenjima, kako onim prirotenim koja se realizuju u periodu do 2020.god., tako i onih čija realizacija zahtjeva više vremena i započinje do 2020.god., ili tek slijedi u postplanskom periodu poslije 2020.god.

Značaj uticaja procjenjuje se u odnosu na veličinu (intenzitet) uticaja i prostorne razmjere na kojima se može ostvariti uticaj.

Uticaji, odnosno efekti, planskih rješenja, prema veličini promjena se ocjenjuju brojevima od -3 do +3, gde se znak minus odnosi na negativne, a znak plus za pozitivne promjene. Ovaj sistem vrednovanja primjenjuje se kako na pojedinačne indikatore uticaja, tako i na srodne kategorije preko zbirnih indikatora.

Tabela br.11: Kriterijumi za ocjenjivanje veličine uticaja

Veličina uticaja	Oznaka	Opis
Kritičan	- 3	Jak negativan uticaj - Preopterećuje kapacitet prostora -
Veći	- 2	Veći negativan uticaj - U većoj meri narušava životnu sredinu -
Manji	- 1	Manji negativni uticaj - U manjoj meri narušava životnu sredinu -
Nema uticaja	0	Nema uticaja, nema podataka ili nije primjenjivo
Pozitivan	+ 1	Manji pozitivni uticaj - Manje pozitivne promene u životnoj sredini -
Povoljan	+ 2	Veći pozitivan uticaj - Povoljne promene kvaliteta životne sredine -
Vrlo povoljan	+ 3	Jak pozitivan uticaj - Promene bitno poboljšavaju kvalitet života -

U donjoj tabeli prikazani su kriterijumi za vrednovanje prostornih razmjera mogućih uticaja.

Tabela br..12: Kriterijumi za vrednovanje prostornih razmjera mogućih uticaja

Razmjere uticaja	Oznaka	O p i s
Globalni	G	Mogući globalni uticaj
Međunarodni	M	Moguć međunarodni uticaj
Prekogranični	P	Moguć prekogranični uticaj
Državni	N	Moguć uticaj na nacionalnom nivou
Regionalni	R	Moguć uticaj na regionalnom nivou
Opštinski (lokalni)	O	Moguć uticaj na opštinskom nivou

Vjerovatnoća da će se neki procjenjeni uticaj dogoditi u stvarnosti takođe predstavlja važan kriterijum za donošenje odluka u toku izrade plana. Vjerovatnoća uticaja određuje se prema skali prikazanoj u tabeli.

Tabela br.13.: Skala za procjenu vjerovatnoće uticaja

Vjerovatnoća	Oznaka	Opis
100%	VV	Uticaj vrlo vjerovatan
više od 50%	V	Uticaj vjerovatan
manje od 50%	M	Uticaj moguć
manje od 1%	N	Uticaj nije vjerovatan

Pored toga, dodatni kriterijumi mogu se izvjesti **u odnosu na vremensku dimenziju** u kojoj se uticaji / efekti javljaju. U tom smislu uticaji se mogu definisati:

1. prema vremenu trajanja uticaja, odnosno posljedica:

- kratkoročni (K)
- srednjoročni (Sr)
- dugoročni (D)

Tabela 14.. Kriterijumi za procjenu vremena trajanja uticaja

Trajanje uticaja	Oznaka	Opis
Manji od godinu dana	K	Sezonski uticaj koji se odvija u toku godine ili dijela godine
od 1 do 4 godina	S	Uticaj koji je vezan za etape planiranih rješenja
Više od 4 godina	D	Dugoročan uticaj – uticaj koji ima dugoročne efekte

2. prema učestalosti uticaja:

- povremeni (PU)
- srednje učestali (SU)
- veoma učestali (VU) i
- stalni (St) uticaji / efekti.

Tabela 15.. Kriterijumi za procjenu učestalosti uticaja

Učestalost uticaja	Oznaka	Opis
Povremeno učestali	PU	Povremen uticaj koji se javlja samo u toku odvijanja periodične – povremene aktivnosti
Srednje učestao	SU	Uticaj koji se javlja usljed srednje učestalih aktivnosti
Veoma učestao	VU	Uticaji koji su skoro stalni samo se povremeno ne javljaju
Stalan	StU	Uticaji koji su stalno prisutni

Na osnovu kriterijuma procjene veličine, prostornih razmera i procjene vjerovatnoće uticaja planskih rešenja na ciljeve strateške procene vrši se evaluacija značaja identifikovanih uticaja za ostvarivanje ciljeva strateške procjene.

Planska rješenja u predlogu Prostorno - urbanističkog plana obuhvaćena višekriterijumskom evaluacijom prikazana su u sledećoj tabeli:

TABELA ...: EVALUACIJA KARAKTERISTIKA I ZNAČAJA UTICAJA PLANSKIH RJEŠENJA

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Unaprjeđenje razvoja stanovništva, naselja i javnih službi</i>	0	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> • Opremanje javnim službama, saobraćajno povezivanje i opremanje komunalnom infrastrukturom sa ciljem povećanja kvaliteta života u svim naseljima • Obezbeđivanje uslova za razvoj privrednih aktivnosti u funkciji aktivnijeg korišćenja poljoprivrednih i drugih resursa naselja • Razvoj mobilnih službi i usluga i opremanje seoskih naselja • Rigorozna kontrola novogradnje • Ograničavanje širenja stambene (i turističke) izgradnje na prostorima turistički najatraktivnijih obala (posebno uz plaže), na poljoprivrednom zemljištu i dr., uz pogoščavanje izgradnje i racionalizaciju komunalnog opremanja u postojećim građevinskim rejonima • Prilagođavanje arhitekture stambene (i turističke) rekonstrukcije i novogradnje predelu i građevinskoj tradiciji lokalne sredine, uz primenu modernih tehničkih dostignuća u izgradnji, uređenju i opremanju objekata 	0	+1	+1	-1	+2	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1
		O	O	O	O	O	O	N	N	O	O	O
		V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
		D	D	K	D	D	D	D	D	D	D	D
		SU	PU	PU	SU	SU	SU	SU	SU	SU	SU	SU
<i>Racionalno korišćenje i zaštita poljoprivrednog zemljišta, poljoprivreda i ribarstvo, ruralni razvoj</i>	0	+	+	0	0	+	+	0	+	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> • racionalno korišćenje poljoprivrednog zemljišta - usklađivanje načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta sa prirodnim pogodnostima i ograničenjima, kao i sa potrebama ruralnih zajednica, turizma i dr • očuvanje površina i plodnosti poljoprivrednog zemljišta od neplanske izgradnje i negativnih prirodnih procesa (erozije, obrastanja i dr.) • utvrđivanje uslova poljoprivredne proizvodnje, rekonstrukcije i 	0	+2	+3	0	0	+1	+1	0	+2	+2	+1	+3

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja												
	Ciljevi strateške procjene uticaja												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
<p><u>komunalnog opremanja sela na područjima NP Skadarsko jezero i Regionalnog parka prirode Rumija</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •nega, obnova i proširenje maslinjaka u primorskom pojasu, uz podizanje plantaža stonih maslinki i formiranje mini linija za njihovo konzerviranje •selektivno osnivanje zasada agruma, smokvi, nara i ranog kontinentalnog voća u primorskom pojasu, uz izgradnju sortirnice, pakirnice i fabrike za preradu agruma i mini sušara za smokve •obnova i podizanje plantaža vinograda i izgradnja vinskih podruma u Crmnici •razvoj integralnog mediteranskog voćarstva i povrtarstva na sistemima za navodnjavanje iz lokalnih izvora u primorskom pojasu •organska i/ili tradicionalna proizvodnja autohtonih sorti voća i povrća na terasama, okućnica-ma i drugim manjim parcelama u Krajini •tradicionalna proizvodnja voća, povrća i ukrasnog bilja na okućnicama u urbanim zonama malih gustina •podsticanje razvoja kozarstva, ovčarstva, pčelarstva i sakupljanja šumskih plodova, lekovitog i aromatičnog bilja u brdsko-planinskim područjima, uz izgradnju kozarskih mini farmi i ovčarnika, kao i uz osnivanje mikro-preduzeća za preradu zdravstveno visokovrednih lokalnih sirovina •izgradnja plastenika i rasadnika u primorskoj zoni, farmi goveda i konja (posebno u okviru nižih delova brdsko-planinske zone, nega i proširenje livada u Crmnici oko Virpazara i dr. •utvrđivanje neposrednih uslova uzgoja ribe, privrednog i sportsko-rekreativnog ribolova u odnosu na režime zaštite NP Skadarsko jezero •praćenje stanja ribljeg fonda i kvaliteta morske i jezerske vode, posebno u akvatorijima za uzgoj vodene faune, uz preduzimanje neophodnih mera očuvanja i unapređenja •rigorozno suzbijanje nelegalnog ribolova 		O	O			O	O		N	O	O	O	
		V	V			V	V		V	V	V	V	V
		S	S			S	S		S	D	D	D	D
		SU	StU			VU	StU		StU	StU	StU	StU	StU

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Turizam	0	-	-	-	0	-	-	+	-	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja novih turističkih kapaciteta i potrebne infra i suprastrukture za potrebe hotelijerstva, ugostiteljstva i rekreacije u okviru ponude primorskih, planinskih i jezerskih turističkih aktivnosti. • Iskorišćavanje turističkih potencijala u skladu sa postojećim kapacitetom životne sredine. • sanacija, rekonstrukcija i modernizacija postojećih nekvalitetnih kapaciteta hotelskog i drugih vidova smeštaja • uređenje i opremanje glavnih plaža Barske rivijere (Šušanj, Sutomore, Čanj i Veliki pijesak) • rešenje kanalizacije, vodosnabdevanja i sakupljanja smeća u Sutomoru • izrada tehničke dokumentacije za kanalizaciju na području Dobre Vode, Pečurice i Kunje • prva faza izgradnje glavnog gradskog sportskog centra u Zupcima • prva faza izgradnja longitudinalnog rekreativnog koridora Barske rivijere (na relaciji od Bara do Čanja) i zelenog sportsko-rekreativnog koridora (na relaciji od ušća reke Železnice do Zubaca) • izgradnja lokalnog puta od Sutormana do novog turističkog naselja na Sozini • prva faza izgradnje kanalizacije u Virpazaru • prva faza izgradnje putničkog pristaništa u okviru Starog Virpazara • prva faza rekonstrukcije puta R-16 (Virpazar – D. Murići) • uređenje plaža u Donjim Murićima na Skadarskom jezeru • uređenje izletničke staze oko Skadarskog jezera • unapređenje saobraćajne pristupačnosti i opremanje vitalnih sela neophodnim sadržajima komunalne infrastrukture i javnih funkcija • izrada tehničke dokumentacije i studije opravdanosti realizacije žičara 	0	-1	-2	-1	0	-1	-1	+1	-1	+1	+1	+3
		O	O	O		O	O	O	R	O	O	O
		V	V	V		V	V	V	V	V	V	V
		D	D	D		D	D	D	D	D	D	D
		StU	StU	PU		StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja												
	Ciljevi strateške procjene uticaja												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Racionalan razvoj industrije, Luke Bar, usluga	+	-	-	-	+	-	-	0	0	+	+	+	
<ul style="list-style-type: none"> • Otvaranje MSP koje koriste čiste tehnologije.. • Razvoj i prostorni razmeštaj prerađivačke industrije i male privrede (MSP) na bazi lokalnih sirovina i u odnosu na zaštićena područja • Uređenje, izgradnja i funkcionisanje transportno – logističkog centra Luke Bar (završavanje izgradnje operativne obale na postojećim gatovima;, dogradnja, rekonstrukcija, modernizacija i tehnološko opremanje zatvorenih, otvorenih i specijalizovanih skladišta i izgradnja terminala, silosa, rezervoara, infrastrukture,, izgradnja industrijskih kapaciteta (na osnovu studija izvodljivosti, procene uticaja na životnu sredinu i dr.) i dr. • oživljavanje dela postojećih napuštenih privrednih i drugih „brownfield“ lokaliteta na urbanom i ruralnom području, kao i za poboljšanje drumskog i železničkog transporta roba i logistike, tehničke i komunalne infrastrukture • Otvaranje novih pogona proizvodnje na bazi prerade poljoprivrednih proizvoda, "hi-tech" pogona u okviru funkcionisanja transportno – logističkog centra Luke Bar • podsticaj uslužnih i proizvodnih delatnosti komplementarnih turizmu • unapređenje saobraćajne pristupačnosti privrednih zona i lokaliteta barskog područja izgradnjom kapitalne saobraćajne infrastrukture (autoput Bar-Boljari-Beograd, brza saobraćajnica, modernizacija i rekonstrukcija železničke pruge Bar-Beograd, lučkih terminala, logističkih centara i dr.), radi jačanja međuregionalnih privrednih veza sektorskih klastera sa širim okruženjem • izgradnja tehničke infrastrukture (IKT, elektro-energetske, gasne, vodoprivredne idr.) za potrebe privrednih pogona 	-1	-1	-1	+1	-1	+1	-1	-1	0	0	+2	+1	+3
	O	R	O	O	O	O	O			O	O	O	
	V	V	VV	V	VV	V	V			V	V	V	
	D	D	D	D	D	D	D			D	D	D	
	PU	StU	StU	PU	StU	SU	StU			StU	StU	StU	

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Racionalna eksploatacija mineralnih sirovina i obnovljivih energetskih izvora	-	-	-	-	0	-	-	0	-	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> •Otvaranje novih zona za eksploataciju mineralnih sirovina i obnovljivih izvora energije (nafta i gasa) uz poštovanje ekoloških principa i primjenu mjera zaštite životne sredine – sve zasnovano na zakonom propisanoj dokumentaciji 	-1	-2	-3	-3	0	-1	-3	0	-1	+1	+1	+1
	O	O	O	O		O	O		O	O	O	O
	V	V	V	VV		V	VV		V	V	V	V
	D	D	D	D		D	D		D	D	D	D
	SU	SU	SU	SU		PU	StU		PU	SU	SU	SU
Racionalno korišćenje obnovljivih energetskih izvora	+	+	-	-	0	+	-	0	0	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> •Korišćenje obnovljivih resursa i izvora energije zasnovano na zakonom propisanoj dokumentaciji. •Izgradnja vjetroparka na Možuri 	+3	+3	-1	-1	0	+3	-1	0	0	+3	+1	+1
	O	O	O	O		O	O			O	O	O
	VV	VV	VV	VV		VV	VV			V	V	V
	D	D	D	D		D	D			D	D	D
	VU	VU	VU	VU		VU	VU			VU	VU	VU
Racionalno korišćenje i upravljanje vodama (Morsko dobro, jezero i reursi pijaćih voda)	0	+	+	0	+	0	+	0	+	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> •uređenje, održavanje postojećih plaža, kao i proširenje najatraktivnijih od njih radi prevazilaženja ograničenja prirodnog kapaciteta •uređenje obale na dijelovima koji se planiraju za vodni saobraćaj (nastavak izgradnje potrebnih objekata u Luci Bar i marini, izgradnja planiranih pristanišnih objekata, kao i carinskog terminala u Virpazaru) •razvoj ribarstva, školjarstva i razvoju prerade ribe i morskih plodova •uspostavljanje kompletnog sistema kanaliziranja otpadnih voda i njihovog prečišćavanja prije njihovog upuštanja u more ili jezero •korišćenje resursa pijaćih voda u sklopu sistema vodosnabdjevanja i usloštavljanje zona i režima sanitarne zaštite izvorišta i pojaseva zaštite cjevovoda u skladu sa zakonom 	0	+3	+3	0	+1	0	+1	0	+1	+3	+1	+2
		R	R		R	O	R		N	R	R	R
		V	V		VV	V	V		V	V	V	V
		D	D		D	D	D		D	D	D	D
		SU	SU		SU	SU	StU		StU	StU	StU	StU

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja													
	Ciljevi strateške procjene uticaja													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Racionalno korišćenje, upravljanje i zaštita šuma, šumarstvo i lovstvo	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+		
<ul style="list-style-type: none"> • Održivo gazdovanje šumama i unaprijeđenje šumskog fonda • uspostavljanje sistema aktivne i strogo kontrolisane antierozione zaštite (sa upravnim, agronomskim i tehničkim merama), uz sanaciju najugroženijih površina šumskog zemljišta • stroga zaštita šume od bespravnih seča, požara i drugih faktora, posebno u Starom Baru, Pečuricama i dr. • pošumljavanje oko 1.000 ha plitkih i erodibilnih šumskih zemljišta, posebno na područjima Velikih Mikulića, Mišića, Sozine, Zankovića i Kunja • očuvanje, uvećanje obraslosti i intenziviranje nege linijskih, prirodnih hidrofilnih šuma, posebno uz vodotoke Orahovštice i Crmnice • Zaštita i održavanje lovnog fonda • utvrđivanje neposrednih uslova za lov u okviru područja NP Skadarsko jezero i njegove kontaktne zone, u odnosu na režime zaštite NP • izrada projekta komercijalnog lovišta na širem području Rumije • kompletiranje neophodne mreže lovno-uzgojnih i lovno-tehničkih objekata u lovištu 	+3	+3	+3	-1	+1	+3	+3	+2	+3	+3	+1	+1		
	O	R	O	O	O	O	R	O	R	O	O	R		
	VV	VV	VV	M	V	VV	VV	V	VV	VV	V	V		
	D	D	D	O	D	D	D	D	D	D	D	D		
	StU	StU	StU	PU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU		
Saobraćajna infrastruktura	-	-/+	-/+	-	0	-	-	0	-	0	0	+		
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj i modernizacija drumskog, željezničkog i vodnog saobraćaja kao osnovnog preduslova za značajniji razvoj planskog područja i Crne Gore. • izgradnja Autoputa Bar-Boljare deonice Virpazar – Tunel Sozina – Bar (Đurmani) • Izgradnja Jadranske magistrale za brzi motorni saobraćaj 	-3	-3	+1	-3	+2	-3	0	-1	-3	0	-2	0	0	+3
	O	R	R	O	O		O	R		N			M	

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja															
	Ciljevi strateške procjene uticaja															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
<ul style="list-style-type: none"> rekonstrukcija magistralnih puteva Petrovac-Bar-Sukobin i Petrovac-Virpazar-Podgorica rekonstrukcija regionalnog puta R-16 i lokalnog puta Bar-Virpazar rekonstrukcija i izgradnja lokalnih putnih paravaca koji će omogućiti veze među naseljima i postojećim i novim turističkim centrima razvoj i unapređenje pešačkog i biciklističkog saobraćaja rekonstrukcija i dovođenje u projektovano stanje svih elemenata železničke pruge radi osposobljavanja za normalan rad sanacija klizišta na deonici Sutomore – Bar, od vijadukta “Brca” do tunela “Šušanj” izgradnja i rekonstrukcija Luke Bar (Stare obale, nezavršenog dijela obale Volujica, Gata 1 na južnoj strani, vezne obale Obala Volujica → Gat 1, vezne obale Gat 1 → Gat 2, vezova za Ro-Ro brodove i putničke obale od gata 5 do kraja sekundarnog lukobrana); izgradnja lučke marine u nastavku postojeće gradske marine do kraja sekundarnog lukobrana, sa četiri keja kompletiranje izgradnje sadržaja Luke Bar (novog glavnog lukobrana na vrhu rta Volujica i zaštitnog lukobrana, novog gata sa operativnom obalom rekonstrukcijom i dogradnjom postojećeg glavnog lukobrana, dva nova velika gata, petrolejske luke Bigovica sa novim lukobranom i operativnom obalom, terminala robno-transportnog centra i saobraćajne matrice PZB, izgradnja Dry portala na lokalitetu Crmničkog polja) 												N				
													R			
													O			
		VV	V	VV	VV		V	VV		V			VV			
	D	D	D	D		D	D		D			D				
	StU	PU	StU	VU		StU	StU		StU			StU				
Tehnička infrastruktura i komunalna oprema	+/0	+	-/+	0	+	+	+/-	+/-	+/-	+	+	+				
<ul style="list-style-type: none"> Uređenje korita rijeka Prokopavanje/Bagerisanje Virpazarskog kanala Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na Volujici Izgradnja sistema za vodosnabdijevanje Krajine 	+ 2	0	+3	- 2	+ 3	0	+3	+1	+ 1	- 1	+ 1	- 1	+ 1	+3	+2	+2

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja												
	Ciljevi strateške procjene uticaja												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja vodovodne i kanalizacione infrastrukture na području od tunela „Čafe“ do tunela „Belveder“ • Izgradnja DV 10KV Virpazar – Sotonići – Brijegje – Bukovik – Brčelo – Podgor • Unaprijeđenje sistema snadbijevanja električnom energijom • uvođenje optike u svim komunikacijama gde se planira zamena postojećih ili izgradnja novih veza • obezbeđenje lokacija i realizacija baznih stanica za mobilnu telefoniju • Održavanje komunalnih objekata i uspostavljanje održivog sistema upravljanja otpadom • Izgradnja reciklažnog centra na sanitarnoj deponiji „Možura“ • Izgradnja reciklažnog dvorišta • Sanacija odlagališta otpada „Čafe“ • Izgradnja deponije za odlaganje kabastog, građevinskog i zelenog otpada • Postavljanje podzemnih kontejnera u gradskoj jezgri Bara • Unaprijeđenje sistema za održavanje zelenih površina • izgradnja tržnog centra na prostoru zelene pijace u Sutomoru • Rekonstrukcija „Zelene pijace“ • Proširenje i uređenje gradskih grobalja 	O	R	O		R	R	R	N	N	O	O	R	
	V	V	VV		VV	V	VV	V	V	V	V	V	V
	D	D	D		D	D	D	D	D	D	D	D	D
	StU	StU	StU		StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU
	Zaštita životne sredine	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> • Definisanje osnovnog koncepta zaštite planskog područja uz definisanje relevantnih mjera zaštite osnovnih činilaca životne sredine (vazduha, vode, zemljišta, zaštite od buke i vibracija) u skladu sa zakonskim propisima. • <u>izgradnja nedostajućih objekata postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i kanalizacionih sistema</u> 	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+3	
	O	O	O	O	R	R	R	N	N	O	O	O	

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<ul style="list-style-type: none"> • uspostavljanje stroge kontrole aktivnosti na područjima zona sanitarne zaštite vodoizvorišta i u okviru Nacionalnog parka „Skadarsko jezero“ • rekultivacija terena koji su degradirani usled eksploatacije mineralnih sirovina, deponovanja otpada i sl. • sprovođenje procesa monitoringa stanja životne sredine na prostoru regionalne sanitarne deponije „Možura“ • izgradnja neophodnih infrastrukturnih objekata u funkciji efikasnog sistema upravljanja otpadom • prevencija potencijalno mogućih negativnih uticaja na kvalitet životne sredine realizacijom planiranih aktivnost, kao i izradom i sprovođenjem procena uticaja objekata na životnu sredinu 	V	V	V	V	VV	V	V	V	V	V	V	V
	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU
Zaštita predjela, prirodnih i kulturnih dobara	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> • Planskim mjerama uređuju se i čuvaju pejzažne / ambijentalne vrijednosti prostora. Ustanovljavaju se režimi zaštite prirodnih dobara i kulturne baštine. • utvrđivanje ekološkog kapaciteta postojećih plaža i njihova zaštita, uređenje i korišćenje u skladu sa odredbama PP obalnog područja Crne Gore • evidentiranje starih maslinjaka i maslinovih stabala Barske rivijere, kao potencijalnih rezervata prirode i spomenika prirode • proglašavanje posebnih prirodnih predela visoke morske obale od Kraljičine plaže do plaže Čanj, od plaže Čanj do Crnog rta i od rta 	+1	+2	+3	+1	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+2	+2

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<p>Volujica do plaže Veliki pijesak (izuzev uvale Bigovica i plaže Crvena stijena)</p> <ul style="list-style-type: none"> • uređenje kamenih plaža Golo brdo i Ratac • Proglašenje područja Rumije za regionalni park prirode • istraživanje i evidentiranje prirodnih vrednosti planinskog područja – planinske vegetacije na krasu, planinske faune, kraških geomorfoloških oblika, vrela, planinskih vrhova, grebena razvođa i vidikovaca, na postojećim i planiranim planinarskim stazama • revizija postojećeg/izrada novog PP NP Skadarsko jezero, sa rešenjima i režimima zaštite zone I i II kategorije vrednosti Parka, lokaliteta i obuhvata rezervata prirode, spomenika prirode i drugih prirodnih dobara, namene prostora i naselja, plovnih puteva na jezeru, drumskih saobraćajnica i železnice, kompromisno sa rešenjima u PUP-u opštine Bar • sprovođenje režima zaštite zone I kategorije vrednosti Parka od strane Uprave NP, u pogledu plovidbe, ribolova, lova, obalne izgradnje, tretmana otpadnih voda i čvrstog otpada • uređenje plaža u Donjim Murićima i u blizini Virpazara i Godinja (u malom zalivu rta Obida i zalivu Lučice) • uređenje planirane izletničke staze pored Skadarskog jezera, sa pristupima obali, pećinama i drugim prirodnim dobrima 	O	R	O	O	R	R	R	N	N	O	O	O
	VV	VV	VV	VV	VV	VV	VV	VV	VV	VV	VV	VV

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<ul style="list-style-type: none"> • konzervacija i restauracija grada i tvrđave Stari Bar i stare čaršije <u>Podgrađa</u> • zaštita i uređenje podvodnog arheološkog nalazišta u uvali Bigovica • sprovođenje mera zaštite vrednosti sela Brca kod Sutomora • sanacija, konzervacija i restarucija manastira Ratac, crkve na Nehaju kod Sutomora, crkve u Ravnju/Pečurice i minareta Skanjevića džamije u Podgrađu Starog Bara • konzerviranje i prirodno uređenje utvrđenja Nehaj kod Sutomora • uređenje Spomenika oslobođiocima Bara u Podgrađu Starog Bara i sanacija drugih značajnijih spomenika • sanacija značajnijih spomenika i obeležavanje znamenitih mesta (u V. Mikulićima, na Bijeloj skali i dr.) • restauracija Pastirevog bunara na Bijeloj skali • rekonstrukcija Starog Virpazara • konzerviranje i prirodno uređenje manastira i utvrđenja na ostrvima Starčevo, Beška i Moračnik, kao i utvrđenja Besac kod Virpazara i na ostrvu Grmožur, sa plovnim i pešačkim prilazima • restauracija starih bunara kod sela Pinčići, u Ostrosu i Gornjim Šestanima • sprovođenje zaštite vrednosti priobalnih sela u okviru NP • sprovođenje osnovnih uslova zaštite ambijentalno-predeonih vrednosti okruženja ostrva Krajinskog arhipelaga i obalnih naselja u NP • evidentiranje, istraživanje, proglašavanje i kategorizacija <u>nezaštićenih NKD</u> • uređenje morskog priobalja, prvenstveno pješačke komunikacije duž obale Jadranskog mora • održavanje obalnog pojasa mora i jezera, sa plazama i njihovim neposrednim okruženjem, kao i izgradnja objekata u njihovom zaleđu u skladu sa planskim postavkama važećih planova 	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU	StU

Sektor plana – planska rešenja	Vrednovanje karakteristike uticaja											
	Ciljevi strateške procjene uticaja											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Zaštita od prirodnih i tehničko – tehnoloških nesreća i zaštita od interesa za odbranu zemlje	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<ul style="list-style-type: none"> •Preduzimaju se adekvatne planske mjere zaštite od prirodnih katastrofa (seizmičke aktivnosti, požari, eksplozije, bujični tokovi, erozivni procesi, akcidenti i drugih tehničkih i tehnoloških nesreća koje se mogu desiti u planskom području •izrada planova zaštite od udesa u većim privrednim objektima na području opštine i njihovo dosledno sprovođenje •izrada Elaborata o proceni rizika za skladišta opasnih i zapaljivih materija u Luci Bar (tankovi za naftu, benzin i mazut) •stroga kontrola skladištenja i transporta opasnih i zapaljivih materija, posebno u zoni Luke Bar i na područjima posebnih prirodnih vrednosti (NP „Skadarsko jezero“ i Regionalni park prirode „Rumija“) •uređenje bujičnih tokova i antierozivnih površina •formiranje opštinskog informacionog sistema o prostornim karakteristikama i uticajima potencijalnih prirodnih i tehničko-tehnoloških udesa •formiranje i ažurno održavanje monitoring sistema, radi praćenja realizacije propisanih preventivnih mera za minimiziranje potencijalno negativnih uticaja udesa na stanje životne sredine i normalno odvijanje aktivnosti lokalnog stanovništva 	+2	+2	+2	+1 0	+2	+2	+1	+2	+2	+3	+3	+1
	O	R	O	O	R	R	R	N	N	O	O	O
	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M
	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
	PU	PU	PU	PU	PU	PU	PU	PU	PU	PU	PU	PU

VI.3. KUMULATIVNI I SINERGIJSKI EFEKTI

Strateška procjena obuhvata i procjenu kumulativnih i sinergijskih efekata. Ovi efekti se za potrebe strateške procjene mogu izvesti iz procjene veličine uticaja i prostornih razmjera planskih rješenja na životnu sredinu i elemente održivog razvoja. Teorijski je moguće da se jave interakcije među manjim uticajima kako planskih rješenja, tako i pojedinačnih objekata i aktivnosti na planskom području. Primjera radi, kumulativni efekti, nastaju kada pojedinačna planska rješenja nemaju značajan uticaj, a nekoliko individualnih efekata zajedno mogu da imaju značajan efekat (zagađivanje vazduha, vode ili porast nivoa buke).

Sinergijski efekti nastaju u interakciji pojedinačnih uticaja koji proizvode ukupni efekat koji je veći od prostog zbira pojedinačnih uticaja. Sinergijski efekti se najčešće manifestuju kod ljudskih zajednica i prirodnih staništa.

VI.4. REZIME ZNAČAJA UTICAJA PLANSKIH RJEŠENJA

Evaluacija uticaja vršena je samo za strateški značajne uticaje koji su definisani u tabeli "Kriterijumi za evaluaciju značaja uticaja". Rezimirajući uticaje planskih rješenja na životnu sredinu i elemente održivog razvoja može se konstatovati da će veliki dio strateški značajnih uticaja plana imati pozitivan uticaj na konkretan prostor i njegovo šire okruženje. To se naročito odnosi na:

- ŽIVOTNU SREDINU kroz zaštitu osnovnih činilaca životne sredine, biodiverziteta, predela, zaštitu prirodnih vrednosti i kulturne baštine;
- DRUŠTVENO-EKONOMSKA PITANJA kroz stvaranje ambijenta za ekonomski razvoj područja opremanjem prostora infrastrukturom i podsticanjem razvoja, prije svega kroz povećanje zaposlenosti, daljim razvojem turizma, restrukturiranjem poljoprivredne proizvodnje, komunalnim opremanjem centara zajednice naselja, usporavanjem negativnih demografskih tendencija, podizanjem standarda i kvaliteta života i sl.

Manji i veći negativni uticaji koje je moguće očekivati realizacijom planskih rješenja su ograničenog intenziteta i prostornih razmjera, a njihova realizacija nije toliko ni izvjesna s obzirom da Plan izričito naglašava potrebu za detaljnijim istraživanjem i izradom odgovarajuće projektne i tehničke dokumentacije koja bi adekvatno valorizovala ove potencijalne intervencije u prostoru koje *de facto* moraju biti usaglašene sa ekološki odgovornim korišćenjem prirodnih vrijednosti na planskom području. S druge strane, pozitivni efekti ostalih planskih rješenja su daleko značajniji i ocjenjeni su kao strateški značajni.

Potencijalne negativne efekte planskih rješenja moguće je poštovanjem mjera projektovanja i zaštite maksimalno minimizirati i zadržati na nivou koji u okviru strateške procjene nisu ocenjeni kao strateški značajni. Pored toga, određenim planskim mjerama zaštite stvaraju se preduslovi da procjenjeni pozitivni strateški uticaji plana ostanu u sferi procejenjenih.

U tom kontekstu, potrebno je sprovoditi planske i tehničko-tehnološke mjere zaštite koje su definisane u okviru Plana i u nastavku strateške procjene uticaja PUP-a na životnu sredinu i elemente održivog razvoja.

VII MJERE ZAŠTITE PREDVIĐENE U CILJU SPREČAVANJA, SMANJENJA I OTKLANJANJA NEGATIVNOG UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I ZDRAVLJE LJUDI

Pored procjene uticaja planskih rešenja na životnu sredinu i sagledavanja mogućih značajnih negativnih uticaja, cilj izrade Izveštaja o strateškoj procjeni uticaja predmetnog plana je i propisivanje odgovarajućih mjera za njihovo smanjenje, odnosno dovođenje u prihvatljive okvire (granice) definisane zakonskom regulativom, a vodeći računa o kapacitetu životne sredine na posmatranom prostoru.

Koncepcija zaštite životne sredine u obuhvatu PUP-a zasniva se na usklađivanju potreba razvoja i očuvanja, odnosno zaštite njegovih resursa i prirodnih vrednosti na održiv način, tako da se sadašnjim i narednim generacijama omogući zadovoljanje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života. Strategija zaštite životne sredine u Planu se zasniva na načelima integralnosti i prevencije prilikom privođenja prostora namjeni i izgradnje novih objekata na osnovu procjene uticaja na životnu sredinu svih glavnih planskih rješenja, programa, projekata i aktivnosti za sprovođenje plana, naročito u odnosu na racionalnost korišćenja resursa, moguće ugrožavanje životne sredine i efektivnost sprovođenja Mjera zaštite.

Zaštita životne sredine podrazumeva poštovanje svih opštih mjera zaštite životne sredine i prirode i propisa utvrđenih zakonskom regulativom. U tom smislu se, na osnovu analiziranog stanja životne sredine u planskom području i njenoj okolini i na osnovu procijenjenih mogućih negativnih uticaja, definišu mjere zaštite.

Mjere zaštite imaju za cilj da uticaje na životnu sredinu u okviru planskog područja svedu u okvire granica prihvatljivosti, a sa ciljem sprečavanja ugrožavanja životne sredine i zdravlja ljudi. Mjere zaštite omogućavaju razvoj sprečavaju konflikte na datom prostoru što je u funkciji realizacije ciljeva održivog razvoja. Sprovođenje mjera zaštite životne sredine utiče na smanjenje rizika od zagađivanja i degradacije životne sredine, kao i na podizanje kvaliteta životne sredine, što će se odraziti i na podizanje sveukupnog kvaliteta na području opštine Bar.

Zaštita i unapređenje životne sredine ostvariće se poboljšanjem njenog ukupnog kvaliteta, a posredno i njenih osnovnih elemenata: vazduha, vode, zemljišta i živog svijeta. Ovaj cilj ostvariće se sprovođenjem niza Mjera različitog karaktera:

- Normativno-pravno mjere: donošenje opštih normativno-pravnih akata opštinske uprave o zaštiti i unapređenju životne sredine, kao i programa zaštite, postupaka i aktivnosti, kriterijuma ponašanja, a u vezi sa tim i sankcionih postupaka u slučaju nepoštovanja Zakona; izrada godišnjeg programa zaštite životne sredine na teritoriji opštine; uspostavljanje Mjernih punktova i uslova praćenja zagađivača; zabrana i ograničavanje izgradnje objekata koji su potencijalni veliki zagađivači;
- Tehničko-tehnološke mjere: izbor odgovarajućeg tehnološkog procjesa u turističkim zonama u skladu sa zahtevima i uslovima zaštite životne sredine i zaštite prirode, kao i ugradnja, kontrola upotrebe i održavanja instalacija i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;
- Prostorno-planske mjere: pravilan izbor lokacije, rasporeda objekata i aktivnosti uz uvažavanje mikrolokacijskih karakteristika predmetnih lokacija; uspostavljanje zone zaštite (zelenila) oko saobraćajnica sa povećanom frekvencijom vozila; ovde se posebno naglašava izrada elaborata Procjena uticaja na životnu sredinu kojim će se ocenjivati projektna rješenja u odnosu na zahteve životne sredine, u skladu sa Zakonom o procjeni uticaja na životnu

sredinu ("Sl.list CG" br. 75/18) i Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br. 20/2007 i "Sl. list CG", br. 47/2013, 53/2014 i 37/2018).

- Ekonomske mjere: obezbjeđivanje finansijskih sredstava radi ostvarivanja ciljeva zaštite životne sredine planskog područja kroz naplatu naknade "ekološke takse", naknade zauzimanja građevinskog zemljišta, i pomoći lokalnih, državnih i međunarodnih donacija i kredita usmjerenih ka očuvanju zaštite životne sredine planskog područja.

U skladu sa pozitivnom regulativom na celom području plana se zabranjuje bilo kakva promena u prostoru i izgradnja objekata koji bi svojim postojanjem ili upotrebom neposredno ili na drugi način ugrožavali život, zdravlje i rad ljudi u naseljima ili pak ugrožavali životnu sredinu. Zabranjuje se uređivanje i korišćenje zemljišta koje bi moglo imati štetne posljedice na život, zdravlje i rad ljudi, odnosno štetne posljedice na okruženje.

Planska koncepcija zasniva se na zaštiti i unapređenju kvaliteta životne sredine u planskom području primjenom Mjera i pravila korišćenja prostora.

Da bi pozitivni planski uticaji ostali u procenjenim okvirima, a mogući negativni efekti planskih rješenja maksimalno umanjili, potrebno je sprovoditi mjere za sprečavanje i ograničavanje negativnih uticaja plana na životnu sredinu. Na osnovu analize stanja životne sredine, prostornih odnosa planskog područja sa svojim okruženjem, planiranih aktivnosti u planskom području procenjenih mogućih negativnih uticaja na kvalitet životne sredine, utvrđene su adekvatne mjere zaštite.

VII.1. Zaštita životne sredine

Zaštita vazduha

Očuvanje kvaliteta vazduha na području opštine i uspostavljanje višeg standarda kvaliteta vazduha ostvariće se primenom sledećih pravila i mera zaštite:

- smanjenjem nivoa emisije zagađujućih materija iz postojećih izvora zagađivanja primenom ekološki prihvatljivih tehnologija u industrijskim postrojenjima, u cilju zadovoljenja graničnih vrednosti emisija zagađujućih materija;
- izgradnjom obilaznice oko centralnog gradskog područja i preusmeravanjem tokova tranzitnog i teretnog saobraćaja iz gusto naseljenih stambenih zona grada Bara;
- korišćenjem obnovljivih izvora energije za zagrevanje stambenih prostorija domaćinstava u naseljima;
- postavljanjem zaštitnih pojaseva zelenila duž najfrekventnijih magistralnih i regionalnih putnih pravaca, kraj kamenoloma i zona eksploatacije tehničko-građevinskog kamena, kao i unutar kompleksa postojećih industrijskih objekata;
- vlaženjem zaprašenih površina kamenoloma i područja intenzivnih građevinskih radova, posebno tokom letnjeg perioda godine;
- održavanjem emisija u propisanim granicama iz novih postrojenja, industrijskih kompleksa i svih planiranih djelatnosti koje svojim aktivnostima mogu da doprinesu pogoršanju kvaliteta vazduha;
- izgradnjom budućeg autoputa Bar-Beograd i brze saobraćajnice duž Crnogorskog primorja u skladu sa zahtevima očuvanja kvaliteta vazduha, i uopšte, kvaliteta životne sredine;
- izradom Procene uticaja na životnu sredinu svih objekata koji su za to predviđeni Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br. 20/2007 i "Sl. list CG", br. 47/2013, 53/2014 i 37/2018);

- izrada integralnog katastra zagađivača vazduha na teritoriji opštine, u GIS tehnologijama, kako bi se na savremen način i efikasno evidentirali svi stacionarni i mobilni izvori aerozagađenja na području opštine i minimizirali njihovi negativni uticaji, kroz permanentno praćenje stanja.

- uspostavljanjem sistema monitoringa kvaliteta vazduha.

Zaštita voda

Zaštita voda od zagađivanja (u skladu sa Zakonom o vodama) ostvaruje se:

- organizacijom kontrole kvaliteta vode i izvora zagađivanja, zabranom i ograničavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih materija-supstanci, zabranom stavljanja u promet supstanci opasnih za vode za koje postoji supstitucija ekološki pogodnijih proizvoda i dr.;
- ekonomskim merama - plaćanjem naknade za zagađivanje vode, koja nije niža od troškova njenog prečišćavanja;
- prečišćavanjem otpadnih voda na mestu nastajanja, primenom tehničko-tehnoloških mera i uvođenjem savremenih tehnologija u proizvodnju;
- vodnim merama, kojima se poboljšava režim i kvalitet malih voda, namenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, a posebno radi otklanjanja posledica havarijskih zagađenja.

Prioritetne aktivnosti u pogledu zaštite voda na području opštine odnose se na regulisanje, tj. adekvatan tretman svih komunalnih, industrijskih i atmosferskih otpadnih voda realizacijom postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, posebno u primorskom delu opštine u kojem su skoncentrisani i najveći zagađivači površinskih i podzemnih voda, odnosno morskog akvatorijuma. Ove aktivnosti podrazumevaju izgradnju kompletnih kanalizacionih sistema sa PPOV umesto podmorskih ispusta otpadnih voda. Od nekoliko koncepcija realizacije PPOV na Barskoj rivijeri, najizglednija je ona podrazumeva autonomne uređaje u okviru tri nezavisna kanalizaciona sistema (Bar, Sutomore, Čanj), kao i u okviru turističke zone Veliki Pijesak-Utjeha, pri čemu ova koncepcija ima svojih prednosti (ne postoje dugi potisni cevovodi duž morfološki nepovoljnih terena za gradnju), ali i nedostataka (nešto veći investicioni troškovi samih PPOV, problem eksploatacije PPOV u periodu malih voda). Na "jezerskoj" strani će i u narednom periodu biti u funkciji PPOV u Virpazaru, uz napomenu zabrane prevoza opasnih i toksičnih materija kružnim putem oko Skadarskog jezera i strogog kontrolisanja turističkih aktivnosti u zoni NP "Skadarsko jezero", kako bi se kvalitet jezerske vode očuvao od mogućeg zagađenja kao posledice eventualno povećanog broja turista u zoni Nacionalnog parka (za Skadarsko jezero zahteva se najviši, I kvalitet voda).

Imajući u vidu strateški značaj postojećih izvorišta vode za vodosnabdevanje barskog područja i čestu nestašicu vode u malovodnim periodima (tokom letnjeg perioda godine kad je potrošnja najveća) kao jedan od prioriteta ističe se i adekvatna sanitarna zaštita svih vodoizvorišta koji se iskorišćavaju za potrebe vodovoda na teritoriji opštine Bar. Glavna izvorišta, iako zaštićena opštinskom odlukom, sve su ugroženija (izvorište Kajnak - bujicama i nekontrolisanom gradnjom, izvorište Brca – komunalnim otpadnim vodama i bujicama, izvorište Orahovo polje – neadekvatnom primenom pesticida i mineralnih đubriva u poljoprivredne svrhe). Zato je u planskom periodu neophodno sprovesti zakonom propisanu zaštitu svih postojećih kao i novih izvorišta.

Takođe, zaštita površinskih i podzemnih voda na planskom području ostvariće se i primenom sledećih mera zaštite:

- izgradnjom sanitarno-higijenskih nepropusnih jama u seoskim naseljima za evakuaciju komunalnih otpadnih voda;

- strogim poštovanjem zakonske regulative o transportu opasnih i štetnih materija radi zaštite kvaliteta vodotokova od mogućih akcidentnih zagađenja;
- uvođenjem kontrole kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda i bunara od strane stručnih službi;
- ugradnjom gravitacionih separatora i tankova za prihvat zauljenih voda u kompleksu Luke Bar, u cilju zaštite kvaliteta morske vode;
- izričitom zabranom odlaganja čvrstog otpada van deponije;
- stalnom kontrolom i nadzorom od strane opštinske komunalne službe nad pretakalištima naftnih derivata na brdu Volujica u slučaju, iznenadnih, akcidentnih situacija.

Zaštita zemljišta

Opšte mjere koje bi trebalo da doprinesu zaštiti i očuvanju tla su:

- Izrada katastra zagađivača;
- poštovanje odredbi zakonske regulative iz oblasti emisije neorganskih i organskih zagađivača;
- Upotreba čistih tehnologija;
- Primjena sistema kontrole plodnosti zemljišta i racionalne upotrebe zemljišta.

Očuvanje i zaštita poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta sprovodiće se primenom sledećih pravila i mera zaštite:

- ograničavanjem korišćenja (ili trajnog gubitka izgradnjom objekata supra i infrastrukture) kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta za nepoljoprivredne namene;
- kontrolisanjem seče autohtonih šumskih sastojina, naročito mediteranske vegetacije u ekosistemski osetljivim područjima;
- kontrolisanom primenom agrohemijskih sredstava u poljoprivredi (uz edukaciju poljoprivrednih proizvođača o uticajima poljoprivrede na životnu sredinu i prednostima proizvodnje ekološki bezbedne hrane na bazi organske poljoprivrede);
- uređenjem većih površinskih tokova na području opštine (Željeznica, Rikavac, Rena, Orahovštica) i preduzimanjem drugih antierozivnih mera (pošumljavanje goleti, oranje po izohipsima, konverzije jednogodišnjih kultura u višegodišnje, itd.);
- sanacijom većih klizišta (posebno uz saobraćajne pravce u zoni Bara i Sutomora) uz primenu adekvatnih mera stabilizacije tla;
- suzbijanjem bespravne izgradnje stambenih objekata i hotelskih kompleksa, posebno na geotehnički nepovoljnim terenim za gradnju;
- zabranom eksploatacije peska i šljunka, odnosno otvaranja pozajmišta materijala i kamenoloma, osim na za to predviđenim lokacijama;
- rekultivacijom površine bivše deponije komunalnog otpada "Cafe" na lokalitetu Volujica i drugih degradiranih površina.

Zaštita od buke

S obzirom na lučko-industrijski karakter opštinskog centra i gustu mrežu saobraćajnica koje prolaze kroz Barsko područje, vrednosti nivoa buke su povećane, ali samo u okviru gradskog područja Bara (iako nisu vršena merenja, u ostalim naseljima opštine problem povećanog nivoa buke nije izražen). Zaštita od buke u životnoj sredini zasnivaće se na sprovođenju sledećih pravila i mera zaštite:

- poštovanjem graničnih vrednosti o dozvoljenim vrednostima nivoa buke u životnoj sredini, shodno Pravilniku o graničnim vrijednostima buke u životnoj

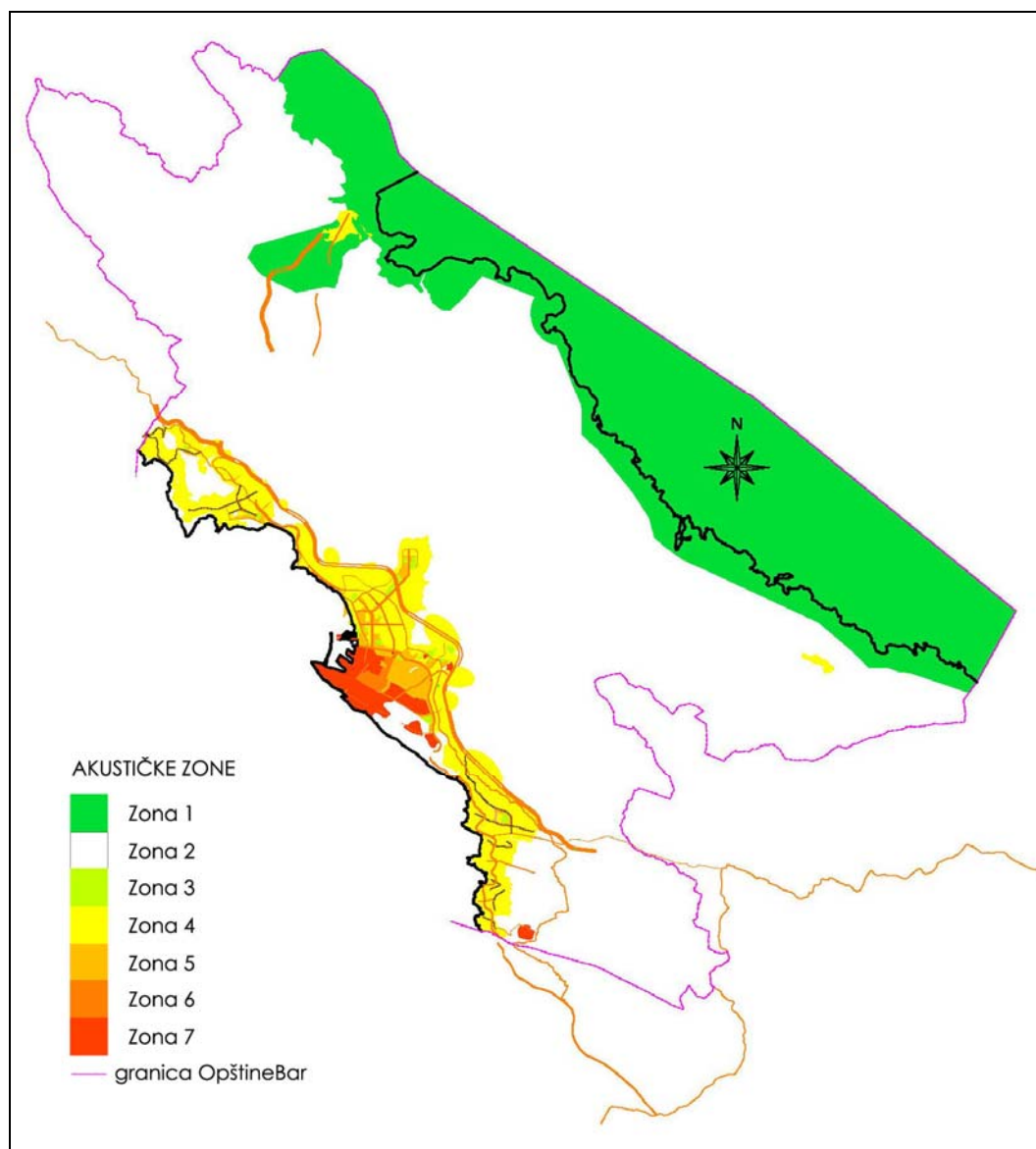
sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list CG", br. 60/2011)

- podizanjem pojaseva zaštitnog zelenila i tehničkih barijera na najugroženijim lokacijama (posebno u koridorima željezničke pruge i budućeg autoputa Bar-Beograd, odnosno brze saobraćajnice duž Crnogorskog primorja);
- donošenjem opštinske Odluke o dozvoljenom nivou buke ugostiteljskih objekata tokom letnjeg perioda godine i njegovo dosledno sprovođenje;
- uspostavljanjem gušće mreže mernih mesta na gradskom području, radi evidentiranja i efikasne zaštite prostora ugroženih komunalnom bukom;
- obezbeđivanjem bolje regulacije saobraćaja na raskrsnicama, tako da se ne dovodi do zastoja u saobraćaju (postavljanje raskrsnica sa kružnim tokom, uspostavljanje "zelenog talasa", gašenje motora za vreme čekanja na semaforu i dr.);
- ograničenjem brzine kretanja vozila, ali ne ispod 50 km/h, čime se doprinosi smanjenju ukupnog nivoa buke.

Napominje se da je u opštini Bar na snazi i Odluka o utvrđivanju akustičnih zona u opštini Bar ("Sl.list CG", broj 41/15 – opštinski propisi) prema kojoj su u opštini Bar utvrđene akutičke zone, u skladu sa postojećom i planiranom namjenom područja, granične vrijednosti nivoa buke procijenjene u skladu sa izvorima buke koji se nalaze ili mogu nalaziti u određenoj zoni i njenoj neposrednoj blizini i sprovođenje mjera zaštite i primjene graničnih vrijednosti buke. Granične vrijednosti se ne odnose na buku koja nastaje u zatvorenom prostoru, a buka koja nastaje u zatvorenom prostoru ne smije na otvorenom prostoru preći propisane granične vrijednosti nivoa buke u određenoj akustičkoj zoni. Napominje se da u područjima razgraničenja akustičkih zona, nivo buke u svakoj akustičkoj zoni ne smije prelaziti najnižu graničnu vrijednost propisan u za zonu sa kojom se graniči.

Tabela 16.- Akustičko zoniranje u opštini Bar (Odluka o utvrđivanju akustičnih zona u opštini Bar ("Sl.list CG", broj 41/15 – opštinski propisi)

Granične vrijednosti buke	Nivo buke u decibelima (dB)
1. TIHA ZONA U PRIRODI	
Dnevna buka - od 7 do 19 časova	35
Večernja buka - od 19 do 23 časa	35
Noćna buka - 23 do 7 časova	30
2. TIHA ZONA U AGLOMERACIJI	
Dnevna buka - od 7 do 19 časova	40
Večernja buka - od 19 do 23 časa	40
Noćna buka - 23 do 7 časova	35
3. ZONA POVIŠENOG REŽIMA ZAŠTITE OD BUKE	
Dnevna buka - od 7 do 19 časova	50
Večernja buka - od 19 do 23 časa	50
Noćna buka - 23 do 7 časova	40
4. STAMBENA ZONA	
Dnevna buka - od 7 do 19 časova	55
Večernja buka - od 19 do 23 časa	55
Noćna buka - 23 do 7 časova	45
5. ZONA MJEŠOVITE NAMJENE	
Dnevna buka - od 7 do 19 časova	60
Večernja buka - od 19 do 23 časa	60
Noćna buka - 23 do 7 časova	50
6. ZONE POD JAKIM UTICAJEM BUKE KOJA POTIČE OD SAOBRAĆAJA	
Dnevna buka - od 7 do 19 časova	60
Večernja buka - od 19 do 23 časa	60
Noćna buka - 23 do 7 časova	55
7. INDUSTRIJSKA ZONA	
Na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči. 8.	
ZONA EKSPLOATACIJE MINERALNIH SIROVINA	
Na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči.	

Karta br. 1: Akustičko zoniranje u opštini Bar
(Odluka o utvrđivanju akustičnih zona u opštini Bar
("Sl.list CG", broj 41/15 – opštinski propisi)

Tretman otpada

U cilju efikasnog upravljanja otpadom u Opštini, utvrđuju se sledeće mere:

- povećanje broja stanovnika obuhvaćenih organizovanim sakupljanjem komunalnog otpada, saniranje i privođenje odgovarajućoj nameni postojećih nelegalnih, neuređenih odlagališta;
- stimulisanje razvrstavanja komunalnog otpada od strane lokalnog stanovništva na mestu odlaganja u skladu sa lokalnim planom upravljanja otpadom po "sistemu "mokra" i "suva" kanta";
- rekultivacija neuređenog odlagališta „Ćafe“ u skladu sa projektnom dokumentacijom;

- iznalaženje lokacije reciklažnog dvorišta i „zelenih“ ostrva u građevinskim područjima centara zajednica naselja i u kompleksima postojećih i potencijalnih privredno-radnih zona (uz utvrđivanje njihovog preciznog položaja odgovarajućim urbanističkim planovima).

Prema Zakonu o životnoj sredini, zaštita od otpadnih materija vrši se:

- Propisivanjem načina postupanja sa pojedinim otpacima koji imaju svojstva opasnih materija;
- Propisivanjem kriterijuma zaštite životne sredine za lokaciju i uređenje deponija otpadnih materija;
- Propisivanjem metodologije za procjenu opasnosti odnosno rizika od udesa i opasnosti od zagađivanja životne sredine, mjerama priprema za mogući hemijski udes i mjerama otklanjanja posljedica udesa;
- Propisivanjem načina vođenja evidencije o vrstama i količinama opasnih materija u proizvodnji, upotrebi, prevozu, prometu, skladištenju i odlaganju;
- Određivanjem otpadaka koji se mogu koristiti i prerađivati kao sekundarne sirovine.

VII.2. Zaštita prirodnih dobara

U skladu sa PPPN OP, integracija zaštite prirodnih vrijednosti kroz planska rješenja zasniva se na sljedećem:

- Obezbeđivanje – definisanje osnovnih / najrelevantnijih podataka o stanju pojedinačnih parametara prirodnih i pejzažnih vrijednosti, kao neophodne osnove za funkcionisanje i donošenje ostalih dugoročnih razvojnih koncepata,
  - očuvanje, unaprjeđenje i zaštita posebnih prirodnih i pejzažnih vrijednosti prostora Obalnog područja, te obezbeđenje stabilnosti ekosistema poboljšanjem njihovog sastava, strukture i kvaliteta,
  - Izrada dugoročnih programa zaštite prirodnih objekata koji imaju karakter svjetske baštine,
  - definisanje ekoloških koridora i zaštitnih zona oko zaštićenih područja prirode,
  - namjensko korišćenje i racionalno gazdovanje Obalnim područjem u skladu sa ekološkim potencijalom,
  - svrsishodno korišćenje prirodnih resursa u funkciji održivog razvoja,
  - organizovanje kompleksnih i dugoročnih naučnih istraživanja ukupnih prirodnih vrijednosti Obalnog područja,
  - očuvanje, unaprjeđenje i zaštita prirode / biodiverziteta – flore, faune, gljiva, zemljišta, vode, vazduha, šume, pašnjaka, livada i td,
  - efikasnije aktivnosti na zaštiti lovne, ribolovne i ukupne faune, shodno uzgojnim mjerama i važećim zakonskim propisima,
  - zaštita biodiverziteta i posebnih prirodnih i kulturnih vrijednosti međunarodnog, nacionalnog, regionalnog i lokalnog karaktera,
  - definisanje mjera zaštite i uređenja šumskih ekosistema, sa tendencijom njege i zaštite univerzalnih ekosistema najvećeg ranga,
  - rekonstrukcija uništenih ili djelimično uništenih primarnih ekosistema, a naročito pojasa gornje šumske granice,
  - sanacija postojećeg stanja degradiranih djelova prostora ugroženih vodotoka,
- Zaštita i uređenje prostora u zaštićenim područjima prirodne baštine sprovodiće se saglasno sljedećem uspostavljenom režimu zaštite:
- zabranjuje se promjena namjene zaštićenih površina,
  - zabranjuje se preduzimanje aktivnosti koje mogu da izmjene izgled, ili dovedu u pitanje biološki opstanak zaštićenog područja,

- dozvoljava se preduzimanje biološko - tehničkih mjera zaštite u zaštićenim područjima,
- prorjeđivanje vegetacije, a pogotovo šuma, potrebno je ograničiti na neophodni minimum u cilju održavanja ekosistema,
- sječa šuma i ostali radovi sa visokim nivoom buke ne smiju se sprovesti tokom sezone gniježdenja ptica (od marta do jula),
- novu sadnju potrebno je usmjeriti na podizanje šumskih staništa u velikim, povezanim kompleksima.

Moguće mjere ublažavanja negativnih uticaja su:

- minimizacija površina koje se narušavaju,
- kontrola oticanja sedimenata u tokove sa ribljim staništima, kroz korišćenje najboljih praksi upravljanja erozijom,
- sadnja obalske vegetacije u graničnim obalskim pojasevima pogodnim za njen razvoj, kao kompenzaciju za narušene površine.

Ukoliko se prilikom iskopa terena za izgradnju saobraćajnica i objekta naiđe na eventualne paleontološke, mineraloške i slične nalaze, koji predstavljaju geonasleđe, obavezno je prekinuti radove, obavijestiti organ uprave nadležan za zaštitu prirode, kako bi njihovi stručnjaci prikupili nalaze, odnosno izvršili neophodna istraživanja i druge radnje i aktivnosti (Član 47. Zakona o zaštiti prirode ("Službeni list CG", 51/08 i 21/09).

Postojeća zaštićena prirodna dobra :

1) Nacionalni park "Skadarsko jezero" u kojem se nalaze brojne prirodne i kulturne vrijednosti i za koji od 1999.godine postoji važeći PPPN, a pred donošenjem je novi PPPN. U okviru PUP-a opštine Bar, NP je prikazan prema Predlogu PPPN Nacionalnog parka Skadarsko jezero iz 2018. godine. NP je uvršćen u ekološki značajna/osjetljiva područja - Ramsarsko područje od 1995., IBA područje od 1989 i IPA područje od 2009.

2) Spomenik prirode - Stablo masline - *Olea europaea* na lokaciji Mirovica u Starom Baru;

3) Spomenik prirode - zajednica bora munike na Rumiji;

4) Područja koja su ranije (1968) stavljena pod zaštitu, za koja nije sproveden postupak revizije:

- Kategorija (vrsta): rezervat prirodnog predjela - plaže: Veliki pijesak, Topolica, Sutomore, Čanj, Pećin (Kraljičina plaža), i poluostrvo Ratac sa Žukotrlicom;

- Kategorija (vrsta) - hortikulturni objekti: park muzeja na Topolici u Baru; zaštićena stabla – pojedinačni dendrološki objekti - hrast česvina ili crnika (*Quercus ilex*) na Crnom Rtu kod Sutomora, jedan primjerak kod željezničkih stepenica u Sutomoru.

U cilju sprovođenja revizije, do sada su urađene studije zaštite za sljedeća zaštićena područja: poluostrvo Ratac sa Žukotrlicom (2011), Sutomorska plaža (2011.g.), ali akti o njihovom stavljanju pod zaštitu sa predloženom kategorijom zaštite i novim granicama još uvijek nijesu donešeni.

Planirana nova zaštićena prirodna dobra :

(1) Morska i obalna zaštićena područja

Na području mora je identifikovana¹⁷ zona sa ekološki značajnim habitatima i vrstama koje predstavljaju potencijalna morska zaštićena prirodna dobra: zona od rta Volujica do Dobrih Voda;

---

¹⁷ U okviru više međunarodnih projekata od kojih su najznačajniji: (i) "Strengthening the sustainability of the protected area system of Montenegro" – GEF, UNDP od 2009 and (ii) "Management Plan 'Katic' Pilot Marine Protected Area Montenegro", DFS Engineering Montenegro, 2009-2010, u okviru Italijansko-Crnogorske saradnje i (iii) [Rapid assessment survey of coastal habitats to help prioritize the suitable new areas needing a status of](#)

(2) Kopnena zaštićena područja

Prema PPCG iz 2008.g. i Nacionalnoj strategiji biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2010 – 2015. planirano je stavljanje pod zaštitu Rumije na teritoriji opštine Bar i dijela opštine Ulcinj u kategoriji Regionalni park (Park prirode);

(3) Ekološki značajna / osjetljiva područja

a) EMERALD područja – zone postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara po zahvatu se u značajnoj mjeri poklapaju sa zonama EMERALD područja¹⁸ u okviru kojih se nalaze ekološki značajna staništa i vrste iz rezolucija 4 i 6 Bernske konvencije. U zahvatu Plana su EMERALD područja Skadarsko jezero, Rumija i plaža Pećin;

b) IPA područja – U područja značajna za biljke (Important Plant Areas, IPA) svrstana su područja Rumije 2000 (Grupa A – vrste, Grupa B – bogatstvo biodiverziteta i Grupa C – habitati) i Vrsute.

Ekološki značajna područja (EMERALD, IPA, IBA) nemaju zakonom utvrđen status zaštite. Ta područja treba da budu sastavni dio (nacionalne) Ekološke mreže Natura 2000 jer su kriterijumi za njihovu identifikaciju¹⁹ slični ili identični sa zakonom utvrđenim kriterijumima²⁰ vezanim za staništa Ekološke mreže.

Analiza ranjivosti flore i faune koja je sprovedena u okviru CAMP-a ukazuje na izuzetnu ranjivost vrsta i staništa u čitavom obalnom području, sa jedne strane, i potvrđuje opravdanost postojećih i potencijalnih zaštićenih područja prirode, sa druge strane. U analizi morskog biodiverziteta je istaknuta ranjivost staništa *Posedonie oceanica*-e i podvodnih pećina u obalnom moru.

A) Barska rivijera Prema odredbama Prostornog plana posebne namene za područje Morskog dobra CG i drugim relevantnim dokumentima, na području Barske rivijere štite se, odnosno štitiće se sledeća prirodna dobra: 1) proglašeni spomenik prirode Stara maslina na Mirovici; 2) proglašeni spomenik prirode Park dvorca Kralja Nikole na Topolici; 3) proglašeni posebni prirodni predjeli – plaže Topolica i Sutomore, kao i javne plaže Čanj i Veliki pijesak; 4) evidentirani posebni prirodni predjeli – gradska plaža Šušanj, javne plaže Maljevik, Pećin (Kraljičina plaža), Štrbine, Crvena plaža i Uvala Maslina, kao i izletničke plaže Kraljičina, Perjanička, Golo brdo, Ratac i dr.; 5) evidentirani posebni prirodni predjeli - visoka morska obala od istočnog dela Kraljičine plaže do plaže Čanj, obala od plaže Čanj do Crnog rta, kao i obala od rta Volujica do plaže Veliki pijesak (izuzev uvale Bigovica i plaže Crvena stijena); 6) perspektivni rezervati prirode i spomenici prirode – stari maslinjaci i pojedinačna maslinova stabla, park Biskupije, kao i površine pod kvalitetnom šumom (borova šuma na Ratcu i dr.); 7) perspektivni spomenici prirode – geomorfološki objekti, vrela i dr.; 8) perspektivni posebni prirodni predjeli priobalnog zaleđa.

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine Na području Rumije, Lisinja, Sutormana, Sozine i ostalih brdsko-planinskih prostora opštine štitiće se sledeća perspektivna prirodna dobra i staništa: planinska vegetacija na krasu; planinska fauna; kraški geomorfološki oblici vrtača, pećina i jama; vodotoci i vrela; planinski vrhovi,

---

[protection for the development of a network of Marine and Coastal Protected Areas in Montenegro. RAC/SPA - UNEP/MAP, 2011, c 2014](#)

¹⁸ (Preliminarni) spisak identifikovanih EMERALD područja utvrdila je Vlada Crne Gore u Informaciji o realizaciji EMERALD projekta u Crnoj Gori (2007), dok je Stalni Komitet Bernske konvencije usvojio na svom 32 sastanku (2 decembar 2011) usvojio (zvaničnu) Listu kandidovanih EMERALD sajtova – predloženih ASCI sajtova (List of candidate EMERALD sites (proposed ASCIs)) u okviru koje se na stranama 27 i 28 nalaze 32 EMERALD sajta iz Crne Gore

¹⁹ (i) za EMERALD područja: Rezolucije 4 i 6 Bernske konvencije, (ii) za IPA područja: kriterijumi A-C Plantlife International-a, (iii) IBA područja: kriterijumi iz grupa A, B i C BirdLife International-a

²⁰ Odnosi se na (i) opšte kriterijume (iz člana 30, stav 2, alineje 1-3), (ii) posebne kriterijume za ekološke lokalitete ugroženih i rijetkih stanišnih tipova (iz člana 32, stav 1, alineje 1-8, kao i stavova 2 i 3 tog člana) i (iii) kriterijume za međunarodno značajne ekološke lokalitete (iz član 34., stav 1).

grebeni razvođa i vidikovci; planinski predjeli (sa lokalitetima i vidovima zaštite koji će naknadno biti utvrđeni u okviru Regionalnog parka prirode Rumija i za ostala pojedinačna dobra van Parka).

C) Područje Skadarskog jezera Prema odredbama Predloga Prostornog plana područja posebne namjene Nacionalnog parka Skadarsko jezero iz 2018., za zaštitu prirodnih dobara od nacionalnog značaja predviđeni su: strogi rezervati prirode, zone I stepena zaštite, zone II stepena zaštite, zone III stepena zaštite, zaštitna zona NP, zaštićena staništa i zaštićeni geološki i paleontološki objekti. Na teritoriji opštine Bar u NP su zaštićeni:

- strogi rezervat prirode ostrvo Omerova gorica kao najveća aktivna kolonija sive čaplje na Skadarskom jezeru u lovorovoj šumi, na površini od 6,11 ha;

- u zoni I stepena zaštite, predviđen je prostor ostrva Bisag (endemska vrsta ljuskavog guštera) i priobalje Ckle (kolonija kormorana) na ukupnoj površini od 1.960,7 ha;

- u zoni II stepena zaštite predviđeni su zalivi-oka Raduš (23,5 ha) i Ckla (73,1 ha) kao zimovnici riba.

U zoni III, najblažeg stepena zaštite je cijela obalna zona uz južnu, jugozapadnu i zapadnu obalu jezera koja pripada opštini Bar. Zaštitna zona NP prostire se na teritoriji opštine Bar od granice Parka do padina Rumije.

Zaštićena staništa u opštini Bar vezana su za dobra u I i II stepenu zaštite (ostrvo Bisag za ljuskavog guštera, Ckla za kormorane i riblju populaciju i Raduš za riblju populaciju). Iznad D. Murića je zaštićeno stanište balkanskog endema *Ramanda Serbica*. Na teritoriji opštine Bar su zaštićeni i sljedeći geološki i paleontološki objekti - pećine Špela (D. Murići), Ivanina špilja, Golubinja i Požalica (D. Seoca), Grabačica, Babatuša i Spila (Trnovo).

Mjere i pravila zaštite, uređenja i kulturološkog korišćenja prirodnih dobara

A) Barska rivijera Lokalitet spomenika prirode Stara maslina na Mirovici biće proširen obuhvatom drugih starih maslina i uređen po posebnom urbanističkom projektu. Spomenik prirode Park dvorca kralja Nikole na Topolici biće obnovljen novim egzotičnim vrstama i uređen po urbanističkom projektu. Proglašeni posebni prirodni predeli gradskih i javnih plaža i evidentirane gradske i javne plaže na šljunku biće zaštićene i uređene kao segmenti urbanih i periurbanih zona, a evidentirane izletničke plaže biće uređene naturalno. Kamenite obale Golog brda i rta Ratac urediće se kao javne plaže. Plaže će se uređivati po odredbama detaljnih urbanističkih planova kojima su obuhvaćene, ili po posebnim urbanističkim projektima. Evidentirana visoka morska obala biće sačuvana u prirodnim oblicima bez antropogenih intervencija, uz omogućavanje pešačkog i plovnog pristupa posetiocima. Perspektivni rezervati prirode i spomenici prirode – maslinjaci i stabla maslina, kvalitetne šume, geomorfološki oblici, vrela i dr., biće naturalno uređeni za posetioce po odgovarajućim programima. Uređenje karakterističnih primorskih predela vršiće se na osnovu planova predela. Bliži sadržaj i pravila zaštite evidentiranih i perspektivnih prirodnih dobara u zoni Morskog dobra utvrdiće se u sklopu revizije/izrade novog Prostornog plana obalnog područja Crne Gore.

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine Staništa zaštićene planinske vegetacije na krasu biće pod režimom kontrolisanog pristupa posetilaca. Staništa zaštićene planinske faune biće elementarno naturalno uređena u funkciji kontrolisanog eko-safarija, uzgoja divljači i lova. Vrtače, pećine, jame, vrela, vidikovci i dr. biće naturalno uređeni za prezentaciju posetiocima na izletničkim i planinarskim stazama po programskom rešenju mreže staza i itinererima poseta. Planinski vrhovi, grebeni razvođa i karakteristični planinski predeli očuvaće se u izvornom obliku. Bliža pravila zaštite, uređenja i kulturološkog korišćenja prirodnih dobara utvrdiće se u sklopu izrade Prostornog plana područja posebne namene Regionalnog parka prirode Rumija.

C) Područje Skadarskog jezera U strogom rezervatu prirode Omerova gorica zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen zaštićenim područjem i to:

- melioracija;
- isušivanje zemljišta koje može prouzrokovati promjene strukture i funkcije ekosistema odnosno nepovratno oštetiti površinu zemljišta, promjenu vodnog režima ili promjenu reljefa terena;
- građenje objekata i putne infrastrukture;
- vađenje minerala;
- kretanje lica i vožnja van označenih staza za kretanje osim kretanja službe čuvara, čuvara šuma i lovočuvara, vojnih i policijskih lica, inspekcije, vatrogasaca, medicinskog osoblja, u vršenju dužnosti;
- namjerno unošenje i širenje neautohtonih biljnih i životinjskih vrsta;
- uzgajanje divljači;
- uznemiravanje, hvatanje i ubijanje životinja;
- privredni ribolov;
- sidrenje;
- branje i sakupljanje biljaka;
- paljenje logorske vatre na mjestima koja nijesu određena za tu namjenu;
- mijenjanje prirodnih vrijednosti područja.

U strogom rezervatu prirode mogu se vršiti posjete radi praćenja stanja prirode, obrazovanja i turizma na osnovu odobrenja upravljača, pod uslovom da se ne uznemiravaju populacije divljih vrsta životinja i ne narušavaju staništa divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva.

U zoni zaštite I sa strogim režimom zaštite:

- zabranjuje se korišćenje prirodnih resursa i izgradnja objekata;
- sprovode se naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa (monitoring), u ograničenom obimu;
- dozvoljene su posjete u obrazovne svrhe u ograničenom obimu;
- sprovode se zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina.

U zoni zaštite II mogu se vršiti:

- intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja;
- kontrolisano korišćenje prirodnih resursa u zaštićenom području, bez posljedica po primarne vrijednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa.

U zoni zaštite III mogu se vršiti:

- intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja;
- razvoj naselja i prateće infrastrukture u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
- radovi na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje;
- očuvanje tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
- selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa.

VII.3. Zaštita nepokretnih kulturnih dobara (NKD)

Prema Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, urađene od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara Ministarstva kulture iz januara 2018. godine, na području opštine Bar štite se sljedeća nepokretna kulturna dobra (NKD):

A) Barska rivijera

Arheološki lokaliteti

1. Crkva Sv. Vračeva u Komini, Kunje; ostaci crkve iz kasnog Srednjeg vijeka; konzervacija i druge mjere;
2. Ostaci trikonhalne crkve na Topolici, Bar, ranohrišćanska crkva sa početka VI vijeka; uređenje prostora;
3. Ruševine crkve na Velikom pijesku, Pečurice, IV-IX vijek; konzervacija ostataka i uređenje prostora; izmještanje dalekovoda i regulisanje izgradnje u zaštićenoj okolini; izrada Urbanističkog projekta sa arhitektonskim rješenjima;
4. Zaliv Bigovice, podvodno nalazište; uređenje i zaštita prostora; izrada Urbanističkog projekta;

Fortifikacioni objekti

1. Utvrđenje Nehaj, Sutomore, XVI vijek,; konzervacija ostataka i druge mjere;

Kulturno-istorijske cjeline

1. Stari Bar sa Čaršijom i Podgrađem; od ranog bronzanog doba, preko rimskog kastruma, Mlečana i Turaka do danas; konzervacija, restauracija i sanacija objekata u Starom gradu, uz njihovu djelimičnu revitalizaciju u funkcijama kulture, umjetnosti i turističke prezentacije; regulisanje rekonstrukcije i novogradnje u Čaršiji i Podgrađu; izrada: Studije zaštite sa planom razvoja, Menadžment plana, više konzervacionih projekata i Urbanističkog projekta cjeline;

Sakralni objekti

1. Manastir Ratac, Sutomore; XI vijek, od Benediktanaca, preko Mlečana do danas;; konzervacija ostataka, uređenje prostora i druge mjere; izrada Urbanističkog projekta;
2. Crkva Sv. Ilije, Mrkojevići, Velje selo, Pečurice; vjerovatno iz XV vijeka; uređenje prostora;
3. Crkva Sv. Tekle, Sutomore; vjerovatno iz XIII-XIV vijeka; grobljanska crkva sa pravoslavnim i katoličkim oltarom; uređenje groblja oko crkve;
4. Crkva Sv. Dimitrija, Nehaj, Sutomore; iz XIII-XIV vijeka, unutar utvrđenja Nehaj; konzervacija ostataka, uređenje prostora i druge mjere;
5. Crkva Sv. Katarine, Ravanj, Dobre Vode; iz Srenjeg vijeka; konzervacija ostataka, uređenje prostora i druge mjere;
6. Crkva Sv. Roka, Sutomore; vjerovatno iz sredine XIV vijeka; uređenje prostora i druge mjere;
7. Crkva Sv. Petke, Šušanj, Bar; iz Srednjg vijeka; resanacija nestručno saniranih dijelova;
8. Omerbašića džamija, Brbot, Stari Bar; iz XVII vijeka; rekonstrukcija i sanacija nestručnih intervencija dosadašnje sanacije i obnove;

Memorijalni objekti

1. Koncentracioni logor P.M. 137, Topolica, Bar; iz 1942.; uređenje prostora;
2. Spomenik palim Crnogorcima u borbi protiv Turaka, Stari Bar; iz 1881., van utvrđenja; sanacija objekta i uređenje prostora;
3. Spomen ploča posvjećena streljanim rodoljubima 1941., Gat br. 2, Luka Bar; uređenje prostora;
4. Spomen ploča posvjećena početku partizanske akcije 1943., Spič, Sutomore; uređenje prostora;
5. Spomen ploča na zgradi Šlakovića, Stari Bar, van utvrđenja; sanacija zgrade;

6. Spomen ploča pripadnicima NOR koje je italijanski okupator bacio u bunar 1941., Stari grad Bar (uređenje prostora u okviru aktivnosti obnove i zaštite Starog grada);

7. Spomen ploča streljanim rodoljubima 1944., Belveder, Stari Bar, van utvrđenja; uređenje prostora;

Profani objekti

1. Bivši dvorac Kralja Nikole, Topolica, Bar; iz 1885.; u zgradi Velikog dvorca je Zavičajni muzej Bara; sanacija i uklanjanje neprimjerenih objekata dogradnje;

2. Zgrada Monopola duvana, Luka Bar; iz 1903.; sanacija nestručnih intervencija obnove i uklanjanje dograđenog prizemnog objekta.

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine

Arheološki lokaliteti

1. Zemljište oko manastira Donji i Gornji Brčeli - zaštićene okoline manastira, gornja Crmnica, sa nalazima iz XIV-XV vijeka; uređenje prostora i druge mjere;

Sakralni objekti

1. Manastir Gornji Brčeli, gornja Crmnica; sa početka XVIII vijeka; sanacija nelegalne i nestručne dogradnje konaka; konzervacija ostalih objekata i druge mjere;

2. Manastir Donji Brčeli, gornja Crmnica; sa početka XV vijeka; resanacija nestručno saniranog konaka i druge mjere;

3. Crkva Sv. Trojice, Rasovatac, Gornji Brčeli, gornja Crmnica; iz 1907.; konzervacija ostataka, uređenje prostora i druge mjere;

4. Crkva Sv. Mučenika Jevstatija, Donji Brčeli, gornja Crmnica; iz XV-XVI vijeka; sanacija objekta i uređenje prostora;

5. Crkva Sv. Nikole, Mikulići, šire područje Rumije; iz kasnog Srednjeg vijeka; resanacija nekih nelegalnih i nestručnih intervencija pri sanaciji crkve i preispitivanje nelegalnog spratnog objekta;

Memorijalni objekti

1. Spomenik narodnom heroju Branku M. Đonoviću, Tomići, gornja Crmnica; sanacija objekta i uređenje prostora;

2. Spomen ploča povodom oslobađanja rodoljuba iz logora Brčeli 1943., u okviru Spomen parka, Donji Brčeli, gornja Crmnica; sanacija ploče i uređenje prostora;

3. Spomen ploča na rodnoj kući Jovana Tomaševića, osnivača KPJ u CG, Gornji Brčeli, gornja Crmnica; sanacija ploče;

Profani objekti

1. Rodna kuća Jovana Tomaševića, Gornji Brčeli, gornja Crmnica; sanacija kuće.

C) Područje Skadarskog jezera

Arheološki lokaliteti

1. Tophala, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, Krajina; ostaci crkve iz XII i kule iz XIV vijeka; sanacija objekata i uređenje prostora; Izrada Urbanističkog projekta;

2. Stari bunar, Ostros, Krajina; iz 1001.; uređenje prostora;

3. Manastir Prečista Krajinska, Ostros, Krajina; ostaci iz IX-XV vijeka; završetak restauracije kule, uređenje prostora i druge mjere.

Ambijentalne cjeline

1. Lekovići, zaseok sela Godinje, donja Crmnica; iz X vijeka; sanacija objekata, uređenje prostora i druge mjere; izrada Urbanističkog projekta;

Fortifikacioni objekti

1. Utvrđenje Grmožur, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, donja Crmnica; turska tvrđava iz XIX vijeka; konzervacija ostataka i druge mjere;

2. Utvrđenje Besac, Virpazar, donja Crmnica; turska tvrđava iz XV vijeka; uređenje prostora za prezentaciju dobra.

Infrastrukturni objekti

1. Veliki most preko rijeke Crmnice, Virpazar, donja Crmnica; iz 1905; izmjena neadekvatnih detalja dogradnje prilikom sanacije iz 2014.;

Kulturno-istorijske cjeline

1. Stari Virpazar, donja Crmnica; prvi put se pominje 1242. u povelji kralja Vladislava; rekonstrukcija objekata neprimjerenih istorijskom jezgru naselja (posebno novih objekata samousluge i Turističke organizacije), sanacija eksterijera dograđenih objekata i parterno uređenje, uz druge mjere; izrada izmjene i dopne postojeće Državne studije lokacije cjeline;

Sakralni objekti

1. Manastir Moračnik, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, Krajina; sa početka XV vijeka; sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija pri obnovi konaka, kule i djelova crkve; Izrada Urbanističkog projekta;

2. Manastir Beška, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, Krajina; sa kraja XIV vijeka; sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija pri obnovi obe crkve; preispitivanje nelegalnih stambenih i ekonomskih objekata; izrada Urbanističkog projekta;

3. Manastir Starčevo, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, Krajina; iz XIV vijeka; sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija pri obnovi crkve; preispitivanje nelegalnih pomoćnih objekata; izrada Urbanističkog projekta;

4. Manastir Orahovo, Orahovo, donja Crmnica; iz XIII vijeka; sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija na obnovi crkve, konaka i porte;

5. Crkva Sv. Jovana i Sv. Arhandela Mihajla, Sotonići, donja Crmnica; sa kraja XVIII vijeka, djelimična sanacija crkve;

6. Crkva Sv. Atanasija, Sotonići, donja Crmnica; vjerovatno iz XIV-XV vijeka; sanacija crkve i uređenje prostora;

7. Crkva Sv. Petke, Sotonići, donja Crmnica; iz druge polovine XVIII vijeka, saniran krov 2003.; sanacija crkve i uređenje prostora;

8. Jednobrodna crkva, Ckla, obala Skadarskog jezera, Krajina; iz Srednjeg vijeka; konzervacija ostataka i uređenje prostora;

Memorijalni objekti

1. Spomenik poginulim borcima u Balkanskim ratovima, Prvom svjetskom ratu i NOR, Donje Seoce, donja Crmnica; sanacija objekta i uređenje prostora;

2. Spomenik poginulima u Drugom svjetskom ratu, Gornje Seoce, donja Crmnica;

3. Spomen ploča Ivu Nikiću, Limljani, donja Crmnica; sanacija ploče i uređenje prostora;

4. Spomen ploča na mjestu pogibije Blaža Orlandića 1943., Godinje, donja Crmnica; sanacija ploče i uređenje prostora;

5. Spomen ploča Ristu Markoviću, strijeljanom 1941, Zebes, Boljevići, donja Crmnica;

6. Spomen ploča na kući Blaža Orlandića, Gornje Seoce, donja Crmnica; sanacija kuće;

7. Spomen ploča u znak borbe od 13 jula 1941., Virpazar, donja Crmnica; sanacija ploče i uređenje prostora;

8. Spomen ploča na objektu štaba partizanskog bataljona "Jovan Tomašević", Gluhi Do, donja Crmnica; sanacija objekta.

Za svako NKD, u Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, utvrđeni su: naziv; GPS koordinate; lokacija, mjesto i katastarska opština; pravni status zaštite; istorijska geneza; opis dobra; stanje očuvanosti dobra; režim i mjere zaštite; granice kulturnog dobra i zaštićene okoline po katastarskim parcelama na katastarskom planu, sa površinama; i negativni faktori/prijetnje i rizici.

Posebne mjere i režim zaštite, uređenja i kulturološkog korišćenja NKD izložena su u poglavlju 5.2.2 Glave IV Smjernice za sprovođenje Plana.

7.3.3 Dobra sa prepoznatim kulturnim vrijednostima

Prema Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, na području opštine Bar štitiće se sljedeća nepokretna dobra kulturne baštine:

Potencijalni arheološki lokaliteti

A) Barska rivijera

1. Tumul Volujica, Polje, Bar; mali tumul, neočuvan;
2. Tumul Šušanj, Bar; srednji tumul, nepristupačan;
3. Velja Mogila, Šušanj, Bar; veliki tumul, u dobrom stanju;
4. Tumul 1, Lisice, Dobe Vode;
5. Tumul 2, Lisice, Dobre Vode;
6. Tumul 1, Dobre Vode; veliki tumul, devastiran;
7. Tumul 2, Dobre Vode; srednji tumul, očuvan;
8. Popova glavica, Čantići, Velje Selo; srednjovekovno groblje;
9. Zemljan, Ravanj, Pečurice;
10. Tumul Durakovići, Dobre Vode; veliki tumul;
11. Muratvića groblje, Čikmiri ?
12. Gradina Vrh od grobovlja, Volujica;
13. Crkva Sv. Stasija, Sustaš, Bar; nepristupačne ruševine;
14. Gradina iznad kuća Brkanovića, Dobre Vode;
15. Ostaci crkve Sv. Gospođe, Dapčevići, Dabezići;
16. Ostaci crkve Sv. Ćirka, Dapčevići, Dabezići;
17. Ostaci crkve Sv. Spasa, Dapčevići;
18. Ostaci crkve Sv. Nikole, Lisičići, Dobre Vode;

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine

1. Tumul Glavoč, Bijeliš dol, Gorni Brčeli; srednji tumul, očuvan;
2. Crkva Sv. Romana, Limljani; metalni krst na mestu crkvišta;

C) Područje Skadarskog jezera

1. Tumul 1, Komarno; mali tumul, očuvan;
2. Tumul 2 Komarno; srednji tumul, očuvan;
3. Slovenska nekropola, Mijela, Boljevići; zapuštena.

Za svaki arheološki lokalitet, u Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, utvrđeni su: naziv; GPS koordinate; lokacija, mjesto i katastarska opština; opis dobra; stanje očuvanosti dobra; režim i mjere zaštite; i predložena zona zaštite i zaštićene okoline u m radijusa.

Dobra za koja je prihvaćena inicijativa za uspostavljanje zaštite (2012. - 2016.)

A) Barska rivijera

1. Selo Gornja Brca, Sutomore; sa kraja XVII vijeka;
2. Tvrđava Tabija, Golo brdo, Sutomore; iz 1862.;
3. Vijadukt/most u Zupcima, na starom putu, ranije uskokolosječnoj pruzi Bar - Virpazar;
4. Banja, zgrada starog antimalaričnog dispanzera, Stari Bar; iz 1929.;
5. Stare česme i bunari u Starom Baru: Pijačni bunar, Čaršijska česma, ostaci turskog vodovoda, Kadijin izvor, Planoč česma, akvadukt, česma Pločice, ventil za vodu, srednjovjekovna trasa "Put od vode", izvor Kajnak i česma kod mosta na Vrućoj rijeci; česma Lipa ili Točak na Barišiću uz put Bar - Ulcinj;
6. Dom kulture, Bar; moderna arhitektura iz 1976.
7. Dom revolucije, Bar; moderna arhitektura;
8. Hotel "Korali", Sutomore; moderna arhitektura;
9. Robna kuća, Bar; moderna arhitektura iz 1984.;
10. Škanjevića džamija, Stari Bar; sa početka XVIII vijeka;

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine

1. Crkva Sv. Ilije, Mačuge; iz XV vijeka;
2. Ostaci crkve Sv. Spasa, Menke, Turčini; iz XII-XV vijeka;

C) Područje Skadarskog jezera

1. Krajinske uble - bunari i bistijerne, Ostros.

Za svako Dobro za koje je prihvaćena inicijativa za uspostavljanje zaštite, u Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, utvrđeni su: naziv; GPS koordinate; lokacija, mjesto i katastarska opština; pravni status zaštite; istorijska geneza; opis dobra; stanje očuvanosti dobra; režim i mjere zaštite; i negativni faktori/prijetnje i rizici.

Prostori sa izraženim ambijentalnim vrijednostima i primjeri tradicionalnog graditelj-skog nasljeđa

A) Barska rivijera

1. Kuća Kaice Velovića, Gornji Tuđemili;
2. Osnovna škola u Mrkojevićima, Pečurice; iz 1885.;

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine

1. Ambijentalna cjelina Starine sela Dupilo i Popratnica;
2. Crkva Sv. Marka, Turčini; iz XII-XV vijeka;

C) Područje Skadarskog jezera

1. Ambijentalna cjelina sela Komarno;
2. Ambijentalne cjeline (luke i ponta) ribarskih naselja Brod i Liman, Donje Krnjice; iz XIII vijeka;
3. Ribarsko naselje Pristan, Donja Seoca;
4. Ribarsko naselje Raduš, Donja Seoca;
5. Ambijentalna cjelina Dračevica sa kulama;
6. Ambijentalna cjelina Karanikići;
7. Zidani izvori, ubli i bistijerne u basenu Skadarskog jezera, posebno u Krajini;
8. Mlinovi u basenu Skadarskog jezera (za cijedenje maslina i mljevenje žita);
9. Kuća Plamenca, Boljevići; iz 1936.;
10. Kula Đurišića, Zebes, Boljevići;
11. Osnovna škola u Gluhom dolu;
12. Crkva Sv. Tome, Limljani;
13. Crkva Sv. Nikole i Sv. Jovana, Boljevići.

Za Prostore sa izraženim ambijentalnim vrijednostima i primjere tradicionalnog građevinskog nasljeđa, u Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, utvrđeni su: naziv; GPS koordinate; lokacija, mjesto i katastarska opština; opis dobra; i režim i mjere zaštite.

Opšte mjere i režim zaštite, uređenja i kulturološkog korišćenja Dobra sa prepoznatim kulturnim vrijednostima izložena su u poglavlju 5.2.1 Glave IV Smjernice za sprovođenje Plana.

7.3.4 Evidentirana dobra (spisak UZKD)

Prema Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, na području opštine Bar evidentirana su sljedeća nepokretna dobra kulturne baštine:

Potencijalni arheološki lokaliteti

C) Područje Skadarskog jezera

1. Crkva u Briski;
2. Crkva u Marstijepovićima;
3. Crkva u Runji, Martići;
4. Crkvište u Livarima;
5. Dvije Gradine u Koštanjici;

6. Gradina Mali Bes u Virpazaru;
7. Gradina u Ostrosu;
8. Jugozapadna obala Skadarskog jezera (pećine kod Murića i između Seoca i ribarskog naselja Pristan);
9. Lokalitet Kunja, Godinje;
10. Lokalitet Mijela, Virpazar;
11. Naselje oko manastira Prečiste Krajinske, Ostros;
12. Ostaci crkve u Dragovićima, Koštanjica, iz XV vijeka;
13. Ostaci crkve u Tejenima;
14. Ostaci crkvišta, Gornja Briska;
15. Priobalni dio Dračevica.

Evidentirana dobra sa potencijalnim kulturnim vrijednostima

A) Barska rivijera

1. Barska nadbiskupija, Stari Bar;
2. Crkva Sv. Marije, Sutomore;
3. Crkva Sv. Nikole, Zupci;
4. Crkva Sv. Petke, Sutomorsko polje, Sutomore;
5. Crkva Sv. Petke, Tuđemili;
6. Crkva Sv. Stefana Dečanskog, Mišići;
7. Crkva Sv. Vita, zapadno od Starog Bara;
8. Česma, severozapadno od Starog grada Bara;
9. Česma u naselju Brbot, Stari Bar;
10. Kadijina česma, Stari Bar;

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine

1. Crkva Sv. Andrije, Dupilo;
2. Crkva Sv. Arhanđela Gavrila, Dupilo;
3. Crkva Sv. Đorđa, Brijegje;
4. Crkva Sv. Gospođe, Trnovo;

C) Područje Skadarskog jezera

1. Ambijentalna cjelina Perazići, Godinje;
2. Ambijentalna cjelina Sjerč sa pristanom;
3. Ambijentalna cjelina Tejeni;
4. Crkva Sv. Ante Padovinskog, Karanikići;
5. Crkva Sv. Arhanđela Mihaila, Gluhi Do;
6. Crkva Sv. Arhanđela Mihaila, Krnjice;
7. Crkva Sv. Bogorodice, Gluhi Do;
8. Crkva Sv. Đorđa, Komarno;
9. Crkva Sv. Gospođe, Virpazar;
10. Crkva Sv. Jovana Bogoslova, Dračevica;
11. Crkva Sv. Jovana i Sv. Arhangela Mihajla, Donja Seoca;
12. Crkva Sv. Jovana Krstitelja, Limljani;
13. Crkva Sv. Jovana Krstitelja, Godinje;
14. Crkva Sv. Lazara, Đuravci;
15. Crkva Sv. Marije, Gretva (?);
16. Crkva Sv. Mučenika Aleksandra, Tejeni;
17. Crkva Sv. Nikole, Godinje;
18. Crkva Sv. Nikole, Gornja Seoca;
19. Crkva Sv. Nikole, Limljani;
20. Crkva Sv. Nikole, Zebes, Boljevići;
21. Crkva Sv. Petke, Limljani;
22. Crkva Sv. Petke, Milovići;
23. Crkva Sv. Petke, Kruševica;
24. Crkva Sv. Petra i Pavla, Donje polje, Livari;

25. Crkva Sv. Venerande, Dobreci, Livari;
26. Džamija Bobovište;
27. Džamija Donji Murići;
28. Džamija Ćurjan;
29. Džamija Runja;
30. Džamija Mali Ostros;
31. Džamija Veliki Ostros;
32. Džamija Koštanjca;
33. Džamija Tejeni;
34. Džamija Gornji Murići;
35. Džamija Arbneš;
36. Džamija u Ljubenićima Ckla;
37. Mostovi na Orahovštici, Virpazar;
38. Pristan sa školom i bunarom u Donjim Murićima;
39. Pristan Ckla;
40. Selo Šestani (nedefinisano, pošto Šestani obuhvataju više sela i zaselaka);
41. Spomen obilježje u Reni;
42. Stara škola, Dobreci, Livari;
43. Škola Komarno;
44. Tradicionalna kuća Krajine, Ljubatovići, Ckla.

Mjere i pravila zaštite, uređenja i kulturološkog korišćenja nepokretnih kulturnih dobara (NKD)

GENERALNE MJERE ZAŠTITE

U procesu izrade Prostorno-urbanističkog plana opštine Bar, kao primarno, obavljeno je ugrađivanje sistema mjera i režima zaštite kulturnog nasljeđa u planski dokument, a radi zaštite, očuvanja i unaprjeđenja stanja kulturnog nasljeđa na teritoriji opštine.

Prilogom planskog dokumenta ***Smjernice za implementaciju i sprovođenje plana***, potrebno je, u skladu sa ovom Studijom, precizirati principe i posebne uslove, koji će se razraditi kroz planove nižeg reda.

Pritom, potrebno je poštovati osnovna konzervatorska načela, koji očuvanje svih kulturnih vrijednosti, prvenstveno obezbjeđuju kroz maksimalno očuvanje prvobitnog, odnosno stanja u vremenu uspostavljanja zaštite.

Ukoliko sa prilikom iskopa terena za izgradnju objekta, saobraćajnica i infrastrukture naiđe na arheološke ili druge nalaze, koji mogu biti kulturno dobro, obavezno je prekinuti radove, obavjestiti organ uprave nadležan za zaštitu kulturnih dobara, kako bi njihovi stručnjaci prikupili nalaze, odnosno izvršili neophodna istraživanja i druge radnje i aktivnosti (Članovi 87. i 88., Zakona o zaštiti kulturnih dobara („Službeni list CG“, 49/10, 40/11 – dr.zakon i 44/17). U tom slučaju, pravno ili fizičko lice koje neposredno izvodi radove, dužno je da prekine radove, obezbijedi nalazište, odnosno nalaze od eventualnog oštećenja, uništenja i od neovlašćenog pristupa drugih lica, sačuva otkrivene predmete na mjestu nalaženja u stanju u kojem su nađeni do dolaska ovlašćenih lica, odmah prijavi nalazište, odnosno nalaz Upravi za zaštitu kulturnih dobara, najbližoj javnoj ustanovi za zaštitu kulturnih dobara, organu uprave nadležnom za poslove policije i saopšti sve relevantne podatke u vezi sa mjestom i položajem nalaza u vrijeme otkrivanja i o okolnostima pod kojim su otkriveni.

Koncept zaštite

Koncept zaštite kulturnog nasljeđa, tog veoma važnog resursa za razvoj opštine Bar, podrazumjeva očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje stanja naročito kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, koja predstavlja osnov za razvoj održivog turizma na području opštine. Realizaciju je moguće sprovesti kroz sljedeći koncept:

- očuvanje, zaštita i unaprjeđenje kulturnog nasljeđa, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja;
- očuvanje, zaštita i unaprjeđenje nepokretnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline;

- očuvanje, zaštita i unaprjeđenje „potencijalnih arheoloških lokaliteta, prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima i njihove okoline, na području koje je obuhvaćeno planskim dokumentom”;
- očuvanje, zaštita i unaprjeđenje dobara sa kulturnim vrijednostima u kontekstu integralne prostorne zaštite;
- očuvanje ambijentalnih cjelina, sela i ostalih segmenata tradicionalne arhitekture;
- očuvanje, zaštita i unaprjeđenje „potencijalnih arheoloških lokaliteta, prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima i njihove okoline, na području koje je obuhvaćeno planskim dokumentom”;
- kontinuirano praćenje stanja kulturnih dobara;
- očuvanje i obnova narušenog kulturnog pejzaža;
- koordinacija rada svih nadležnih službi, vezano za pitanja od značaja za zaštitu i očuvanje kulturnog nasljeđa;
- planovima nižeg reda, potrebno je izvršiti provjeru vrijednosti potencijalnih arheoloških lokaliteta, prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, kulturnih pejzaža, kao i dobara za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, a kroz vršenje obavezujućih arheoloških istraživanja, te proučavanja ukupnog prostora. Dakle, sa aspekta zaštite, na ovim prostorima, potrebno je vršiti/izvršiti arheološka, arhitektonska i konzervatorska istraživanja, radi otkrivanja, identifikacije i dokumentovanja istraživanja, čiji će rezultati, opredijeliti oblike prostornih intervencija. S tim u vezi, nakon dobijenih rezultata istraživanja popisanih dobara, te analizom dokumentacione osnove, izvršiće se, u skladu sa prioritetima, proces valorizacije, a radi utvrđivanja njihovih kulturnih vrijednosti, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara. Ovako postavljenom koncepcijom, obezbjeđuju se elementarni uslovi za očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje stanja sveukupnog kulturnog nasljeđa, sprovođenje procedura i mjera zaštite, uz poštovanje integriteta i statusa kulturnih dobara, kako je to propisano Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, na kojem je utemeljena sadržina ove Studije. Takođe, na ovaj način podstiče se turistički i privredni razvoj opštine, i stvaraju preduslovi za sprovođenje koncepta održivog razvoja,

Opšte mjere i režim zaštite NKD i kulturnog nasljeđa

Prema Studiji zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PUP-a opštine Bar, za zaštitu kulturnog nasljeđa opštine predviđene su sljedeće mjere i režimi:

- U neposrednoj blizini nepokretnih kulturnih dobara nije poželjno planirati gradnju. Ukoliko se u procesu planiranja prostora u neposrednoj blizini kulturnih dobara iznimno predviđaju određene građevinske intervencije, potrebno je u prvom redu voditi računa o integritetu i autentičnosti kulturnih dobara, i posebnu pažnju posvetiti očuvanju vizura. U zaštićenoj okolini kulturnih dobara nije moguće planirati izgradnju objekata većih visina, ili visoke gustine izgrađenosti, kao ni infrastrukturne objekte većih dimenzija.
- Sve intervencije na kulturnim dobrima i u zahvatu zaštićene okoline pojedinačnih nepokretnih kulturnih dobara, biće definisane konzervatorskim uslovima koje donosi Uprava za zaštitu kulturnih dobara.
- U slučajevima kada se u zaštićenoj okolini kulturnog dobra već nalaze neodgovarajuće gradnje, potrebno je kroz koordinaciju i saradnju nadležnih subjekata izraditi plan sanacije kulturnih dobara.
- Podvodna kulturna baština u obuhvatu planskog dokumenta, štiti se u skladu sa aktuelnim domicilnim zakonodavstvom i odrednicama UNESCO konvencije o zaštiti podvodne kulturne baštine („Sl.list Crne Gore” 04/08).
- Nadzemni infrastrukturni objekti (dalekovodi, stubovi mobilne telefonije, električni stubovi, telekomunikacijske antene....), ne smiju se postavljati na način kojim bi bile ugrožene istorijske, arhitektonske, umjetničke, estetske.... vrijednosti kulturnih dobara, potencijalnih arheoloških lokaliteta i prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima. U svim fazama izrade projektne dokumentacije, neophodno je ostvariti aktivnu saradnju sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara.
- Osim nepokretnim kulturnim dobrima, pažnju je potrebno posvetiti i ostalim segmentima nepokretnog nasljeđa: potencijalnim arheološkim lokalitetima, prostorima sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, kulturnim pejzažima, dobrima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, evidentiranim objektima, kao i prostorima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju vrijednosti kulturnog pejzaža.
- Pri izradi planskih dokumenata razrade PUP-a i arhitektonskih projekata u područjima sa potencijalnim arheološkim lokalitetima, prostorima sa izraženim ambijentalnim vrijednostima,

kulturnim pejzažima dobrima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, evidentiranim objektima, te prostorima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju vrijednosti kulturnog pejzaža, novi objekti treba po gabaritima i proporcijama da budu prilagođeni postojećoj arhitekturi i ambijentalnim vrijednostima, a u njihov arhitektonski izraz potrebno je ugraditi vrijednosti tradicionalnog, odnosno zatečenog graditeljstva.

- Uređenje i korišćenje prostora potrebno je koncipirati uz aktivniju ulogu kulturnog nasljeđa, u smislu njegovog uključivanja u turističku ponudu, posebno onog segmenta koji je u tom smislu stekao određenu afirmaciju.

- Potrebno je težiti ka zadržavanju osnovne fizionomije objekata i cjelina, uz upotrebu tradicionalnih detalja, koje je moguće primjeniti u izvornom obliku, ili ih stilizovati uz očuvanje njegovih osnovnih karakteristika. Za očuvanje vrijednosti tradicionalne arhitekture, optimalan postupak podrazumijeva zadržavanje ili tek nadgradnju osnovne funkcije, kada je u pitanju turistička ponuda.

- Elemente kulturnog nasljeđa (tvrđave, ruralne cjeline, puteve i staze, sakralne i profane

objekte, i dr.), koji su sačuvani u tragu ili segmentno, moguće je obnoviti i revitalizovati, odnosno valorizovati za održivo korišćenje/razvoj (prenamjenom za savremenu funkciju, koja neće narušiti, već očuvati i unaprijediti izvorne karakteristike i vrijednosti), uz aktivnu saradnju sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara, u svim fazama izrade projektne dokumentacije:

- Očuvanje kulturnog nasljeđa sprovodiće se kroz planirani, kontinuirani proces, uz maksimalno poštovanje načela, da svaki objekat zahtijeva specifične postupke i tretmane.

- Eventualnu urbanizaciju u okviru postojećih ruralnih struktura, kao i prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, potrebno je kontrolisano planirati, uz predviđanje eventualne gradnje niže gustine i spratnosti u neposrednoj blizini, dok je u okruženju objekata za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, potrebno planirati gradnju koja svojom pozicijom i gabaritima ni na koji način neće konkurisati prepoznatim kulturnim vrijednostima.

- U uslovima nove gradnje u granicama potencijalnih arheoloških lokaliteta i prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, te u vizuelnim i fizičkim kontaktnim zonama kulturnih dobara, gradnju je potrebno planirati uz poštovanje naslijeđenih kulturnih vrijednosti i na njima vršiti/izvršiti arheološka, arhitektonska i konzervatorska istraživanja.

- Potencijalni arheološki lokaliteti se zbog kulturnih, istorijskih i ambijentalnih vrijednosti, smatraju vrijednim prostorima i nakon izvršenih istraživačkih radova i pohranjivanja nalaza na drugom mjestu. Zbog toga, ove prostore je potrebno trajno tretirati sa posebnom pažnjom.

- Posebnu pažnju u procesu planiranja i uređenja prostora, potrebno je posvetiti kulturnim

pejzažima i prostorima sa izraženim ambijentalnih vrijednostima. Izgradnju na ovim prostorima potrebno je svesti na minimum, na način da se u najvećoj mogućoj mjeri poštuje konfiguracija terena, planira izgrađenost manjih gustina uz obavezu očuvanja vizura.

Bliže mjere i režimi zaštite po vrstama kulturnog nasljeđa su:

Arheološki lokaliteti i rezervati

- Opština Bar će, u saradnji sa nacionalnim i lokalnim institucijama iz oblasti kulturne baštine, produkovati lokalne strategije zaštite i upravljanja arheološkim lokalitetima opštine (menadžment plan lokaliteta) i angažovati specijalizovane stručnjake iz oblasti menadžmenta u kulturnoj baštini;

- Neophodno je da nosioci aktivnosti (nacionalne i lokalne institucije i druga pravna i fizička lica) prije istraživanja pribave prethodnu saglasnost od vlasnika odnosno držaoca kulturnog dobra;

- Izraditi elaborate o valorizaciji evidentiranih lokaliteta i elaborate o arheološkim i konzervatorskim istraživanjima u skladu sa uslovima propisanim Zakonom o zaštiti kulturnih dobara;

- Nakon istraživanja uspostaviti kontinuiranu zaštitu i održivu namjenu, uz spriječavanje svih neadekvatnih i nestručnih intervencija;

- U zoni kulturnih dobara i evidentiranih dobra nije dozvoljena gradnja koja može devalvirati naslijeđene kulturne vrijednosti ili ugroziti integritet ili vizuelni identitet evidentiranog dobra.

- U predloženoj zoni zaštite, eventualnu rekonstrukciju, novu gradnju ili druge aktivnosti sprovoditi na osnovu rezultata istraživanja i dokumentacije o istorijskoj genezi postojanja ranijih

objekata, u skladu sa konzervatorskim smjernicama izdatim od Uprave za zaštitu kulturnih dobara

- Sprovoditi menadžment plan lokaliteta, spriječavati sve neadekvatne i nestručne intervencije i čuvati ih od mogućih devastacija (vandalizama) u periodu dok se ne steknu uslovi za istraživanja i konzervatorske radove.

Kulturni pejzaži (ruralne i ambijentalne cjeline)

- Za ruralne i ambijentalne cjeline, koje su predložene za zaštitu kao svojevrsni kulturni pejzaži, radi njihovog očuvanja na principima održivog korišćenja, koje kod najvećeg broja podrazumijeva revitalizaciju, primarno je uraditi Menadžment plan, kojim će biti postavljeni mehanizmi adekvatnog upravljanja u svim segmentima od značaja za zaštitu i unaprjeđenje stanja očuvanosti naslijeđenih matrica i graditeljske baštine, a posebno njihovih namjena na principima održivog korišćenja

- Sve aktivnosti sprovoditi na osnovu konzervatorskih smjernica;

- Očuvati i unaprijediti ambijentalne vrijednosti ruralnih cjelina - putnu infrastrukturu, tip tradicionalnih kuća sa pomoćnim objektima, terasasta imanja, maslinjake, vinograde i ostale elemente tradicionalnog načina života;

- Ansamble tradicionalne arhitekture sa stambenim i pomoćnim zgradama obnoviti originalnim elementima uređenja dvorišta i vrtova, upotrebom tradicionalnih materijala i primjenom starih zanata;

- Unutar ovih prostora planirati nove gradnje kao interpolacije, koje volumenom, vizuelno i položajem ne ugrožavaju naslijeđenu matricu;

- Način gradnje i materijalizaciju novih objekata prilagoditi naslijeđenim vrijednostima tradicionalne graditeljske baštine, na način interpretacije tradicionalnih arhitektonskih elemenata, a ne kopiranja;

- Obnoviti postojeće puteve i staze primjenom lokalnih materijala i načina obrade potpornih zidova, a suhozide maksimalno revitalizovati; za određene puteve ili staze, takođe je potrebno koristiti tradicionalne principe gradnje.

Fortifikacioni objekti

- Podržavati koncept revitalizacije fortifikacija, primjenom konzervatorskih mjera restauracije i rekonstrukcije eksterijera na osnovu relevantne dokumentacije, a u enterijerima, zavisno od namjene, funkcionalnu adaptaciju;

- Turistička i kulturološka valorizacija dobara, posebno funkcionalnom adaptacijom unutrašnjosti objekata za kombinovane namjene različitih sadržaja, planskim unošenjem novih kulturoloških i sportskih sadržaja, aktiviranjem formi turizma kroz velnes u prirodi, planinarenje, pješačke staze, formalna i neformalna etnološka i ekološka istraživanja i sl.;

- Pojedine fortifikacije obnavljati i funkcionalno adaptirati prenamjenom za smještaj muzeja lokalne zajednice, ateljea za konzervaciju pokretne kulturne baštine, radionica za njegovanje starih zanata, prostore za održavanje raznih skupova, kongresa, izložbi i sl.;

- Pojedine fortifikacije prenamjeniti u jedinstvene, autentične hotelsko – ugostiteljske objekte (po potrebi povezane žičarom sa obalom);

- Neposredno okruženje objekata, uz minimalne intervencije, uređivati i koristiti kao vidikovce, izletišne punktove za turiste i čvorne tačke turističkih, pješačkih i biciklističkih staza, paraglajdinga i dr.;

- Objekti se mogu davati u zakup referentnom menadžmentu putem koncesija, uz precizno definisanje prava i obaveza svih zainteresovanih subjekata, u skladu sa zakonom.

Infrastrukturni objekti

- Održavati postojeće puteve i staze uključivanjem konzervatora i stručnjaka sa vještinama izvođenja starih tehnika načina zidanja u kamenu, bilo da su u pitanju putne obloge, međe, mostovi i dr.;

- Kod planiranja novih saobraćajnih rješenja, maksimalno sačuvati tradicionalne saobraćajnice, a ukoliko planirane trase novih saobraćajnica moraju koristiti postojeće maršute, sačuvati makar u fragmentima pojedine dionice, kao paralelne mogućnosti za korišćenje, posebno djelove suhozida.

Kulturno - istorijske cjeline

- Ažurirati izradu Menadžment plana kulturno - istorijske cjeline, kao mehanizma adekvatnog upravljanja u svim segmentima od značaja za zaštitu i unaprjeđenje stanja očuvanosti naslijeđenih urbanih matrica i graditeljske baštine, a posebno njihovih namjena kao multifunkcionalnih organizama;

- Formirati lokalno upravljačko tijelo - agenciju za upravljanje kulturno-istorijskim cjelinama, uz angažovanje specijalizovanih stručnjaka iz oblasti menadžmenta u kulturnoj baštini;

- Pristupiti izradi novih planskih dokumenata kulturno-istorijskih cjelina i studija zaštite kulturnih dobara u cjelinama, kojima će se detaljno propisati režim i mjere za zaštitu i unaprjeđenje stanja devalviranih kulturnih vrijednosti na objektima gdje su nestručno i nelegalno izvedeni radovi, kao i na objektima na kojima nijesu sprovedeni konzervatorski radovi, prevashodno onima koji su od zemljotresa iz 1979. godine u ruševnom stanju i van upotrebe;

- Očuvati graditeljsko nasljeđe kulturno-istorijskih cjelina, bez mogućnosti nove gradnje, izuzev rekonstrukcije objekata, u skladu sa relevantnom dokumentacijom o istorijskoj genezi urbanih matrica;

- Sve aktivnosti na objektima sprovoditi na osnovu konzervatorskih projekata sanacije, restauracije i funkcionalne adaptacije, usklađenih sa konzervatorskim uslovima Uprave za zaštitu kulturnih dobara;

- U zaštićenju okolini kulturno-istorijske cjeline gradnju novih objekata planirati u skladu sa konzervatorskim uslovima, vodeći računa da fizički i vizuelno ne ugrožavaju naslijeđene kulturne vrijednosti.

Sakralni objekti

- Vršiti detaljna istraživanja izvorno zidanih objekata od kamena (kao kod profanih);

- Prilikom konzervacije i restauracije objekata primjenjivati tradicionalne materijale i stare, zanatske recepture;

- U predloženoj zoni zaštite kulturnih dobara i evidentiranih dobara, rekonstrukciju na osnovu rezultata istraživanja i dokumentacije o istorijskoj genezi postojanja ranijih objekata, kao i moguću novu gradnju i druge aktivnosti, sprovoditi u skladu sa konzervatorskim uslovima, odnosno smjernicama izdatim od Uprave za zaštitu kulturnih dobara;

- Kod sakralnih objekata kod kojih je analizom istorijske geneze utvrđeno da su u prošlosti bili duhovni centri lokalne zajednice ili šire regije, a radi revitalizacije njihove uloge u načinu života, omogućiti rekonstrukciju i/ili novu gradnju u granicama kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, kao i u okruženju, u vidu interpolacije, u skladu sa konzervatorskim uslovima, vodeći računa da fizički, volumenom i vizuelno ne ugrožavaju naslijeđene kulturne vrijednosti, uz izbjegavanje repliciranja dobra i njegovih arhitektonskih elemenata.

Memorijalni objekti

- Neophodno je u svim dokumentima, projektima, publikacijama, flajerima i drugim promo materijalima i bibliografskim jedinicama promovirati značaj ove vrste kulturnih dobara, čime će se ublažiti negativan i destruktivan odnos pojedinaca prema spomen – obilježjima;

- Izmjena, dorada, izmještanje, zamjena i uklanjanje objekata sprovoditi po postupku propisanom za podizanje spomen-obilježja, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara i Zakonom o podizanju spomen obilježja.

Profani objekti

- Vršiti istraživanja izvorno zidanih objekata od kamena, radi kvalitetnog sagledavanja stilsko-hronološke geneze objekata i obnove autentičnih detalja;

- Prilikom restauracije eksterijera objekata primjenjivati tradicionalne materijale i stare zanatske recepture; kod objekata sa kraja XIX i početka XX vijeka maksimalno čuvati originalne maltere ili primjenjivati nove na osnovu tradicionalne recepture; za krovni pokrivač koristiti prirodne materijale karakteristične za područje (kanalicu, klis, šindru...);

- U predloženoj zoni zaštite kulturnih dobara i evidentiranih dobara, rekonstrukciju na osnovu rezultata istraživanja i dokumentacije o istorijskoj genezi postojanja ranijih objekata, ili novu gradnju i druge aktivnosti, sprovoditi u skladu sa konzervatorskim uslovima, odnosno smjernicama izdatim od Uprave za zaštitu kulturnih dobara

- Za evidentirane objekte arhitekture XX vijeka, sprovesti postupak valorizacije.

Ukoliko sa prilikom iskopa terena za izgradnju objekata, saobraćajnica i infrastrukture naiđe na arheološke ili druge nalaze, koji mogu biti kulturno dobro, pravno ili fizičko lice koje neposredno izvodi radove, dužno je da prekine radove, obezbijedi nalazište, odnosno nalaze od eventualnog oštećenja, uništenja i od neovlašćenog pristupa drugih lica, sačuva otkrivene predmete na mjestu nalaženja u stanju u kojem su nađeni do dolaska ovlašćenih lica, odmah prijavi nalazište, odnosno nalaz Upravi za zaštitu kulturnih dobara, najbližoj javnoj ustanovi za zaštitu kulturnih dobara, organu uprave nadležnom za poslove policije i saopšti sve relevantne podatke u vezi sa mjestom i položajem nalaza u vrijeme otkrivanja i o okolnostima pod kojim su otkriveni (po članovima 87. I 88., Zakona o zaštiti kulturnih dobara, „Službeni list CG“, 49/10).

U skladu sa odredbama Studije zaštite kulturnih dobara opštine, predviđene su sljedeće posebne mjere i režimi zaštite i unaprijeđenja kulturnih dobara:

A) Barska rivijera

Arheološki lokaliteti Ostaci crkve Sv. Vračeva, Kunje i crkve na Velikom pijesku, Pečurice predviđeni su za konzervaciju, uređenje prostora i druge mjere (uz izradu Urbanističkog projekta sa arhitektonskim rješenjima za crkvu na Velikom pijesku, izmještanje dalekovoda iz zaštićene okoline i regulisanje izgradnje u zaštićenoj okolini ove crkve). Prostor zaštićene okoline ostataka trikonhosa na Topolici će se urediti. Podvodni lokalitet uvale Bigovica biće detaljnije ispitan, obilježen i zaštićen od nelegalnog korišćenja, uz uređenje prostora, na osnovu Urbanističkog projekta i konzervacijskog projekta.

Fortifikacioni objekti Ostaci utvrđenja Nehaj predviđeni su za konzervaciju, uz uređenje prostora za prezentaciju dobra i druge mjere na osnovu konzervacionog projekta.

Kulturno-istorijske cjeline Cjelinom je obuhvaćen Stari grad Bar sa Čaršijom i Podgrađem. U Starom gradu zaštita će se ostvarivati konzervacijom i restauracijom objekata, sanacijom oštećenih konstruktivnih dijelova i uređenjem eksternog prostora. Na utvrđenju će se izvršiti neophodni sanacioni radovi zbog osiguranja stabilnosti, kao i radovi na uređenju. Unutar utvrđenja nastaviće se sa konzervacijom i restauracijom objekata po redosledu njihovog kulturološkog značaja i ugroženosti. Obnovljeni objekti urediće se pretežno za javnu prezentaciju, uz uvođenje kulturnih i umjetničkih funkcija (israživački punkt arheologa, izložbene postavke arheoloških nalaza, modela rekonstrukcije objekata i druge muzejske postavke., koncerti, recitali, umjetnički ateljei, radionice starih zanata i dr.), uz arhaične ugostiteljske, trgovinske i druge sadržaje, bez stanovanja i turističkog smještaja. Prostori eksterijera biće uređeni kao arheološki park, sa ljetnom pozornicom, pešačkim stazama i odmorištima, autohtonom hortikulturom i dr., uz obezbjeđivanje uslova za etapna arheološka istraživanja. Stari grad će biti opremljen kompletnom tehničkom infrastrukturom (vodovod, kanalizacija, elektroinstalacije i telekomunikacije) diskretno uklopljenom u istorijsko tkivo. U Čaršiji i Podgrađu, namijenjenim za satanovanje, turistički smještaj, javne službe i čistu proizvodnju, zaštita će biti sprovedena obnovom autentičnog lika naselja i rigoroznom regulativom rekonstrukcije i izgradnje eksterijera objekata (vraćanje starog pločnika, detaljni urbanističko-tehnički uslovi za maksimalno očuvanje starih arhitektonskih elemenata u pogledu volumena, spratnosti, materijala, fasadnih otvora, krovova i dr.). Zapadno od čaršije izgradiće se obilazna kolska saobraćajnica u zelenom koridoru do parkinga ispod ulaza u utvrđenje, uz zabranu izgradnje objekata u ovom koridoru. U Čaršiji, Podgrađu i zaštićenoj okolini dobra obezbjeđiće se uslovi za arheološka istraživanja, kao i stalni nadzor tokom izgradnje i rekonstrukcije. Za cjelinu će se uraditi: Studija zaštite sa planom razvoja, Menadžment plan, više konzervacionih projekata i Urbanističkog projekta.

Sakralni objekti Ostaci manastira Ratac, Sutomore štitiće se konzervacijom i uređenjem prostora na osnovu Urbanističkog projekta. Oko crkava Sv. Roka i Sv. Tekle, Sutomore i crkve Sv. Ilije, Velje Selo urediće se prostor. Na crkvi Sv. Petke, Šušanj izvršiće se sanacija nestručnih intervencija obnove, a na ostacima crkava Sv. Dimitrija, Nehaj, Sutomore i Sv. Katarine, Dobre Vode obaviće se konzervacija i uređenje prostora. Na Omerbašića džamiji izvršiće se rekonstrukcija i sanacija nestručnih intervencija ranije obnove.

Memorijalni objekti Na spomeniku palim Crnogorcima u borbi protiv Turaka, Stari Bar, izvršiće se sanacija objekta i uređenje prostora, a na zgradi Šlakovića, Stari Bar, sanacija zgrade. Oko ostalih pet spomen ploča biće uređen prostor.

Profani objekti U kompleksu bivšeg dvorca Kralja Nikole, Topolica, Bar, izvršiće se sanacija nestručnih intervencija obnove i uklanjanje neprimjerenih dogradnji, a izgradnja i rekonstrukcija u zaštićenoj okolini kompleksa biće rigorozno kontrolisani. Na zgradi Monopola duvana biće sanirane nestručne intervencije obnove, uz uklanjanje dogradnje i kvalitetniju valorizaciju namjene objekta.

B) Srednje brdsko-planinsko područje opštine

Arheološki lokaliteti Za zemljište oko manastira Donji Brčeli i Gornji Brčeli (zaštićene okoline ovih manastira) predviđeno je uređenje prostora, uz arheološka istraživanja i druge mjere.

Sakralni objekti Kod manastira Gornji Brčeli izvršiće se sanacija nelegalne i nestručne dogradnje konaka, konzervacija ostalih manastirskih objekata i druge mjere. Kod manastira Donji Brčeli izvršiće se resanacija nestručno saniranog konaka i druge mjere. Na crkvi Sv. Mučenika Jevstatija, Donji Brčeli uradiće se sanacija objekta i urediti okolni prostor. Na crkvi Sv. Nikole, Mikulići, izvršiće se resanacija nekih nelegalnih i nestručnih intervencija pri ranijoj

sanaciji crkve, uz preispitivanje legalnosti spratnog objekta. Ostaci crkve Sv. Trojice, Rasovaatac, Gornji Brčeli biće konzervisani, a prostor oko crkve uređen, uz druge mjere.

Memorijalni objekti Spomenik narodnom heroju Branku M. Đonoviću, Tomići i Spomen ploča povodom oslobođenja rodoljuba iz logora Brčeli 1943, Donji Brčeli biće sanirani, uz uređenje okolnog prostora. Spomen ploča na rodnoj kući Jovana Tomaševića, Gornji Brčeli biće sanirana.

Profani objekti Rodna kuća Jovana Tomaševića, Gornji Brčeli, biće sanirana.

C) Područje Skadarskog jezera

Arheološki lokaliteti Ostaci crkve na ostrvu Tophala, Skadarsko jezero, biće sanirani, a prostor ostrva uređen, na osnovu Urbanističkog projekta. Na ostacima manastira Prečista Krajinska, Ostros, završiće se restauracija kule, uz uređenje okolnog terena i druge mjere. Urediće se prostor oko starog bunara u Ostrosu.

Ambijentalne cjeline U zaseoku Lekovići, Godinje izvršiće se sanacija objekata, uređenje i komunalno opremanje prostora, uz druge mjere, na osnovu Urbanističkog projekta.

Fortifikacioni objekti Ostaci turske tvrđave Grmožr na istoimenom ostrvu, Skadarsko jezero, biće konzervisani, uz druge mjere. Sanirana turska tvrđava Besac, Virpazar, uradiće se za javnu prezentaciju.

Infrastrukturni objekti Na saniranom velikom mostu preko rijeke Crmnice, Virpazar izvršiće se izmjene dograđenih detalja.

Kulturno-istorijske cjeline Cjelinom je obuhvaćen Stari Virpazar. U naselju će se izvršiti rekonstrukcija eksterijera novih objekata samousluge i Turističke organizacije, sanacija eksterijera dograđenih objekata i parterno uređenje prostora, uz druge mjere. Planirana izgradnja novog pristaništa, marine i dijela naselja na drugoj obali rijeke Crmnice biće usklađena sa vrijednostima starog naseljskog jezgra, a Novi Virpazar (pretežno van područja NP) će od Starog Virpazara biti odvojen širokim tamponom visokog autohtonog zelenila. Izgradnja i uređenje cjeline vršiće se po izmjenama i dopunama Državne studije lokacije Starog i Novog Virpazara

Sakralni objekti Na manastiru Moračnik, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, izvršiće se sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija pri obnovi konaka, kule i djelova crkve, kao i uređenje prostora ostrva, na osnovu Urbanističkog projekta. Na manastiru Beška, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, izvršiće se sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija pri obnovi obe crkve, uz preispitivanje nelegalnih stambenih i ekonomskih objekata i uređenje prostora ostrva, na osnovu Urbanističkog projekta. Na manastiru Starčevo, istoimeno ostrvo na Skadarskom jezeru, izvršiće se sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija pri obnovi crkve uz preispitivanje nelegalnih pomoćnih objekata i uređenje prostora ostrva, na osnovu Urbanističkog projekta. Na manastiru Orahovo, Orahovo, izvršiće se sanacija nelegalnih i nestručnih intervencija na obnovi crkve, konaka i porte. Na crkvi Sv. Jovana i Sv. Arhandela Mihajla, crkvi Sv. Atanasija i crkvi Sv. Petke, sve u Sotonićima izvršiće se sanacija objekata i uređenje prostora. Na ostacima jednobrodne crkve, Ckla, uradiće se konzervacija i uređene prostora.

Memorijalni objekti Na Spomeniku poginulim borcima u Balkanskim ratovima, Prvom svjetskom ratu i NOR, Donje Seoce, izvršiće se sanacija objekta uz uređenje prostora. Na Spomen pločama Ivu Nikiću, Limljani, na mjestu pogibije Blaža Orlandića 1943., Godinje i u znak borbe od 13 jula 1941., Virpazar, izvršiće se sanacija, uz uređenje prostora. Kuća Blaža Orlandića sa spomen pločom, Donje Seoce i o bjekt štaba partizanskog bataljona "Jovan Tomašević" sa spomen pločom, Gluhi Do, biće sanirani. Ostali memorijalni objekti su u dobrom stanju.

Pod "uređenjem prostora" oko svih kulturnih dobara podrazumijeva se obavezno: saobraćajni prilaz (pješački ili kolski sa parkingom, za obale i ostrva plovni sa pristanom); raščišćavanje terena od divljeg rastinja i prirodno uređenje terena uz upotrebu autohtonog zelenila; i komunalno opremanje značajnijih i očuvanijih dobara (prioritetno elektroinstalacije, zatim vodovod i kanalizacija). Pod "drugim mjerama" podrazumijeva se izrada konzervacijskih projekata i drugih dokumenata i aktivnosti po Zakonu o zaštiti kulturnih dobara.

VII.4 Zaštita i uređenje predjela

U skladu sa PPPN za obalno područje Crne Gore, planskim rešenjem u okviru PUP-a predviđeni su očuvanje i unapređenje zaštićenih i evidentiranih prirodnih dobara i prirodnih

vrednosti, integrisanje kulturnog nasleđa u prepoznatljive okvire predjela i integralna zaštita tzv. kulturnog predjela.

Opšte mere zaštite predjela S obzirom na opterećenost prostora savremenim zahtevima razvoja, osnovna strategija odnosa prema predjelu treba da omogući očuvanje i zaštitu predjela uz nužno sadejstvo sa ekonomskim aktivnostima koje neće ugroziti osnovni karakter predjela. To podrazumeva sledeće aktivnosti:

- razvijanje integrativne zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa i upravljanje njime, kao regeneratorskog turističkog i šireg ekonomskog razvoja, odnosno održivog razvoja čitavog područja;
- zaštita područja visokog stepena očuvanosti u najvećoj meri od trajnog narušavanja ljudskim delovanjem;
- zaštita prirodnih dobara i kulturne baštine i njihovo aktiviranje i uređenje u turističke svrhe;
- korišćenje očuvanih prostora uz minimum intervencija i maksimalno očuvanje prirodnog pejzaža;
- zaštita prostornih celina sa specifičnim kulturnim nasleđem;
- racionalnije korišćenje već zauzetog prostora, uz što manje zauzimanje novih prostora;
- zabrana izgradnje objekata čije funkcionisanje zagađuje sredinu;
- izgradnja puteva prilagođenih karakteristikama terena i uklopljenih u predio;
- očuvanje vrednih grupacija vegetacije, naročito uz saobraćajnice i šetališta;
- smanjivanje negativnog uticaja velikih infrasturkturnih objekata kroz očuvanje postojećih šuma, podizanje zaštitnih šumskih pojaseva od autohtonih vrsta, principijelno projektovanje kosina u odnosu na kategoriju i nagib terena i njihovo ozelenjavanje, kao i kroz rekonstrukciju i pejzažno uređenje infrastrukturnih koridora;
- uspostavljanje ekološki optimalnog odnosa između turističko-rekreativnih zona, šuma, pašnjaka i livada, koji će odgovarati karakteru predjela;
- usklađivanje pejzažnog uređenja slobodnih površina turističkih kompleksa sa karakterom predjela, kako ekološkim tako i ambijentalnim, kroz očuvanje i unaprijeđenje dominantnih strukturnih elemenata prostora/lokacije (reljef, vegetacija, stvorene strukture) i upotrebu autohtonih biljnih vrsta (min 90%) i materijala;
- trasiranje žičara sa minimalnim prosecanjem šume, uz maksimalno prilagođavanje terenskim prilikama, uklapanje u predio i obaveznu obnovu oštećenog biljnog pokrivača na trasama;
- revitalizacija ruralnog predjela, naročito njihovih autentičnih tradicionalnih ambijentalnih celina u cilju zaštite i očuvanje prirodnih i izgrađenih repera i simbola;
- zadržavanje tradicionalnih arhitektonskih i urbanističkih rešenja kao delova autohtonog kulturnog pejzaža;
- zaštita i revitalizacija vodenih ekosistema, hidroloških objekata i pojava (reke, potoci, izvori);
- očuvanje prirodnih granica šumskih kompleksa;
- zabrana korišćenja invazivnih biljnih vrsta;
- mapiranje i promocija vrednih endemičnih i retkih/ugroženih vrsta;
- zaštita važnih biokoridora;
- gazdovanje šumama u skladu sa odgovarajućim planovima upravljanja šumama, zasnovanim na načelima održivog razvoja i očuvanja biološke raznovrsnosti, prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema;
- zaštita i poboljšanje stanja šumskog pokrivača kroz smanjeni obim seče i pažljivo negovanje postojećih šumskih sastojina, fragmentiranih šumaraka (zabrana, grupacija, drvoreda i koridora) i pojaseva drvenastog rastinja, kao i pošumljavanje sa povezivanjem usitnjenih šumskih površina;
- rekonstrukcija veštački podignutih šumskih degradiranih sastojina;
- zadržavanje tradicionalnog načina poljoprivredne proizvodnje od značaja za zaštitu tradicionalnog kulturnog predjela;
- saniranje erozije primjenom bioloških mera, uz upotrebu autohtonih biljnih vrsta;
- sanacija postojećeg stanja degradiranih delova prostora.
- razvoj planinarenja i biciklizma,
- uključivanje lokalne zajednice,

- jačanje lokalne i institucionalne okvire za zaštitu i praćenje kvaliteta životne sredine i stanja predjela.

Zaštita predjela obuhvata čitav niz planskih mera kojim se deluje u pravcu očuvanja, unapređivanja i sprečavanja devastacije prirodnih odlika predjela. U tom smislu, kao prioritarna i osnovna mera ističe se utvrđivanje zona sa odgovarajućim režimima zaštite, gde će se štiti njihove osnovne prirodne i kulturne vrednosti, a time i predio. Kod planiranja upravljanja područjem neophodno je utvrditi odgovarajući ekološki model, sprečiti znatnije izmene pejzažnih/predionih vrednosti, tj. težiti ka zadržavanju autentičnih odlika predjela, a budući privredni i turistički razvoj bazirati na principima održivog razvoja.

Optimizacija namene prostora Za pojedina područja koja su kroz karakterizaciju, vrednovanje i ranjivost predjela utvrđena kao integralno važna, veoma je bitno usaglasiti planiranu namenu sa stvarnim stanjem i konfliktima koji se javljaju na terenu. Potrebno je preispitati mogućnosti smanjena neizgrađenog građevinskog područja, ili pokušati da se nađe odgovarajući model, kojim bi se, smanjenjem zauzetosti prostora pod objektima i davanjem prednosti prirodnim i poluprirodnim predjelima (tj. povećanjem procenta ozelenjenosti unutar parcela), ublažio negativan uticaj buduće gradnje na predmetnim lokacijama.

Mjere suzbijanja poplava Osim mjera za rano upozoravanje od poplava i zaštite od poplava priobalja velikih rijeka hidrograđevinskim objektima, veoma važan segment zaštite je i planiranje zaštitnih zelenih pojaseva i dovoljan odmak poljoprivredne djelatnosti od same rijeke. Sadnja duž obala rijeka formira se radi umanjenja isparavanja vode, zaštite vodotoka od zagađenja, učvršćivanja obala, padina i dr. Među mnogim faktorima koji utiču na protok poseban značaj ima vodozaštitna vegetacija. Pomenute mjere je neophodno preduzeti u priobalju rijeke Bojane u dijelu gdje se korito direktno graniči sa poljoprivrednim zemljištem.

Mjere za uređenje zemljišnog pojasa duž saobraćajnica Osnovno načelo koje važi pri oblikovanju zelenih površina je, da put i zaštitni pojas uz njega stvaraju kulturni pejzaž. Uređenjem treba postići da put sa svojim zemljišnim pojasom ne djeluje kao strano telo i da posmatrač stekne utisak kao da se put oduvijek nalazi u tom prostoru kao njegov sastavni dio. Pejzažno uređenje zemljišnog pojasa prilagođava se karakteru okolnog pejzaža. Na područjima pojedinačnih tipova pejzaža, i oblikovanje i uređivanje prostora moraju biti takvi da „uhvate“ duh prostora.

Zelene cezure Cezure tj. zeleni koridori su neizostavan element prostornog planiranja i oblikovanja predjela. Ostavljanjem cezura između građevinskih područja omogućava se prirodno povezivanje obale i zaleđa. Osim vizuelnih kvaliteta područja na ovaj način se omogućava i koridor za očuvanje biodiverziteta.

Planom su definisana dva tipa zelenih koridora (cezura):

- Strogi - na područjima cezura na kojima nisu evidentirana građevinska područja u Planu. Na područjima ovog tipa cezure je zabranjena gradnja.
- Fleksibilni - ako se u okviru cezure nalaze građevinska područja definisana Planom ili već izgrađeni prostori. Ovaj tip cezure ne isključuju u potpunosti izgradnju kao režim korišćenja, već je svode na minimalni nivo zauzetosti prostora pod objektom u odnosu na zelene površine i djelove prirodne vegetacije.

Zaštita agrikulturnog predjela Za plansko područje je karakterističan poseban tip predjela koji obuhvata naselja sa tradicionalnom poljoprivredom u poljima i na terasama. Ovaj tip predjela daje poseban identitet obalnom prostoru i kao takvog ga treba sačuvati i unaprediti, a tamo gde je zapušten obnoviti. To su specifična poljoprivredna područja, značajna za očuvanje kulturnog predjela stvorenog razvojem tradicionalne poljoprivrede, čije je održanje moguće jedino primenom poljoprivrednih podsticajnih mera. Na osnovu tih mera bila bi moguća revitalizacija ovih područja sa ponovnim pokretanjem poljoprivredne proizvodnje (mlečni i mesni proizvodi, pčelarstvo, maslinjaci, agrumi i sl.). Ukoliko ove mere izostanu, napuštene poljoprivredne površine (njive, pašnjaci, livade) biće i dalje izložene sukcesivnim procesima obrastanja šumskom vegetacijom, čime se predjeli menjaju i gube identitet.

Obnova ovih poljoprivrednih površina može da bude od zanačaja i za razvoj turizma, posebno seoskog. Revitalizacijom tipova poljoprivrednih predjela očuvale bi se njihova strukturalna obeležja, koja, na osnovu svoje unikatnosti, zaslužuju da budu vrednovana na nacionalnom i internacionalnom nivou. Tipove predjela sa najistaknutijim vizuelnim kvalitetom treba zaštititi od propadanja i devastacije. Ovakvi prostori mogu da postanu atraktivni za uključivanje u turističku ponudu putem domaće radinosti u smeštaju i komplementanim

proizvodima za neposredan plasman turistima (tradicionalne hrane i pića, proizvoda etno-zanatstva i dr.).

Na lokacijama predviđenim za izgradnju zabranjena je seča maslina, odnosno gde se utvrdi prisustvo masline, neophodno je, ukoliko je to moguće, u saradnji sa nadležnim javnim preduzećem, izvršiti njeno presađivanje u okviru iste urbanističke parcele, ili na drugoj lokaciji. U slučaju da je uklanjanje neophodno, primeniće se kompenzacione mere – za svaku posečenu maslinu, na istoj urbanističkoj parceli treba zasaditi najmanje jednu novu maslinu. Takođe, posebnu pažnju treba posvetiti i očuvanju živica kao prepoznatljivog predionog elementa.

Zaštita predionih vrednosti i kulturne baštine Odnos prema predionim vrednostima i kulturnoj baštini zahteva uspostavljanje celovite zaštite predjela i dobara graditeljske baštine u izvornom stanju (uz saniranje neprimerene izgradnje u zaštićenim gradskim jezgrima i na ruralnom području, određivanje kontaktnih područja dobara graditeljske baštine i smernica za njihovu izgradnju).

Mere zaštite kulturnog pejzaža odnose se u prvom redu na rekognosciranje, evidenciju i analizu zatečenog stanja. Zadržavanje tradicionalnih arhitektonskih rešenja kao delova autohtonog kulturnog predjela je veoma važno.

U svakoj od postojećih i planiranih kategorija zaštite treba detaljnim studijama predjela ustanoviti stepen degradiranosti (ako ga ima), i shodno tome preduzeti određene mere zaštite. Potrebno je održavati i obnavljati prirodni i građeni prostor kao prostorno-ekološku, turističku i kulturnu celinu, kao i sačuvati vizure na autentične lokacije kulturnih pejzaža, od značaja za razvoj kulturnog turizma.

Planom predjela se predviđa izrada detaljne studije predjela i studije zaštite za sve površine koje su planom utvrđene kao izuzetno vredne. Detaljnom studijom predjela mogu se dati smjernice za granicu zaštitnog prostora (tradicionalnog autentičnog ambijenta oko nepokretnog kulturnog dobra, koji je od neposrednog značaja za njegovo postojanje, zaštitu, korišćenje, izgled, očuvanje i istraživanje istorijskog konteksta dobra), kao i smjernice za zaštitnu ili "buffer" zonu (prostor izvan granica zaštićenog kulturnog dobra koji se određuje radi sprečavanje negativnog uticaja na zaštićeno dobro).

Zaštita i unapređenje zelenih i slobodnih površina u urbanim i semiurbanim naseljima Postojeći parkovi, trгови, šetališta, ostale javne zelene i slobodne površine dragoceni su prostori koje treba sačuvati u zatečenim granicama i svakako unaprediti, uz njihovo povezivanje sa postojećim vangradskim zelenilom.

Sanacija Sanacija se odnosi na lokalitete koji su degradirani. Nakon završetka eksploatacije prostora neophodno je napraviti plan njegove rekultivacije. Rekultivacija se, u zavisnosti od lokacije i vrste eksploatacije, može dovesti u stanje funkcionalnosti nasipanjem plodnog supstrata i ozelenjavanjem, kao i kreiranjem nekih drugačijih namena, pa čak i planiranjem odgovarajuće gradnje.

Plan predjela. Ovaj PUP je u cjelini prihvatio i ugradio u svoja planska rešenja odredbe PPPN za Obalno područje i PPPN NP "Skadarsko jezero" koje se odnose na Plan predjela, koje predstavljaju stečenu obavezu i kao takve su inkorporirane u planska rešenja PUP-a opštine Bar. Naglašava se da su kategorizacija i tipologija predjela obrađeni u okviru mapiranja i tipologije predjela Crne Gore (RZUP AD, Podgorica, 2015.) i Studija analize predjela, za potrebe PPPN za Obalno područje Crne Gore (jul, 2013.) bili osnova za izradu planskih rešenja u PUPu opštine Bar.

VII. 5. Mjere zaštite od interesa za odbranu zemlje na području naselja i zaštite od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških akcidenata

Mjere zaštite od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških akcidenata

Koncepcija zaštite i upravljanja polazi od činjenice da je na svim nivoima i u svim fazama planiranja potrebno definisati prihvatljiv nivo rizika od prirodnih nepogoda i tehnoloških udesa. Sistemom preventivnih, organizacionih i drugih mera i instrumenata interveniše se u cilju sprečavanja nastanka rizika od prirodnih nepogoda i tehnoloških udesa, odnosno smanjivanja posledica na prihvatljiv nivo.

Da bi se mogla izvršiti pravilna procena stepena povredljivosti prostora, odnosno ograničenja za njegovo korišćenje, potrebno je izraditi odgovarajuće katastre

ugroženosti prostora od prirodnih nepogoda, odnosno izraditi odgovarajući informacijski sistem o prostoru. Na osnovu saznanja i istraživanja, definisali bi se objekti i zone mogućih rizika, verovatnoća pojavljivanja i obim posledica i na osnovu toga utvrdili planovi i prioritete zaštite.

Do sada u praksi nije jasno definisana politika zaštite od prirodnih nepogoda, već se ovaj problem rešavao ili kroz sektorske studije za pojedine vrste nepogoda, ili kao sastavni deo raznih planskih dokumenata. Zbog toga je u narednom periodu neophodno razvijati sistem integralne zaštite od prirodnih nepogoda i tehnoloških udesa, koja bi, uz odgovarajuće planske i druge potrebne mere i instrumente, morala da bude podržana adekvatnom zakonskom, prostorno-planskom, urbanističkom i tehničkom regulativom, naročito u vezi sa politikom korišćenja zemljišta, izgradnje objekata, tehničke i socijalne infrastrukture.

Efikasna ugradnja mera zaštite sa naglašenim preventivnim karakterom ima za cilj zaštitu i smanjenje posledica od prirodnih nepogoda, tehnoloških udesa i ratnih razaranja. Ugradnjom mera koje nude veći stepen zaštite ne ograničavaju se namene i zadovoljenje mirnodopskih funkcija naselja, a obezbeđuje se smanjenje njihove povredljivosti, uz mogućnosti brže revitalizacije funkcija svih sadržaja nužnih za život i rad, odnosno za odbranu i zaštitu. Efikasnim planiranjem preventivnih mera zaštite znatno se utiče na smanjenje operativnih mera zaštite, posebno na smanjenje obaveza i potreba organizovanih snaga civilne zaštite, a samim tim i na smanjenje znatnih materijalnih ulaganja. Važnije mjere civilne zaštite, koje proizilaze iz zakonske regulative su: (a) planiranje izgradnje skloništa, (b) evakuacija i zbrinjavanje stanovništva, (c) RHB zaštita, (d) zaštita i spasavanje od požara, (e) zaštita od eksplozija, (f) asanacija terena, (g) zaštita od ruševina i (h) maskiranje.

Skloništa Obaveza izgradnje skloništa proizilazi iz Zakona o odbrani. Skloništa su klasifikovana u okviru tri vrste i to: pojačane zaštite, osnovne zaštite i dopunske zaštite. Pored ovih, u individualnim stambenim zgradama grade se porodična skloništa. Na teritoriji opštine potrebno je graditi skloništa dopunske zaštite otpornosti od 50 do 100 kPa nadpritiska. Porodična skloništa su otpornosti do 50 kPa i površine do 14 m². Osnovni princip je da su porodična skloništa dvonamenska, tako da se pored svoje osnovne namene u ratu koriste u miru kao ostave za razne porodične potrebe, ili kao prostorije za obavljanje određenih djelatnosti. Urbanističko-tehnički uslovi izgradnje skloništa (potrebe sklonišnog prostora, vrsta skloništa, kapacitet, otpornost, mikrolokacija, mirnodopska namjena, položaj u odnosu na površinu tla – ukopana ili poluukopana) utvrđuju se generalnim i detaljnim planovima.

Evakuacija se u skladu sa procenom svake opštine sprovodi premeštanjem stanovništva iz više ugroženih područja u područje sa manjim stepenom ugroženosti, pogodno za bezbedniji produženi boravak. Detaljnim planovima određuju se povoljna mjesta okupljanja stanovništva, propusna moć i vrsta saobraćajnica koje će koristiti za pravce kretanja. U okviru uređenja prostora u mestima prihvata i zbrinjavanja nužno je obezbediti objekte za smeštaj stanovništva, koji se u miru koriste za turističko-ugostiteljske i druge potrebe, komunalnu infrastrukturu i druge sadržaje.

RHB zaštita ima za cilj da, u slučaju primene sredstava za masovno uništavanje, obezbedi prvenstveno preživljavanje ljudi, a zatim stvaranje relativno podnošljivih uslova za život, rad i otpor. Pored opasnosti od RHB oružja, u slučaju rata čovečanstvu svakodnevno prete opasnosti od havarija i akcidentnih situacija pri skladištenju i transportu opasnih materija. Osim operativnim i organizacionim pripremama, zaštita od ovih opasnosti realizuje se i preko preventivnih mera koje se sprovode kroz uređenje prostora – teritorije i ličnim i kolektivnim sredstvima za zaštitu stanovništva od RHB agenasa. U okviru detaljnih urbanističkih planova potrebno je utvrditi konkretne mikrolokacije za dekontaminacione stanice u okviru objekata sa sopstvenim izvorima vode, koji se mogu zaštititi od kontaminacije RHB agensima.

Zaštita od požara Preventivna zaštita od požara, u okviru uređenja prostora, postiže se adekvatnim planiranjem, propisnim skladištenjem zapaljivih i eksplozivnih materijala, smanjenjem požarnog opterećenja, smanjenjem spratnosti objekata, smanjenjem gustine izgrađenosti objekata i urbanih površina, izgradnjom prepreka protiv širenja požara, organizacijom vatrogasnih jedinica, saobraćajnom pristupačnosti, adekvatnim vodosnabdevanjem i aktivnim PP merama u objektima. Prevencija požara u okviru šumskih kompleksa i većih radnih površina (kamenolomi, skladišta, radne hale, silosi i sl.) postiže se izvođenjem protivpožarnih barijera, izgradnjom saobraćajnih pristupa, postavljanjem adekvatnih zaštitnih ograda, kontrolom pristupa i aktivnom merom stalne kontrole požarne bezbednosti.

Zaštita od eksplozija postiže se pravilnim izborom lokacija objekata koji mogu da budu izazivači eksplozija (udaljenih od naseljenih mesta), izborom lokacija za dezaktiviranja i uništavanja neeksplozivnih ubojnih sredstava, pravilnom manipulacijom eksplozivnim sredstvima, strogom kontrolom primene saobraćajnih propisa prilikom transporta i dr.

Asanacija terena je neophodna mera za sprečavanje širenja zaraznih bolesti, i to planiranjem lokacija za rezervna groblja ili krematorije za uklanjanje leševa ili uginulih životinja, obezbeđenjem rezervnih deponija za otpadake i odvođenje fekalija iz oštećenih kanalizacionih sistema, obezbeđenjem higijenski ispravne vode, lokacija za prikupljanje i identifikaciju poginulih i umrlih, rezervnih pozicija za stočno groblje, lokacija - reiona za deponovanje ruševina i dr.

Zaštita od ruševina postiže se primenom propisa i tehnologija savremene gradnje. Aseizmičko projektovanje treba da obezbedi sigurnost od povreda i ljudskih žrtava, uz minimalna oštećenja građevinskih konstrukcija. U sledećoj tabeli daju se planske preporuke za aseizmičnu gradnju.

Tabela ...: Preporuke za planiranje sa aspekta seizmičkog rizika

Stepen MCS Skale	Jačina zemljotresa	Efekat	Uticaj na infrastrukturu
V	Umeren	Osećaju ga svi ljudi u zatvorenim prostorijama	Bez oštećenja. Funkcionisanje 100%
VI	Srednje jak	Osećaju ga svi ljudi na otvorenom prostoru. Na lošije izgrađenim objektima moguća manja oštećenja	Moguća manja oštećenja na komunalnoj infrastrukturi Funkcionisanje 90% i više
VII	Jak	Moguća rušenja pojedinih delova izgrađenih objekata Vidljiva oštećenja pojedinih objekata (pukotine, oštećenja krovova i dimnjaka)	Manja oštećenja komunalne infrastrukture. Mogući kraći prekidi u vodosnabdevanju, napajanju električnom energijom i TT vezama Funkcionisanje do 90% Otklanjanje kvarova u periodu do 24 sata
VIII	Vrlo jak	Rušenje pojedinih objekata	Oštećenje komunalne i moguća oštećenja regionalne i magistralne infrastrukture Funkcionisanje do 75% Otklanjanje kvarova u periodu do 72 sata

Maskiranje kao mera zaštite ljudi i materijalnih dobara, ima za cilj da onemogući ili oteža otkrivanje ili prepoznavanje objekata, snaga i sredstva od strane destruktivnih snaga ili pojedinaca koji ugrožavaju bezbednost. Mera može imati preventivni i operativni karakter, spada u delokrug priprema uređenja teritorije za potrebe odbrane i

civilne zaštite, a predviđa se u okviru izrade urbanističkih planova i tehničke dokumentacije.

Smernice za upravljanje rizikom od klizišta

- izrada Katastra klizišta za plansko područje;
- priprema i organizacija preventivnih mera odbrane od klizišta;
- informisanje i obrazovanje stanovništva o faktorima intenziviranja klizišnog procesa i dr.

Smernice za upravljanje rizicima od poplave i erozije

- u okviru pasivne odbrane od poplava - propisano održavanje odbrambenih nasipa; u toku odbrane od poplava - permanentna kontrola stanja nasipa i registrovanje negativnih pojava; u slučaju neposredne opasnosti - preduzimanje vanrednih mera za odbranu;

- formiranje savremenih informacionih sistema za upravljanje;
- investiranje u radove za permanentnu kontrolu erozionih procesa u slivu, kao meru prevencije i aktivne odbrane od poplava;

- izrada Plana odbrane od bujičnih poplava, kao zakonska obaveza za sve opštine na čijim se teritorijama nalaze bujični tokovi;

- organizacija preventivnih mera odbrane od poplava (formiranje operativnog štaba za zaštitu od poplava, uspostavljanje sistema koordinacije, veza i ranog upozorenja o opasnosti od poplava, informisanje i obuka stanovništva);

- organizacija komunalnih i hidrotehničkih aktivnosti u toku odbrane od poplava (aktivnosti na odbrambenoj liniji, kontrola erozije oko objekata u rečnom koritu, uklanjanje površinskog nanosa kod mostova i drugih objekata).

Smernice za upravljanje rizicima od šumskih požara

- uspostavljanje i implemetacija Programa unapređivanja zaštite šuma od požara;

- smanjenje opožarene površine kroz brzo otkrivanje pojave šumskih požara, brzu dojavu i efikasno gašenje šumskih požara dok su još u početnoj fazi; obezbeđivanje šumskih komunikacija, terenskih vozila za osmatranje šuma u kritičnim periodima pojave šumskih požara, sistema veza za dojavu o pojavi šumskih požara i dovoljne količine lako pristupačne vode;

- planiranje mera biološko-tehničke zaštite u šumi podizanjem mešovitih kultura, formiranjem bioloških protivpožarnih pruga, širenjem postojećih uređajnih proseka, čišćenjem i njegovom kultura četinarara i dr.

Smernice za upravljanje rizicima od tehnoloških udesa

- uspostavljanje efikasne vertikalne i horizontalne koordinacije nadležnih organa i stručnih službi od republičkog do lokalnog nivoa;

- izrada srednjeročnog i dugoročnog programa za sanaciju i finansiranje rešenja u potencijalno ugroženim zonama;

- jačanje kapaciteta institucija, planera, inženjera i drugih učesnika u planiranju i sprovođenju planova za upravljanje tehnološkim rizikom;

- unapređenje informisanja i konsultovanja građana i javnosti o tehnološkim rizicima.

Preporuke za planiranje i projektovanje sa aspekta seizmičkih uslova na planskom području (na osnovu inženjersko geoloških i seizmogeoloških istraživanja za potrebe izrade GUP-a Bara, navedeni izvori)

S obzirom da dejstvo zemljotresa na građevinski fond zavisi, između ostalog, od lokacije (kompleksnih uslova terena), koncentracije i gustine izgrađenosti i dr., namene pojedinih površina, primena tehničkih propisa i preduzimanje preventivnih zaštitnih mera predstavljaju veoma važne faktore minimiziranja šteta. Stoga urbanističko planiranje i projektovanje i arhitektonsko – građevinsko i projektovanje i izgradnja moraju biti u skladu sa seizmičkim uslovima koji vladaju na terenu, kako bi se u slučaju zemljotresa ostvarila ekonomičnost i bezbednost funkcionisanja urbanog sistema. Cilj preporuka za planiranje i projektovanje je da se postigne što racionalnija namena

pojedinih površina, veća seizmička stabilnost, ekonomičnija gradnja i smanjenje šteta koje bi nastale u slučaju eventualnih zemljotresa u budućnosti.

Osnovna preporuka je da se pri urbanističkom planiranju i projektovanju i arhitektonsko – građevinskom projektovanju koriste rezultati seizmogeoloških i inženjerskogeoloških istraživanja urađenih za potrebe GUP-a Bara. Preporuke sadrže sledeće osnovne principe aseizmičkog planiranja i projektovanja pojedinih urbanih zona i objekata:

a) za sadržaje suprastrukture

- u procesu urbanističkog planiranja i projektovanja treba težiti da se namene površina, odnosno distribucija pojedinih elemenata, koliko je moguće usaglase sa intenzitetom očekivane seizmičke pobude po pojedinim zonama; u tom smislu treba nastojati da se objekti odnosno urbani elementi osetljiviji na seizmičke uticaje distribuiraju po zonama sa nižim vrednostima ubrzanja;

- treba nastojati da se gustina naseljenosti i izgrađenosti, posebno stanovanja, usaglasi koliko je moguće sa očekivanim uticajima po pojedinim zonama u smislu smanjenja gustina sa porastom tih uticaja, što važi i za zone urbane rekonstrukcije;

- prosečna gustina izgrađenosti, posebno stanovanja, treba da je manja od one koja se predviđa uobičajenim urbanističkim normativima;

- zone koje su definisane kao nestabilne treba svakako isključiti kao moguće zone izgradnje, ali one koje su potencijalno, odnosno parcijalno nestabilne mogu se koristiti za planiranje uobičajenih objekata i drugih urbanih elemenata, uz obavezu detaljnog ispitivanja konkretne lokacije radi utvrđivanja uslova i mogućnosti izgradnje, posebno fundiranja, pri čemu je moguće i odbacivanje pojedinih lokacija za izgradnju;

- pri određivanju planiranog rasporeda namene površina i uslova izgradnje obavezno treba koristiti podatke i Kartu mikrosezmičke rejonizacije rađenu za potrebe izrade GUP-a Bara;

- dimenzionisanje slobodnih i zelenih površina i sportsko-rekreativnih terena može biti i veće od uobičajenih urbanističkih normativa, a njihov raspored treba uskladiti sa seizmičkom mikrorejonizacijom;

- preporučuje se primena otvorenog sistema gradnje;

- na planskom području mogu se graditi objekti različite spratnosti, uz pravilan (optimalan) izbor konstruktivnih sistema i materijala i poštovanje aseizmičkih propisa i urbanističkih pokazatelja;

- gabariti objekata treba da imaju, po mogućnosti, pravilne geometrijske forme (najpovoljnije su one simetrične u odnosu na glavne ose objekta, kao što su pravougaona, kvadratna i sl.);

- kod objekata koji moraju da imaju složene gabarite i čiji pojedini delovi imaju različitu spratnost (npr. turistički objekti tipa hotela sa restoranima i drugim funkcijama), treba dilatacionim fugama gabarit podeliti tako da pojedini delovi imaju pravilne forme u osnovi i po visini i da su projektovani kao zasebne konstruktivne jedinice;

- način projektovanja objekata treba prilagoditi zahtevima da se smanji povredljivost objekata i štete od zemljotresa minimiziraju;

- kod nadgradnje i adaptacije objekata treba zadržati i dodatno obezbediti konstruktivni sistem prvobitnog zdanja.

Svi objekti suprastrukture moraju se projektovati i graditi u skladu sa Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju objekata visokogradnje u seizmičkim područjima, kao i sa svim važećim principima, pravilima i standardima zemljotresnog inženjerstva.

b) za sadržaje infrastrukture

- pri projektovanju infrastrukture, naročito glavnih objekata, potrebno je posebnu pažnju posvetiti inženjersko-geološkim i seizmološkim uslovima terena i tla;

- mere zaštite nameću potrebu potpunog ili delimičnog snabdevanje vodom pomoću gravitacionog sistema ako za to postoje uslovi, s obzirom da ovaj sistem ne zahteva izvor energije;

- potrebno je obezbediti mrežu zatvarača, pomoću kojih u svakom momentu može biti isključen bilo koji deo vodovodne mreže; preporučuje se primena cirkulacionih sistema vodovoda sa većim brojem međusobnih veza;
- za izradu vodne infrastrukture treba koristiti fleksibilne materijale i konstrukcije, koji mogu da slede deformacije tla; treba izbegavati upotrebu krutih materijala (nearmiran beton, azbestno – cementne cevi i sl.) za izradu vodova;
- treba izbegavati nasipe, močvarne i nestabilne terene za postavljanje trasa glavnih vodova svih instalacija;
- električne instalacije treba snabdeti uređajima za brzo priključivanje električnih mašina u slučaju potrebe; podzemne električne instalacije opremiti uređejima za isključivanje pojedinih rejonu;
- u sistemu saobraćajnica poželjno je obezbediti paralelne veze, tako da u slučaju da jedna postane neprohodna, postoji mogućnost da se preko druge obezbedi nesmetano odvijanje saobraćaja, prilaz razrušenim zgradama i pružanje pomoći;
- u svakom slučaju treba obezbediti povezivanje područja sa raznim vidovima saobraćaja, što je veoma značajno za rasterećenja saobraćaja u post-zemljotresnim kritičnim momentima, posebno u slučaju prekida nekog vida saobraćaja;
- treba voditi računa o kapacitetima i sistemu saobraćajnica kako bi se obezbedile povećane potrebe i nesmetan saobraćaj i u najkritičnijim momentima;
- projektovanje i izgradnju obala, gatova i nasipa treba uskladiti sa geološkim, seizmološkim, hidrološkim i drugim uslovima i zahtevima, uz primenu sistema gradnje koji obezbeđuju veću sigurnost i trajnost objekata.

Mjere odbrane zemlje

Prostornim planom Republike Crne Gore obezbeđen je tehničko-operativni osnov za realizaciju aktivnosti u sistemu odbrane i njegovom podsistemu – civilnoj zaštiti na nivou opština. Planovima nižeg reda definišu se: (a) mere civilne zaštite; (b) sistem osmatranja i obaveštavanja, kao jedinstven sistem otkrivanja i praćenja svih vrsta opasnosti (vojnih i civilnih), rizika i pretnji koje mogu ugroziti stanovništvo i materijalna dobra; (c) proizvodnja predmeta od posebnog interesa za odbranu; (d) objekti u funkciji lečenja povređenih i obolelih lica, prve medicinske pomoći, prikupljanje rezervi krvi i dr. Pri planiranju, projektovanju, izgradnji, rekonstrukciji, održavanju i eksploataciji, kao i pri izradi investiciono-tehničke dokumentacije, investitori, vlasnici i korisnici dužni su da se pridržavaju posebnih uslova izgradnje, propisanih mera zaštite od procenjenih izazova, rizika i pretnji. Urbanističkim planovima sprovode se dugoročne mere zaštite i planiraju prostorni elementi za obezbeđenje zaštite, pre svega kroz preventivne aktivnosti, odnosno kroz procenu moguće ugroženosti, procenu materijalnih i drugih potreba i mogućnosti za zaštitu, kroz uslove izgradnje s obzirom na specifičnost područja, kao i planiranjem posebnih mera zaštite objekata koji mogu da ugroze živote ljudi i materijalna dobra.

Urbanističko-građevinske mere zaštite usmerene su ka minimalizovanju povredljivosti prostora i obezbeđenju zaštite ljudi i materijalnih dobara. Sa aspekta bezbednosti naselja treba da budu disperzivna sa elementima policentričnosti, manjih gustina naseljenosti i stepena izgrađenosti, kao i pogodne tipologije zgrada (manjih visina i jednostavnijih gabarita). Primenom otvorenog tipa izgradnje, bez eventualnog međusobnog preklapanja ruševina, omogućava se pristupačnost ugroženim mestima, lokalizovanje i gašenje požara, raščišćavanje ruševina, kao i spasavanja povređenih. Za efikasno funkcionisanje sistema odbrane i civilne zaštite u vanrednim situacijama neophodno je obezbediti sledeće uslove funkcionisanja infrastrukturnih sistema, i to:

- u saobraćajnim sistemima potrebno je izmestiti tranzitni saobraćaj iz gradskih naselja i planirati paralelne - alternativne pravce uz povezivanje mreže lokalnih puteva;
- sistem vodosnabdevanja, s obzirom na povredljivost vodovodne mreže i izvora, mora da ima dva zaštićena izvorišta, kao i mrežu vodovoda koja se u segmentima može isključivati; takođe potrebne su dve grupe rezervoara međusobno

povezane i spojene sa izvorištima, kako bi se obezbedio prstenasti način snabdevanja; kao rezervu za vanredne uslove potrebno je čuvati i održavati postojeće bunare, a manje vodovodne sisteme osposobljavati za uključivanje u veće; treba izraditi katastar svih izvorišta, bunara, česmi i cisterni za ratne uslove; vodovodne i kanalizacione mreže treba propisno ukopati, uz obezbeđenje fleksibilnih spojeva za zaštitu od potresa;

- elektrodistributivnu mrežu treba obezbediti od raspada sistema formiranjem mreže visokonaponskih dalekovoda sa više strana i formiranjem niskonaponske mreže iz prstenova, tako da se pojedini delovi mogu isključivati nezavisno od ostalih delova sistema; potrebno je planirati samostalne lokalne izvore energije (alternativni izvori), kao dopunu velikim energetske sistemima; elektro-prenosne mreže i trafostanice treba povezaati u lance i čvorove, koji bi omogućavali isključivanje pojedinih delova i segmenata mreže, uz distribuiranje energije bi se alternativnim pravcima;

- kod telekomunikacione infrastrukture potrebno je omogućiti prebacivanja sa standardnog opšteg sistema na druge pojedinačne i specifične sisteme; sekundarni centri i mreža u gradskim naseljima treba da budu podzemni, a stanice mobilne telefonije treba da imaju obezbeđena rezervna mesta.

VIII PREGLED RAZLOGA KOJI SU POSLUŽILI KAO OSNOVA ZA IZBOR VARIJANTNIH REŠENJA KOJA SU UZETA U OBZIR I OPIS NAČINA IZRADE STRATEŠKE PROCJENE

VIII.1. Pregled razloga koji su poslužili kao osnova za izbor varijantnih rješenja koja su uzeta u obzir

Nakon procjene uticaja varijantnih rješenja, koja je urađena i prezentovana u okviru poglavlja *VI.1. Procjena uticaja varijantnih rješenja*, vrši se poređenje varijantnih rješenja i prikaz razloga za izbor najpovoljnijeg rješenja. Iz tog razloga rezultati procjene uticaja varijantnih rješenja na životnu sredinu, prikazani u tabelama, sumirani su prema sektorima plana.

Varijanta da se plan ne primjeni	Varijanta primjene plana
<ul style="list-style-type: none"> - Nastavljanje trenda starenja stanovništva i depopulacije ruralnog područja. - Koncentracija stanovništva u primorskoj zoni. - Prenamjena poljoprivrednih površina što kroz legalne procese što kroz nelegalnu izgradnju. - Nedovoljna opremljenost prostora objektima javnih službi na seoskom području. - Nastavljanje širenja neplanske izgradnje. - Napuštanje poljoprivrede, pražnjenje sela i zarastanje poljoprivrednog zemljišta. - Nepovoljna valorizacija šuma i šumskog zemljišta. - Nedovoljan razvoj vodovodne i kanalizacione mreže i, kao posljedice neodgovarajuće sanitacije naselja, zagađivanje morske i jezerske vode, vodotokova, zemljišta. - Nepostojanje obilaznice / saobraćajnice za brzi motorni saobraćaj oko Bara i drugih primorskih naselja s nizom problema koji se 	<ul style="list-style-type: none"> - Ravnomerniji rast i distribucija stanovništva. - Razvoj i jačanje privrede, turizma, poljoprivrede, trgovine i ugostiteljstva uz razvoj "ekološki čistih" privrednih djelatnosti u manjem obimu i saobraćajne uloge Bara kao stecišta pomorskog, drumskog i željezničkog transporta. - Opremanje opštinskog centra, turističkih i seoskih naselja objektima javnih službi u skladu sa planiranim demografskim razvojem stanovništva. - Razvoj poljoprivrede posebno u seoskim naseljima, unaprijeđenje organske proizvodnje i djelatnosti za preradu poljoprivrednih proizvoda. Zaštita i očuvanje poljoprivrednog zemljišta. - Očuvanje i unapređenje šuma, revitalizacija šuma i pošumljavanje. - Razvoj kanalizacionog i vodovodnog sistema, izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i prethodno opremanje lokacija za izgradnju potrebnom infrastrukturom. - Izgradnja obilaznice / saobraćajnice za brzi motorni saobraćaj oko Bara i ostalih naselja, korigovanje režima

<p>odnose na životnu sredinu i funkcionisanje celokupne primorske zone.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ne postoji sistemski i tržišno organizovano prikupljanje i prerada reciklabilnog materijala. - Neadekvatno rješeni problemi sa kvalitetom vazduha i voda i povišenim intenzitetom buke, pogotovo u primorskoj turističkoj zoni. - Nastavlja se ugrožavanje bio- i geodiverziteta. - Neefikasna zaštita nepokretnih kulturnih dobara. 	<p>saobraćaja u gradu. Organizacija parkiranja. Razvoj drugih vidova saobraćaja u skladu sa potrebama.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvoj i korišćenje alternativnih izvora energije. - Veća pokrivenost teritorije opštine sistemom prikupljanja otpada. Izgradnja reciklažnih dvorišta i pretovarne stanice. Zatvaranje i sanacija postojećih smetlišta. - Planske mjere zaštite životne sredine, prirodne i kulturne baštine, zaštite od elementarnih nepogoda i tehničko – tehnoloških nesreća.
---	---

Mogući pozitivni i negativni efekti varijanti plana pokazuju sledeće:

1. U varijanti da se prostorni plan ne donese i da se razvoj nastavi u skladu sa postojećim tendencijama razvoja mogu se očekivati samo negativni efekti kod svakog sektora i nijedan pozitivan efekat u odnosu na ciljeve strateške procjene uticaja;
2. U varijanti da se prostorni plan implementira mogu se očekivati brojni pozitivni efekti u svakom sektoru, koji otklanjaju većinu negativnih tendencija u razvoju opštine Bar ako se plan ne bi implementirao. U ovoj varijanti mogu se očekivati i pojedinačni negativni efekti u određenim sektorima plana, a koji su neizbježna cijena društveno-ekonomskog razvoja opštine. To su sljedeći efekti:
  - konverzija poljoprivrednog zemljišta usled izgradnje objekata saobraćajne infrastrukture, turističkih kapaciteta i drugih objekata,
  - u pojasevima neposredno uz saobraćajnu infrastrukturu i u gradu moguće je povremeno prekoračenje graničnih vrednosti zagađenosti vazduha i nivoa buke.

Važno je napomenuti da su, kada je reč o potencijalno negativnim efektima PUP-a, pogoršanja stanja vrlo mala i u prostornom smislu i po intenzitetu, s obzirom da planirane aktivnosti nisu zagađujuće u mjeri koja može značajno opteretiti kapacitet prostora.

S druge strane, poboljšanja koja se mogu očekivati realizacijom planskih postavki imaju pozitivan efekat u širem kontekstu koji prevazilazi lokalne okvire i granice plana, pogotovo u ekonomskom i socijalnom smislu.

Na osnovu iznetog može se zaključiti da je varijanta donošenja predloženog prostorno urbanističkog plana znatno povoljnija u odnosu na varijantu da se plan ne donese.

VIII.1. Opis načina izrade strateške procjene, poteškoće i preporuke

Prikaz korišćene metodologije

Glavna namena strateške procene uticaja na životnu sredinu je da olakša blagovremeno i sistematično razmatranje mogućih uticaja na životnu sredinu na nivou strateškog donošenja odluka o planovima i programima uvažavajući principe održivog razvoja. Strateška procena je dobila na značaju donošenjem EU Directive 2001/42/EC o proceni ekoloških efekata planova i programa (sa primenom od 2004. godine), a u Crnoj Gori donošenjem Zakona o strateškoj proceni.

U dosadašnjoj praksi strateške procjene planova prisutna su dva pristupa:

(1) tehnički: koji predstavlja proširenje metodologije procene uticaja projekata na planove i programe gde nije problem primeniti principe za EIA, i

(2) planerski : koji zahteva bitno drugačiju metodologiju iz sledećih razloga:

- planovi su znatno složeniji od projekata, bave se strateškim pitanjima i imaju manje detaljnih informacija o životnoj sredini,
- planovi se zasnivaju na konceptu održivog razvoja i u većoj meri pored ekoloških obuhvataju društvena i ekonomska pitanja,
- zbog kompleksnosti struktura i procesa, kao i kumulativnih efekata u planskom području nisu primenjive sofisticirane simulacione matematičke metode,
- pri donošenju odluka veći je uticaj zainteresovanih strana i naročito javnosti, zbog čega primjenjene metode i rezultati procene moraju biti razumljivi učesnicima procesa procene.

Zbog navedenih razloga u praksi strateške procjene koriste se najčešće ekspertske metode kao što su: kontrolne liste i upitnici, matrice, multikriterijalna analiza, prostorna analiza, SWOT analiza, Delfi metoda, ocenjivanje ekološkog kapaciteta, analiza lanca uzročno-posledičnih veza, procena povredivosti, procena rizika, itd. Kao rezultanta primene bilo koje metode pojavljuju se matrice kojima se ispituju promene koje bi izazvala implementacija plana i izabranih varijanti (uključujući i onu da se plan ne primeni). Matrice se formiraju uspostavljanjem odnosa između ciljeva plana, planskih rešenja i ciljeva strateške procene sa odgovarajućim indikatorima.

Ovde je primenjena metodologija procene koja je razvijana i dopunjavana u poslednjih 10 godina i koja je uglavnom u saglasnosti sa novijim pristupima i uputstvima za izradu strateške procene u Evropskoj Uniji^{21, 22, 23}.

Specifičnosti konkretnih uslova koji se odnose na predmetno istraživanje ogledaju se u činjenicama da se ono radi kao strateška procena uticaja na životnu sredinu sa ciljem da se istraže ciljevi plana i definišu karakteristike mogućih negativnih uticaja i ocene planske mere za svođenje negativnih uticaja u granice prihvatljivosti. Sadržaj strateške procene uticaja na životnu sredinu, a donekle i osnovni metodološki pristup definisani su Zakonom o strateškoj procjeni.

Specifičnosti konkretnog plana (Prostorno urbanistički plan opštine Bar, u daljem tekstu: PUP), kao i specifičnosti postojećeg stanja životne sredine na konkretnom

---

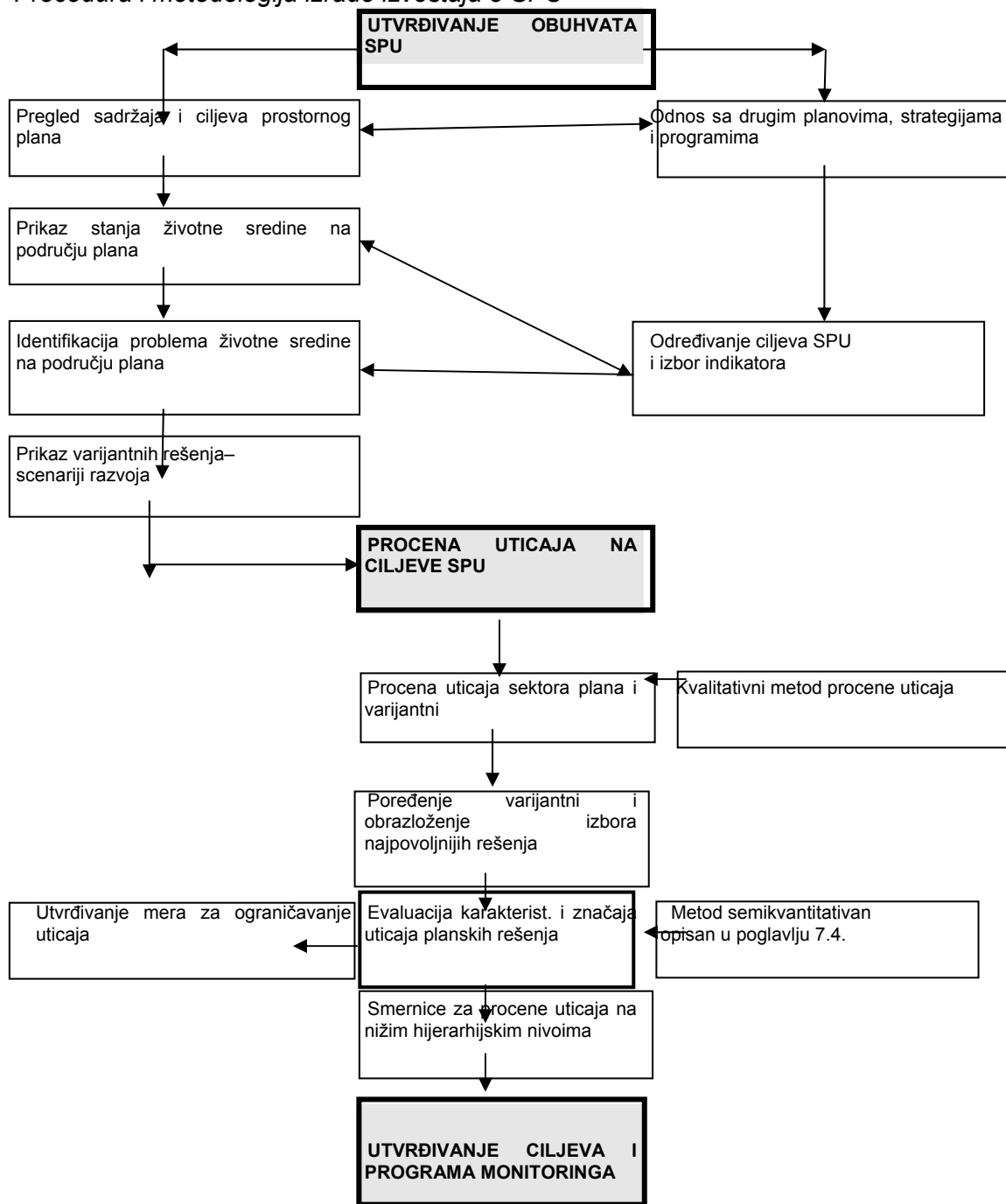
²¹ A Source Book on Strategic Environmental Assessment of Transport Infrastructure Plans and Programs, European Commission DG TREN, Brussels, October 2005

²² A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, Office of the Deputy Prime Minister, London, UK, September 2005

²³ James E., O. Venn, P. Tomilson, Review of Predictive Techniques for the Aggregates Planning Sector, TRL Limited, Berkshire, UK, March 2004

prostoru, uslovili su da se sadržaj strateške procene u određenoj meri modifikuje i prilagodi osnovnim karakteristikama plana, ali da obuhvati sve potrebne segmente definisane Zakonom.

Procedura i metodologija izrade izveštaja o SPU

Što se tiče metodologije, u izradi ovog dokumenta korišćena je metodologija za evaluaciju i primenjen je metod višekriterijumske ekspertske evaluacije. Kao osnova za razvoj ovog metoda poslužile su metode koje su potvrdile svoju vrednost u zemljama Evropske unije. Primenjena metodologija zasnovana je na kvalitativnom vrednovanju životne sredine u području plana, neposrednom i širem okruženju, kao osnove za valorizaciju prostora za dalji održivi razvoj.

U smislu opštih metodoloških načela, strateška procjena uticaja je urađena tako što su prethodno definisani: polazni programski elementi (sadržaj i cilj plana), polazne osnove, postojeće stanje životne sredine. Bitan deo istraživanja je posvećen:

- proceni postojećeg stanja, na osnovu koga se mogu dati ekološke smernice za planiranje,
- kvalitativnom određivanju mogućih uticaja planiranih aktivnosti na osnovne činioce životne sredine koji su poslužili i kao osnovni indikatori u ovom istraživanju,
- analizi planskih rešenja na osnovu kojih se definišu ekološke smernice za sprovođenje plana i implementaciju, tj. za utvrđivanje ekološke valorizacije prostora za dalji razvoj.

Zaštita životne sredine podrazumeva poštovanje svih opštih mera zaštite životne sredine i prirode i propisa utvrđenih zakonskom regulativom. U tom smislu su, na osnovu analiziranog stanja životne sredine u planskom području i njegovoj okolini i na osnovu procenjenih mogućih negativnih uticaja, definisane odgovarajuće mere zaštite.

Prikaz načina odlučivanja

Sastavni deo postupka strateške procene su konsultacije sa zainteresovanim organima i organizacijama i sa stanovništvom područja za koji se radi plan i strateška procena, a u cilju obezbeđivanja efikasne zaštite životne sredine i održivog razvoja planskog područja.

Članom 17. Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu definiše se učešće zainteresovanih organa i organizacija, koji mogu da daju svoje mišljenje o Izveštaju o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu u roku od 30 dana. Pre upućivanja zahteva za dobijanje saglasnosti na Izveštaj o strateškoj proceni, organ nadležan za pripremu plana obezbeđuje učešće javnosti u razmatranju izveštaja o strateškoj proceni (član 19). Organ nadležan za pripremu plana obaveštava javnost o načinu i rokovima uvida u sadržinu Izveštaja i dostavljanje mišljenja, kao i vremenu i mestu održavanja javne rasprave u skladu sa zakonom kojim se uređuje postupak donošenja plana.

Zbog značaja mogućih uticaja predmetnog Prostorno urbanističkog plana na životnu sredinu naročito je važno adekvatno i "transparentno" uključivanje zainteresovanih strana (investitora, nadležnih državnih organa, lokalnih uprava, nevladinih organizacija i stanovništva) u proces donošenja odluka po pitanjima zaštite životne sredine. Učešće nadležnih organa i organizacija obezbeđuje se pisanim putem i putem prezentacija i konsultacija u svim fazama izrade i razmatranja strateške procene. Učešće zainteresovane javnosti i nevladinih organizacija obezbeđuje se putem sredstava javnog informisanja i u okviru javnog izlaganja PUP-a.

Organ nadležan za pripremu plana izrađuje izveštaj o učešću zainteresovanih organa i organizacija i javnosti koji sadrži sva mišljenja o SPU, kao i mišljenja izjavljenih u toku javnog uvida i javne rasprave. Izveštaj o SPU dostavlja se zajedno sa izveštajem o stručnim mišljenjima i javnoj raspravi organu nadležnom za zaštitu životne sredine na ocenjivanje. Na osnovu člana 21, po dobijanju ovih izveštaja organ nadležan za poslove zaštite životne sredine može pribaviti mišljenje drugih ovlašćenih organizacija ili stručnih lica za pojedine oblasti ili može obrazovati komisiju za ocenu izveštaja o strateškoj proceni.

Na osnovu ocene organ nadležan za zaštitu životne sredine daje svoju saglasnost na Izveštaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu u roku od 30 dana od dana prijema zahteva za ocenjivanje.

Poteškoće koje su se javile tokom postupka strateške procjene i preporuke za naredni period

Tokom sprovođenja strateške procjene uticaja u pojedinim fazama postupka naišlo se na izvesne poteškoće koje nisu bile takvog vida da bi mogle odlučujuće uticati na nemogućnost sprovođenja čitavog postupka na zakonom i strukom zahtevani način. Uglavnom se radilo o (ne)mogućnosti pribavljanja odgovarajućih podataka o postojećem stanju kvaliteta elemenata životne sredine (vazduha, vode, tla, buke i sl.), jer se uzorkovanja ne vrše na način da je čitavo Plansko područje, ni u prostoru ni u vremenu, ravnomerno pokriveno. Zbog toga, ne samo za dijelove Planskog područja na kojima je evidentno ugrožavanje životne sredine – obalni pojas u primorskoj zoni i duž putnog pravca od Virpazara ka obalnom dijelu (i na kojima merenja nisu dovoljno rasporostranjena ni prostorno ni vremenski), nego i za one dijelove Planskog područja koji su za sada, manje ugroženi i čija je životna sredina kvalitetna (skadarska i planinakska zona), nije bilo moguće utvrditi "nulto" stanje u mjeri u kojoj bi bilo poželjno. Obrađivač se morao osloniti na zvanične podatke za ona mjerna mjesta i informacije o životnoj sredini koje su bile dostupne.

Zbog toga smatramo vrlo važnim da se u periodu koji slijedi uspostavi sistem monitoringa opisan u poglavlju X ovog Izveštaja: OPIS PROGRAMA PRAĆENJA STANJA ŽIVOTNE SREDINE I ZDRAVLJA LJUDI U TOKU REALIZACIJE PLANA (MONITORING), koji bi utvrdio "nulto" stanje životne sredine i pratio sve promene koje bi pokazale pozitivne ili negativne trendove u pogledu kvaliteta životne sredine. Uspostavljanje sistema monitoringa ističemo kao prioritet na polju zaštite životne sredine, kako bi se sve aktivnosti u prostoru međusobno pravovremeno usklađivale i nepovoljni uticaji na životnu srednu minimizirali. Ovo će, u ukupnom razvojnom smislu, sa svoje strane dati pozitivan doprinos razvoju svih privrednih i drugih funkcija barskog područja: turističke, saobraćajne, poljoprivredne, proizvodne, ali i onih koje su "podrška" razvoju i bez kojih on ne bi mogao (očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti, jačanje sektora usluga i dr.).

IX PRIKAZ MOGUĆIH PREKOGRANIČNIH UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

U skladu sa Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl. list RCG, br.80/05, 40/11, 59/11 i 52/16), član 15 tačka 9, potrebno je da se opišu potencijalni značajni prekogranični uticaji na životnu sredinu koji će biti uzrokovani realizacijom PUP-a opštine Bar. Pored toga član 23 istog Zakona predviđa obavezu Crne Gore da razmjeni informacije o prekograničnim uticajima sa odgovarajućim državama, samo u slučaju da implementacija Plana može imati značajan negativan uticaj na životnu sredinu druge države.

S obzirom da se na Planskom području izvode (prvenstveno infrastrukturni) objekti od Državnog ili regionalnog značaja čija je realizacija bila predmet posebnih procjena uticaja na životnu sredinu, shodno Zakonu o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl.list CG" br. 75/18) i Uredbe o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br. 20/2007 i "Sl. list CG", br. 47/2013, 53/2014 i 37/2018) u ovom Izveštaju o strateškoj procjeni uticaja planskih rješenja PUP-a opštine Bar, procjena prekograničnih uticaja azmatrana je samo za planirane objekte lokalnog značaja. S obzirom da se radi o objektima koji nijesu opasnost za zagađivanje životne sredine šireg okruženja, jer su ili bezopasni po okolinu, ili je opasnost od zagađivanja okoline eliminisana predviđanjem sprovođenja planskih mjera zaštite i pravilima uređenja prostora i izgradnje objekata, u okviru ove strateške procjene je zaključeno da planska rješenja nemaju negativan prekogranični uticaj na životnu sredinu.

Podrazumjeva se da se planska rješenja moraju razrađivati i detaljno ocenjivati prilikom izrade projektne dokumentacije i studija opravdanosti. Nivo detaljnosti koji će analizirati pojedinačne objekte i njihove uticaje na životnu sredinu susjednih država, razmatraće se u okviru Procjena uticaja pojedinačnih objekata i projekata na životnu sredinu.

U slučaju implementacije mjera zaštite životne sredine propisanih ovim Izveštajem i samim planskim dokumentom, jasno je da realizacija pojedinih planskih rješenja neće u značajnijoj mjeri prouzrokovati negativne ekološke posljedice na stanje životne sredine susjedne države Albanije. Određeni negativni prekogranični uticaji manjih prostornih i vremenskih razmera moguća su jedino u slučaju havarijskih i akcidentih situacija, na infrastrukturnim objektima (sistemima za evakuaciju otpadnih voda u Skadarskoj i Primorskoj zoni) ili drumskim i željezničkim saobraćajnicama (Autoput i željeznička pruga) koji vode kroz zonu NP Skadarsko jezero.

X OPIS PROGRAMA PRAĆENJA STANJA ŽIVOTNE SREDINE I ZDRAVLJA LJUDI U TOKU REALIZACIJE PLANA (MONITORING)

Uspostavljanje sistema monitoringa jedan je od prioriternih zadataka kako bi se mjere zaštite životne sredine koje su predložene u Prostorno - urbanističkom planu mogle uspješno kontrolisati i pratiti pri implementaciji tog planskog dokumenta. Program praćenja stanja životne sredine može biti sastavni dio postojećeg programa monitoringa koji obezbjeđuje nadležni opštinski organ.

Osnovni cilj monitoring sistema je da se obezbjedi, pored ostalog, pravovremeno reagovanje i upozorenje na moguće negativne procese i akcidentne situacije, kao i potpuniji uvid u stanje elemenata životne sredine i utvrđivanje potreba za preduzimanje mjera zaštite u zavisnosti od stepena ugroženosti i vrste zagađenja. Monitoring stanja životne sredine se vrši sistematskim mjerenjem, ispitivanjem i ocjenjivanjem indikatora stanja i zagađenja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine.

Primjena monitoringa emisija zagađivanja i parametara stanja životne sredine upotpuniće i doprineti valjanosti Katastra zagađivača, a njome će se kontinualno prikupljati svi relevantni podaci o kvalitetu pojedinih segmenata životne sredine. Monitoringom se obuhvataju svi oni koji svojom pojavom imaju uticaj na zdravlje stanovništva, globalne klimatske prilike ili na materijalna dobra i oni koji predstavljaju osnov za izradu indikatora o stanju kvaliteta životne sredine određenog regiona ili šire, u skladu sa direktivama EU. U Pljevljima je neophodno obezbjediti sprovođenje monitoringa kvaliteta vazduha, površinskih, podzemnih i izvorskih voda, zemljišta, nivoa buke, radioaktivnosti i biodiverziteta.

Zakonom o životnoj sredini ("Sl.list CG", br.52/16), članom 55 je predviđeno da Praćenjem stanja životne sredine -monitoring obezbjeđuje se kontinuirana kontrola i praćenje stanja životne sredine. Monitoring se vrši na osnovu godišnjeg programa monitoringa koji priprema Agencija za zaštitu životne sredine i dostavlja ga Ministarstvu održivog razvoja i turizma najkasnije do 1. novembra tekuće godine za narednu godinu. Godišnji program monitoringa donosi Vlada. Godišnji program monitoringa obuhvata: praćenje stanja biodiverziteta, praćenje kvaliteta površinskih, podzemnih i voda za kupanje, kao i praćenje kvaliteta voda za piće, praćenje stanja morskog ekosistema, praćenje sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu, praćenje kvaliteta vazduha, sistematsko ispitivanje nivoa nejonizujućih zračenja, sistematsko ispitivanje radioaktivnosti u životnoj sredini i praćenje nivoa buke u životnoj sredini. Jedinica lokalne samouprave može u skladu sa zakonom organizovati monitoring životne sredine na teritoriji opštine" – u skladu sa članom 58. Zakona.

Monitoring se sprovodi sistematskim mjerenjem, ispitivanjem i ocjenjivanjem indikatora stanja i zagađenja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine, uključujući i prekogranični monitoring. Monitoring sprovodi Agencija. Za neposredno sprovođenje poslova monitoringa Agencija može angažovati i druga pravna i fizička lica.

Prema navedenom Zakonu, ciljevi programa praćenja stanja životne sredine bi bili:

- Obezbjeđenje monitoringa;
- Definisane sadržaja i način vršenja monitoringa;

- Određivanje ovlašćenih organizacija za obavljanje monitoringa;
- Definisane monitoringa zagađivača;
- Uspostavljanje informacionog sistema i definisanje načina dostavljanja podataka u cilju vođenja integralnog katastra zagađivača;
- Uvođenje obaveze izvještavanja o stanju životne sredine prema propisanom sadržaju Izvještaja o stanju životne sredine.

Imajući u vidu prostorni obuhvat plana i moguća zagađenja, za praćenje stanja predlažu se sljedeći pokazatelji (indikatori):

- Praćenje stanja vazduha;
- Praćenje kvaliteta površinskih i podzemnih voda;
- Praćenje kvaliteta tla i otpada;
- Praćenje nivoa buke;
- Praćenje stanja biodiverziteta.

- Monitoring kvaliteta vazduha

Monitoring sistem za kontrolu kvaliteta vazduha vrši se prema Zakonu o zaštiti vazduha ("Sl.list CG", br. 25/10 od 05.05.2010, 040/11 od 08.08.2011, 043/15 od 31.07.2015), Uredbi o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora ("Sl. list Crne Gore", br. 10/11) i Pravilnika o načinu i uslovima praćenja kvaliteta vazduha ("Sl. list CG", br. 21/2011 i 32/2016), radi utvrđivanja trenda zagađenja kako bi se pravovremeno djelovalo ka smanjenju sadržaja štetnih supstanci do nivoa koji neće bitno uticati na kvalitet vazduha.

Rezultati mjerenja koncentracije zagađujućih materija porede se sa graničnim vrijednostima imisija (GVI), te se na osnovu obavljenih analiza utvrđuju stanje i trendovi na osnovu kojih se preduzimaju odgovarajuće mjere zaštite vazduha.

Na osnovu Zakona o životnoj sredini, postrojenja koja predstavljaju izvor emisija i zagađivanja životne sredine dužna su da, u skladu sa Zakonom, preko nadležnog organa, organizacije ili ovlašćene organizacije:

- Obavljaju monitoring emisije;
- Obezbeđuju meteorološka mjerenja za velike industrijske komplekse ili objekte od posebnog interesa za Republiku ili jedinicu lokalne samouprave;
- Učestvuju u troškovima mjerenja imisije u zoni uticaja, po potrebi;
- Prate i druge uticaje svoje aktivnosti na stanje životne sredine.

Zagađivač mora da planira i obezbeđuje finansijska sredstva za obavljanje monitoringa emisije, kao i za druga mjerenja i praćenja uticaja svojih aktivnosti na životnu sredinu.

Kontrola kvaliteta vazduha vrši se radi utvrđivanja nivoa zagađenosti vazduha i ocjene uticaja zagađenog vazduha na zdravlje ljudi, životnu sredinu i klimu, kako bi se preduzele potrebne mjere u cilju zaštite životne sredine, zdravlja ljudi i materijalnih dobara. Kontrola kvaliteta vazduha ostvaruje se:

1. Sistematskim mjerenjem imisije zagađujućih materija,
2. Sistematskim mjerenjem kvaliteta padavina,
3. Povremenim mjerenjem imisije zagađujućih materija iz saobraćaja,
4. Međunarodnim programom praćenja kvaliteta vazduha, padavina i radioaktivnosti,
5. Praćenjem uticaja zagađenog vazduha na životnu sredinu,
6. Izvještavanjem o rezultatima mjerenja.

U fazi izrade Elaborata procjene uticaja dionice autoputa Podgorica –Bar na životnu sredinu potrebno je izvršiti nulto stanje zagađenosti vazduha na koridoru autoputa.

Kontrola zagađenja vazduha u toku izgradnje uključuje procjenu kvaliteta vazduha u blizini nastanjenih područja, koja se bazira na zakonom određenim standardima. Parametri koje treba kontrolisati uključuju prisustvo čestica, azotnih oksida, ugljen dioksida i monoksida. Dodatna kontrola uticaja gradilišta na kvalitet vazduha biće obavljena u slučaju žalbi od strane lokalnog stanovništva.

Uz mjerenje kvaliteta vazduha posmatraće se funkcionisanje opreme za izgradnju, kao što su bageri, generatori i sl., koje je potrebno redovno održavati u skladu sa specifikacijama proizvođača, da bi se smanjile štetne emisije.

Monitoring treba vršiti kontinuirano, na pomenutim lokalitetima, 24-časovnim uzorcima. Samim tim, dobijanjem i praćenjem navedenih rezultata moći će se pretpostaviti i uticaj novoplaniranih sadržaja na kvalitet vazduha. U slučaju izgradnje privrednih pogona za koje se pretpostavlja da mogu generisati povećane emisije zagađujućih materija u atmosferu, nalaže se obavljanje kontinualnih merenja na emisionim tačkama u objektima od strane organizacija ovlašćenih za merenja kvaliteta vazduha.

Potencijalni zagađivač mora da planira i obezbjeđuje finansijska sredstva za obavljanje monitoringa emisije, kao i za druga mjerenja i praćenja uticaja svojih aktivnosti na životnu sredinu. Mjerenje emisije se obezbjeđuje na osnovu Pravilnika o graničnim vrijednostima emisije, načinu i rokovima mjerenja i evidentiranja podataka.

U cilju zaštite vazduha i sistematskog praćenja aerozagađenja opština Bar mora uspostaviti monitoring sistem koji bi na adekvatan način sistematski pratio promene osnovnih parametara kvaliteta vazduha. U tom smislu posebno se potencira potreba pugušćavanja gustine mreže mernih mesta na gradskom području (naročito u blizini industrijskih i u okviru stambenih zona), kao i formiranja novih mernih mesta u okviru NP "Skadarsko jezero", na području Sutomora i Virpazara i u neposrednoj zoni budućeg autoputa i brze saobraćajnice, kako bi se na adekvatan način sagledao uticaj saobraćaja i drugih aktivnosti na aerozagađenje u ovim prostorima. Takođe, kao neophodnost nameće se izrada integralnog katastra zagađivača vazduha na teritoriji opštine Bar, kako bi se na znatno efikasniji način evidentirali svi stacionarni i mobilni izvori aerozagađenja i minimizirali njihovi negativni uticaji.

- Monitoring kvaliteta voda

Prema Zakonu o vodama ("Sl. list RCG", br. 27/07 i "Sl. list CG", br. 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 55/16 i 2/17), u cilju praćenja stanja zagađenosti voda, vrši se sistematsko ispitivanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda na propisan način, na osnovu Pravilnika o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda ("Sl. list CG", br. 45/2008, 9/2010, 26/2012, 52/2012 i 59/2013).

Program sistematskog ispitivanja kvantiteta i kvaliteta površinskih i podzemnih voda biće realizovan u skladu sa novim aktom koji priprema Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, odnosno Uprava za vode, u skladu sa članom 58. Zakona o vodama.

Od 2002. godine, programi monitoringa voda vođeni su od strane Ministarstva održivog razvoja i turizma, Centra za ekotoksikološka istraživanja (CETI) i Hidrometerološkog

zavoda. Monitoring se sprovodi na površinskim i podzemnim vodama, a za kontrolu vode za piće odgovoran je i Zavod za javno zdravlje.

Jedan od ključnih ciljeva Vlade je da se postigne konzistentna implementacija monitoringa kvaliteta vode u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama Evropske Unije.

Relevantni parametri za procjenu uticaja na površinsku vodu su sljedeći: pH, koncentracija razgrađenog kiseonika, otpadni materijal, zamućenost, koncentracija organskih jedinjenja i mineralnih ulja.

Relevantni parametri za procjenu uticaja na podzemne vode podjeljeni su na geološke, hidrogeološke, fiziko-hemijske i hemijske parametre, a daju podatke o dinamici, kvanitetu, i kvalitetu podzemnih voda (npr. pristustvo mineralna ulja, organskih jedinjenja, teških metala).

Kada se radi o gradilištima ili privrednim pogonima uslijed čijeg rada može doći do zagađivanja površinskih i podzemnih voda, Ispitivanje treba da se vrši uzvodno i nizvodno od gradilišta. Svaki izvođač radova utvrdiće početne vrijednosti uzimajući uzorke prije početka radova a zatim otprilike jednom mjesečno u toku izgradnje uz intenzivirano ispitivanje.

Za sve planirane privredne i druge komunalne objekte koji će ispuštati otpadne vode u recipijent ili javnu kanalizaciju, obavezno je postavljanje uređaja za mjerenje, sprovođenje kontinuiranog mjerenja i registrovanje količine otpadnih voda, kao i ostavljanje podataka o tome javnom vodoprivrednom preduzeću.

Preduzeća koja vrše ispitivanja kvaliteta podzemnih voda, kao i ispitivanje kvaliteta otpadnih voda, dužna su da rezultate ispitivanja dostave Republičkom hidrometeorološkom zavodu i javnom vodoprivrednom preduzeću mesečno, a u slučaju havarijskog zagađenja vode usled iznenadnih akcidentnih situacija, u toku istog dana.

- Monitoring kvaliteta zemljišta i upravljanja otpadom

Zakonom o upravljanju otpadom ("Sl. List CG" br. 64/11 i 39/16) predviđa se popis i upravljanje svim zakonitim i nezakonitim deponijama. Kao dio nacionalnog programa monitoringa životne sredine, Program monitoringa tla se sprovodi na godišnjem nivou. U okviru programa mjerenja uzoraka treba vršiti u blizini deponija i drugih mogućih izvora zagađenja teškim metalima, pesticidima, PCB (polihloridni bifenili), PCDD (dibenzo-p-dioksini, mineralnim uljima i drugim organskim zagađivačima. U opštini Bar analiza se radila u ranijem periodu na 6 lokacija, i to pokraj postojeće deponije komunalnog otpada na Volujici, u zoni Jadranske magistrale (naselje Zaljevo), kao i u blizini gradske trafostanice.

U cilju utvrđivanja količina opasnih i štetnih materija u zemljištu, vrši se ispitivanje zemljišta u skladu sa „Pravilnikom o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje“ („Sl. List RCG“, br. 18/97).

Ispitivanja opasnih i štetnih materija u zemljištu obavlja organizacija koju ovlasti nadležno Ministarstvo iz oblasti poljoprivrede. Ovlašćena organizacija dužna je da obaveštava to Ministarstvo o rezultatima ispitivanja.

Ispitivanja kvaliteta poljoprivrednog zemljišta na području opštine Bar nisu stalna i sistematska, ali fragmentarni podaci pokazuju da se u njima, kao posledica

poljoprivredne proizvodnje, ostaci pesticida nalaze u vrlo malim količinama, pa stoga ne predstavljaju opasnost za zagađenje podzemnih voda i druge ekološke potencijale područja. Ispitivanje plodnosti zemljišta i utvrđivanje kvaliteta veštačkih đubriva vrši se po uslovima, na način i po metodama utvrđenim posebnim propisom koji donosi nadležno Ministarstvo iz oblasti poljoprivrede.

- Monitoring buke

Mjerenje buke u životnoj sredini proističe kao zakonska obaveza iz Zakona o životnoj sredini ("Sl.list CG", br. 52/16), radi utvrđivanja stepena izloženosti stanovništva buci, dok su pitanja kontrole buke regulisana Zakonom o zaštiti od buke u životnoj sredini ("Sl. list CG" br. 28/2011, 28/12 - dr. zakon, 62/13 - dr. zakon, 1/14, 9/15 - dr. zakon i 2/18 - dr. zakon), u skladu sa kojim se i utvrđuje i sprovodi program merenja buke. Program obuhvata:

- Utvrđivanje nivoa buke u gradskim sredinama i naseljima koja potiče od motornih vozila, avio i železničkog saobraćaja i raznih akustičnih uređaja i drugih mašina. Mjerenje buke od motornih vozila (koja su najčešći i najveći izvor buke u gradu) trebalo bi vršiti u centru grada, na najprometnijoj raskrsnici 24-časovnim i 30-minutnim mjerenjima. Naglašava se potreba kontrole rada ugostiteljskih objekata u pogledu poštovanja nivoa buke u njihovoj okolini i njeno emitovanje u okviru dozvoljenih vrijednosti, s obzirom na zonu u kojoj se nalaze, u skladu sa zakonskim propisima.
- Utvrđivanje nivoa buke u okolini objekata od javnog interesa (škole, obdaništa, javne ustanove, bolnice, i dr),
- Utvrđivanje nivoa buke u nacionalnim parkovima i drugim zaštićenim prirodnim dobrima, gdje je zabranjeno ometanje prisutnog životinjskog svijeta, kao i u područjima za odmor i rekreaciju;
- Mjerenje buke na prostorima gradilišta i u okolini prostora gradilišta obavezno se obavlja prije početka radova, kao i u toku izvođenja radova – rada mašina, a ako se utvrdi prekoračenje dozvoljenih vrijednosti, nalaže se izvođaču radova da primjeni mjere za ublažavanja posljedica kao što je privremena zaštita ili reorganizacija gradilišta.

Pravilnikom o metodama izračunavanja i mjerenja nivoa buke u životnoj sredini ("Sl. list CG", br. 27/14 i 17/17), propisane su metode mjerenja buke, instrumenti kojima se mjeri buka, sadržaj izvještaja o rezultatima mjerenja i uslovi koje moraju da ispunjavaju organizacije koje vrše mjerenje buke.

Pravilnikom o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list Crne Gore", br. 60/11) utvrđuju se granične vrijednosti nivoa buke u životnoj sredini izražene u decibelima dB(A). Ove vrijednosti se primjenjuju pri ocjenjivanju stepena izloženosti buci u životnoj sredini.

- Monitoring biodiverziteta

Program monitoringa biodiverziteta u Crnoj Gori realizuje se od 2000.godine. Praćenje stanja biodiverziteta ima za cilj njegovo očuvanje, unaprijeđenje i zaštitu i usmeren je na praćenje najreprezentativnijih vrsta i staništa od međunarodnog i nacionalnog značaja.

Uvid u postojeće stanje biodiverziteta ostvaruje se putem praćenja stanja ugroženosti vrsta i staništa što je preduslov za adekvatnu zaštitu i djelovanje Programa monitoringa biodiverziteta je dio Nacionalnog programa monitoringa životne sredine i sprovodi se na osnovu:

- Zakona o životnoj sredini ("Sl. list CG" br. 52/16);
- Zakona o zaštiti prirode ("Sl. list CG", br. 54/16);
- Pravilnika o vrstama i kriterijumima za određivanje stanišnih tipova, načinu izrade karte staništa, načinu praćenja stanja i ugroženosti staništa, sadržaju godišnjeg izvještaja, mjerama zaštite i očuvanja stanišnih tipova ("Sl. list CG", br. 80/08).

Programom monitoringa obuhvaćene su vrste i staništa koje su zaštićene na međunarodnom nivou, tj. nalaze se na nekoj od navedenih listi:

- Svjetska Crvena Lista (IUCN);
- Evropska Crvena Lista;
- Rezolucija 6 Habitat Directive;
- Bernska konvencija.

Zavod za zaštitu prirode vodi inventar zaštićenih oblasti i obezbjeđuje usluge istraživanja na polju zaštite prirode.

Katastri biljaka i životinja, kao i njihova staništa i ekosistemi su u nadležnosti Javnog preduzeća Nacionalni parkovi.

Uprava za upravljanje šumama unutar Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i njenih 15 lokalnih jedinica upravljanja, održava katastre šuma.

- Monitoring zdravstvenog stanja stanovništva

Praćenje zdravstvenog stanja stanovništva Opštine u nadležnosti je Ministarstva zdravlja, odnosno Opšte bolnice i Doma zdravlja u Baru. Osnovni indikatori koji mogu na reprezentativan način prikazati sliku zdravstvene situacije su: % stanovništva obuhvaćen osnovnom zdravstvenom zaštitom; broj stanovnika obolelih od respiratornih, srčanih, kancerogenih i zaraznih bolesti; uzrok smrtnosti; životni vek; broj stanovnika sa pristupom zdravstveno ispravnoj vodi za piće; prekoračenje dozvoljenog nivoa buke u toku dana/noći; % zaštitnih šuma i dr. Na osnovu dobijenih kvantitavnih prikaza, nadležne institucije trebalo bi blagovremeno obavještavati stanovništvo o dobijenim rezultatima i preduzeti odgovarajuće mjere zaštite radi očuvanja zdravlja ljudi, a posebne mlađe populacije na urbanom području.

- Prava i obaveze nadležnih organa

Prema Zakonu o životnoj sredini prava i obaveze nadležnih organa u vezi praćenja stanja životne sredine su:

- Vlada donosi program monitoringa na predlog Agencije za period od jedne do pet godina;
- Jedinica lokalne samouprave može u skladu sa Zakonom organizovati monitoring životne sredine na teritoriji opštine. Podatke dostavlja Agenciji;
- Država i jedinica lokalne samouprave obezbjeđuju finansijska sredstva za obavljanje monitoringa;
- Vlada uređuje posjebnim propisom vrstu emisija, imisija, prirodnih i drugih pojava koje su predmet monitoringa, broj i raspored mjernih mesta, mrežu mjernih mjesta, obim i učestalost mjerenja, rokove i način dostavljanja podataka;

- Monitoring sprovodi Agencija. Za neposredno sprovođenje poslova monitoringa Agencija može angažovati druga fizička i pravna lica;
- Državni organi, odnosno organizacije i jedinice lokalne samouprave, ovlašćene organizacije i zagađivači dužni su da podatke iz monitoringa dostavljaju Agenciji za zaštitu životne sredine na propisan način;
- Ministarstvo bliže propisuje sadržinu i način vođenja informacionog sistema, metodologiju, strukturu, zajedničke osnove, kategorije i nivoe sakupljanja podataka, kao i sadržinu informacija o kojima se redovno i obavezno obavještava javnost;
- Informacioni sistem vodi Agencija za zaštitu životne sredine;
- Ministarstvo propisuje bližu sadržinu, način vođenja informacionog sistema, metodologiju unosa i obrade podataka, strukturu, zajedničke osnove, kategorije i nivoe skupljanja podataka o kojima se redovno objaveštava javnost.

Državni organi, organi lokalne samouprave i ovlašćene i druge organizacije dužni su da redovno, blagovremeno, potpuno i objektivno, obavještavaju javnost o stanju životne sredine, odnosno o pojavama koje se prate u okviru monitoringa, kao i mjerama upozorenja ili razvoju zagađenja koja mogu predstavljati opasnost za život i zdravlje ljudi, u skladu sa Zakonom o životnoj sredini („Sl. List CG“, br. 52/16) i drugim propisima:

- Izvještaj o stanju životne sredine Crne gore izrađuje Agencija i dostavlja ga Ministarstvu;
- Za potrebe praćenja ostvarivanja ciljeva iz planova i programskih dokumenata vezanih za pojedine segmente životne sredine i opterećenja, kao i drugih dokumenata vezanih za zaštitu životne sredine i u cilju cjelovitog uvida u stanje životne sredine na području jedinice lokalne samouprave, za period od četiri godine, sačinjava se Izvještaj o stanju životne sredine za teritoriju jedinice lokalne samouprave. Izvještaj se podnosi Agenciji;
- Izvještaji o stanju životne sredine objavljuju se u službenim glasilima Republike i jedinice lokalne samouprave. Državni organi, organi lokalne samouprave, ovlašćene i druge organizacije dužni su da redovno, blagovremeno, potpuno i objektivno, obavještavaju javnost o stanju životne sredine, odnosno o pojavama koje se prate u okviru monitoringa emisije i emisije, kao i mjerama upozorenja ili razvoju zagađenja koja mogu predstavljati opasnost za život i zdravlje ljudi, u skladu sa Zakonom o životnoj sredini i drugim propisima. Takođe, javnost ima pravo pristupa propisanim registrima ili evidencijama koje sadrže informacije i podatke u skladu sa ovim Zakonom.

Na lokalnom nivou nadležni organ za pripremu, donošenje i implementaciju Prostorno – urbanističkog plana u obavezi je da poštuje smjernice Strateške procene uticaja na životnu sredinu.

Obaveze nadležnog organa lokalne samouprave su da:

- Sprovodi mjere prevencije, po zahtevu i mjere sanacije, sprečavanja, otklanjanja i minimiziranja potencijalno negativnih efekata na životnu sredinu u cilju ekološke održivosti i prihvatljivosti;
- Sprovede i kontroliše primjenu mjera zaštite životne sredine u svim fazama realizacije Plana i pojedinačnih Projekata.
- Uspostavi monitoring u granicama Plana, ali i praćenje stanja životne sredine u neposrednom okruženju.

Programom rada Sekretarijata stambeno-komunalne poslove i zaštite životne sredine predviđena je izrada "Informacije o stanju životne sredine na području opštine" u cilju praćenja stanja u životnoj sredini, koristeći se izvještajima relevantnih institucija

Hidrometeorološkog zavoda, Centra za ekotoksikološka ispitivanja, i drugih koje rade monitoring životne sredine.

- Relevantna zakonska regulativa

Sistem praćenja stanja životne sredine (vazduh, voda, zemljište, opasne, otpadne i štetne materije, buka) uspostavljen je:

- Zakonom o životnoj sredini ("Sl. List Crne Gore" br.52/16) ;
- Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine ("Sl. list RCG", broj 80/05 i "Službeni list CG", broj 54/09 i 54/15) ;
- Zakonom o zaštiti prirode ("Sl.list CG", br. 54/16) ;
- Zakonom o morskom dobru ("Sl. list RCG", br. 14/92 od 03.04.1992, 59/92 od 22.12.1992, 27/94 od 29.07.1994 i "Sl. list Crne Gore", br. 51/08 od 22.08.2008, 21/09 od 20.03.2009, 73/10 od 10.12.2010, 40/11 od 08.08.2011);
- Zakon o zaštiti mora od zagađivanja sa plovnih objekata ("Službeni list Crne Gore", br. 020/11, 026/11, 027/14);
- Zakonom o nacionalnim parkovima ("Sl. List CG" br. br. 028/14 od 04.07.2014, 039/16 od 29.06.2016);
- Zakonom o vodama ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 027/07 od 17.05.2007, Službeni list Crne Gore", br. 073/10 od 10.12.2010, 032/11 od 01.07.2011, 047/11 od 23.09.2011, 048/15 od 21.08.2015, 052/16 od 09.08.2016);
- Zakon o upravljanju otpadom (Sl. list Crne Gore br. 64/11 i 39/16)
- Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini (Sl. list CG, br. 28/11 i 01/14)
- Zakonom o zaštiti vazduha ("Službeni list Crne Gore", br. 025/10 od 05.05.2010, 040/11 od 08.08.2011, 043/15 od 31.07.2015);
- Uredba o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora ("Sl. list Crne Gore", br. 10/11)
- Uredbom o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda ("Sl. list CG", br. 2/07);
- Uredba o maksimalnim nacionalnim emisijama određenih zagađujućih materija ("Službeni list CG", br. 3/2012)
- Pravilnikom o dozvoljenim koncentracijama štetnih i opasnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje ("Sl. List RCG" br. 18/97);
- Pravilnikom o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno - tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija ("Sl. list CG", br. 31/2013 i 25/2016);
- Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda ("Sl. list CG", br. 45/2008, 9/2010, 26/2012, 52/2012 i 59/2013);
- Pravilnikom o vrstama i kriterijumima za određivanje stanišnih tipova, načinu izrade karte staništa, načinu praćenja stanja i ugroženosti staništa, sadržaju godišnjeg izvještaja, mjerama zaštite i očuvanja stanišnih tipova ("Sl.list CG", br. 80/08);
- Pravilnikom o nacinu i uslovima pracenja kvaliteta vazduha ("Sl. list Crne Gore", br. 21/11);
- Pravilnikom o sadržaju i nacinu izrade godišnje informacije o kvalitetu vazduha ("Sl. list Crne Gore", br. 27/12);

- Pravilnikom o metodama i instrumentima mjerenja buke i uslovima koje moraju da ispunjavaju organizacije za mjerenje buke (Sl.list RCG br 37/03);
- Pravilnikom o bližem sadržaju godišnjeg programa monitoringa stanja očuvanosti prirode i uslovima koje mora da ispunjava pravno lice koje vrši monitoring ("Sl. list Crne Gore", br. 35/10);
- Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list CG", br. 56/2009, 58/2009, 40/2011 i 55/2016);
- Zahtjevima EU za nuklearnom sigurnošću i zaštitom od zračenja EURATOM (89/618, 96/29, 87/3954, 90/737 i dr.).

Zakonom o zaštiti prirode izvršena je harmonizacija nacionalnog zakonodavstva sa relevantnim propisima evropskog, i to:

- Direktivom o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (Council Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, 9 december 1996 (Council Directive 92/43/EEC) - Habitats Directive), koja je izmijenjena i dopunjena Direktivom 97/62/EC i Regulativom (EC) 1882/2003;
- Direktivom o divljim pticama (Council Directive on the Conservation of wild birds, of 2 april 1979 (Council Directive 79/409/EEC) - Birds Directive);
- Uredbom o zaštiti divljih vrsta flore i faune regulisanjem njihovog prometa (31997R0338) (Council Regulation on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (EC) No 338/97 (Council Regulation 338/97/EC)).

XI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Problematika zaštite životne sredine u Prostorno – urbanističkom planu opštine Bar razmatrana je u okviru tog planskog dokumenta, ali i u sklopu Izveštaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu. Primjenjena metodologija je saglasna sa pretpostavkama koje su definisane u okviru Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu.

Koncepcija zaštite, očuvanja i unapređenja životne sredine usmerena je na uspostavljanje održivog upravljanja prirodnim vrednostima, prevenciju, smanjenje i kontrolu svih oblika zagađivanja. Težište je na razrešavanju mogućih faktora narušavanja životne sredine u svim sferama delatnosti (u okviru vodne, saobraćajne i komunalne infrastrukture, industrije, poljoprivrede), kao i na sanaciji i revitalizaciji ugroženih područja. Poseban akcenat je na zaštiti prirodnih i stvorenih vrednosti. Osnovni prirodni elementi od značaja za zaštitu su: more i morska obala širine maksimalno do 500m, što važi i za Skadarsko jezero i njegovu obalu, nalazišta mineralnih i nemineralnih sirovina, izvori i površinski i podzemni vodotoci, prirodna vegetacija sa karakterističnim florističkim sastavom i osnovne karakteristike prirodnog reljefa. Osnovni stvoreni elementi od značaja za zaštitu su antropogena i sva poljoprivredna i šumska zemljišta, maslinjaci, agrumari, vinogradarski rejoni, postojeće zelenilo na gradskom području Bara i pošumljene površine duž saobraćajnica, odnosno morske i jezerske obale.

Potencijalno veći pritisci na životnu sredinu, prema strateškim ciljevima razvoja, mogu se očekivati razvojem Bara kao regionalnog centra, razvojem multimodalnog saobraćajnog sistema i slobodne industrijske zone u Baru, odnosno izgradnjom brze saobraćajnice duž Crnogorskog primorja i autoputa Beograd-Bar (Đurmani). Svi ovi elementi predstavljaju izuzetno dinamične forme razvoja u prostornom smislu i zahtevaju vrlo rigorozan i kontrolisan pristup u pogledu zaštite životne sredine. Sa druge strane, strateški pravac razvoja poljoprivrede koji se zasniva, između ostalog, i na proizvodnji ekološki bezbedne hrane, u mnogome bi pomogao rehabilitaciji zemljišnih i vodnih resursa, pošto podrazumeva primenu organske proizvodnje. Promene koje se očekuju u prostornoj organizaciji industrije, u pravcu formiranja manjih radnih zona za mala i srednja preduzeća, u sklopu drugih urbanih funkcija, mogu se prihvatiti kao odgovarajuće funkcije, s tim da svojom aktivnošću ne utiču negativno na kvalitet osnovnih elemenata životne sredine.

U sanaciji i rehabilitaciji prostora od strateške je važnosti, ne samo sa saobraćajnog aspekta, već i sa aspekta zaštite životne sredine, izmeštanje tranzitnog saobraćaja van gradskog područja Bara. Dalje, zahtevi za poboljšanjem kvaliteta mora, vazduha i zemljišta ugroženog radom Luke Bar i manjim industrijskim kapacitetima, potenciraju razvoj na bazi čistih tehnologija. Očuvanost bogatstva i raznovrsnosti prirodnih dobara, u prvom redu biljnog i životinjskog sveta na kopnu i u vodi, jedna je od prioritetnih obaveza adekvatne zaštite, uređenja i unapređenja ekosistema u sklopu planskog i racionalnog korišćenja prostora i njegove optimalne razvojne valorizacije.

Prevenција zagađenja i ugrožavanja životne sredine predpostavlja: utvrđivanje jasnih tehničko-tehnoloških uslova u pogledu lociranja potencijalnih zagađivača, kroz obaveznu izradu studija procene uticaja na životnu sredinu; poštovanje režima očuvanja i korišćenja područja zaštićenih prirodnih dobara, izvorišta vodosnabdevanja, šuma, poljoprivrednog zemljišta, javnih zelenih površina i rekreacionih područja koji su

utvrđeni Planom, a na osnovu odgovarajućih zakonskih propisa i predmetnih programa. Da bi se uopšte moglo govoriti o održivom razvoju, neophodno je ispoštovati ekološke odrednice, predočene u ciljevima, pri razmeštaju, revitalizaciji i novoj izgradnji stambenih, privrednih, turističkih i saobraćajnih objekata, posebno u prirodno osetljivim prirodnim celinama na području opštine (obalni pojas Jadranskog mora i Skadarskog jezera).

Zaštita životne sredine na području opštine Bar predstavlja jedan od imperativa budućeg razvoja ovog područja, uz neophodnost usklađivanja svih razvojnih procesa i aktivnosti sa principima održivog razvoja. Integrisanje ekološke komponente prilikom sprovođenja svih strateških programa, omogućilo bi lokalnoj vlasti lakši put do pristupnih fondova EU, čime bi se podstakla izrada, finansiranje i implementacija ekoloških programa i projekata na području barske opštine, a sve u cilju približavanja standardima Evropske Unije po pitanju obezbeđenja kvalitetnijih uslova življenja lokalnog stanovništva i adekvatnog upravljanja životnom sredinom. Osnovna planska postavka je da se omogući sprovođenje koncepcije i rešenja zaštite prostora i životne sredine definisanih Prostornim planom Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja Crne Gore, tj. da se obezbeđuje integrisanje aspekta zaštite životne sredine u planska rešenja, a u vezi sa namenom, izgradnjom i uređenjem prostora, te svih razvojnih procesa, aktivnosti i delatnosti koji će se odvijati u predviđenom planskom periodu.

Rezimirajući uticaje plana na životnu sredinu i elemente održivog razvoja može se konstatovati da će većina planskih rješenja imati pozitivan uticaj na konkretan prostor. Na osnovu vrednovanja, pozitivna planska rješenja su mnogobrojna, i odnose se na izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, funkcionalnom povezivanju stanovništva vodovodnom mrežom, izgradnju nedostajuće kanalizacione mreže i sistema za prečišćavanje otpadnih voda, ozelenjavanje slobodnih površina, proces organizovanog prikupljanja komunalnog i ostalog otpada i njeno odlaganje na regionalnoj sanitarnoj deponiji i dr.

Potencijalno negativni uticaji koje je moguće očekivati realizacijom planskih rješenja su ograničenog intenziteta i prostornih razmera. To su, pre svega, planska rješenja vezana za moguću eksploataciju mineralnih sirovina i izgradnju privrednih i drugih infrastrukturnih objekata u zonama sanitarne zaštite vodoizvorišta zbog potencijalnog uticaja na zagađivanje vazduha, voda, zemljišta i povećan nivo buke u neposrednom okruženju.

Da bi se ovakvi uticaji sveli u okvire koji neće opteretiti kapacitet prostora, potrebno je sprovoditi mjere za sprečavanje i ograničavanje negativnih uticaja na životnu sredinu. Mjere zaštite su propisane u posebnom poglavlju ovog Izveštaja i potrebno ih je realizovati prilikom sprovođenja planskih rešenja iz Prostorno - urbanističkog plana.

Na osnovu svega razmatranog, može se zaključiti da je sa aspekta zaštite životne sredine varijanta usvajanja predloženog PUP-a znatno povoljnija u odnosu na varijantu da se plan ne donese. U varijanti da se planski dokument implementira mogu se očekivati brojni pozitivni efekti u svakom sektoru, koji otklanjaju većinu postojećih negativnih tendencija u razvoju posmatrane teritorije. U drugoj varijanti, da se predmetni plan ne donese i da se razvoj nastavi po dosadašnjem trendu mogu se očekivati samo negativne tendencije u razvoju.

Izveštaj o strateškoj procjeni uticaja koji se radio za ovaj nivo ne može dati eksplicitne odgovore na prihvatljivost pojedinih planskih rešenja, pogotovo što se radi o planskim rešenjima koja su na nivou generalnih sagledavanja ili koridora, bez jasnih informacija u pogledu detalja i tehnologija rešenja. Takva planska rješenja moraju se razrađivati i

detaljno ocjenjivati prilikom izrade projektne dokumentacije i studija opravdanosti. Nivo detaljnosti koji će analizirati pojedinačne objekte i njihove uticaje na životnu sredinu, razmatraće se u okviru Procjena uticaja pojedinačnih objekata i projekata na životnu sredinu.

Na kraju, analizirajući Prostorno - urbanistički plan u celini, kao i pojedinačna planska rješenja, na osnovu evaluacije značajnih uticaja može se zaključiti da implementacija plana ne prouzrokuje strateški značajne negativne uticaje na celom planskom području, već samo na određenim lokacijama predmetnog područja na kome se realizuju planska rješenja. U slučajevima gdje je procijenjeno da može doći do potencijalno negativnog uticaja potrebno je preduzeti odgovarajuće mjere zaštite propisane ovim Izvještajem.